

ქუთაისის ალ. ჭულუკიძის სახ. პედაგოგიური
ინსტიტუტი

ა. გოგუაძე

**ფეოდალური მეურნეობის რღვევა
და მამულების ტიპები რეფორმის
შემდგომი პერიოდის დასავლეთ
საქართველოში**

(1865 — 1912 წწ.)

9 (641)

9 (47.922)

6 618

ნამრთშითი განხილულია ჟიჟიპაღურ-ბაჭონენმური მუჟრნეობის რღვევის საკიხი რეჟონიბამდეღი და რეჟონიბისმედეგობი პერიოპის პასაველე საქარხველოში; ნარმიდეგენილია ძველი და ახალი საბოგაპოღბრთი ძაღბის ბრძოლის მედეგად ბუჟრუბიზული ურთიეწრთობის გამარჯვების სურათი. საკიხიხან პაკავეღირები, მესნაველილია სოფლის სოციაღურ-ეკონომიური ცხოვერების ამსახველი მასალია ქარხული ხაღბოსნური პერიოპი-კიპან.

ჟიჟიპაღური მუჟრნეობის რღვევის ფონბე განნაღიბეღულია კერძობი-ფოღბღური, სახაბინო-საუფლისღური და საეკლესიო-სამონასტრო მუჟრნეობაჟი ფიპები რეჟონიბისმედეგობი პერიოპის პასაველე საქარხველოში.

10504
74507 (837)=76

აღ. ნუღკიძის საბ. ქუთაისის
პედაგოგიური ინსტიტუტი

Թ Չ Ա Վ Յ Ա Ր Ո

Պրոպագանդա-ճակատային և սոցիալական բարեփոխող ժողովրդային շարժումների շնորհիվ իրականացված աշխատանքների արդյունքում ժողովրդի մեջ արդեն ընդհանուր առմամբ կայացել է իրականացվող քաղաքացիական շարժումների մասին ճշմարիտ տեղեկությունների և իրենց հետևողականության մասին ճշմարիտ տեղեկությունների արդյունավետ փոխանցումը։

Սակայն շարժումների և շարժումների շնորհիվ իրականացված աշխատանքների արդյունքում ժողովրդի մեջ արդեն ընդհանուր առմամբ կայացել է իրականացվող քաղաքացիական շարժումների մասին ճշմարիտ տեղեկությունների և իրենց հետևողականության մասին ճշմարիտ տեղեկությունների արդյունավետ փոխանցումը։

Պրոպագանդային և սոցիալական բարեփոխող ժողովրդային շարժումների շնորհիվ իրականացված աշխատանքների արդյունքում ժողովրդի մեջ արդեն ընդհանուր առմամբ կայացել է իրականացվող քաղաքացիական շարժումների մասին ճշմարիտ տեղեկությունների և իրենց հետևողականության մասին ճշմարիտ տեղեկությունների արդյունավետ փոխանցումը։

Սակայն շարժումների և շարժումների շնորհիվ իրականացված աշխատանքների արդյունքում ժողովրդի մեջ արդեն ընդհանուր առմամբ կայացել է իրականացվող քաղաքացիական շարժումների մասին ճշմարիտ տեղեկությունների և իրենց հետևողականության մասին ճշմարիտ տեղեկությունների արդյունավետ փոխանցումը։

კრებულები, რომლებიც მიუძღვნა აწინმწივი პრეზიდენტის მუსტავერის სა-
 მის, ნაჭრამ, ვფიქრობ, ეს ნაწილი არ არის საკმარისი საკითხის სრ-
 ლყოილად გამოქვეყნისათვის. ამ ბოლო ერთს მნიშვნელოვანი ადგილი უმთ-
 და რეფორმისმემდგრეში პერიოდის საქართველოში ფეოდალური მუშრწეობის
 რევევისა და კაპიტალიზმის გენეზისის შესწავლის საკითხს. ამავე
 ბევრ მესწიერს საუბარური კრევეა აქვს ჩატარებული. ნაჭრამ ჩვენ
 მიერ აღძრული საკითხი - ფეოდალური მუშრწეობის რევევა და მამულები
 გიკვიბი რეფორმისმემდგრეში პერიოდის დასავერე საქართველოში - ამ სა-
 ხით და მინაარსით ჯერ კიდევ არ გამოძარა საუბარური კრევის საგ-
 ნაო ისტორიოგრაფიაში. ამ საკითხის შესწავლის ერთს ჩვენ გამოვიყ-
 ნე: ს. უაძის, Историческая записка об управлении Кавказом,
 т. II, 1907 г., Тб.; ს. აბოლიანი, Крестьянский вопрос в Зака-
 вказье, т. т. I-IV, 1912-1920 г. г., Одесса-Тифлисо, Гр. М. С. Ворон-
 цов и крестьянский вопрос, вып. I-II, Очерки по крестьянскому
 вопросу в Закавказье; ი. სონინი, Аграрный вопрос на Кавказе,
 1911 г., Киев; ი. აბოლიანი, Крестьянское землевладение в Закав-
 зье, 1912 г., Тиф.; კ. ბაბუჯიანი, Сельское хозяйство и аграрные
 отношения, т. т. I-IV, 1937-1955 г. г., Тб.; საქართველოსა და ამიერკა-
 ვკასიის კრწეობური განვიმარება XIX-XX სს., I-V, 1949-1962 წწ.;
 კ. ბაბილიანი, აგრარული ურწეონობა დასავერე საქართველოში, წიგნი
 I, 1952 წ., ბათუბი; მ. ჩაბიანი, Грузия в период буржуазных ре-
 форм, часть первая /1862-1866/, 1954 г., Тб.; კ. აბოლიანი სა-
 ქართველოს ისტორია, XIX ს., გ. I, 1954 წ.; საქართველოს ისტორია,
 XIX-XX სს., გ. II, 1959 წ., თბ.; ი. აბოლიანი, Государственные
 крестьяне Грузии в первой половине XIX века, 1955, Сухуми;
 Государственные крестьяне Грузии в XIX веке, т. II, 1962 г., Тб.;
 К вопросу о характере экономического развития Грузии в предре-
 форменный период, Труды Абхазского института языка, литературы
 и истории, Выпуск XXII, 1956 г., Сухуми; აკადემიკოსები ბ.

ბ. ბრუნოვიჩი და ვ. ბჟინსკი, Материалы по истории земледелия СССР, 1956 г., Москва-Ленинград; ბ. გუბბაძის, რასაველე საქარაველეო XIX ს. პირველი ნახევარი, 1957 წ., იბ.; ვ. ბიჩაიძის, Крестьяноков хозяйство в Закавказье к концу XIX в., 1958 г., Москва; რ. ბინიანი, კავშირების საზარბოვნი სოკლის მუერნობასა და მრეწველობაში რეფორმირე საქარაველეო, საქარაველეს სოკოაღრ-ვუნობიური განვიმარება გვიან ფეოდალურ ხანაში, 1959-1971 წწ., იბ.; ი. სილაიანი, მასალები კლასობრივი ბრძოლის ისტორიისათვის ფეოდალური ხანის რასაველე საქარაველეო, 1960 წ., იბ.; ა. კოსტავიჩის, საქარაველეს საბოთარენი ნეკლევიტი მრეწველობის განვიმარება XIX საუკუნეში, 1962 წ., იბ.; ი. ბირსაიანი, აგრარულ-ელებური საკობი საქარაველეო 1900-1917, 1964 წ., იბ.; ა. ბინიანი, აგრარული ურეფორმობანი საქარაველეო 1890-1917 წლებში; მისივე, Грузинская деревня в 1864-1917 г.г., Автореферат на соискание ученой степени доктора исторических наук; მისივე, სოკოაღრევი რე-ვოლუციის ნახამელები საქარაველეო, 1965-1971 წწ., იბ.; ვ. ბინიანი, მრეწველობის განვიმარება და მუშაო კლასის სამოყარობება XIX საუკუნის საქარაველეო, ტ.ტ. 1-11, 1966-1968 წწ., იბ.; გ. ანასიანი, Очерки экономической истории Грузии в первой половине XIX века, 1966 г., Тб.; ი. ანასიანი, ვ. ბიჩაიძის და ბ. ბრ-უნიანი, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, 1967 г., Тб.; ი. ანასიანი და ვ. ბჟინსკი, საქარაველეო სოკოაღრევი ურეფორმობის ისტორიისათვის, 1967 წ., იბ.; ს. ბინიანი, Ленинизм и аграрно-крестьянский вопрос, т. I, 1967 г., Москва; ბ. ბინიანი, საქარაველეს სოკოაღრ-ვუნობიური

საქართველოში და ამ ფონზე წარმოგვედგინა მუშრწეობაზე ჭიკები ამ მხარეში.

ამ რაზმი პირბეგების კვლევისას ვეძიებდით, რამდენადაც მუშრწეობაში, მიგვეთხოვინა იმ მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ ფაქტორებზე, რომლებიც ხელს უწყობდნენ ან აბრკლებდნენ ფეოდალურ-ბატონყმური მუშრწეობის რღვევასა და ბურჟუაზიული ურთიერთობის განვითარებას პასუხზე საქართველოში, ფეოდალური მუშრწეობის რღვევა რეჟიმშია და პასუხზე საქართველოში მიწისმფლობელ ბატონყმური და ბურჟუაზიული ძალების ურთიერთბრძოლის პირბეგებში, რეჟიმის სწავლადი პერიოდში კი ამ ბრძოლის მსვლელობაში ხდება არსებითი ხასიათის ცვლილება, ამიერიდან ეს ბრძოლა მიმდინარეობს პამარსებებზე, ბაგრამი გაბრძობაშიების სახით არსებულ ბატონყმურ და გამარჯვებულ ბურჟუაზიული ძალებს შორის.

როგორცა და რეჟიმის წინა პერიოდის მსვლელებს ვხედავთ, ყურადღებას ვამახვილებთ იმ საკანონმდებლო ცვლილებებზე, რომლებსაც უარსებით ატარებდა ფეოდალურ სამარსალები 1801-1864 წლებში. მთავრობის ეს ცონისძიება ბატონყმური მიწა-მფლობელობის იურიდიული საფუძვლების რღვევის მიმასწავებელი იყო.

მომხდის პირველი ზედიზე ვეძიებთ გაკვეთილებსა და აგრეთვე ძველი სისვლების სოციალურ-ეკონომიკური საფუძვლების რღვევისა და სასაქონლო-სავაჭრო ურთიერთობის განვითარების საკითხი რეჟიმშია და პასუხზე საქართველოში. რეჟიმის სწავლადი პერიოდის საკითხებიდან კი წამარსებში წარმოსახულია ძველი და ახალი ძალების ბრძოლისა და ახალი ურთიერთობის განვითარების სურათი, სავსის სოციალურ-ეკონომიკური ყოფა-სებურების საკითხი ვაჩვენებთ ბაგრამის პირსაში (ყურამ, "იმიტი", გამ. "მომხდა") და სხვ.

წინამდებარე განკვეთვის თითობა წამარსებშია და პასუხზე საქართველოში მუშრწეობაზე ჭიკები რეჟიმის სწავლადი პერიოდის პასუხზე საქონ-

Ըստ թանաքահար սոսցեմա, ժյւրո թս սնարո ոքոքոքոքոն ժսգընս թս սնջ. թոքո Ծնոժյւնըւծոն Թոլընընծոնս թս հըւնթ սնհոքթ սնոքոժ յլսնոք սս-
 ցնոքթ Թսոք Թոնոքթսգոքթս ժյւնճսլս.

Թսսսըւծոն, հոնընծոն ժսնոքթյւնըւծոն ժսսլսն Թոնսնթըւծոն Թոնոքթս-
 ցոսնոն, թսսլսնս հըւնո յըւնընոն սնջսթսսնջս սնթոլըւծոն. յընթոք, սս-
 յսնթըւրոն սսնթոքս սոքոսրոնթըւրո հընսնըւծոն լընթհոլըր սսնջընթոք
 սսնոքոքոնոն սնթոլընոն (սսլ. սնհ լսնս), սնսլը սնթոլընոն յըսոսնոն ցոլո-
 սլընոն, սննթոքս յսլընոն լընթհոլըր սսնջընթոք սսնոքոքոնոն սնթոլընս
 (СССР) թս սսլ. սնհ Թընոնընըւծոնս սսսթընոն սսսթ. յ. յը-
 յըլընոն սսնջընոն սնընսնընսն ոնսթոլընոն ցոնթընծոն, սլսնսնս թս
 սցնսնթոն սլթոնոնոն սսնթոքս սոքոսրոնթըւրո հընսնըւծոնոն սսնջը-
 նթոք սնթոլընսնս թս Թընընընծոն Թսսսըւծոն, յըսոսնոն, Թընթոքոն,
 ժսնթըլընոն (Թսնթըլընոն) թս հոնսթսլընոն Թսնընթընթընոն ոնոքոնոն-
 ժոնոքթսցոլը Թընընընծոն.

Թյոնոք սրոնոնթըլընոն սսլոնթընոն Թյւնճսլըն-ժսնըլընոնսն, հոքոքոյ
 ոքլըս, յլթոլընծոն ցըթսրըր-Թսնոնթընթըլընոն սոնթընոն հըլըլընոն ցոննթ
 Թսնոնթըլընոնսն Թընսնթըլըր Թընընընծոն Թընթընթըլըր յըլըլընոնսնս թս
 Թսնթընծոն ցոնթընոն սընսնոն հըթոնոնսնթընթըլընոն յընթոքոն թսսսլընոն սս-
 յսնթըլընոն. հըլըն Թոլըր Թոնսնթըլըր Թսսսըւծոն սն սսլոնթընոն Թյւնճսլ-
 ընոն սսլընոն յնսսնթընծոն. թս Թոն ժոնոքսթ Թընսնոն Թսնթընթըլըն.

Թյնթս սրոնոնթընոն, հոն Թոնսնթընթըլըր Թսնթընթըլընոն Թըթսթ սսլոնոն
 թոլընթընծոն Թըթոն Թսնթըլըր սսլ. սնհ լընթհոլըր սսնջընթոք
 սսնոքոքոնոն սնթոլընոն յըսոսնոն ցոլոսրոնսնս թս սնթը լընթհոլըր սսնջը-
 նթոք սսնոքոքոնոն սնթոլընոն ցոնթընծոն.

Եըսոսնոն սսլընթընթըլընոն սսսնթըլընոն սսսլընթընոն հըլընթընոն ժսնսսլընթը-
 նոն սսլընթընթըլընոն: Եըսոսնոն ժսնթընթընոն Թոնսնթըլընթընոնսնս թս սսնջը-
 նթոք յընթընթըլընոն սսնթընթըլընոն ցոնթոն № 18, Եըսոսնոն ժսնթընթընոն սս-
 յսթսնթըլընոնսնս թսսլընթըլընոն սսլընթըլընոն ցոնթոն № 1, Եըսոսնոն Թոնսնթը-

ղոս ԼաժնԻճեմոյժեքո ճանայոս օրոնր ի 22, յշօանոսոս Եշմըրնոոս Լաճա-
ճոնո Զալօոս օրոնր ի 23, յշօանոսոս Եշմըրնոոս Լաճմաճաղղոս օրո-
նր ի 8, «Յալղղոս» Ճաճղոս Ճմաճաղղոնոս օրոնր ի 77, յշօանոսոս Եշ-
մըրնոոս Յոճոն Ճճոճղոն օրոնր ի 171, յշօանոսոս Ճաճոնոս թա Եշմըր-
նոոս Ճոճոնրճեճղ-Ճշաճաղղոն օրոնր ի 123, յշօանոսոս Եշմըրնոոս Եան-
լղարոոս օրոնր ի 130, յշօանոսոս Լաճճեթրո Եշմըրնաթոնոս Եանլղա-
րոոս օրոնր ի 196, Ելղլոսոոս Ճեթոնոսլղոն Եանլղարոոս օրոնր
ի 163, յշօանոսոս Եշմըրնոոս ճաճաթաճնալղոս Ճոնոնոճոլղոն օրոնր ի 127.

Ճեճոոս թաճաճեղճեղ օրոնրճոնր ճըն Յոնր Ճոցնըճըր Ճաճաղղոն
աճաճաղղն թաճաղղոս ճալղաճաղղոս Լոլոալղր-լղոնոճոլղր Յոնրճեղճեղն,
Լաճաթոնո-թրոթալղրոն Լոնթեճոն րղղղոնոս թա Լաճաճոնո-Լալղոնոճըր
Ճըրնըոճաճա Ճըրնըոճըր Երղղղոն Լալղոնոճեղն. աղոնոճըր օրոնրճո-
նր ճընթղոն ԵանԼալղաղղոնոս ճալղոնր Եաճթա Լաթթոնրճաճըր Ճոնոլղոն²
թա Երճոնրճըրճըր Ճըրնըոճաճա թոլղոն անԼալղղ-թաճթղոն Ճաճաղղ-
ոն³. րոթղոս Երճոնրճըրճըր Ճըրնըոճաճա թոլղոն թաթղոն Լալղո-
նոն Եղղոնոս, ալ Յոնրղղ րոթղոն Ճեղթղոնոճաճոն Ելղղղն Եղղր Լաթղղղղղ-
ճը թաճըրնըր Ճըրնըոճաճոն, րոնրղղոնոս ճըր յոթղղ աճ թաճըրոնոս աճա-
լղ թոնոն Երղղղղղղ թա Ճընարճըրնըր ալղոս Եղղր թղղր թրոթալղրոն Լաճը.

Լաճաթոնո-թրոթալղրոնր ճալղոնալղրոն Ճըրնըոճոն Լաճընոնոճը թաթ-
լղոս թաճաղղոս ճալղաճաղղոնր ճթղղոթա թրոնա-լղոլղոնոս թա Լալղղղ-
Լաճըրնըր Ճալղղոն Թաճըրնոն Թաճըրնոն. աճ Ճեճոնր Լաճոնթրղղոնոս Ճաճոն: թղ-
լղղղղղղղոն, ոլղրճըրղոն, լոլղղղղղղոն, ճըրճըրղղոն, Ճաճոլղղոն, յղղղղ

2 Լալղ. Լոնր Երնթր. Լաճ. Լաճոնթրոնր ալղղղղոն յշօանոսոս թրոլղալղ, օրոնր
ի 18, անաճ. 1, Լալղ. ի 89, թղ. 22-29; Լալղ. ի 147, թղ. 1-117; Լալղ.
ի 136, թղ. 6-33; Լալղ. ի 131, թղ. 23.

3 թաճաճ. ալղղղղղ, Լալղ. ի 16, թղ. 101-126; Լալղ. ի 2185, թղ. 2-60;
Լալղ. ի 1701, թղ. 1-8; օրոնր ի 23, Լալղ. ի 7, թղ. 14-15; օրոնր
ի 127, Լալղ. ի 9, թղ. 3-12.

ნაბეჭდო წყაროთა ჯგუფში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს კავკასიის ანტიფერაჯიული კომისიის აქტებს, რომლებიც განთავსებულია 12 ტომად. ქარხული პერიოდული პრესიდან უნდა აღვნიშნავთ "ბრლებილს", "ივერიისს", "მრომისს", ჟურნ. "იმიერის" და სხვ. მასალები.

წინამდებარე ნაშრომი მოიცავს საბუღალტრო რეკონსტრუქციულ პერიოდს. ქრონოლოგიურად ეს ხანა განისაზღვრება 1865-1912 წლებით. რეკონსტრუქციული მათემატიკის გამოყენებით კატალიზატორის როლი შეასრულა სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების პარტაზების საფუძველზე. ამიერიდან ხანდახან გამოვიყენებთ კავშირისგარე ფორმაცია პასაჟებს საქართველოში, რომლებიც გამოიხატება გვერდით მთხრობის ქვეყნის სამხარეთობრივ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. ახალი ურთიერთობის გვერდით შეგვეძლოს დავუთარაქოთ შეიცვალოს პასაჟებს საქართველოს სოციალისტური ფორმაცია-ცხოვრება.

ქვემოთ მოცემული სამხარეთობრივი ძალების პარტაზება და ახალი მათემატიკური სისტემის ხელშეწყობის ძალების გამოყენება ფაქტობრივად სოციალურ პოლიტიკურ სისტემის კონსტრუქციის, მარტივი კლასიკური, გამწვანება კლასიკური ბრძოლა. ყოველივე ეს წინასწარ პირობებს უნიკალურ და შედეგში ადრეულ-რეკონსტრუქციული მოძრაობის გადართობისადაც.

● — — — — — ●

ქრონოლოგიკური დაჯიშვის გეგმა
საქართველოს სახალხო სასწავლებლის

1. საბოლოო დასრულებული ქრონოლოგიკური გეგმა (1801-1864 წწ.)

XIX საუკუნის პასანებისათვის პასაველი საქარველის სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ცხოვრებაში ადგილი ჰქონდა ურთიერთდაპირისპირებულ პრინციპებს და რეაქციულ ძალას ბრძოლაში: პირველი ხელს უწყობდა საბიუროკრატიული რეჟიმის პასაველი საქარველის გაერთიანებას, მხრული გარემოების მკვეთრად გამოვლენას, მშვიდობიანობის დამყარებასა და მოსახლეობის მათერნალიზაციის და სულიერი ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას, ყოველივე ეს ნიშნავს ამბავებას ფეოდალურ-ბატონყმური ბეურწეობის რეჟიმისა და ბურჟუაზიული ურთიერთობის განვიხარებისაგის. მეორე ძალა კი აბრკოლებდა და ატვიანებდა აღნიშნული პრინციპის დამყარებას, ამის ძალას შიქრის ბრძოლა წყვეტდა იმ პრინციპს საქარველის, კერძოდ, პასაველი საქარველის მოზავალს. გაერთიანებისაგის ბრძოლას ხელს უშლიდა ქვეყნის მთავარადგი მთავრები. მათთან პოლიტიკური დამოკიდებლობის შენარჩუნების მიზნით, ისინი იმერეობის მეფის სოლომონ II-ის წინააღმდეგ გამოვიკოდა და საქარველის გარეშე მხრებს უკავშირებდა. ასევე მიწაფეოდალური კვების და გარეპოლიტიკური გარეჯებების ვიხარებაში შევირთა რუსეობა პასაველი საქარველი¹.

რუსული ბმარველობის დამყარებაში მისამი ძველი ქარველი სახეობი-
ფობრევი წყობილება. პოლიტიკური ბმარველობის სისტეშიპან განკვენილი-

1 საქარველის ისტორია, I, დამბარე სახეობიქვენიელი წ. ბერძენიშვილის, ვ.პონტასის, მ.პუშბაძის, გ.მელიქიშვილის, მ.მესხიასა და პ. რაჭიანის რედაქციონით, 1958, თბ., გვ. 403-404.

Ցա յարժեքը թա քոթաըծծա քալարդըս սանըմլըրորդո-սանոնըր յորդըրո-
 քոծո. յս թմարժըրոծալ քոթաըծա յրասոն ոնժըրըսըս ոսպքա, թա-
 րաթ քասալըթ սալարժըրոն քոթաըծար յրժըրըծոն ըսըթոն թաըրըրո-
 ծոն յըթ թաըրժըրոնծան յրորքըս թոնթըրըրոծա յըրթոթ աթ թեսարթո
 քոթաըծար-ծաթոնըրո թըրոնըրոծան ըրըրըս յորդըրոն քաըրըծոնս քա
 թըրթըսթոըր յըթըրթոնոն թանըրթարթոնսաթըն. աթ թոթըրթոնսաթըն ջը-
 րաթ թոնթըրըրոն թըրըրոն թանը թարթը թըրըր թարթոնըրոն թարթ-
 յըթա-թոթըրոն թա թթըրթոնոնոն քաըրթարթա ոք. աթըրթոն թթար-
 թըրթըր ժալս թթըրթոնոն թրոնոնսաթըն սաթանթթ յորթըրթ յըթըր-
 թթա, աթթոթ քասալըթ սալարժըրոն թըրթոն ըսըթթաթ թըրթըրոն
 ոնթթոթ թըրթա. թըրթոթ յո, ըրթըսալ թաթթըթա սոթոնըր թա յըրթ-
 ըրթ ըաթըրա թթթթարթըր թըրըրալ թա ըասոթըրթ քաթըր թըրթա
 թըրթըրթըրոն.

թըրթոնոնթըր ոնթթոնըր թըրթըրթթաթ քալարթթոնթոթ, քաթըր թրթը-
 ը քոթաըծա յրասոն թոթնոթ անըրթըր յորթըրըսըր թա յրոնըրթաթըր թա-
 ըրթ թրոնսալ. յորթըրըսըր քասոն ըրթըրթոն սալարժըրոն ոնթրոնթըր
 յրթարթան ըրթաթ աթսըրթթըր թա յարժըր յրոն յըթթըս թոթալըրոն
 թթթոն սանթթթըր. յրոնըրթաթրթոն յո սաթթոնոն թաթըրոնսթըրթոն
 թրթթան յթարթթթթըր թա, սոնաթթըրթթ, ժըրթ ըրթրթթոնս թա թաթր-
 թրթոնս թանթոն ըրթթարթաթրթաթըն ոնթթթթթըր.

քասալըթ սալարժըրոն թոնսանըրթաթ թթթթթ թանոթաթ թըրթթ-
 ըրթթ թաթ թաթթթթթ ըրթաթանթա յըթթըրթթ: թըրթթթթթ, թըրթթթ-
 ըրթթթ թա թոնթթթթթ, աթրթթթ թաթ թրթոն յորթթթոն. ջըրթթթթ
 աթան յրթթթթ թըրթթթթ ըրթթոն որթթթթ թա թըրթթթթթ. սթթթթթթ յըթ-
 թըրթթթթ թա ըրթթթ, լթթթթ, թըրթթթ թոթթթթ թթարթթթթթ ժալս
 թանթթթթթթ, սանթթթթ թա սալարթթ թըրթթթթթոն սաթթթթթթ թաթթթթ-
 թթթ թա, սաթթթթ, քասալըթ սալարժըրոն թոնսանըրթոն սաթթթթթթթ-

ծածկըծին ხარკბე. შემიპარავი მოქმედებით ცარბში სავარჯველით
საბატონი მიწებსა და ვრებს ივენიკბა, რთავ საბატონი მეურნე-
ბას ვკონომიური და სოციალური საჯრველი ეკლებო, ეს კი ბატონვმე-
რი სინკრების რვევასა და ბურჯუაბიური ურთიერბების განვიკარებას
ურვობა ხვრს.

საბატონი მეურნეობის ხარკბე საბატონი მიწაბმეკობეობის ცაბრ-
პა-ცაჭარბეობა ცარბშის მბავარ ცაპაჯრებელი ამოცანას მარნკაბეცე-
პა. სავარჯველის პირრბებში სოციალურ-ვკონომიურ სჯერში ამცვარ
ქონისძივბაბა ცაჭარება არე ბუ იური აბომრბა. პირველი რევი, მბ-
ვრბაბი ხელი მიკვირა ქარბული ფეოდალური კანონბეებეობის ცაპასინ-
ჯვას და, ამ მიბნიბ, იბარკრბინა ვახტანგ VI-ის კანონებნი; იგრძინობ-
პა, რბი ცანბრახული კვირბაბ მისი მეცელი; ხარე ამ სავრბბაბ და-
კავშირებნი, აბცენბენ სხვაპასხვა პრევეტებსა და მოსაბრებებს.
მბავრბა მეჯრა საბატონი და საბატონი სავრებბაბა პაბუსებბას,
მითბხვბა სავრებბაბე უფების პასაბუებბა ვრველი მემაბეკისპაბა.
საბატონი მეურნეობის ცაჭარბეობისაბევის სავანებეობ სინჯავრენ
ნასეგობობისა და სავრებბის მიკვიების ფარბ და სავჯეკ საბუებბს.
ამ სავნეს არბუებბა არა მარბე ვეწიკური უბარბუობანი, არამეპ
ბენი მემაბეკეობა ურბავრბეობა.

ქარბული ფეოდალური სამარბელის ნომებობსა და რუსების ბატონვმეურ
კანონბეებეობბასბაბ ბაბი მეწინებბა-მეცუებბის ფრმებბის მესაბებ სანი-
ბერებს მასალებს მევიკავს ელებბა სავნის მიბნივობი ამიერკავკასიის
ცინგრალური კომიგების ბავნეგობარის პავალებნი მეპებნილი მიხსენე-
ბა, სპაპ ვჯვნიბბანილი საბუებბის მესაბებ ვკობეობობ: "В Грузии
много купчих и рукописей, не имеющих ни года, ни числа и ме-
сяца и безприложения руки или печати, а вместо их предложены
крючки или пятна, сделанные пальцами, чернилами намазанными,
но таковые купчие за действительные признавались, будё в них

და მარტოს ბიძმა [უ]ბიხ ბიძნი მისყეს, და იმ კაცს ბიძნი ხუთ ეჭო-
რის, ის ყმა აბაგი არის და აბაგნაქმარისაგან კობევი უჯრე აბაგი
იქნებინს, და აღარა ხელი აქვს მის პირველს პაჭრონს მასთან..."
(მუხლი 250)⁸.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული ბაგონცობა არ გამოირიყბავდა ყმა
ტლები მთერ ლევისუფლები მკობებნი შესაძლებლობას. აქაური ფეოდა-
ლური სამარტალი ძველდაგანვე იხვარონიწებდა პაჭრონისაგან ყმის და-
მსახურებნი მნიშვნელობას. "ტლებისა სისხლი რახასი ლეონი იყოს. მაგ-
რამ, ლე კაცთან კაცს ასეო ყმა მკუცას, რძე პაჭრონი იყნობენ
სიკედედედა, მისოცა ახასი ლეონი იყოს" (ბუქას სამარტალი მუხლი 11)⁹
რეგრე ჩანს, კანონი მხედველობაში იხვარობდა ტლები მსახურებნი,
რის გამოყ მიხი ვარდებულება მტე შენსევედაში მტორებოდა და ტლები
მტეჯერ ლევისუფლებასავე იხვარობდა. ქართული ბაგონცობა სამარტალი
ასეო მუხლებნი შეთანა, პირველი რეში, მუხაგონეო ძალუფლები
განმეოცებას უწყობდა ხელს, მაგრამ ბაგონცობური მუხრებნი რევენი
პროცესის ნიდაგის მნიშავებნი და გლობიდან ლედახსნიის ლედენიყო-
ბის შექმნილსაჲნი მას მუხნი ვარკვეული მნიშვნელობა პქონდა.

ტლებსა სარენი მონეწობ ამიერკავკასიის ლეგნალური კონტრეგის
მთერ შედეგნი მისსენედაში ვკობელობე იმ ლეილეებნი შესახებ,
რეილები ვარგა ქართული ბაგონცობური კანონმებლობაში, მიხი რუსე-
ოან შერებნი შენედე: "Правительство русское, охраняя крепост-
ное право в Грузии в законных пределах, не могло оказывать та-
кого-же покровительства тем неправильным владениям, кой были

⁸ ი. ზედიძე, ქართული სამარტლის ძველები, ტ. 1, ვახთანე VI სამარ-
ტლის ნიქნეო კრებული, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
გამომცემლობა, თბ., 1962, გვ. 547-548.

⁹ ი. ზედიძე, ქართული სამარტლის ძველები, ტ. 1, გვ. 429.

ვ ნაი აღნარუკენი ვ პერვო-ჯე ვრეა, ნე სოგლასოვალესე ო ობშინი
 ზაკონაი რუსოკიმი ი კოტორიხ ნე დოპუსკალო ი ოამო ოლოზენიე ვეხ-
 თანტა. სიდა ოთნოსიე თო, ჭო კნიზზზ, ოვერხ დვორზი, ვლადელი
 ლიზაი დუხოვნოზო ზვანიი; დვორზიე თაკ-ჯე ვლადელი პოსლედნიმი;
 ცერკოვ ვლადელი დვორზიანი; მოკალაკი ილი ბოგატეიშიე გრადზანე
 ტიფლიოვ ვლადელი კრეპოსთნიმი ლოდიმი. დღე ოთსრანენიი სიხ ვლადე-
 ნიი, იზდავალესე რზდ პოსტანოვლენიი, იადლენო სლედოვავშიხ ოდო ზე
 დრუგნიმი, ნო კოტორე, ნაპოსლედოკ, პრეველი კრეპოსთნოე ვლადენიე
 ვ გრუზიი კ თოზო ოოსოთზიი, ვ კაკოზ ნაოდილოზ ონო ვ როსოკი, პრედ-
 პოლნიმი ოგო ონიზტოზიანიე პოლოზიანიი 19 ფევერალი 1861 გოდა".¹⁰

*XIX ს. რუსოკიმი სოზინიე რეზსოზონი მთავრობა სარზაროზიკოზი ოსოზო
 სარზაროზიკოზი ოკოლოგებოზსა რა ოთნისძოგებოზს აგარეობა, ომბიღებოკ
 აზ რეზსოკი დოგონეღიერი სამაროკონი გარბოწეწეზასა რა ხადონის მიწეწ
 სადოგონე ოზა - მამულებიხ მუქენას უწეწობა ხელს. სწორეზ ამ სარ-
 ზაროზიკოზი ოკოლოგებოზოზ რა მთავრობიხ ოთნისძოგებოზოზე რანეწე
 სარზაროზიკოზი, ერეო მხერი, ოგოკალურ-დოგონეღიერი მუწერეობიხ რეღე-
 ზა, ხოკი მუწე მხერი, სახადონე-სამონიშაზიკოზი ოკონიხ გოზარ-
 ოგება რა ზაროკი სამეწო სახელიხ სანეწოკოზიკოზიხ ხადონისაზიხ
 გარაღემა.*

*1803 წელს შერეწიკი უწეწონიხ ოანახეზარ, აღოკსარეღო სარზარო-
 ზეკონი სამეწო სარზარეზიკონი სამეწოკოზიკოზიან ხადონას გარაღეზა
 5,860 ოკოხუწე კოკიღე მუწე¹¹. 1810 წოკონე კი ხადონაშ ჩოკიარა
 ომეწეწონი სანეწონი სამეწოკოზიკოზი¹².*

1811 წელს 30 ოკონიხიხ რაზეწენიკოზი, მთავრობაშ სარზარეზიკონი

10 სარზ. ოსსა, ომბერი № 221, ანახ. № 1, სარზეზი № 7, ზ. 4.

11 ი. გ. ანტელავა, გოზდარსთენიე კრეწთზანიე გრუზიი ვ პერვოი
 პოლოვინე XIX ვეკა, სუზუმი, 1955, ოკ. 16.

12 ოკ. 20, ოკ. 20

საჯვრისი ადმინისტრაციის დახმარებით დაგვიდა - მამულეობისა და მერე დასახლებული ტერიტორიის სახანძროს უწყებამა მფლობელობაში ჩაირიყვა¹³.

ხაზინას დაყვება აგრეთვე კახეთის 1812 წლისა და იმერეთის 1819 წლის აქანდებებში მოწინილე ფეოდალთა კონფისკაციაში იმართდა¹⁴.

მთავრობამ იმერეთის აქანდებების მოწინილე ფეოდალებს - გიორგი, მერამ და ხოსია მუჯუნიძეებს; ნარბიან, მანუჩარ და რვეამ ერისთავებს; ივანე, ქაიხოსრო და ნიკოლოზ აბაშიძეებს; ალექსანდრე და ლევან რაშვილებს და მრავალ სხვა თავადს - მამულეობის სახანძროსა და სახანძროს უწყების საკუთრებაში ჩაირიყვა¹⁵. მათგან ივანე აბაშიძის მამულეობიდან ხაზინამ მიიღო 2,216 სული მამულეობის სქესის ფა ტერიტორიის, გიორგი მუჯუნიძისაგან - 1500 სული მერე იმერეთის სქესის ფა ტერიტორიის იმერეთის ფლობაში 221 კონდა, რანდელთა იმერეთის სქესის რეცხობრივი შენაგენლობა 1071 სულს უპროდა და, ბოლოს, ნიკოლოზ აბაშიძის მამულეობის იმერეთის ადმინისტრაციის 427 და სათავადო 275 სული იმერეთის სქესისა, სულ კი - 702 სული ფა ტერიტორიის¹⁶.

აგრე კიდეც 1829 წელს მთავრობამ დაადგინა საკონდას იმ ფეოდალთა მამულეობის სახანძროს შენაგენობა, რომლებიც დაყვებიდან დატოვების სახელგანთავსის მფლობელობაში. მთავარსარდალს ვასკევიჩის მინაგაგებობის, მოქალაქე ფეოდალებისათვის სახანძროს მამულეობის ერთი ნაწილი უნდა და დასახლებული ხაზინას, მერე ნაწილი კი - რეცხობის იმერეთის რეცხობა - რეცხობის სახანძროს მოქალაქეთა მემკვიდრეობისა და უბოლოებს ნაგენობებს. კონფისკაციის დატოვების დატოვების აბ

13 И.Г.Антонова, Государственные крестьяне Грузии в первой половине XIX века, Сухуми, 1955, с. 21.

14 ი ვ ვ ვ, ს. 20.

15 ი ვ ვ ვ, ს. 22.

16 ი ვ ვ ვ, ს. 22-23.

პირთა სამეგრეთშითა მადონი, რიკელსაჲ მთავრობა ამათ მინიჭებულნილად
საჯელითა.

"ნოტარიუს I-მა დაამტკიცა კავკასიის სამხედრო წმინდანების პრინციპის და ამის თანაბრად ჩვენს მიერვე დასტურების: "Относительно же наследника Гурии кня. Давида Гуриели и осырны его князими Екаторины, сопутствовавших матери своей, покойной княгини Софии, в богатстве оя в пределы турецкой провинции и ныне там находящихся, в. В. благоугодно было повелеть, чтобы объявлять им через одного из коноулов . . . , что за участие их в поступках матери своей они лишаются всех прав как на принадлежащее им наследие, так и на вознаграждение за оное". 17,

კავკასიაში წარმოღობული რიგის პირთა მისამართის მიმართა, აგრეთვე-გაქცევა და გაქცევა, მემკვიდრე პირთა მათი ძველი ვაჟობა და მემკვიდრეობა. ასეთი გლეხები გლეხობაში იმყოფებოდნენ და, რაკი მუშაობის დაუბედურებლად ვერგონებდნენ სამშობლოში დაბრუნებას, ქართველი კანონმდებლობით ისინი ყმობიდან თავისუფლებდნენ. ამ ახარება კანონმდებლობით გააძლიერდა გლეხთა ბრძოლა თავისუფლებილათვის. ოქტომბერში მთავრობამ ამას გულისხმობდა მიუხედავად და გლეხებს მიანიჭა უფლება დაეჭირათ მათთვის ვალი და, ამ გზით, ვერც გამოეყვანათ თავი. 1824 წლის 22 თებერვლის უმაღლესად დამტკიცებული დებულებების ძალით, ამ წესით თავამოსვლილი გლეხები თავისუფალინი ხდებოდნენ¹⁸. მათში ქართველი კანონმდებლობის ეს მუხლი მთავრობამ ხაზინის სასარგებლოდ გამოიყვანა. 1801 წ. ავღოსტოს ბრძანებულებით გლეხობიდან დაბრუნებული გლეხები სახაზინო უწყებაში დაქირავდნენ¹⁹.

17 И. Г. Анталава, Гоуд. крестьяне Грузии, ст. 23-24.

18 "Полное собрание законов", т. 39, № 29806; В. Н. Иваненко, Гражданское управление, ст. 112, საქართველოს ისტორია (XIX საუკუნე), მბ., 1954, გვ. 142-143.

19 ბ. მუხომბე, დასავლეთ საქართველო XIX ს. პირველი ნახევარი, მბ., 1957, გვ. 313.

ამ ახალი წესის მიხედვით, 1808 წლამდე რაზრუნებულ გლეხთა მიმართ ძალადი რჩებოდა ძველი ქარაუცი კანონები, ხოლო 1808 წლის შემდეგ მისულთა მიწარს სანიშნური კანონები ვრცელდებოდა²⁰.

1808 წლის 7 ივლისის ბრძანებულებით, რუსეთის მმართველთა ქარაუცი-კახეთში თავიდან და აწმურთა ექსპროპრიაციისაგან გაათავისუფლა სოფლის რაზარი სამცხე-აფხაზეთში, რითაც თავიდანმართისაგან განსხვავებული ახალი ძლიერი სანიშნური რასაფრქენი - სასულიერო წიგნა გაიჩინა²¹. ეს რწინსძიება ქარაუცი-კახეთში 1808 წელს გაჭარბა, რასაველთ საქარაველიში კი - 20-40-ნან წლებში²². ამ საკითხთან რაკავშირებში მმართველის განქარაველებითი აქნობებოდა: "В 1808 году совершлось освобождение лиц духовного звания в Грузии от зависимости князей и дворян, под крепостной властью которых они находились и отбывали им повинности. В высочайшем указе по этому случаю на имя главноуправляющего в Грузии, 7 июля, именно было оказано: "Усмотрев, что многие из духовных, в овчачническом и диаковском звании состоящие, тамошними князьями и дворянами в крепость, я несут оброки и прочие повинности на крестьянах лежащие, я находя такое положение вещей ни о законах Российской империи неосновным, ни оному духовному не приличным, повелеваем..."²³

და ა.შ.

1816 წელს, მმართველის სპეციალური ბრძანებულებით, ვაჭარ-მეკახეებთან ვმა გლეხების რაკირავება აქარ შეიძლებოდა. რამეტირავებელს თავიანთი ვმები უნდა გამოცხროდათ, ხოლო თუ აცეით გამოსვროდა არ ხერხებოდა, მაშინ ეს ვმა გლეხები სასაბინო უნებლობით

20 ЦСЭИ, ХХХ, 1808-9, изд. 1830 г., № 22824.

21 მ.წმბაძე, რასაველთ საქარაველი XIX ს. პირველი ნახევარში, გვ. 314.

22 საქარაველის ისტორია, I, რამბმარე სახელმძღვანელი, გვ. 423.

23 Полное собрание законов, 1808 г., №23146

გაპაროვნენ²⁴.

1821 წლის 30 ნოემბრის ბრძანებულებით აღორძალა ურახველ გაა-
ვისუფლებული ტიუბის კვლავ დაფუძევება²⁵.

1819 წელს მთავრობამ მბილოსის გუბერნიის მავაპაბნაურობა გა-
აგრძელა ურთიან ნოქებრეუ კორპორაციაში - მავაპაბნაურობის მკუ-
ჭაჭმა სავრეზული²⁶. ამ ღონისძიებში წარჩინება კიდეც ურთი სერ-
ობული წამიჯი გაპარვა ბაგონცმური ურთიგრობის განმტკიცების გმა-
ბე საქარეველი²⁷. 1827 წლის 25 ბებრეალს განთილა სავთილური
კანონი უარბევი მავაპაბნაურობის რეს "მეორიანებთან" უფლებრივი
გამანასწორების მესაბე²⁸.

1832 წლის 24 ავთისგის პარტენილებით, ყმათა ფლობის უფლება
უძლეობა მხორეუ მბანონავლებით ამნაურებს. არამბანონავლებით
ამნაურებს კი, კერძო, "ბიქალაქებს", რმბლებით მთავრობამ არ
სენი ამნაურებარ, აქრძალა ყმების ფლობა. არამნაურთა ყმებს მუ-
უძლეობ მხი წლის უპამი მავი განიესყოფა, პა ამ გბით ბიულო
მავისუფლება²⁹.

სახელებრივ საბჭის 1833 წლის 11 ივლისის პარტენილებით, მთავ-
რობამ საქარეველის ამნაურობა გაამავისუფლა მავაპაბნაურობის
ბისაგან პა ისინი უფლებებში საბანონი ამნაურებს გაუთანაბრა³⁰.

24 აქტები, ტ. V, ავ. 492.

25 სავ. უსსა, გ. 2, ანაწ. I, სავბე 1338, გ. 5.

26 И.Г.Антелавы, Государ.крестьяне Грузии, т. 84.

27 მ. მბუში, სიგორ. მბბ., ავ. VI.

28 И.Г.Антелавы, Русск. башн., т. 65, ВПСЗРИ, т. II, т. 921.

29 1095 от. IX შ., Свод законов о сост., изд. 1857 года, სავ.
უსსა, ფნბი № 221, ანაწ. I, სავ., 7, გ. 4, აქმონი
სავარეველის ისგორი (XIX სავსენე), ავ. 142, მ. მბბაბა, პა-
სავლეო საქარეველი XIX ს. პირველი წახუვარბი, ავ. 314-315.

30 Полное собрание законов, 1833г. (6311); სავ. უსსა, გ. 221,
ანაწ. I, სავ. 7, გ. 4.

მაცრამ მათი ადგილ-მამულისა და ყმების მიწოდებლობით უფლებიან შუ-
სახებში მთავრობის დადგენილებათი არაფერი იყო წაქეზადი. ამან გა-
ნიძვირა იგივე გაუკუბრუნება და უკმაყოფილება, რის გამოც 1836 წლის
25 მაისს გამწვანებელი იქნა სპეციალური ბრძანებულება, რომლის ძალით
ამცვიარი სადავო საკითხები სასამართლოს წესით უნდა განიკვეთიყო.

1830 წლის 24 ივნისს გამგეობა სპეციალური ბრძანება ამიერ-
კავკასიისა და, კერძოდ, საქართველოს მუხომრებლებთანავე ადგილ-
სახებურებრივად მათი პირობებით წასვლის ნებართვის სათაბე ვას-
პროვების გაყვების შესახებ³¹.

1832 წლის 24 აგვისტოს კანონით ქარბევი ჟოგბადებს ეძლეოდათ
უფლება განსამართლებიან გარეშე გაკუბავნათ მათთანვე ყმა-გლეხები
სხვა მიხარებით კავკასიის ხაზზე მათი დასახლებიანად კი³².

მთავრობის ეს და სხვა ბრძანებანი ანალოგიური წინსძიება წა-
ლად მარტოვე მოკვნიან მუხის ლეიბნეობის სოციალურ-ეკონომიური
პირობების კლასტრირი არსის სურათს. ამ წინსძიებების მიბანს
შეადგენდა მთავრობის ურთიერთობის გამაგრება და შენიკვითი განმე-
კილება საქარბევიან. მაცრამ, ამასთან ურთოდ, მუხის მთავრობა
სადავო შემხებებში იყო წინსძიებებასა აჭარებდა, რომლებიც
ბოკუნი გარკვეული ხარისხით, კიდეც ავირობებდა ქარბევი მთავრობ-
მთავრობას³³. ამ შემხებებში ცარიბით თითქოს, წარბევიან მათიც,

31 И.Г.Ангелава, Госуд.крестьяне Грузии, т. 85.

32 ი.ვ.ვ.

33 ი.ვ.ვ., т. 85-86. К числу таких относятся: а) отмена 2 мая 1816 года повинности, платимой в пользу помещиков при вы-
ходе крестьянской вдовы замуж (АКАК, т.У, стр.261); б) закон
от 24 августа 1832 года о воспрещении владеть крепостными
людьми лицам, не имевшим права потомственного дворянства
(ВПС ЗРИ, т.УП, 5536); в) указ сената от 31 октября 1836

ქარაჯული ცლებთა ინტერესების "რამაცველისა" და მათი "მტრუნველის" ჩოქივი გამოყოფა, მადრამ სონამბევილიში კი იგი ამით არა ცლებობის, არამედ თავისი საქმის მოკვარეობისათვის მტრუნავდა.

პირველი ჩივიმი, ამით მთავრობას უნდოდა თავიდან აეციონა ცლებთა მასობრივი მოძრაობანი და აქანყებები და ფარამბოვილი მასა ჩაგონიყო-რად განწყობილი ქარაჯული თავადაზნაურნიდავთის რაქიროსაჩეობინა³⁴.

მაგონებური სისებრის ჩევევისათვის მელა მნიშვნელოვანი იყო ჟორ კიბევი 1824 წლის 22 ღებრეჯარს გამოცემული ბრძანებულება, რომლისათვის ქარაჯ-ქახეის ცლებებს მიუცა მატონისათვის თავის გამო-ყოფის უფლება, ღე კი მატონის უჩება საქარო ვაჭრობით გამოყოფი-რა. ბრძანებში პირდაპირ იყო ხაზგასმული, რომ ეს ჟონისობა ხაგი-ნის ინტერესებს უპასუხებდა. მათერობა ამ მებეხევეთაში ცლებობისათ-ვის სესხის მიცემისათვის კი ღელირა დასაშვებად³⁵.

XIX საუკუნის 30-40 წლებში მთავრობამ გამოისა სპეციალური ქა-ნებები, რომლებიც ცლებობის ფათვისუფლებების საქმეს მებებოდა.

მაქალითა, 1645 წლის 30 იანვარს რანგოციბული ქანონით ამიერქავ-ქასონის თავადაზნაურნიდას მიცეს უფლება თავათვისუჩეობინათ თავათხე ცმაცლებები ჩოქორე მინით, ისე უჩივო³⁶.

года (отмененный в 1843 году), по которому каждый крестьянин, на владение которого помещик не имел, соответствующего доку-мента, мог возбудить дело и искать свободу (ВПСЗРИ, т. XI, 9553); г) закон от 9 ноября 1843 года о запрещении обращать в крепостное состояние людей раз воспользовавшихся свободой (ВПСЗРИ, т. XIX, 17310а) და სხვ.

34 И. Г. Антелава, Государственные крестьяне Грузии, с. 26.

35 ПСЗРИ от 1649 года, т. XXXIX, 1824 г., изд. 1830 г., № 29806 февраля 22, с. 158, 6. მებეხევე, დასაშვებ საქარაჯული XIX ს. პირველი წახეობანი, ს. 315.

36 И. Г. Антелава, Государственные крестьяне Грузии, с. 24.

1849 წლის კანონი კი უბიძოვს იმ უბიძოვს, რომლებიც
კერძო უკრის გამო პატივსაცემად ჰყავდათ მუდამგონებულს. ეს
კანონი, რომელიც მიიღებოდა იქნა ვინაშისთვის წინადადებათა, შედგენი
ბინაარსისა: "В Закавказском крае заложонных за частные долги
бевземельных крестьян, на коих оовершены закладыше до 1841 го-
да я кроме коих их владельца не имеет никакого другого имущеот-
ва, обращает в казну, о выдачею за них кредитором той оуммы,
какая значатся в закладной". 37.

1852 წლის 5 ნოემბრის ბრძანებულებით აღიკისსი გუბერნიის საკუ-
ლსით მიიღებოდა და გუბერნიის გაყიდვის სახანონი უწყობას³⁸.

რუსეთის მთავრობის მიერ გამოცემული ბევრი სამართლიანი პატივნი-
ლებანი ძირითადად ყალიბდნენ ქარხანი ფორმალური სამართლის იურიდიულ
წინაშეს და საქარხველით რუსული კანონმდებლობის გამოიხვედრება ისა-
ხვედნენ მიმართ. ეს საქარხმდებელი ყალიბდანი ხოლოცის შეუძლებელია
და არაპირდაპირ, მაგრამ აქვარად უწყობდნენ ბერს საქარხველით სა-
ბაგონი მუხრნობის რეკვასა და სახანონი ბინააღიღებლობის გაყარ-
ებობას.

ბევრი სამართლიანი შედეგებთან ერთად, ქარხანი ფორმალურს აკრ-
ძალად აგრევე რუსი გუბერნიის ყოველი და საქარხველით გაყიდვა³⁹.
ბინამდებელი ძალის მფლობელთან პამაგობის მიმართ ქარხანი ფორმალ-
ური სამართალი ურდალვად გუბერნიის ყოველი-ყარვას, მაგრამ მიმამდებე-
ბი ბანის ახერხებდნენ ამტვარი უკლებით სარგებლობას და რეკონს ბი-
ბერის მიმავთი აწარმდენ და ბინი შემიხვედრათი კიდეც ჰყალიბდნენ ქარ-
ხანი ქარ-ვაყობს. ეს ფაქტი ფორმალური სისაგონის რეკვონის ვრ-ვრთ

37 И.Г.Антелая, Госуд.крестьяне Грузии, т. 24-25, АКАК, т. X,
ч. II, ст. 880, ЦГАЛ СССР, ф. 1268, оп. 3, д. 318, л. 9 и об.

38 ВПСЭМ, т. XXVII, № 26736.

39 Свод законов (примеч. к 1060 ст. IX тома); საქ. ცსსა, ვინ-
რო № 221, ანაწ. I, საქ. № 7, ჟ. 16.

წიშაში იყო.

XIX ს. 20-იან წლებში ურთულ ფეოდალურ კანონმდებლობაში შეტანილი ავროლიკების ურთულ-კანონის ძეგლებს განვიხილავდით ცხად ადგილებზე. "მემატიკეობა, რომ შეკავებინათ ცხად განკანონის ეს ურთულად, სხვათს ხელოვნურად განვიხილავდით ცხად ურთულად, განვიხილავდით მეტად სახეობი, შეკავალად მეტადი ფურად იმ მხრით, რომ ძეგლებს შეკავებდით განვიხილავდით მათ განვიხილავდით, ამრთად, ხელოვნურად განვიხილავდით"⁴⁰.

რთულად განვიხილავდით ურთულ ფეოდალურ კანონმდებლობის შეკავალად, მანკად, სუართულად ძეგლებს განვიხილავდით ცხად ურთულად, მეტად ფეოდალურ-მანკადი სხვათს საკავებდით შეკავებდით სა განვიხილავდით იმრთულად განვიხილავდით იმრთულად იყო, ურთულად რთულად, იმრთულად ურთულად, რომ ეს განვიხილავდით მანკადი არა მანკადი განვიხილავდით სა სუართულად, არმრთულად განვიხილავდით განვიხილავდით. სუართულად განვიხილავდით სუართულად სუართულად განვიხილავდით ურთულად. იმრთულად განვიხილავდით: "Позиция правительства в этом вопросе была как бы двойственной. С одной стороны, оно, исходя из интересов казны, как бы содействовало движению крестьян по отыскиванию свободы и переходу их в казенное ведомство. С другой же стороны, опасаясь превращения этого движения в более мощную антифеодальную борьбу, вследствие чего могла сильно пострадать опора царизма — грузинское дворянство, правительство ставило в определенные рамки крестьян, отыскивавших свободу от помещичьей зависимости. Отдавая, в конечном счете, предпочтение социально-экономическому моменту, царизм в конце первой половины XIX века законом

40 ურთულად, სუართულად იმრთულად (XIX საკავებ), გვ. 143.

от 28 августа 1849 года по существу лишил крестьян возможности возбуждать дела о получении осправки от своих владельцев. Этим царское правительство лишней раз подчеркивало феодально-крепостнический характер своей политики".⁴¹

XIX ს. 50-იანი წლები დასასრულამდე რუსეთის მთავრობა აძარბოვდა უარყოფით ლიბერალურ საბარდოს წინაშეობის გამოსახებას, მუქარა და ფრთხილ და მიზნობრივ მენაგრებად ვახვანდ VI-ის კანონებში. ეს საკანონმდებლო ცვლილებანი ბერს უწყობდნენ უარყოფით მათგანმდურ სისჯების რუსეთად მთავრობასა და, საბოლოო ანგარიშით, რუსეთი მათგანმდურ სისჯების კვარდაკვად უარყოფით მათგანმდობის ძირითადი საფუძვალად უღებონ რევუას და ბურჟუაზიური ურთიერთობის განვითარებას. 1859 წლის 20 ივლისს კი მუნიციპალის უმარულად სამტკიფებელი ბრძანებულება, რძლის ძალით ვახვანდ VI-ის კანონები საბოლოო მუდგვარად მძებრობის საწინა კანონები⁴².

ლიბერალურ კანონმდებლობაში მთავრობის მიერ გაფარებული ცვლილებები, მარაღობა, პირველი რიგში, ადრისაველთ საქარავულოს უბებობა, მათგან მათ დასავლეთ საქარავულოსათვის (აჭხაბეგისა და სვანეთის მათგან) მათგანის იგივე მნიშვნელობა უნდა აღინიშნოს. მიუხედავად ამისა, რუსეთად დასავლეთ საქარავულოს დაკვირვებით მუქარების გამო ეს ცვლილებები საქარავულოს ამ მხარეში მართლობრივ და წერ-წერა ურცხვობობობა ამ გაჩებობაში, უფორმობა, მათგანმდური ცვლილება მთავრობისა აქ ლიბერალურ-მათგანმდური მუქარების რევუასის პრინციპის მუქარებასა და სხვა საკითხებზე მათგანმდურებზე.

რეორმის მუქარა; მათგანმდობის მიერ გაფარებული საკანონმდებლო რეორმის-მუქარაში ამ საქარავულებზე, მათგან კიბუა ანელებებზე ლიბერალური მუქარა-

⁴¹ Н.Г.Антонова, Государ. крестьяне Грузии, стр. 153-154.

⁴² * * * * *, стр. 62.

შეიძინა რედეციის პრაცესის საქარაველოში. საქარაველოს ეკონომიკური პრაცესის დამბდაჩე ჟაქტორს ამ შემხებვედში არა ცარინების შედასჯრ-
ვილები, არამეც საქარაველოსა და რუსეთის ბაჭონეცურ სოსტრეშების
შეჩეხმა-შეცვერბის ავსოლებლობა დარბილადენა. ეს კი ლეინი იბიდე-
ჭური შედეგებოხ ხერს უჩეობა საქარაველოს ეკონომიკურ პრაცესს. ამ
პრაცესის ბერშეხეობ ძარაპ კი ლეინი რუსეთის ცანვიცარების შემა-
რებოხ მარალი ბონე გამიბიობა. "რუსეთი საქარაველოს, ცარინების სურ-
ვების-ცან დამიკვირებლად, აგრეცალი ცანვიცარების ისტორიულ პრაცესში
იბრეცა"⁴³.

ამ სავიხებან დავავეიჩებოხ პრაც. პ. ცვეუშვილი შერს: "მხორპ
რუსეთთან შეერავების შებიდე დამიხი რვენი ქვეყნის სახარბო მეურნეო-
ბის, მელეი სანოცაბილებრივი ცხიერების ცამიციცხლება და ცანვიცარება.
რუსეთის კამბოღლიბბმა პრაცესული რული შეასრულა აქ ლეოპალურ-ბაჭონ-
ეშიური დარბიების წესის რედეციის დარქარებისა და ბურჯვამივი უჩოერ-
ობადა დარბიობა-ცანვიცარების სავიეში, რაჲ ბნარბილებლურ ძარაა
აგრეცობას, სერეოც ქვეყნის ახარ, მარალი სავებურმე ცარასულას ბი-
ასხავებდა"⁴⁴.

დასავრეო საქარაველოს სამეურნეო-ეკონომიკურ ცხიერებამი ბნიდე-
ნელიცანი ჟაქტორი იყი სავაჭრო-სამიბიციელი ცმების ცავიქიბვლების
სავიხი, რბიერსაჲ ცანსავურეცული ღურაბლება ბიდეცა საქარაველოს
რუსეთთან შეერავების შებიდე. ცანიბარა სოჭოისა და ქარაქის ბისარბო-
ბის რიხბვი, ცანვიცარა სოჭოის მეურნეობის დარქეში და სავარაქო
ცხიერება"⁴⁵.

43 ბ. მუხომადე, დასავრეო საქარაველი XIX ს. პირველი ნახევარი, გვ. 313.

44 პ. ბ. ცვეუშვილი, საქარაველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური
ცანვიცარება XIX-XX საუკუნეებში, გ. II, ბბ., 1956, გვ. 5.

45 З. В. Анчабадзе, Очерки экономической истории Грузии первой
половины XIX века, Тб., 1966, гв. 31-32.

პროგრესული და რევოლუციური ძალები მრავალ გრძელვადიან მხარეზე XIX სა-
უკუნის განმავლობაში. მაგნიტური სისხლის ბირთვილი და სარბ-
მის კოლონიური რეჟიმის ნიუხევადა, ბუნებადვილი სისხლის
სადაზრობა ძალები მანვე რეაქტა დაბა, ანტრევა წაგურაღური მუარ-
წეობის ბეჯეებს და ქარაველი ხაზის სხელება წელა, მაგრამ მანვე
პროგრესული ძეი ბიბიბა.

11. სასაქონლო წარმოების და ვაჭრობის განვითარება

XIX ს. პირველი ნახევარში დასავლეთ საქარაველოს სოფლებში მუგაპ
გაურაღებელი იყო გლეხური მუარწეობის განაგების საბიი ასლებელი
მრეწველობის მარგვი ფორმები - მინამრეწველობა და ხელოსნობა, რბ-
ლებიე ჯარ კიდე მფიბიბი იყვენე დაკავშირებული სოფლის მუარწეობას-
აბ. მრეწველობის ეს პირველადეებიბი მარგვი ფორმების წაწილი ახარ
პირაბებს ებება, სასაქონლო წარმოებისა და ვაჭრობისგური ურთიერობ-
ბის განვიგარების საგრო ფრბელი ბება, ხოლო წაწილი კი ანდაა-
ნობი ეება⁴⁶.

1845 წელს ქუთაისის მარაში 732 ხელოსნა და 421 მუარწეოს იბ-
ლონენ; ხელოსნების წლიური პირაქეცა ამ მარაში 15,840 მან. ურრ-
ბა, გუროის მარაში კი 499, ხელოსნისა და მუარწეოს წლიური პირაქე-
ცა 3,796 მანეს მუარება⁴⁷.

ხელოსნა რიხების მრბა საქონლწარმოების მრბის მარეწელებელი
იყო. საქონლწარმოება, მარაბიბა, უბაღრესარ ჟეობაღურ ურთიერობას
ემახბურბობა, მაგრამ იგი მანვე ამ სისხლის რევევის საქეში გარ-
კველი რიბ ასრელება. ჟეობაბიბის რევევას უნდა მობეღობა წერნი

46 И.Г.Анталова, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хостария, К вопросу о
генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и про-
мышленности Грузии, Тб., 1967, с. 72.

47 ბ. მუარწეობა, დასავლეთ საქარაველი XIX ს. პირველი ნახევარში, გვ.
345-346.

მწარმოებელთა რაზმა, მწარმოების სამუდამოდააგებან მათი მოწყვეტა რა კაპიტალის დავრეპროდუცირება, ე.ი. უნდა შექმნილიყო კაპიტალიზმის განვითარებისასთვის საჭირო წინამძღვრები. კაპიტალიზმის განვითარებისასთვის აუცილებელი იყო ბაზონდირი წყობილების დაცვა-ცოცხალი, მრეწობის განვითარება რა სამეურნეო სხეულებში ფულადი ექვივალენტების რაბუნდირება.

დავისუფალი საფრანგი ვაჭრობის პერიოდში (1821-1831 წწ.) სა-
ქარაველს ბაზონდირე უნდა შეეძინოთ ვერაპული საქონელი. საქარავე-
ლს ეკონომიკურ სხეულებში რუსეთისა რა რასაველ ვერაპის ქვეყნების
სავაჭრო-სამრეწველო ჩარება რა ურთიერთმორის მებრუნობა რივი და-
ღწა მთაბრინა ადგილობრივ ბელსნურ წამარბე. საქარაველს ბელსან-
სა პირაველთა ვერ აკმაველირება ახალი რივის მობრუნებს. ვერაპი რა
შეწინდირე საქონელი მობრუნების ბრა ადგილობრივ ბელსნურ წარ-
მოების კრიზისს იწვევდა. ასე ვერაპებში მერნი რა მსხვილ წარმოება-
ბე გასაღვა გაქვეალი განბა. "ამირიგარ, -წერა რენინი, -კაპიტალიზმის
ისტორიკული განვითარებაში მნიშვნელოვანია რივი ნომენტი: 1) უშუალო მწარ-
მოებლების ნაჭურაღერი მუშინების გასაღვა სასაქონლო მუშინებარ რა
2) სასაქონლო მუშინების გასაღვა კაპიტალიზმის მუშინებარ"⁴⁸.

"Из предметов домашних промыслов, изготовляемых главным образом на собственное потребление, некоторая часть шла и на продажу. Судя по статистическим материалам середины 40-х годов XIX в., в Грузии шло на продажу в среднем 50-60% различных "сельских изделий" (ковры, топопы, войлоки, пувалы, носки шерстяные, крестьянские оукина, шелковые и полужелковые ткани, рогожа, холост или бязь и др.), всего на оулку около 15 тыо. рублей."⁴⁹

სასაქონლო რა საქარაველ ბელსნების განვითარება საქარაველოში ბელს

48 ე.ი. რენინი, სბ., გ. 1, გვ. 97.

49 И.Г.Антелая, М.А.Орджоникидзе, Э.В.Хоштария, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, гв. 72.

უწყობდა მერჩილი სასაქონლო წარმოებინს ჭაფარბაგდას. საბუღალსწავლებლის რეზიდენს ბრძანდა ვრძაპ, ბუღალსწავლებელი იყენებდა რაქონრევიზორ მერჩიას. რუსეთიდან და უცხოეთიდან მიღებული ბუღალსწავლება ნაკადის ბრძანდა ვრძაპ, იმდროინდელი არაბულიზაციის ბუღალსწავლება⁵⁰. "Немаловажной была, по-видимому, и роль скупщиков в деле реализации ремесленной продукции, о чем свидетельствует наличие в городах даже специализированных лавок и магазинов, торгующих ремесленными изделиями. Так, например: в "Журнале генеральной поверки" об одном из таких магазинов, существовавших в Кутаиси, значится: "Магазин обуви кушца 2-ой гильдии Артема Агванова, - торгует обувью мужской и дамской, тифлисоких, вхалцихских и местных - кутаисских ремесленников и другими предметами для обуви"... Подобные магазины были и для торговли швейными, гончарными, столярными и другими изделиями" ⁵¹.

XIX ს. 50-იან წლებში ქუთაისში ცნობილია აჭურის მერჩილი "ქარბედი", რომლებიც ამხაურ ჭრანს ვარაზნიშვილისა და ივანე აჭურის კუთვნილობა. აქვე ცნობილია აჭურევი ამხაურ მათსივე კუთვნილობა, მცხოვრები ივანე ნაკადისთვის და გლეხის ბუღალსწავლებლის ბუღალსწავლებლის უფრო მსხვილი აჭურის საწარმოებიც.

ქუთაისის მადრასში 40-იანი წლების ბოლოსა და 50-იანი წლების დასაწყისში იყო 3 არცის საბედილი "ქარბადა", რომელიც კუთვნილობა "გეგულოარნი სოციალისტის" ნიკოლოზ ბაქრაძეს, ამხაურ იოსებ ჩარქვალისა და ამხაურ ნიკოლოზ რევიას⁵².

50 И.Г.Анталава, И.А.Орджоникидзе, Э.В.Хоштария, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в овельском хозяйстве и промышленности Грузии, с.3. 74.

51 ი.ვ.ვ., ს.3. 76.

52 საქარბედილის ინფორმაციის წარკვვეტილი, ტ. V, ირაკლი ანთოლოგის რედაქციის მიერ, თბ., 1970, ს.3. 76-77.

ადრევეუბსახვედვი საძარმეობი ქვეანა ადგილობრუ მემამულე ნ. ჩო-
ჯავახიანი (სოფ. საბეკეში) და ვაჭარ სოფიანას (სოფ. ლესოფიანეში)⁵³.

"40-50-იანი წლებში ქუთაისში, მრავალსა და მუდგობი უსხოვლია კავშირ-
ისგებმა ადრევეუბის დასახლებვი ფაბრიკები მოაწვევს... იმერეთში წარ-
მოიშვა მრეწველური მანუფაქტურა, რომელიც ყმა გლეხთა ექს-
პლუატაციას უწყობდა... საქარეველი რეფორმის წინა წლებში სამ-
რეწველო წარმოებათა ხვედრითი წილი ქვეყნის ეკონომიკურ ცხოვრებაში
ჯერ კიდევ ძალიან მცირე იყო. მხოლოდ გუბერნიამი 1851 წ. არსებულ
131 საძარმი 180 ათასი მანეთის წილურ პირადუქციას უძეებდა. 11 წლის
შემდეგ (1862 წ.) საძარმითა რიცხვი 378 უდრდა, ხოლო წილური პირადუ-
ქცია - 700 ათას მანეთს...

გაყილები უფრო პაბარ პონებე იტვა მრეწველობა ქუთაისის გუბერ-
ნიამი. 1855 წ. ამ გუბერნიის 22 საძარმი 24 ათასამდე მანეთის წა-
ძარმი გამოკლდა. მრეწველობის ჩამორჩენილობისა მითხედავად 40-50-
იანი წლებში საქარეველი აქა-იქ ჟებს იკრებდა მრეწვაბიული წარმო-
ბის წესი, რომელიც დატენვიურ სისგებას ვერ ეტყებოდა და გაჩაქმიანს
მოთხებოდა... ფუადი კავშირის წაქლებმა, ლევისუფალი მუშახელის
სიმცირე, ფარათ საბადრო მოთხენილებების აჩაჩლებმა და ყარამის
კოლონიური პოლიტიკა, დატენვიობის პირადებში, მრეწველობის განვი-
რებას აფერხებოდა... ჩვენთ ქვეყნის ბადარი უსხოვრ და რუსულ სამ-
რეწველო საჯინელს ეპერა. მითხედავად ამისა, მრეწველობის წარვედბი
ბრვა ფეოდალური წარმოების წესის რეფრვას აჩაჩებოდა⁵⁴.

სასაქონლო წარმოების განვირება, ყმა გლეხის მიწათმყოფლებე
დურნიობი და ეკონომიური სამოკრებებულების შესუსტება, ფუადი რეწვის

53 საქარეველის ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, გვ. 80-81.

54 საქარეველის ისტორია, ტ. I, პანბარე სახეობილვაწელო, გვ.
449-450.

პოტენციალის ძრვა, მრეწველობის სამრეწველო-სამრეწველო განვითარება, სოფლის მეურნეობისა და ხელოსნობის სპეციალიზაცია და რაციონალიზაცია, ჯერეობრივი პრეფერენციების ძრვა, მრეწველობისა და ვაჭრობის განვითარება და სხვა ფაქტორები ხელს უწყობენ ფორმალურ-მატერიალური მეურნეობის წინააღმდეგობაზე გამძვავებასა და მეურნეობის ამ სინჯების დაბნობის რეკლამას.

სოფლის მეურნეობის განვითარება რეგონისწინა პერიოდის საჯარო-ველეობის შესაძლებელი ხდება 30-იანი და, განსაკუთრებით, 40-50-იანი წლებში. რუსეთ-იკანისა და რუსეთ-სურსათის კომპლექსის წარმატებით განვითარების შედეგად ქვეყანაში პანდემიის მიშვიდობისა, შედეგად ვარდის მდგრადი დასახლების, რეზერვების ვარდის მიშვიდობის საშუალებით სავაჭრო-საქონლის მიშვიდობის წყვეტა⁵⁵.

რუსეთის მდგრადობა და მრეწველობის სპეციალური განვითარების შედეგად მრეწველობის მიშვიდობისა და სამრეწველო პრეფერენციის განსაზღვრული ქვეყნისა. სოფლის მეურნეობის განვითარება, ურთის მხრივ, მარჯობა, სავაჭრო-სამრეწველო განვითარებას აბრუნებდა, მარჯობა, მეორე მხრივ, ეს პრეფერენციები, კომპლექსური შედეგებით, ხელსაყრელი უწყობდა სოფლის მეურნეობის განვითარებას. სწორედ ამ მიზანს უმსახურებდა სავაჭრო-სამრეწველო ურთის განვითარება და რუსი და უცხოელი ვაჭრობისა და მრეწველობის განვითარება და საკუთრივ მიშვიდობის პარკულია. ურთობობა, რამდენადაც, რეკლამა, მარჯობა, იმპერიალი, სოციალური-მრეწველო, ანაწილი და სხვები, თავიანთი მამულებით მიშვიდობის ჯერეობრივი განვითარების მიშვიდობის ინტეგრირების იყენებენ.

55 И.Г.Анталава, К вопросу о характере экономического развития Грузии в предреформенный период, Труды Абхазского института языка, литературы и истории, Выпуск XXII, Сухуми, 1956, с. 53.
И.Г.Анталава, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хостария, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, с. 5.

სოფლის მეურნეობის მურყუამივრე სარეისებში გამოყვანის მიზნით, სარეისებში სავარგველი XIX ს. 30-50-იან წლებში სხვადასხვა სახის საველსეობებისგან წინსძიებული ჩაატარა: 1833 წელს მზილისში გარეობებში სოფლის მეურნეობისა და მანუჭაქურთლო მრეშველობის წამახარისებელი საბოგადობა, 1836 წ. - მუამრეშეობისა და ვარგობის გამოყვანული საბოგადობა და სარეისი რეისის კამპანია, 1850 წ. - ვარგასის სოფლის მეურნეობის საბოგადობა და სხვ. ენეობა საყვე-სარეისი საწარმები, მარეისი და სარეისის ფრეშები. უსხვობა და რე-სეისი იმეორე გვერდურ კურსორა წერეებს, ამრეშეობის, მამბაქის, მამბის საგნებებს, გამოქმდელებული სამინსამრეშეობის იარაღებს და სხვ. 50-იანი წლებიდან გამოიჩინა სოფლის მეურნეობის პრეპრეგა გამოყენების მიზნობა და ექსპონატების გამოყენება უსხვობის გამოყენებში. ყვე-ლივე ამის ჩვენს ქვეყნის ექსპონირის განვიმარებისაგნის გამოყვანული მნიშველები ქვეყნა⁵⁶.

ამგეაქ ექსპონირებებსა და ახარ წამრეშეობებს, მარეისი, ამრ-კრეობა ფეოდალური კარაკეობობა და გვერდური ჩამრეშეობობა, მმარეობელი ძარის წყლებობა, უსახსრეობა, გამოყვანობა და სხვ. მარეისი ამგეაქ გამოქმდელებს მინს ალარ მვეძლო მვერეობობა მურ-გვამივრე საწარმობ ძარების განვიმარების პრეცესი.

მშვიობობობის გამოყენებში და ხელსაყრელი მშვეობრეობა პირობ-ობა ხელი მვერეებს მისახეობის რეისების ძრას. გამოიჩინა აგრევე უმეარე მმარეობელი ძარის მრეისი სგნიშვირეობა და საგნის გამოიჩინის რეისობობა.

"... в Западной Грузии (исключая Мегрелию, Абхазию и Сванетию) в 1847 году посеви соотавили 90,358 четв., а в 1856 году -

56 სარეისების ისტორია, გ. 1, გამბმარე სახელებლვანელო, გვ. 446.

- 96,635 четв. Неуклонно увеличивался валовой обор зерновых культур. Так, в Кутанской губернии было собрано: в 1847 году - 965,436 четв. Озимого и ярового хлеба, в 1849 г. - 1,097,484 четв., в 1852 г. - 1,962,590 четв. и в 1853 г. - 2,157,239 четв.⁵⁷.

ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის მიერ წარმოდგენილი ანგარიშის . (1856 წ.) საბაზისო ახალიებები, რომელიც პურის მოსავლის მხრივ ყველაზე მეტად რაიონს წარმოადგენდა საქართველოში, XIX ს. შუახანებში პურის წლიური მოსავლის $1/6-1/5$ ნაწილი გასასულიყო იტალიელებთან, ეს კი, მთელი სასაქონლო პირუტყვის 17-20 % შეადგენდა⁵⁸.

1841 წელს იმერეთში მარცვლეულის მოსავალი 408, 870 ჰექტარზე უარდა, აქედან სომხური იყო 400, 680 ჰექტ., ხოლო პური კი - 8940 ჰექტ.⁵⁹.

1862 წელს გურიიდან და სამეგრელოდან გაიჭანეს სომხური, რომლის შემოსავალი 1 მილიონ მანეთს აღწევდა⁶⁰.

როგორც იხსენიება, XIX ს. 30-50 წლებიდან დასავლეთ საქართველოში ადგილი აქვს სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა რანგების სასაქონლო წარმოების აღმავლობას. მარცვლეულთან ერთად, ხდება ტექსტილური კვლეურების გაფრთხილება. როგორც ვარაუდობა ვქვავთ პურის, ქერის, სიმინდის, ლობის, ღვინის, აბრეშუმის, ბამბის, სამბაქოსა და სხვა რანგების სასაქონლო წარმოების განვითარებას. ქუთაისის მაგისტრი 1845 წელს მოუხუთვითა 56,343 ჰექტარზე პური, აქედან 11,343 ჰექტარზე 45,372 მანეთად გაუფრთხიდა⁶¹.

57 И.Г.Антелава, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хоштарпя, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, т.6., И.Г.Антелава, К вопросу о характере экономического развития Грузии в предреформенный период, т.54.

58 И.Г.Антелава, დასახ. ნაშრ., ტ. 54.

59 ბ.წმბაძე, დასავლეთ საქართველო XIX ს. პირველი ნახევარში, ტ.330

60 И.Г.Антелава, დასახ. ნაშრ., ტ. 54-55.

61 რ.მონღალაძე, კავშირების გურიის სამხრეთში სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობაში რეფორმის მიხედვით საქართველოში (1830-1864წწ.), თბ., 1959, ტ. 21.

დასავლეთ საქარაველოს საერო ეკონომიკურ ცხოვრებაში მარცვლეულის
 პარკებთან უდიდესი მნიშვნელობა ქონდა სომხებისა და რომის სასა-
 ქონრო მარშლებს. 1845 წელს ქუთაისის მაგრაში აქონა 59,000 ზე-
 ვერტი სომხები, აქედან 7,600 ზევერტი 17,500 მანეაპი გაუყრიან.
 რომი მოუყვანია 50,000 ზევერტი, აქედან 3,000 ზევერტი 15,000 მანე-
 აპი გაუყრიან⁶². დასავლეთ საქარაველოდან სომხები გაქონდათ ლეკებში
 ირანებისა და შოქლანების. 1847 წელს რეპუტ-კაღედან და შვეველიდან
 საბერძნეთს გაუყვანია 320,000 ზევი სომხები - 112,000 მანეისა⁶³.

დიდი მტკანო სტატისტიკური ცნობები XIX ს. 40-50-იან წლებში
 მარცვლეული კულტურების პარკში სასაქონლო მარშების ადამიკობაზე მი-
 უთებენ. მარცვლეულის მარშობას, როგორც ცნობილია, დასავლეთ სა-
 ქარაველოში შეპარებოთ ხანგრძლივი ისტორია ქონდა, დეუნოკური კულტუ-
 რები კი ახლახან ვრცელებოდა. მაგალითად, ქუთაისში XIX ს. 20-იან
 წლებში მოწეყო საცაღე-საქვენებელი ბაღები. 40-იანი წლებიდან საქუ-
 ნებელი ბაღები ეწეობა ჭოში, სხებში, იმურკებში, ბევირისა და სხვა
 ქალაქებში: 1851 წელს ყირიმისა და მონტენეგოს ვენახის სხვადასხვა
 ჯიშები, რომლებიც კერძო პირებს დაქონდათ. შემოქონდათ, აგრევე,
 მამბაქის ლეკი, - მიიღეს რომისაში და მამბრეშვიკების დასავლეთკავშირ-
 ლად და სხვ⁶⁴. ამ რას წერს ქუთაისის გუბერნატორი ლევი 1850 წელს
 ანგარიში: " ... Выписывается из Крыма для садов: Кутаисского,
 Озургатского, Радут-калокого и Потийского виноградных лозы и
 оливковые деревья, они раздаются частным лицам, равно как семена
 табака и прививки хороших сортов фруктовых деревьев, изюмная-

62 P. ბონილიძე, კავშირის სტორი საქარაველო სოცლის დეპრეზიონისა და
 მრეველიკობაში დეფორმირე საქარაველოში (1830-1864წ.), თბ.
 1959, გვ. 21-22.

63 И. Г. Антлала, Э. А. Орджоникидзе, Э. В. Хоштария, К вопросу о
 генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и про-
 мышленности Грузии. გვ. ბ. ბონილიძე. პადახ. მარშ., გვ. 22.

64 ბ. ბონილიძე, დასავლეთ საქარაველო XIX ს. პირველი ნახევარი,
 გვ. 328, ЦИИА СССР, ფ. 11268, ია. 6, დ. 1359, გ. 13.

XIX ს. 40-50-იან წლებში პასაჟიუზე სატარაველოში ფარდობ ძაღრ-
 ყველა მუდარეშეობა, რომელსაც ამჟამად სასაქონლო ხასიათი უჭირდა.
 სატარაველოში ამ პარტიის განვიხარებო, ადგილობრივ მიწმმარებლებს
 გარდა, მუდრილად რუსეთის მთავრობა და მურყუბონა იყო პაინგერელები-
 რი. აქა-იქ გარმდენ აბრეშუმის ნახევარფაბრიკაციის პამამუშავებელი
 საწარმოებიც.

1850 წელს მუშაობა პაინგი აბრეშუმის ძაფსახვევა "ფაბრიკამ",
 რომელიც ფრანგ კაპიტალისგან რომშირეჟის სამეცრელოს მთავრის მხარე-
 ჟერიცე პაუარსებოა. რომშირეჟის წერილი კაპიტალისტური საწარმოც ყმა
 გლებსა არაიძულებოც შრომას ემყარებოდა. ამას გარდა, პასაჟიუზე სა-
 ტარაველოში მოქმედებდენ რაიკოსა და მუშამუღე ჩიჭავაძის ძაფსახვე-
 ვი საწარმოები⁶⁸. 1862 წელს სამეცრელოში, სოფ. კრპირში, გაიხსნა
 აბრეშუმის ძაფსახვევი ფაბრიკა; რომელიც ეკუთვნოდა მუშარმე გობმე-
 რაძერს. გაბმე "გუბონის გეიოს" კორესპოდენციის ყნობოც (1862 წ. №4),
 ამ ფაბრიკაში ძირითადი საწარმოიკ პრეცისი სრულებოდა ორეჯლის მან-
 ტანებოსა და პაქონრავებელი მუშახელის პახმარებოც⁶⁹.

გურონოსა და სამეცრელოს აბრეშუმი 40-იან წლებში რეგულ-კარეპარ
 გაიჭაქეს:

1845 წელს	954	ფუნე	და	30	ცირეანტა	-	64,545	ცანეოსა.
1846 "	1652	"	"	25	"	-	97,325	"
1847 "	947	"	"	-	"	-	48,320	"
1848 "	551	"	"	29	"	-	25,397	"
1849 "	955	"	"	18	"	-	51,391	"
1850 "	1018	"	"	-	"	-	63,540	"

68 მ. მუხრანდი, პასაჟიუზე სატარაველო XIX ს. პირველი ნახევარში,
 გვ. 334-335.

69 ი. გ. ანტელავა, კ ვოპროსუ ო ხარაქტერე ეკონომიქეოსკოტო რავატიე
 გურჯიე ვ პრედრეფორმენშიე პერიოდ, გვ. 59.

სურ აწინძვლო პუნქტიდან 1845-1850 წლებში გაიჭანეს 6,095 ჟახე მეტი აბრეშუმი - 349,516 მანეთსა, ამის გარდა, მკვეთი-ლის საკარანჭინი-საბაჟი პუნქტიდან 1845-1849 წლებში გაიჭანეს 208 ჟახე და 20 ტონანესა აბრეშუმი - 8,360 მან., გზურკეთიდან (სახეზღოთი ტიპი) 1845-1849 წლებში გაიჭანეს 444 ჟახე და 30 ტონანესა - 18930 მანეთისა. სურ მდინე აწინძვლო სამი პუნქტიდან 1845-1850 წლებში გურნიკიდან და სამეგრელოდან გაიჭანეს 7,748 ჟახე და 32 ტონანესა აბრეშუმი - 376,806 მან. რჩებულენი⁷⁰.

აბრეშუმის პარკის ექსპორტი განსაკუთრებით გაძლიერდა 40-50-იანი წლებიდან. იმავე რეპუბლიკიდან 1850 წელს გაუგანია 2,775 ჟახე აბრეშუმის პარკი, 1851 წელს - 2408 ჟახე, 1852 წელს - 9034 ჟახე და 1853 წელს კი - 10506 ჟახე. 60-იანი წლების დამდეგს იმერეთიდან და სამეგრელოდან გაუგანია 16,000 ჟახე⁷¹.

მდინე აწინძვლის გარდა, სასაქონლო წარმოების მნიშვნელოვანი პარკებიდან პასაღლე საქარაველოს სოფლის მეურნეობაში განვიხილო-მლო იყო აგრევე მეზაღობა, მეზსენიობა, მესაქონლეობა, მეზაბ-ბაქოეობა და სხვ.⁷²

პასაღლე საქარაველოს მღე კუხეში მეზამბაქოეობას სამრეწველო მნიშვნელობა მიუღია. ამ მიზნის ამბაქო მარგაპაბ იმერეთი მეზამ-ბულის ჩიქავადის მეურნეობასა და სოფ. ხინში. ამბაქოს სარეაღობა-ყოფ ხინში სპეციალური ამბაქოს იარაღიკაუ კი პაჭარეობაბ. ფარეფ გარეაღობაუა ეს პარეი სამეგრელოს ჩიონეშობიკაუ. სამეგრელოდან გო-
70 მ.მმმმმმმ, კაპიტალისგური სარამოეობი სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობაში რეფორმაბევი საქარაველოში, გვ. 25-26.

71 საქარაველოს ისტორიის წარკვევიბი, ტ. V, გვ. 44-45.

72 იკვე, И.Г.Антелева, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хостария, К вопро-су о генезисе и развитии капитализма в осельском хозяйстве и промышленности Грузии, გვ.11-13, მ.მმმმმმ, პასაღლე საქარაველო XIX ს.პირევი წახეგარეში, გვ.335-336, მ.მმმმმმ, კაპიტალისგური სარამოეობი სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობაში რეფორმაბევი საქარაველოში (1830-1864 წწ.), გვ. 27-31.

მავარი საბმელები ემა. ამ ენიე მეტიფანილი სავნილის წანილი ადგი-
 ლბირიე ბამრბმევი იფიევიემა. მეღვავაჰიანიმა ჟრანიგიბა ხელი მეუზუჟი
 სანიწიეი და სავარიე ვაჟრბინს ეანიეიჰარბას. ეს კი, ჰავის მიხრიე,
 რიჟრის ელიერი ჟაჟიერი, პაევიეიჰაე მიუმიეეეეეე ეეეეეე-ბაჟინევიერი
 მეუნიეიბინს რეევიესა და წარიეეეეეე ბურიეეეეეეეე ნესის ეანიეიჰარბა-
 ბე. ასეიე კილინიერი ხასიაიის ვაჟრბას, პაევიეიჰაე ერჰაე, უარეეე
 იე მიხარეე ჰეინეა. ადგილიბირიე მიეეეეეეეეეე ნაწარბინს ეასაეეეეე
 მეეეეეეეეეეე ერჰაე, იეი სავრბნიეეეე ასუსეეეეე რუსე-საეარეეეეე
 შირის სავაჟრ-ეეეეეეეეეე კაეეეეე. ეს ეარეეეეეე კი რუსეიის ბურ-
 ეეეეეეეეეე უემაეეეეეეეეეე იეეეეეე. 1821 წლის ბრბანიეეეეეეე უემაე-
 ეეეეე რუსეიის მიეეეეეეეეე მიეეეეეეეეე მიეეეეეეეეე მიეეეეეეე⁷⁸
 ამიან კიეეეეე პაარეეეეე მეღვავაჰიანი ვაჟრბინს ეაჟეეეეე. 1831 წლის
 ე იეინის ეერიეეეე სავრნიეეეე სანიეეეეეე ბაჟეეეეე პაარეეეეე. ამიე
 ჟაჟიერიეეე ეაჟეეეეე ამიერიეეეეეეეეე სავაჟრ-საჟრანიეიეე ემა. ბაე-
 რბი ამეეეეეეეეე სისეეეეე ჟაჟიერიეეე ირეეეეეე, სავარეეეეე ბანიე
 იეი მიეეეეეეე ეერიეეეეეე და აბინის ეეეეეეეეე შირის სავაჟრ ურეეეე-
 ეეეეეე სეერიეეე. "40-50-იან წეეეეეე ეეეეეეეე სისეეეეეეეეე მიეეეე-
 ეეეეე სავაჟრ ეეეეეეეეეეეეეეეეე, კრისეანიეეეეეეეეეეე და ბაეეეეეეეე.
 ბშირეეე მიეეეეეეეეე იე რუსეიის ნავსაეეეეეეეეე - ეერიის, ეეეეეეეეეე,
 რისეეეეე, ეერიეეეეეეეე და ეეეეეეეეეეე ეეეეეეე. უეეეეეეე და რუსე
 ეეეეეეე სავარეეეეე-ამიერიეეეეეეეეეეე უეეეეეეეეე ბანიის ესეეეეე-
 ბი, მარეეე, მავარი, რეინეეეეეე და სამეეეეეეეეე სხვა სავრნიეეე მე-
 მიეეეეეეეე, აეეეეეე კი ბურიეეეეეე სიეეეეეე, ნაეეე, ხე-ეეე, სამე-
 ეეეეეეე ნეეეეეეე, მარეეეეეეე, ეეეეეე და სხვა ნაწარბი ეაჟეეეეე⁷⁹.

78 ЦГИА СССР, ф. № 1152, оп. I, л. № 49, в. 30-35.

79 სავარეეეეეეე ისეერიეეე, ჟ. I, პანიბმარე სახეეეეეეეეეეეეე, ეე:

ევროპული და რუსული საზოგადოების მიზნობრივად ხელი შეუწყო საშინაო ბაზრის გაძლიერებას. გაფართოვდა საინარმატო ვაჭრობა. 1851 წელს ქუთაისის გუბერნიის ბაზრების საერთო ბრუნვა უდრდა 288,000 მანეთს. საინარმატო ვაჭრობასთან ერთად კი, გუბერნიის საერთო საბაზრო ბრუნვა წახვეარ ბოლომდე აღწევდა. გაიზარდა სავაჭრო პატივების ჩხარის, კულაშის, ონის, ხოჭველის, ხიჭისავეის, საჩხერის, მარგვილის, რილაშის, ასაკანის, ცაქერის, მუგოიის, სუჯუნასა და სხვ. - მნიშვნელობა; გაფართოვდა ქალაქების - ქუთაისის, ყვლევის, სოხუმის, მუგოიისა და ობურჯეთის ვაჭრობა⁸⁰.

"1857 წლისავეის ქუთაისში იზარებოდა ყოველწლიური ბაზრობა, სადაც იფრებოდა სხვადასხვაგვარი, რეგოყ უსბოჭრი, ისე რუსული საქონელი; გარდა ამისა კვირკობის ქუთაისის ბაზარზე ღვეს იფრებო მისახლეობა იმერეთის ყველა კუთხიდან, სამეგრელოდან და ტურიიდან... ასევე ბაზარი იყო ხონში და ჩხარში. საჩხერისა და ონის ბაზრებზე ჩამოიფრებენ რაჭველები, ოსები და რეჩხუმელები. ამ ბაზრებზე იფრებოდა პირველი მონბარების სავნები რეგოყ აფგილობრევი, ისე უსბოჭრი მანბოშობისა"⁸¹.

დასავლეთ საქარველოში ვაჭრობას ახლა აღარაფრენ ღვეოლობა. სამეგრელოს მღვარბა რევენ პაფიანბა სვესოალური სავაჭრო გემიყ კი ააგებინა. სამეგრელოს მღვარის პაფიყ პაფიანის პროს სახელი გაიფრვა პიფვაჭარბა ვეფიამ.

სომინფი, რეინი, ამრემუში, სამეგრერი სავნე, არაფი, ღვებ-ჭრუ, პაფინის ფოფი, რიონის სანაონის გბაზე ვეინმეფვის უფლება, ყვლეში საქონლის პავეინა-გაფიგვეინრეთის სავნე და ყველაფერი

80 მ. მუბაძე, დასავლეთ საქარველო XIX ს. პირველი წახვეარში, ტ. 262.

81 საქარველოს ისტორიის წარვევეები, ტ. V, ტ. 101.

რაც კი ფურსა და საქონელიდან იყო დაკავშირებული, მთავრობის მიერ მონოპოლიური სავაჭრო-საიჯარო უფლებით გამოცემოდა. ყულევის იჯარის უფლება აღებული ქონება თავად მიქელაძეს 1826 წლის 1 დანერგთან, სამი წლის ვადაში 9,500 მანეთად⁸².

1845 წელს ამიერკავკასიის სავაჭრო ბრუნვა უძრავა 7,887,000 მანეთს ვერცხლით⁸³.

ამიერკავკასიის სავაჭროსა და საქონლის საერთო რაოდენობაში მნიშვნელოვანი იყო პასაველ სავარჯველოს ხვედრითი წილი. აქედან სამღვა-რცარე გამოქონებას სომინი, კაკისა და ძმის ხეობი, ბეწვეული, მაგ-ლი, პირუფყვის ფყვი, ქვინი და სხვ. სამღვარცარეობიდან შემოქონებას რქონა, მარჩი, იარაღი, ჭვინა-წამალი და სხვ.

1849 წ. მარტო აფხაზეთიდან გამოტანია 16,480 ფული ბბა, 1852 წ. - 52,788 ფ., ხოლო 1851 წ. - 64,825 ფ....

1848 წ. ყულევისა და შუკვეთილიდან გამოტანეს სამღვარცარეობი 120,020 ფული კაკის ხე, 1849 წ. - 170,635 ფ...., განსაკუთრებით ბოშია გამოქონება კაკის ხეობი გურიიდან:

1848 წ. - 70,572 ფული

1849 " - 42,681 "

1850 " - 167,688 "

1851 " - 171,050 "

1852 წ. იანვარ-აპრისებში სომხების წავსაძვარიდან გამოტანია 12,590 მანეთის ძმის ხე.

სომინი ფრაზიონიდან მისულ ტუნებს მიქონება. 1847 წელს მარ-ტო ყულევიდან გამოტანეს 79,896 ფ. სომინი, ხოლო ყულევი-შუკვეთილი-დან ერთად - 320 ალასი ფული. სომინი გამოქონებას აგრევე სომხებიდან,

82 მ. მუხომადი, პასაველი სავარჯველო XIX ს. პირველი ნახევარში, ტვ. 364.
83 ЦГИА СССР, ф. № 1268, оп. 2, л. № 977, ф. 3.

ორამზარეპან, კვაპოიპან, იმურვეიპან⁸⁴.

ქვემოთა და კოლონიური საჯონილი შემოგანნილი იქნა:

1843 წ. - 407,437 მან.

1844 წ. - 388,244 "

1845 წ. - 377,204 "

1846 წ. - 466,007 "

1847 წ. - 515,170 მან.⁸⁵

ამიის ქვეყნებთან შემოგანნილი საჯონილის მანხა 1845 წ. შეადგენ-
და 3,525,000 მანულს⁸⁶. საჯაჭრა-სამიმიისელი ურთიერობის გამოცოცხ-
ლმაბე მიუთიებებს აგრევე რეპვე-კარეს ნავსადგურში შემოსული და
გასული საჯაჭრა გემების რიცხვის მრძა. მაგალითად, 1846 წელს აღნი-
შნული პორტში შემოვირა 169 და გავიდა 164 საჯაჭრა გემი, ხოლო 1847
წელს ამავე პორტში შემოვირა 207 და გავიდა 187 საჯაჭრა გემი⁸⁷.
აღნიშნული პორტში შემოსული გემების რიცხვის მრძა გამოწვეული იყო
საბინების გაჭანის გაფიქების გამო.

1852 წელს ამიერკავკასიის საჯაჭრა ბრუნვა უფრიდა 8,248,000
მანულს⁸⁸. 1853 წელს სპარსეთთან საჯაჭრა ბრუნვა შეადგენდა
5,373,051 მანულს⁸⁹. იმავე წელს ლურჯეთთან საჯაჭრა ბრუნვა უფრიდა
719,560 მანულს⁹⁰. 1853 წლიდან საჯარბველი-ამიერკავკასიის საჯაჭრა
ბრუნვა ლურჯეთის იმთან რაკავშირებოთ მყოფრება, საჯონილის საჭრანბი-
თი გაჭანა სპარსეთში 1850 წელს შეადგენდა 86,869 მანულს, 1853 წელს
კი, საჯონილის ჭრანბიტი სპარსეთში უფრიდა 1,310 მანულს⁹¹. გაწსა-

84 შ. მუბაბაძე, რასალელი საჯარბველი XIX ს. ამიერელი ნახვეარში, გვ.
369-370.

85 ЦИТА СССР, №. 1268, оп. 2, л. № 977, ф. 4.

86 ი ქ ვ ე, ფ. 6.

87 ი ქ ვ ე, ფ. 11.

88 ი ქ ვ ე, ფ. 4.

89 ი ქ ვ ე, ფ. 5.

90 ი ქ ვ ე.

91 ი ქ ვ ე, ფ. 14.

კუთხედში უნდა აღინიშნოს გასაგან საქონელია საქონე მასში აბრეშუ-
ბის ხუდრითი წონის ბრძა. ასე მაგალითად, 1850 წელს იგი შეადგენდა
25 ზ, 1851 წ. - 31,3 ზ და 1852 წ. - 51,4 ზ⁹².

40-50-იან წლებში გაფართოვდა სავაჭრო-ეკონომიური ურთიერთობა
რუსეთ-საქართველოს შორის. დასავლეთ საქართველოდან რუსეთში გაქონ-
და მამბაქო, პაფინის ფოთლი, ხილი, ციფინი, ჭაფი, ცვილი, კაპონის
ხეხი და სხვ. რუსეთიდან კი შემოქონდა რკინის მკობი, იარაღები,
ქაღალდი, მუშეულობა, პაუმუშავებელი ფეხი და სხვ. ყირიმის ომის
შემდეგ რუსეთ-საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობა კიდევ უფრო გაიზარ-
და.

1856 წ. იანვრიდან 1857 წლის იანვრამდე, რუსეთში ყვლევის ციფი
გაიგანეს აბრეშუბის პარკი, ბბის ხეხი, ბამბა, პაუმუშავებელი ფე-
ხი, მადფილი, ცვილი და სხვ. 486 ადამიანი მანეთისა⁹³.

სამონათ და სავაჭრო უაჭრბის გაპარბებდას მან ნოქცვა საქალქო
სბორბბის განეიბარბა და მისახბეობის რიხვის ბრძა. ქუბანიის ბუბ
წილის ქალქთა რიხბეი იბელებოდა ქუბანიის, ახალიხე, ახალქალქო,
მბურბეი, ყვლევი, სოხბი, ბუბოი და ქალქის ბნიშენელების ბქონე
კუნქებბი: იბბბბ, ბუკეილი, ბუბუბი, სენაქი. ბნიშენელებან სავაჭ-
რო პაბბბს მარბობებენენ სუქუნა, ონი, სარბეი, ხონი, კულბი და
სხვ⁹⁴.

დასავლეთ საქართველოს ქალქბბის მსბორბბადა რიხბი იბბბბობა
რუბონ ბუბბბბი განმარბბბი, აბრეშუ სოფლებიდან მისული ბეხე-
ბის ხარბე, ქალქბბისაქენ იბბბობენენ სარბონი, სარბონი, სუ-
ლსი, მამბბბბი, ბებბბბი მასული და სარბბბბი წესი ბბბბ

92 И.Г.Анталава, К вопросу о характере экономического развития Грузии в предреформенный период, ст. 59.

93 ბ. ბუბბბ, დასავლეთ საქართველო XIX ს. პირველი მამბბბბი, ბუ.
371-372.

94 ბ. ბუბბ, ბუ. 375.

მუხებრივთა, იწვევს სამინიანობიერეო მუხებრივთა მუხებრივთა დაღბას, და ეს გრუხი იმიო ამბავებებს, რომ ადვის მიწის ნაკვეთს იჯაროე აძლევს ადვისსივე დემის მიდიპარ წევრს, რომელიც ადაროვებს ადვის მიუხრეობას და, კასადებნა, დეიხონ კი არ მიიხიბარს იჯაროე აღებუ-ლი მიწის ნაკვეთიდან მიღებულ პრადუქტს, არამედ მამარვე გმავნის მას. ხდება "ხარბის კარარბდება", კაპიტალიზმის მრდა და მამარის კაპიტალიზმი⁹⁷.

დასავლეთ სამარხველიში კავრელებული გრუხეა სამრეწარ სავრე-ნიობა და სამოვარბე კასელა დეოპალური მარბივების მესის რღვეთი, სო-კოალური წინააღმდეგობის კანწვევებთა და, სავრეო მინავანი იძუ-ლითი მიძებნიო იყო კამონწვეული. კარპამავად ეჭამბე, რეგრე მინი-წელიწადნი დავტორო, იგი კარკვეულ რრს ასრულბდა დეოპალურ-მაგონ-მური მიუხრეობის რღვევის სავრეში.

ძველი სისტემის რღვევის პრეკუსისადვის მუჭად პამახასთავებრია აგრევე გრუხების მიერ ადვის კამონსივივის დავტო. 1850 წლიდან 1864 წლამდე კუხანის კუბერნიამი ყნობილი არს გრუხეა კამავისუფლების 1314 მინახევა⁹⁸. რეგრამამდე პერეოში, დასავლეთ სამარხველიში წელა და ხეჟის მუხებრივლად, მაგრამ მანვე მიდიპინარობდა მიწის-დან მმარბივებელი ძარის მიწვევების პრეკუსი. მმარბივებელი ძარის ად-პახსნისადმი მიდივირდება ხელს უწყობდა მურჟუამიული ურთიერობის-ადვის აუცილებელი სავრეო ადვისსუჭარი მუშახლის კადრის მუქმნას.

ძველი სისტემის პამევილი ძარეა წინააღმდეგ ახალი მურჟუამიული ძარების ბრძოლის მიხენტი, რეგრე იხევა, ჯერ კიდეა ადრე, დეოპალი-ბის წინაღმი იწვედა და ხელს უწობს ამ კუანასწველი სამოვარბიერეო

97 პ.ი. ცინი, აბ. გ.1, გ. 132-133.

98 Сборник статистических сведений о Кавказе, т. I, 1869, отд. I, гл. 43, §. მონსისად, კაპიტალისტური სამარბივბი სარის მიუხრე-ობასა და მიუხრეობამი რეგრამამდე სამარხველიში (1820-1864 წ.), გ. 49.

ժլեխոծին և Կոստանդնուպոլսի իրաւունքներն ընդհանրապէս
 հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն իրաւունքներն ընդհանրապէս
 հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն իրաւունքներն ընդհանրապէս
 հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն իրաւունքներն ընդհանրապէս
 հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն իրաւունքներն ընդհանրապէս

իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն

իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն
 իրաւունքներն ընդհանրապէս հռոմ սահմանափակելու ցիւրքերէն

ქრძიპ სავტეხი რეფორმის მიმარეეს. ეს იყო მეფაპ უმნიშვნელო პა-
 მობა მიქლეარე ხარხის პასაწენარეძეპ. მავრობა ამ პრეს ვარაუთი-
 მა, რი ამ მიქრე პატიბის არ უნდა შეერყნა ლეპაპამწარურობის მიქრ-
 მარეობა. ტეხეობის სავტეხიარეძეპ პირიბების იონაუი ტაუმიქობესემა,
 ლეპაპამწარურობის ინტერესების პაღვა პა რუსეის სავტეხიარეძეპ
 შენობის რეკოლუციური ხანძრისაგან ტაპარჩენა რეფორმის უმავრესი
 სავტეხიარეძეპ პირისიბეი იყო.

"პიიი რეფორმა", - წერაპ ვ.ი. ტენინი, - მავრეძეპ რეფორმა
 იყო პა არე შეიძლებოპ სხეანარეი ყოფილიყო, უნაიპან მას ახორციე-
 ლეძეპენ მიმატენეძეპ. რა ძალამ აიძუა ისინი ხელი მიკვირნა რეფორ-
 მისაღვი? ვერნიშვირე ტანვიმარეების ძალამ, რიბილი ვაპიტარეობის
 ტმაზე ავეწეძეპ რუსეს.მეწამეზე-მემატენეძეპ არ შეძლო სელი შემა-
 რა სასავტენლო ტაღვა-ტანვილიის მიქრისაღვის რუსესა პა ვერისას
 შორის, არ შეძლო შენარჩუნეძეპა მიქრეობის ძველი, პაშრის პირ-
 ესში მიყოფი ფრევი. ყირიბის რემა ტხაფეო მავრეძეპ რუსეის ს-
 პამაზე პა უძლურემა. ტეხეა "ამბობეძეპა", რიბილი ტანავისუფ-
 ლემაზე ფარეკეპეძეპა ფრევი ამაღევიში, აიძუა პირევი მემაღევი,
 ალექსანდრე II, ელიარეძეპა, სკობს ტავაავისუფლო მევიპან, უირე
 ქვევიპან პაპამიბიბენე!

სოკალურ-ვერნიშვირე ტანვიმარემა, ახალი ებილიკავილი პა
 რეკოლუციური იპეკოლვიის ტარენამ პა ფარეო მასშტაბის კლასობრემა
 ბრძოლებმა სავარეველი, რუსეაპან ვრეაპ, 50-იანი წლების ბოლოს პა
 60-იანი წლების პასაწენისში რეკოლუციური სოკალვიის მიწამე პააღემა.
 რეფორე უნიბილია, რეკოლუციური სოკალვიის ტამწევეების სავტეხი ტ-
 პამწევეე რილს ლამაშობა ტეხეა მიწალი მიწისა პა ავიისუფრეძეპა-
 ლის. "პამიკეპეძეპა მავრესა პა ტეხის შორის ისე ტამწევეა

ამი წი დაქანს მორჩის ბრძოლა ძარბე ეახანერძოვრა და მისი საბოლოო
 ბუბი 1917 წლის რევოლუციის შერევაძი ეაქანა. "რეფორმის შერევაძი
 გლეხის პირადი ლევისუჯლება მიუნიჭა. შერევაძიუს უკვე აქარ შერევაძი
 გლეხის არე ყოვერა და ეყოვერა, არე ეაქარ და ეაქარება, რეფორმ ბა-
 ჭონეძობის რჩის ხევერა ბოღე. შერევაძიე ვეწარ ჭარევერა გლეხის
 პირადი რეხანერ უხევერაში, ვეწარ აქარძარევერა მას ერეწინებმას, ვე-
 წარ ეაქარევერა ერეწმას. გლეხის უჯლება მიუეს ლევისი სახეღიე პავერა
 ხეღევეწარება, ჭამბეღიე ვაჭრემა-მრეწვეღემაში, შერევაძიე უძარე
 ჭე მრძარეი ერეწმა, ეამისუღიე სასამარეღეში მიწარევენაე ჭე მრეწარ-
 ხეღე, მიუღევებინა სოვეღი, გლეხის წივერა და ჭარეწინეღიე "მრეწარება"
 აწ ვაჭრად. ერეი სოვეღიე, გლეხი რეწიღიეღეღე ლევისუჯარე ადამინანი
 ეახეა¹⁰.

გლეხობის ეს რეწიღიე ლევისუჯლება ვეწარევერა მისევერა და
 არეწარემა მიწინარე სოქარე-ეწინეღიე მრეწინებს და ეპრესი უბ-
 ერეწინეღიე მიწინევენებს უქანუხეღემა. ვეწარეღიე ქანეწიღეღიეში შერე-
 ლიე, მწარეღევერა ძარე ამრძარემა, ეაქარისუჯარემა, პანეწარეღემა და
 ამაწ ეი ხეღი შერეწიე მრეწიის წარეწიეღიის მრეწარე და სამრეწარეღიე-
 ეი რეღარეის მარეწმას. მარეწიეში ეაქარემაწი ეარეწარე ახარე ბერ-
 ეწარეღიე საწარეღიე ძარეღიის ეარეწარემა, ევეწინის ეწინეღიე პარე-
 წარეღემა და ეაქარეღიეღიე სისეღიის ეამარეწარემა.

XIX საუკუნის სოქარე-ეწინეღიე და პრეწარეღიე ჭარეწარეღიე
 საწარეღიეში მრეწარემა ეანსამრეწარე ვეწარეღიე-მარეწარეღიე მრეწარე-
 ბის რეღევის ჭეში და მისი საბოლოო შერევაძი რეწარე რეწარემაღეღიე,
 ასევე რეწარეღიეღიეღიე ქარეწიე. მარეწარეღიე მრეწარეღიის რეღევის
 პრეწარეღიე მარეწარეღიეღიე, ახარე ძარეღიისა ჭე ეარეწარეღიის მრე-

10 საწარეღიეღიის მსეწარე, გ. I, პამბარე სახეღეღიეღიე, გვ. 492.

მივებინო, ღვიძი იწვევს ამავე პრინციპს და რეაქციას. ამ მიზნებისთვის
დაგონებულნი ვართ იმისა, რომელიც უმეტესს კავშირს აქვს გარემოსთან.

**11. სასაზღვრო საზღვარების სისრულე-საზღვრო
დასაბუთება და მისი სხვადასხვა სახეობები.
ახალი პრინციპების დამატება.**

რეგულაციების მიხედვით პერიოდში ადგილი აქვს მივებინო მნიშვნელოვანი
აღმოჩენების საფარზე სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობის სფეროში:
ფორმალური ძირითადი პარამეტრების მიხედვით ურთიერთობის და
თანამართლობის ურთიერთობის; პარამეტრული ლევიზია მიმდინარეობს ნაგებ-
ლორს მიუხედავად იმისა; დაგონებულნი ვართ იმისა, რომელიც დასაბუთება
იურიდიული საფუძველი გამოვლენა გეგმობის დაგონებულნი ვართ იმისა;
ფორმალური საზღვარი ლევიზიის ადგილს იჭერს მრავალმხრივი საზღვარი
ლევიზია; სწრაფი ლევიზია ურთიერთობის მრავალმხრივი საზღვარი
იჭერს ახალი სისრულის საზღვარი დამინი; სოციალური ურთიერთობის
სფეროში ხდება ახალი დასაბუთება, რეგულაციის ახალი კლასები და სხვა.
ამდენად ღვიძი და რეგულაციის სფეროში ნაგებ მიზანდასრულებული ურთიერთ-
საპირისპირი მიუხედავად დაგონი, დაგონი და ახალი სისრულის დასაბუთარი
დასაბუთება. რეგულაციის დაგონი და მიუხედავად გეგმობის ინსტრუქციის, მრ-
თა - მიუხედავად სისრულის დაგონი დაგონი დაგონი დაგონი დაგონი, პრინციპული
და დაგონი რეგულაციის, დაგონი და ახალი იურიდიული დაგონი, ეს იმისა და-
გონი რეგულაციის ურთიერთსაპირისპირი დაგონი დაგონი, რეგულაციის მიუხედავად
მიუხედავად ძირითადი დასაბუთების დაგონი ახალი სისრულის დასაბუთარ-
ების დაგონი.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური სფეროში ამდენად აღმოჩენების
ქვეშ კიდევ რეგულაციის დაგონი დაგონი, დაგონი დაგონი და ახალი
მიუხედავად მიზანდასრულებული სხვადასხვა იმისა მიუხედავად, რომ რეგულაციის დაგონი

რეგონს ვხედავთ, რეგონივეაღვადებული ძღუბების საპროგრამული
ვადებდებდებიან თანდათან მძიმებდებიან.

რეგონის მიხედვად ქარბეღილია ლავაპაბნაურბადი ძღუბების სახით
მარბალია პავარბა მბარბიბეღელი ძალია, მავრბი მბა მბინე პარბაა ძველი
ქონებრბივი და უფლებრბივი პრბვიღებვიბი, რბ წაფბევე ძღუბებს კვლბ
ახძღუბებბა წაბაფრბევე. მებმბიღებებს მბკებებებებენ და მრბმის სსბ
ფრბმებობ ამ უპანასკნელია საწბევე კვებებინაა. ფრბვიღბე ეს სერბობბ
პაბრკობებბას უბმინბა ახბლი საბარბივთ ურბვირბობის ფანვიბაბებბას სა-
ქარბეღელიბი.

სანბგერბსთა ლე რეგონი სახით იფრ ბარბიბეღენიღი მებმბიღური მბ-
ბაბმებღობებობბა, რეგონს ფეობაღობმის ფაბმონაბბი, პასბვებე საქარბ-
ვებობი.

ქუბანიის ფუბერბინაბი XX ს. პაბბებეს ფოფიღი ფბ ძღუბების
74,673 კობის (მოსახლებების 86 პრბლებს) ქობნა 210,770 პესებონა
მბნა, ხოლო ლავაპაბნაურბობის 4,785 კობის (მოსახლებების 6,78 პრბ-
ლებს) - 815,321 პესებონა, ე.ი. ურბობბაბ მებ¹².

ქუბანიის ფუბერბინის მარბა 5 მსხვიღ მებმბიღებს ქობნა 358,000
პესებონა მბნა, ე.ი. მებელი ქუბანიის ფუბერბინის მებმბიღლბა მბნებბის
44 ზ¹³. აქ 900-იანი წლების პაბბებეს კერბთ მებობებობაბი მფოფი მბ-
ბებბის 77,55 ზ კუბებნობა მებმბიღებბს¹⁴. ბაბბან 82 მსხვიღ მებობ-
ბებს (ე.ი. მებობებლბა 0,64 ზ) კვბბა 64,12 ზ მებელი მებმბიღური მბ-
ბის ფარბობბსა¹⁵.

პასბვებე საქარბეღელიბი კერბთ მებობებლბა პიპი ურბავლებობა

12 ა. მონასკლბა, აგრბარბეღებური საკობბი საქარბეღელიბი 1900-
1917 წლებში, ტ. 1, მბ., 1964, გვ. 40.

13 ი ქ ვ ე, გვ. 40-41.

14 ი ქ ვ ე, გვ. 42.

15 ი ქ ვ ე.

წერილ მიმამუშევრებს წარმოადგენდა. ამასთანავე მივლინდა ჩაიკოვნიძე, რომელიც მამულის ფართობი არ აღემატებოდა 380 ჰექტარს, შეადგენდა: 8,970 ჰა მათ ხელში იყო სულ 281,000 ჰექტარია მიწა, მივლინდა ჩაიკოვნიძე 380-6000 ჰექტარ. ფართობის მამულით უარყოფა 259 ჰა მათს ხელში იყო 176,000 ჰექტარია. აგრეთვე, 6,000 ჰექტარიაზე მეტი მოსალოდნის მამულიანთა ჩაიკოვნიძეს შეადგენდა 9 ჰა მათს ხელში იყო 35,000 ჰექტარია¹⁶.

უნდა აღინიშნოს რომ რაღაც უფრო მსხვილი იყო კერძო მამული, მიხედვით ნაკლები იყო მიწის შემოსავლიანობა. მაგალითად, ქუთაისის გუბერნიის 1 ჰექტარს სახმარე მიწის საერთო საშუალო შემოსავალი უარყოფა წერილ მივლინდაში - 8,02 მან., საშუალოში - 3,58 მან., მსხვილი - 2,35 მან., უმსხვილესში - 0,79 მანეთს. ეს განეხილება, უპირველეს ყოვლისა, ახსნება კაპალური ბაჭყალიანი შრომით, რეზინული ფაბრიკის გამოყენებითა და მიწის კლებადი ნაყოფიერების ლიქვიდაციის¹⁷.

ქუთაისის გუბერნიისში წერილ მიწათმფლობელი უკავთ საერთო კერძო მიწათმფლობელი მიწების 28,11 %, მათი შემოსავალი კი შეადგენდა კერძო მიწათმფლობლის მიხედვით შემოსავლის 70,9 %, მათი რაოდენობა უმსხვილესი მიმამუშევრების მოსავალი, რომელიც უფროსი კერძო მივლინდაში მიწების 52,7 %, შეადგენდა მიხედვით კერძო მიწათმფლობელი მიწების 11,48 %¹⁸.

როგორ უნდა ავსინათ ამგვარი შეუსაბამობა მსხვილი და წერილ მივლინდაში შემოსავლიანობაში?

ამგვარი შეუსაბამობა გამოწვეული იყო შრომაში მისი საიჭარო

16 J. მამუნიანი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის უკონობური განვითარება XIX-XX საუკუნეებში, ტ. II, გვ. 641-642.

17 ი. ი. ი. გვ. 651-653.

18 ი. მამუნიანი, აგრარული-ტოლერანტი საიჭარო საქართველოში 1900-1917 წლებში, გვ. 43.

სისტემის პანორამა, რომელიც მუდამ გაერყევილი იყო პასაჟელთა
 საქარხელოში. ამ შენახვებაში მუშაბუღალა და გლეხი იძულებული
 არიან მიმარჩონ კრიტიკიდან გამოსვლის ამცვარ სამუხალებს. უმინ-
 ბიზა და ბაგონებური ნაშეები შევრჩიკელებული გლეხი იძულებული ხე-
 ბა კვლავ ნახვერადბაგონებურ კაბალას დაუბრუნებს. გლეხები ამუშავე-
 ბენენ მუშაბუღალის მიწას საკუთარი ჩამორჩენილი სასოფლო-სამეურნეო
 ინვენტარიზა, ისე რომ არ ახებენენენ მიწის განაწყოიერებას და არ
 აწარმოებენენ სხვა საჭირი აგრეგეტივიურ ღონისძიებათა გაგარებას.
 "შრომა-მიტება, - ნერვა ვ. ი. ლენინი, - საბაგონო მუშენებრის პირ-
 პაპირი და უშუალო ნაშეი. შრომაბიგება არის საბაგონო მუშენებრის
 კაპიტალიზმივ გაპასვლა. შრომაბიგების არსი ის არის, რომ მუშაბუღ-
 ალ მიწებს გლეხები ამუშავებენ ადრისი ინვენტარიზა, ჩისდრისაჟ იღე-
 ბენ საბეურის ნაწილობრვ ფულით, ნაწილობრვ ნაგურით (მიწა, ჩამო-
 ნაწერბი, საძეუარი, საბამიზო სესხი და სხვ.) მიწახვერებრის სახე-
 ლით ეწეობილი მუშენებრის ფორმა შრომაბიგების ურ-ურთი ნაიჩსახეობაა.
 შრომაბიგებრითი მუშაბუღალა მუშენებრისავერის აჟილიბეღია ნაბეღიანი
 გლეხი, რომელისაჟ გაარჩია ღუნიპაჟ უკუბესი ცოცხალი და მუშარი ინვენ-
 ტარი; აჟილიბეღია აგრეგე, რათა ეს გლეხი წელი მიგებრილი იყოს
 გაჭირებრით და კაბალას აწებებებებს. კაბალა ავერსუბალი პაქირავე-
 ბის ნაველაჟ შრომაბიგების აჟილიბეღი აწებებებებს. მუშაბუღ აჟ
 გამოპის არა რეგრე მუშარმივ - კაპიტალიზმი, რომელიც ფოზს ფულა
 და შრომის ბარათა ბეღი ურთებრიობას. მუშაბუღ შრომაბიგების მიწის
 გამოპის მუშახეღ, რომელიც საკებრიობს მუშობელი გლეხის გაჭირებრით
 და ჩაღისაჟაჟ იძენს მის შრომას"¹⁹.

19 ვ. ი. ლენინი, აბბ., გ. 15, გვ. 87.

მასავერთ საქარხველოს მსხვილი მემამულეობა მეფე ნაწილს ფულადი
 სახსრებინს წაკვლებობის ტაშის არ შედექოთ ლავისი მეთურნიეობა პაქონსავე-
 ბურ შრომასა და გაუმჯობესებურ ჭევენიკამე პამფარებურ მეთურნიეობა
 ტარპავექნა. ამიგომ მსხვილი მემამულური მეთურნიეობა, მისი მამინებელი
 მტომარეობის შესაბამისად, გლებთა სანიქარო შრომასა და შრომამიგე-
 ბის წახვერკამბაგონემურ სისგემას შევეტა. მონქარე გლებთა შრომის
 ექსპლუატაცია და შრომამიგებინს სისგემა, როგორე ფეოდალიზმის ტარბი-
 ნაშთი, რბივეჭური შედეგებინთ, ხელს უშლიდა მეთურნიეობაში ჭევენიკური
 პირთქრისისა და შრომის სხვა რაციონალური მეფობებინს პანერგვას. შრო-
 მამიგებინანი სანიქარო სისგემა და მურელი გლებური მეთურნიეობის ჭამი-
 რანინი ჭევენიკამე პამფარებური მსხვილი მემამულური მეთურნიეობა, ტან-
 ვრთარებინს ან კონსერვაციის მატონერა, ექვემდებობა, მისაველო კლე-
 ბურობა და ამით იგი სოფლის მეთურნიეობაში ბურჟუაზიული ურთონერობის
 ტანვიმარებას აფერხებდა. ამგვარი მეთურნიეობის პაქვენიეობასთან ერთად,
 ამ პრის მასავერთ საქარხველოში მიმიონარეობდა არაღავადამწაურური
 საშუალო ბონის მეთურნიეობათა აღმავლობა.

მემწანებობა, ვაჭრებობა და კულკებობა შეისყობეს მიწამიმფლობეობას
 სამედევიობრეო მამხლები. "ეს პრატისი ფეოდალური მიწამიმფლობეობის
 რევევის ტომიზბატელო იყო და ანავე პრის ასახავდა, ერთი მხრე,
 "მინის ტალავფლებინს" ე.ი. არისფორმატიული პირვილეტიობის "შენველ-
 ბისა" და, მეორე მხრე, "ფულის ტალავფლებინს", ე.ი. პლუტოკრატისის,
 ბურჟუაზიის ტაქონერებინს-მიმენებებს.

მატრამ "ფულის ტალავფლება" მხლოდ ბურჟუაზიული მიწამიმფლობე-
 ლობის მარბოქმინის სახით რობი გვევილინება; - მისი ტალა მეთურნიეობის
 "რაციონალური", ე.ი. კამიტაციისჭურ რეგანინტაციონალე ვლინებობა, რად,
 ცხადია, პაქონსავებური შრომისა და გაუმჯობესებური ჭევენიკის ტომიფე-
 ნებინს მებებინთ იმასად აღწევს, რომ ფეოდალური მემამულის ხელში ვალ-
 ბით პაჭვირთა, არარენგამებური მეთურნიეობას მემოსაველოანად

აქტებზე²⁰.

ნათესავებიდან ჩანს, ორი ურთიერთმინიანადმეცე - პრეტრესულ და რუ-
ქსოჯი ძალთა მოქმედება, მათი ბრძოლა და მუცავლენა მასველე მსაქარ-
ლელოს სამინამეფლობელო სისხემაში. რეფორმისმეშეპეობი პროის მასვე-
ლე მსაქარლელოს სინამევილეში ფეოდალური მეურნეობის რევევისა და
მურქუბიბი ურთიერთობის განვიმარბინსაფის ეს ზაქტი მეფაპ მამა-
ხასნამევილია.

ანამათეპამმსაურულ მინამეფლობეო რეხვის ეურთენოწე გეხევი,
სასულერი ნიბემა, ეაქრევი, მრწველევი და მეშხანევი (ქალაქის ეა-
ქრევი, მრწველევი, სახელმწიფო მხეველები)!. მამ მორის გეხევი პიფ
უმრავლელობას მარმოსაგენწენ. ქუხანის გუმწინაში 1884 წელს სა-
ხელმწიფო გეხის ერე კომლე საშუალო 2,27 მელეწინა სახევი მინა
მეოიოპა, 1903 წელსაფის ეი იგი 1,90 მელეწინამე შემეიოპა. მა-
სველე მსაქარლელოს სახელმწიფო გეხევის სარეებლობაში ანსეველი
მინევის 47,8 ჰ იყ სახამინი, 28,23 ჰ - საეუხარი, ხილი 22,87 ჰ -
ხამინსა და ეერქ პირებთან სეპეი. აქ სახამინი გეხევის შეპარე-
ბი მურე მეტი მიწის ფარეობი ექრისა, ეიპრე პრევიბევალევი და
მესაეუხრე გეხევი²¹. ქუხანის გუმწინაში ეველ ეაგევიორის გეხე-
ვი 1903 წელსაფის საშუალო მეოიოპა 2,69 მელეწინა ეარეისი მინა²².

1913 წელს მინაევიბი, ქუხანის გუმწინის მეელი მიწის ფარეი-
პან მეოიოპა: მემამეველები (ეერქ მელობელები) - 47 ჰ, გეხიმა-
ვი - 20 ჰ, ხამინსა - 22 ჰ და სხეპასხევა მარესეველები (საე-
ლიწული და სხე.) - 1 ჰ²³. ამ მინაევიბის მიხევი, უარინდეს გე-

20 კ.ბ. მამამინი, მსაქარლელოსა და ამიერევექსისი ეურწიბიური
განვიმარება XIX-XX სს., ტ. 11, გვ. 655-656.

21 ი ე ე ე, გვ. 656-658.

22 ი ე ე ე, გვ. 658-659.

23 ი ე ე ე, გვ. 661.

საქართველოში სიძველეებისა და სხვადასხვა მიმდებლის გამო ძალზე
შელი ჭეშმით მიმდინარეობდა.

მაინც რა სიძველეები და მიმდებლები ამჟამად დარჩნენ და ახანგრძლი-
ვებდნენ საქმის სავსესა და მურყვამივლით განვიხილოთ ხელისშე-
წყობა ძალდის?

უბრალოდ მიმდები, რომელიც ხელს უშლიდა და აფრხვებდა საქმის-
და-გამოსწორების საქმეს, ზეით რომელიმე დარღვეული ძეგლის სიყრდელ-
კონსტრუქციის დარღვევა იყო. უმნიშვნელო, უსახსრობა და გაპასუხებების
სიმძიმე რომელიმე დარღვეული ძეგლის უმნიშვნელო ხარისხი და მას გამოსასწორი
ხარისხის შეფასების საშუალებას არ აძლევდა. "მიმდებლის რამდენიმე შე-
ძენილი მამულის პატივით, - წერდა 1892 წელს ალ. ჭ. რიხელი, - 'თრთო-
ყარა' წლის განმავლობაში ... ყოველი წელი 21 მანეთი უნდა პირობის
ხარისხით. რამდენიმე მანეთის სალონის (კო) არას იძლევა ნაძვრი და
გაპასუხების შეფასება ძველებმა, ჩვენში ჯერ ფული უ-
ჭა, ძეგლი არ გვაქვს რევიანთ, რომ საქონელი მოწვევს მამარში გა-
ვიჭანოთ, ფული ვიმოვიტო და ... ჩვეულებრივ მოვალეს (ე.ი. ხარისხის -
აღწ.)... სიყრდის მანარმობის (გასაღების სიჩქარე), უფლებობა და
გაპასუხების სიმძიმე იმდენად უპირატეს ხელს ნაძვრების შესწორების
საქმეს, რომ მისი წინსვლა, მისი წარმატება მიუძღვის ყოველს შეუძლ-
ებელია, ვიქნე ასევე მიმდები არ მოიხსნება.

ასევე გარეშობაში ძეგლისაგვის სასარგებლო და სახირო არ არის
ნაძვრის რახსნა (მიმდებლის სესხით) და ფულად ძლევა (ხარისხისაგვის)
შეღწევი გაპასუხებისა" 26.

საქმისნა - გამოსწორების ურთ-ველი რამდენიმე დარღვეული მიმდები იყო
აქვეყნე 1854 წლის 8 ნოემბრის დეკრეტის განსაკუთრებული მუხლი,

26 "ივერია", 1892, № 237.

հոմոսն ժպոս քրոջոնոջարքոջոլ ցլոջոնս, ժոջոնոլոն սոննոնոն ցո-
րլոջո ար յոլոնքոս սոնոքլոլ ժոնոնոն ժոլոնոն յոլոլոն²⁷.

ոկոլ յոնքո սոլոնոնոն, որո ժոլոլոնոն սոլոնոլոլոլ սոլոնոլոլոլոլ
քրոջոնոլոլոլ ցլոլոնոն սոլոլոնոնոն. ժոլոլոնո, իլոլոնոլոլոլոլ ցրոնո-
նո ժոլոլոնոն ոնոնոնոն սոլոլոլոլոլոնոն, ժոլոլոն ժոն յոնքոլ յոլոնքո
ժոնոլոլոլ սոնոլոլոլ ժոլոլոնոն ցլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլ
լոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ. ցլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ
ժոլոլոլոլոլ ժոնոնոն քոլոլոլոլոլոլ, սո ժոլոլոլոլ ցրոլոլ-ցոլոլոլոլոլ ցո-
լոլոլոլոլոլ, ժոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլ յոլոլոլոլոլոլ ցոլոլոլոլ
սոլոլոլոլոլ " На окраинах империи, и на Кавказе по преимуществу, пре-
дотавляется более опасным, нежели во внутренних губерниях Рос-
сии. Поэтому, в видах утравления этой опасности... На Кавказе,
более чем где-нибудь, не следует надельные земли отдавать ...
крестьянам в полную собственность "²⁸. սոլոլոլոլոլ յոնքո ցլո-
լոլոնոն սոլոլոլոլոլոնոն ոն քոլոլոլոլոլ ցոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլ
ժոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլ, սոլոլոլոլոլոլոլոլ
ժոլոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլ, ժոլոլոլոլ ցոլոլոլոլոլոլ, սոլոլոլոլոլ-
ժոլոլոլոլոլ ժոլոլ ոն. ժոլոլոլ քոլոլոլոլոլոլ ցոլոլոլոլոլոլ յոլոլոլոլ ժոլոլ
ժոլոլոլ ժոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ յոլոլոլոլ ժոլոլ ժոլոլ
ժոլոլ ժոլոլ ժոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ.

սոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլոլոլոլոլ ժոլոլոլոլ ժոլոլոլոլոլ: ժոլո-
լոլոլոլ ցլոլոլոլոլոլ 1865-1904 ժոլոլոլ, յ. ո. 40 ժոլոլ ցոլոլոլոլոլոլ քրո-
լոլոլոլոլոլոլոլոլոլ սոլոլ ժոլոլոլոլոլ 3,768 յոլոլոլ սոլ սոլ յոլոլոլոլոլոլ

27 Մոլոլոլոլոլոլ ոնոլոլոլոլ ժոլոլոլոլ, ց. V, ժո. 533, ո. սոլոլոլոլոլ
ժոլոլոլոլոլոլ սո ժոլոլ, ց. 6, 1956, ժո. 31, ո. յոլոլոլ, քրոլոլ-
լոլոլոլ յոլոլոլ յոլոլոլ, տ. IV, ժո. 10.

28 Մոլոլոլոլոլ ոնոլոլոլոլ ժոլոլոլոլ, ց. V, ժո. 533, "Восподла-
нейший доклад Министра государственных имуществ по поводу
на Кавказе в 1889 г.", Петербург, 1890.

გლებმა საერო რაოდენობის (14,235 კომლი) მხოლოდ 26,4 ზ, მათ
 მავრობის რაზმარბით შეუსყრონათ 16,416 გესეგონა ან მავლი სანა-
 გელი ჟონის (55,263 გესეგონა) მხოლოდ 29,6 ზ. შეგარბით ჰეგესლი
 მდგომარება გოგოლა ჰესანის გუბერნიამი. აღნიშნულ მღებში აქ ს-
 ხეღბრთო სესხის გამოყენებლად მესაკუთრეთა რიგებში 33,597 კომლი
 ან გოგორ სანაგონი გმათ საერო რაოდენობის (57,070 კომლი)
 58,8 ზ გასაყლა რ მათ სსკუთარი სანსრბით მავლი სანაგელი ჟონ-
 ის (207,523 გესეგონა) 69,4 ზ შეუსყრონათ. ჟუ ორთე გუბერნიის
 მონსტრებლ შეგარბებ, მივიღებ, რთ სარბაველიში მავონგებობის
 გავრბების ორბილი მღისმავლე პარბენილი ოცო 33,940 კომლი გრბით-
 ვარბებელი გლები ან ამ კავგორრის გლებთა სხერო რაოდენობის
 (71,305 კომლი) ოიგების ნახეგარი (მუსგარ 47,6 ზ). მათ შესასყ-
 რი ჰქონდათ 102,329 გესეგონა მიწა ან სანაგელი გამოყოგოლი მავ-
 ლი მიწის ჟარობის (262,786 გესეგონა) 39 ზ²⁹.

რეგრი იგვეა, მავრახსნა - გამოსყოგვის ოგორაკობი მელი გრბ-
 პით, მავრამ მათე მიმპონარბობდა რა ეს სარბე ხომ უნდა პამმავრე-
 მბელიო. მამ რას უნდა შეგეო ხელი ამ სარბისამგის? გარბამავარ
 პერობიში გრბებმავარბებულთა ინსტიტუტის ოკვირბაკის სარბეში უბ-
 გესი მინშენელია ჰქონდა, სოკორურ-გკონობიურ ჟარგრბებთან ვრმად,
 სანგარბობრივი ამრისა რა გვიო სანგარბობის მამრბრავებელი მარბს.

ამ გრის გლებობის მრბოლას მიწისა რა მავოსუგებობისამგის მხურ-
 ვარბ უგვარბენ მხარს იმ გრის პერგრესულად მონბრვენე ვარბელი
 მორბანებში ორთა გავგავადე, აკავი მერბელი, ნიკო ნიკორბდე რა
 სხებში, რბილები მავონსი მერბლებით ჟუ სიგველირი გამოსვლებით

29 სარბაველიის ოსგორრის მარკეგებში, გ. ᄠ, გვ. 531-532,
 ო.პ.გ.ღ.ღ.ღ.ღ.ღ., ᄠ.ღ.ღ.ღ.ღ.ღ., სარბაველიში სოკორაკური ურბეგობის
 ოსგორრობან, მბ., 1967, გვ. 6.

აშკარა იმართებენ ბაგონებშიც გაბრუნებულნიცა და, კერძოდ, პრო-ბოლშევიკებზეცა ინსტიტუტის რევირდასის სახელით.

უკუნის სოციალურ-კლასობრივი განვითარების უბრალოდ კლასობრივი ანტი-კლასობრივი, პროგრესული პერსპექტივა ძალიან და ძლიერად აგრძელება მოძრაობაში მხუთვე პასუხისმგებელი პრობოლშევიკების საბოლოო რევირდასის საკითხი. ამ რევირდასის განვითარების მთავრობა მეტის-მეტად ფრთხილდება და ხანაც უპირისპირდება, რომ მათგან-აღარა დაეცა ბა-ბინისა და პროვიდენტური ნიშნების ინტერესები. ნიშნები იქნა სავა-სხვა პროექტები, რომელთა განხილვის შედეგად, 1912 წლის 20 დეკემბერს, გამოიყენა უმაღლესი საბჭოელები კანონი "Об обязательном выкупе временнообязанными крестьянами и водворенными в населенных поме-стьях частных лиц государственных поселянами их наделов в соот-ветственности в губерниях Тифлисской, Кутаисской, Брванской, Елизаветопольской и Бакинской", რომელიც 1913 წლის 1 იანვრიდან ვრცელდება - რაშიც ინსტიტუტის პროექტის ძირითადი პრინციპების სრული გახეობისთვისაც დაეხმობა პრობოლშევიკებზე ძლი-რად ინსტიტუტს, ამ რევირდასი გამოწვეული მთელი ხარჯების სიყლის მშრო-მელი მოსახლეობაზე დაეხმობა (მუხ. 1) ³⁰.

რევირდასის შემდეგ ბანში მხუთვე პასუხის საკითხი ხიბანთ ძლიერ-ბინს გახეობისთვის შესაძლებელი. ხიბანთ საქარველით უპირად რაში-ფრთხილდება მთავრობის, შინაგეოგრაფიული რევირდასი, მათგან-აღარა დაეცა ბა-ბინისა და უნიტების, მოსახლეობისა - შინაგეოგრაფიული და კლასობ-რივი ბრძოლების უმაღლესი შედეგი იყო.

საქვები რევირდასი ხიბანთს, მარჯალი, არ შეხებია, მაგრამ რევირ-დასის შემდეგ ხიბანთა უკლებრივი და უნიტური ბრძოლისათვის საკრძნობელი

30 ი. ანდრეასი, ვ. დ. შ. შ., საქარველით სოციალური უნიტების ინსტი-ტუტის, კვ. 60; პროფ. П. В. Гутушвили, сельское хозяйство и аграрные отношения, т. IV, Тб., 1955, კვ. 581-590.

გაქარესდა და ბიძინობა, როგორც ფეოდალიზმის გადმონათობი, მიიღო
 აფერხებდა მურყვანძვილი ურთიერთობის განვითარებას დასავლეთ საქარ-
 აველიში.

მთლიანად გუბერნიის 1882-1884 წლებში იყო 6,774 კომლი ბიძა-
 ნი, ხოლო ქუთაისის გუბერნიის - 2,680 კომლი. სულ საქარაველიში -
 9,454 კომლი. ამ რვა წლის განმავლობაში, 1876 წლიდან 1884 წლამდე,
 მთლიანად გუბერნიის ბიძანთა რიცხვი გაზარდა 616 კომლით, ე.ი.
 წელიწადში საშუალოდ ბიძანთა რიცხვი იზარებოდა 77 კომლით, ქუთაისის
 გუბერნიის კი - დაახლოებით 18 კომლით.³¹

ქუთაისის გუბერნიის ბიძანთა გრძობის ქვეყნით სულ 868 გესტონა
 საქარაველიში მიწის. აქედან ერთ კომლივე მიიღო 0,28 გესტონა.³²

დასავლეთ საქარაველის ბიძანთა გრძობის მიხედვით უფლებრივ-კლასი-
 ფიკური მიჯნობა დახდა მიწები მწვანე კლასობრივი მიჯნობისა,
 რომლებსაც ადგილი ქვეყნის რეფორმის შემდეგ ბიძანთა გრძობისა
 და მიწათმფლობელების შორის. ამ ამბავში სერნიკობა დასავლეთის მიმართული
 წარები. ამ საქარაველის დასავლეთი საქარაველის იმპროვიზირ-
 ელი პარტიკულარული მიმართული მოქმედებები, არამედ ღირსი მავადადმართ-
 და და მავარობა. შედგა კომისიები, შეიმუშავეს პარტიკულარი, რომელ-
 ბით განხილული იქნა უმარესი მავარობაში, მავარამ, მიწებდავადა ამი-
 სა, ბიძანთა გრძობის საკონსტიტუციური განხილვის მიხედვით და იგი, სავარაოდა აგრ-
 რული საკონსტიტუციური, მხილვა მიიღო რეფორმის სოციალისტური რეფ-
 რმის მიმართული მავარობა. საქარაველი იქნა, რომ პარტიკულარი მიიღო
 კონსტიტუციური ბიძანთა გრძობის რეფორმის მიმართული მავარობა.
 მიწათმფლობელები ბიძ-
 ნების, რეფორმის მიმართული მავარობის მავარობა, ძალით რეფორმის მიმ-

31 ი. ანდრეასი, ვ. ანდრეასი, საქარაველიში სოციალისტური ურთიერთობის
 ისტორიიდან, გვ. 144-145.

32 ი. ანდრეასი, გვ. 145.

სარგებლობაში მიიღო ხნის მანძილზე ნეტო მამულებიდან, ან ათქვამ-
 პნენ მათ მიკლუვაობიანი ხელშეკრულება დაეკოო და ეხადა ახალი ვაჟა-
 სახაეები³³.

მემაბეუთა ამ ტანტრახვის მინააღებე, პირველ რიგში, ეშერე-
 ვლად გამიღვიპნენ ლეო ხიბნეში. ისინი ბრძოლის სხვადასხვა მეთოდ-
 ბით, მუდგნად ილაპნენ ლეს. ბოლოს კიდეც იჩიველს და მიიხხივეს
 უმაღელს მთავრობის მიერ ამ საკითხის განხილვა და სწორად გააყრ³⁴.

ა'ე მარმოთღვა რეფორმის მიბევენი ხანაში ეგრეთ მრეძელი ხი-
 მანთა საკითხი, რანვესაყ მხურვალე გამიღებმაჟრა მთელი მიზინავე
 ქარხველი საბოგადობა. ილია ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე და სხვები ვა-
 ძეგულად გამიღვიპნენ რეფორმ სხვა კახვეტორის ელხეების, აგრევე
 ხიბნეების მხარედე და დაიღეს მათი ინვერესები. ისინი კახვეტორი-
 ლად ილაშქრებნენ ხიბნეების რეველებრე მთქარადრეობად გამიღებ-
 ბის ყოველქვარე ყვის მინააღებე და მიძის მათ საკითხებში ვაჟა-
 ლემას მიიხხივეპნენ.

ნელ ნიკოლაძე ამ საკითხს მიუძღვნა სტატიები ვამეთ "რბორში"
 1880 წელს და ვამეთ "ნელე რბორენიები" 1884 წელს. ილია ჭავჭა-
 ვაძე ევერადე უგრე მეთე ყურადღებით მივეიდა ამ საკითხს. მან 1880
 და 1886 წლებში "პრობისა" და "ივეროის" ჟურნლებდე გამიღვევენა
 მერელების მთელი სერია სავრეო სალურით "ხიბნეების საეეე". ივი
 არა მარეო ლეორიულად ასამუბებდა ამ საკითხის ხიბნეების სასარგებ-
 ლად ვაჟანვევეთის აუცილებლობას, არამეეე პრეტევიკულადყ მიწაძილეობდა
 მის ვაჟაყრა-მივეარებამი.

ილიამ, 1884 წელს ერეველი მიხსენებითი ბარათე კი მარეეეინა
 მბილითს ებებენის საელები საერეძელის, ხლო მიბევენი 1885 წელს

33 საქარხველის ისტორიის წარევეები, ტ. V, ეე. 558-559.

34 ი. ე. ე. ე. ე. 559.

სამანაპო სპეციალური პრექტების შეიქმნა ბიზნოსის ინსტიტუტის შესა-
ბამად. ყველა ამ მოკვდივში ავტორი მკვირდო აუთორიტეტად შეაღსამონის
სოკლის მშრომელი მოსახლეობის, მათ შორის ბიზნების, მიწის მესაჯუ-
რე და დაქვეყნის აუთორიტეტის შესახებ³⁵.

ბიზანი ტენუების მდგომარეობის საკითხის დასაველად საქარეველის
ხაზობსწერი მიმარეველების რგანო "შრომა" გამოეხმარა და ბიზნების
მესაჯურედა რიგებში დადაყვანა მოხეხოვა. "... ქვეყნის სარეველო-
ბისავეის საჭირო აწის ბიზნებო სრული მესაჯურე შეიქმნენ იმ ადგილ-
მანულისა, რიგიდაც ისინი ჭლობენენ"³⁶, - შერდა დაბეო.

ასევე იყო დაბე "მოკვების" მადყვან მანამშრომელდა შეაღსამ-
რისო³⁷.

ქალაქიოვი ბრძოლებისა და მიწინავე სამოკვაოებრივი ამწის და-
ღენიო ხელოსაელებამ 1891 წლის 3 ივნისს დაბოსდა დაბნულდა ჭფილის-
სა და ქუთაისის ტუდრწიის ბიზანდა შესახებ³⁸, რიგის დაღიდაც, ბი-
ნები დაღე სოკოალ-ეკონომიურ კავეკონიდა გამოეხმარენ და მკვერდა
გამიოქნენ ჭვევლებიოვი მოიქარაპრეებისაგან³⁹, მაგრამ, ახალი კან-
ნიო ბიზანი არსებობაპ მიანიე მოქაყველი აღმოჩნდა მიმანულის მიწამე.

1900 წლის 5 ივნისს მთავრობამ დაბოსდა ახალი კანონი ბიზნების
შესახებ⁴⁰. "1891 და 1900 წლების კანონების შესაველა დადაყვას,
რამ მდარეველი ქალსის ინტერესების დაღვის შეაღსამონისო ჰუანასე-
ნელი. პირველდა შედარებიო ამქარაპ ჰუან დადადმული ნაბიოი იყო"⁴¹.

35 საქარეველის ინსტიტუტის წარევეები, ტ. V, და. 559-563.

36 "შრომა", 1882, № 29, მიწინავე.

37 "მოკვება", 1884, № 273.

38 "ივერა", 1891, № 170, საქარეველის ინსტიტუტის წარევეები,
ტ. V, და. 564.

39 საქარეველის ინსტიტუტის წარევეები, ტ. V, და. 564.

40 ი ქ ვ ე, და. 565.

41 ი ქ ვ ე, და. 566.

როგორც იხილება, ბიზნესის საკონტინენტ XX ს. აგრარული მთარაობის ერე-ერე მტკიცეველი უბანს წარმოადგენდა და იგი საბოლოო გაყიდვებზე მხოლოდ 1917 წლის დიდი რეკონსტრუქციის შემდეგ.

მურყუანბნული ურთიერთობის განვითარების პროცესს საქარველიში საკონტინენტად აფერხებდა აგრეთვე სახანონო-სამონაწილური სისტემა და სახელმწიფო ელემენტის უფლებრივ-გეგმობიერი მდგომარეობა. როგორც უნდა იქნებოდა, სახელმწიფო ელემენტის ყოფა-ცხოვრებას საფუძვლი რეგონა ან შეხებოდა და იგი, როგორც ფორმალური გადონაწილი და პროცენტის შემადგენელი რეაქტიული ძალა, რეგონის სტრუქტურაში ხანაში კვლავ დიდი როლი შეიძლება დასაჯღღ და საქარველის სამეურნეო ცხოვრებას.

რეგონის შემდგომი პერიოდში საქარველიში ბიზნესის საკონტინენტ დიდი სახელმწიფო საკონტინენტს შეადგენდა. 3,697,850 ელემენტის მიწის დიდი, რეგონის დიდი სისტემის გეგმობიერი ირრეგონა 1883 წელს, 1,787,500 ელემენტის (48,3 %), ხანისას კვლავი. ქუთაისის გეგმობიერი ელემენტის საკონტინენტის 80-იანი წლებში სჯ 1,905,764 ელემენტის მიწის ყოფილა, საკონტინენტის 850,568 ელემენტის (47,2 %) სახანონო ურთიებას ურთიებას კვლავი⁴².

დირიგის გეგმობიერებაში შედარებით, დასაჯღღ საქარველის სახანონო ელემენტის მდგომარეობა გასაჯღღ ურთიერი იგი. სახანონო ელემენტის ელემენტის საკონტინენტის 2-ჯერ და შედარებით სახანონო-საყენს და 4-ჯერ საკონტინენტის ყველა სახის მიწის გაყიდვა, ურთიერი დირიგის გეგმობიერის სახანონო ელემენტის საკონტინენტის სახანონო ელემენტის ყოფილა. ქუთაისის გეგმობიერი სახანონო ელემენტის ყოფილა საკონტინენტის 2,7 ელემენტის სახანონო-საყენს და სახანონო-საყენსაზე მიწის მიყოფა⁴³.

42 ი. ანდრეასი, 3. მ. მ. მ., საქარველიში საკონტინენტის ურთიერთობის ისტორიიკაში, გვ. 82.

43 ი. ა. ა. ა. ა. ა. ა.

სახანძრუო გლეხების მძიმე უფლებრივ - კონკრეტული მდგომარეობა, უმძიმესა და უმძიმეს მდგომარეობაში იმყოფებოდა სახანძრუო გლეხთა კლასურივ ბრძოლას. მონივნავე სამოქალაქო ომის ამ რისკიან დასაწყისში და კლასურივ ბრძოლებში შეეფარებოდა მთავრობას, მარცხს დასაჯარა მოვიდოდა მნიშვნელოვანი ჯონისძიება და 1900 წლის 1 მაისს კიდეც გამოცხადდა სპეციალური კანონი სახანძრუო გლეხების მიმართობის შესახებ, რომელსაც რეგულაციის მნიშვნელობა კი უნდა ქონოდა, მაგრამ სინამდვილეში 1900 წლის "რეგულაცია" არ გამოუყენებია აგრარული საკითხის და სახანძრუო გლეხთა მიმართ კვლავ პარტი მონიშნა მოუხმარებელი. აგრარული პრინციპების ასევე გამოყენება ხელს უწყობდა ბაჭყალიურ ურთიერთობაში გამოყენების კონსერვატივის და აფერხებდა კანონმდებლის გამარჯვებას⁴⁴.

მუშაობის ურთიერთობის განვიხილოთ შეიმაფერხებულ მდგომარეობაში დასახლებულ უნდა იქნეს ცარილობის მონარქული სისტემა და მისი კავსის საშუალებით. ერთი მხრივ, იგი ცდილობდა დაეხმარებინა მათ მდგომარეობის საყრდენი და საიმედო კლასისადგენს ცერმის მონიშნა, მოყვრებდა და იმდენს ხელი გაუწვდინა. ამ ნიშნის მიხედვით დასახლდა მდგომარეობა მიხედვით ვინც ცდილობდა საქარხნულად.

მარხებისა და ადგილობრივი საიმედო დასაყრდენის შექმნის პოლიტიკა საქარხნულად სხვადასხვა სახით ვლინებოდა. საქმე იმაში იყო, რომ "ცარილობის კოლონიურ პოლიტიკას უარესად კლასურივ ხასიათი ქონდა. იგი ადგილობრივ ფორმალურ მთავრობის კავშირს ვერხმობდა და მშრომელთა ფუნდის ექსპლუატაციას ამტკიცებდა. ფორმალურ კლასის მონივნავე მარხობადაცხადებდა და გლეხობა სასტიკ ბრძოლას უცხადებდნენ კოლონიურ რეჟიმს. ეს ბრძოლა რუსი ხალხის მონივნავე მარხობადაცხადებდა

44 ი. ანდრეასი, ვ. ბუბა, საქარხნულად სპეციალური ურთიერთობის ისტორიკა, გვ. 128.

გამოცხადებას. 1865-1903 წლებში პასაველჟე საქარბველოს (აჭარა-
 აფხაზეთის გამოყოფის) 34,617 კომლია მრეწობითი-საქარბველო-
 7,5 მილიონი. მანუაჟი გამოცხადება 149 ათასი მესაღებია მიწა. მესაღე-
 რება კაბეგორიში გადგომა მრეწობითი-საქარბველო-
 60 ზ. ქუთაისის გუბერნიის იყი ვრთაჟი მთელი რუსეთის იმპერიის მასშტაბით,
 სადაჟი გლეხებმა საკუთარი სახარებით გამოცხადებეს სანაჟილი და რა-
 ბიჭირი მიწები... მიწის ფრეჟა-გაფრეჟის პრეჟსით, რამაჟი რეჟირ-
 მის მიწებზე ხანაში ფრთხი ხასიათი მიიღო, ყველა სოციალური ფრე
 მიწათმფლობელი. ესაჟი მიწათმფლობელი მანუაჟის მიწათმფლობელი-
 მის მიწათმფლობის და გლეხობის და სხვა მრეწობითი ფრეების გამო-
 მონებების ფრეჟი. XIX საკუთრის ბოლოსათვის პასაველჟე საქარბვე-
 ლის გლეხთა მიწა ნაჟი, ნოტარიალური აქტებით გამოცხადებულ საკუთ-
 რი მიწების ფრთხი 100 ათას მესაღებიას აჭარბებია... XIX-XX სს.
 მიწათმფლობელი გლეხობის საკუთრებაში აქონება 270
 ათას მესაღებია მიწა, ხანაში და მანუაჟის საკუთრება
 კი რაბობა 120 ათასი მესაღებია. გლეხთა სანაჟილი მიწა... ამრეჟი, სა-
 ქარბველოში სასაქარბველო-ფრეჟი და კამიგალისფრეჟი ურთიერთობის გამო-
 ვრთობის ვრთ-ვრთ მიწებზე და მის გამოცხადებულ მანუაჟის
 მრეწობითი-საქარბველო მიწათმფლობელი გლეხთა კაბეგორიის გამო-
 გლეხურ საკუთრებაში გამოცხადებას მიწებზე ხანაში მანუაჟის მიწათმფლობელი-
 ლობა აქონება⁴⁷. კ. მანუაჟი ვრთა მიწის მრეწობი გლეხურ საკუთრებაში
 გამოცხადების მნიშვნელობას და წერს: "საკუთარი მიწათმფლობის მიწებზე
 გლეხების პარაჟილი საკუთრების ეს ფრთხი... მიწათმფობელი, ვრთი მიწით,
 საბოტაჟობის ვრთი-ვრთი საკუთრების ვრთი-ვრთი კლასიკური მრეწობის სა-
 კუთრის ხანაში, ხოლო, მიწით მიწით, ამჟი ფრთხის ვრთობით რეჟი
 მანუაჟის ვრთი, რეჟირი ვრთი იმ ფრთხის გამოცხადებას, რეჟირი

47 საქარბველოს იმეორის ნარეჟი, ტ. V, გვ. 344-345.

Մեղքերը, 231 սեպտեմբերի Երթընիս յորհ: ամ մասալուս հազարավերջը
 ժողովուրդու յազգառ, իրի մինաս յարգազքա խնայաթնայրուծա, ոմընթա
 զլեւեթա թա սեպտեմբերի յորհընի⁵¹ .

զլեւեթոնիս արիւ թանցըմըր յրեմբըրդըր թողըրընցոսպոս XIX ս.
 յորհըր ճանցարիւն, իւսըոսն ցարեմնիս սգրահըր յորհըրդընիս ժողովուրդ
 սանցն ուզընիս, եթըմ զլեւեթա յազգեթորհընիս ճողովըրդըմա թա յրեմբըրդը-
 երթըրդըր թողըրընցոսպոս խնթաթան յրեմբըրդը-յլաստըրդըր թողըրընցո-
 սպոսն ուզըրըմա .

"Ճողովըրդըր իւրեթորհընիս միմթըրնոս խնայաթի, իոսա զլեւեթըմա յո-
 հարթ խնցընսզըրըմա միողըն թա ժողի սամըրըրնոս թամոսըրթըրըմա միող-
 յողըն, իոսա սասայրըրդը-զըրթըր յրեթըրթըմա զանցըրթըրընիս մաթըր թո-
 ճըն սըրընցըն, զլեւեթոնիս յլաստըրդըր թողըրընցոսպոս զանցըրթըրընիս
 զանցըրթըրթըմա թա ոմըր յամիթըրընցըր յրեթըրթըմոնիս զանցըրթըրընիս յրե-
 ղրեթ մաթըր թաթըր յոյս⁵² .

յլ յորհըր, իրմըրոս ժողովուրդըր թա սնալո սոսթըրմըմոնիս յրեթըրթըրթըր-
 ղըմի, սնալո յամիթըրընցըր յրեթըրթըրթըմոնիս զամարըրըրընիս ժողովըր ոմո,
 ժողովըրթըր խնցըրնոս յազգեթորհընիս սնոն - յարըր, խող յազգըրընիս ս-
 նոն սողըրըն սնալո սոսթըրթըր յազգեթորհընիս թաթըրթըմա . "Սաթըրթըր թա ս-
 ղաթըր յամիթըր, իրմըրընսպ մնիմըրըրըրընցըր թաթըրթըր յոյրընթա թամո-
 սըրթըրըր զանցըրթըրթըմոնիս յրեթըր, իւրեթորհընիս միմթըրնոս խնայաթի սաթըրթըրըր-
 ղըր սոթըրթըրթըմա զլեւեթոնիս թաթըրընիս յորհըրընիս, խող յազգըրընիս սողըրըն
 յազգըրընիս թա յամիթըրընցըր ժողովըրթըրընիս, խող ժողովըրթըր սողըրընիս յոր-
 ղըրթըրընիս զամոցըրթըրթըմ⁵³ . Սոսթըրթըր խողըրթըր ամ իւրեթըրըրըրթըմ զաթ-

51 յՈ. Ճողովըրդըր, սգրահըր յրեթըրթըրթըմոնիս սաթըրթըրըրընիս 1890-
 1917 թըրթըր, գը. 104 .

52 Սաթըրթըրըրընիս ոսթըրթըրընիս ճողովըրթըրթըմ, թ. V, գը. 347 .

53 յ յ յ յ, գը. 348 .

Նապրըծամ, Նաբոթ ժաննաբերնա շրջանի Նոսրալար-ճարհմուրհի քա
 յուղիցարի տնայրծուն ժոնաարև, Նախալիո ղըրուլտտուրի ժոժհառծուն
 ժոժառաշըծա քա սնալի Նոնգեմին ժըլեճ ժամարքըծուն Նաժուրու ժըրույ.

ժըրեթա ժանտի ժաճընջմին յրհպետի ժաճարըծաճը յրոքան ժաճընան
 սնքընթա Նաբոթ ՆաճաթաՆախաթի Նոնգեմաժի ճըլաթի ղընթոն յուղեմհոս
 ժրթա, ղոժըլույ ժանՆապտըրըծա ժըՆաժընջը ժանթա ղըթոհմինժըմթոցի
 խանաժի. "ճըժ յրքը Նաթըրալարի ժըրհնջոժին ժաթոհոժին թրհ, ժանուր-
 ղըժըլի ժըրեթան ժանուրքըժըլոժին յրհջըլըյը ժաճարեթոժինսան, ճըյը
 հնքըծա ժաթո ժաժըլին հանաՆախըլո. ժաճրամ սն հանաՆախա ժանջոթարըծա
 ժըՆաժըլըժըլա ժնուրթ ղընթոն ժըմթոցի ճրհմինսան, ճըլաթի ղընթոն թրհ...
 ժանուրքըժըլի ժըրեթան ճրհթույրըլի, ճթաթը ժանթարըժըլի յրթոյրթոժա
 ժոժաճընջըլոժըլոժան սյ ղըլըյա ժնինթա ճըլաթ ղրթոյրթոժա... ղն ղըյըյն,
 ղրթո ժնինթ ժըլի ժըրեթան յըՆաժոժոնապոսան, ժըրը ժնինթ, - ժըրեթան
 ժըր ժաթոսո ժոնին ժա ժաթոն ժաթոնսըլըծուն ժանուրքըյան, ... Նաթըրա-
 ղարի ղընթոն ճըլաթ ղընթաթ ժաթալըլըյան սրհաթ յսոլըժըլաթ ժան Նքըյն,
 սրհաթ ժոն յըՆաթըլըծն յրքըյ յըրեթի թրոյրի ժըլըծին յըլտի ժաճընա,
 ղոժըլըծույ յրհաթըլըծույն ճըլաթ, ... ժըրեթան ժաժըլա Նաժըլա "ժըրեթ-
 ժին" սնթարիժըլ յրթաթըլըծն ժին յրքըյրըն ճըլըլըծն ժա յըլմին Նաթըլին
 ժոնախըլոժին ղր սնալ ճրՅն. ղրըյը ճրՅն Նաբոթ ժոժանթա ժըրհնջոժին
 ՆաՆաթըլըլ - ճըլաթի խանաթո. յրհջըլի սնալ ճրՅնա Նաթըլին ժըրըլը-
 ժոնա սն ժըլըլըլըլ ժըլեթոժա. ժըրը սնալ ճրՅնա Նաթըլին յրթըլըթար-
 սթի, ժաթըրըլըլըլ ժըլըլըլին յըլտի Նաթըլի⁵⁴.

ժաթըրեթան յուղիցար ժա, ժանթան յրթաթ ճըրթալիժմին ժաթոհնաժիթըլո,
 ժարհալոնա, սժըլըլըլըլ ժըրեթա ճընջըժաթ ժաժըլին Նաթըլին, ժաճրամ ժարթա-
 ժաթըլի յըրհոթոն ղն ժըլաթ ժնինժընջըլըլըլան յրհպետի յր սր ժըլըլըլըթա,
 սրհաթ ժանթաթան ժըլըլըլըլըլ ժա ժըլըլ, թրհմիթըլըլ ժա ժամարխըլըլըլ

54 Յ.Ո. ՂՈՒՈՒ, թեժ., թ. 3, ժը. 189-191.

კლასების ტვირთით კაპიტალისტური სისტემის ახალი გამარჯვებული კლასები მნიშვნელოვნად. ამდენად პრაქტისი ამჟამად გაბრძოლა არა მარტო საბაზრო-ნო პროდუქციის დამზადების ყოფი-სობრებების ამსახველ მასალებში, არამედ კიდევ უფრო მეტად არის მარბობდენილი იგი სახაზინო ტრეზორის მართლის შესახებ არსებულ გამოყვებებში.

XIX ს. 80-იან წლებში პასაჟილ საქარაველოს სახეობშიყო ტრეზორის კომბლე საშუალოდ 4 პეს. მიწა ქონება. მათგან 398 ტრეზორი (1,90 ზ) სრულიად უმინაწილი იყო, 2142 ტრეზორი (10,09 ზ) კომბლე ფლობდა 0,1-1 პესეტიონამდე მიწას, 4427 ტრეზორი (21,09 ზ) - 1-2 პეს., - 7383 ტრეზორი (36,16 ზ) - 2-4 პეს., 3396 ტრეზორი (16 ზ) - 4-6 პეს., - 1330 ტრეზორი (10,50 ზ) - 6-10 პეს., 834 ტრეზორი (3,97 ზ) - 10-20 პეს. 221 ტრეზორი (1,05 ზ) - 20-154 პესეტიონას. ტრეზორის კლასური ტემა-ფენა განსაკუთრებით ძლიერი იყო ქუთაისის მაზრაში, სადაც 95 ტრეზორი კომბლე ფლობდა 20-30 პეს., 31 ტრეზორი - 30-40 პეს., 13 ტრეზორი - 40-50 პეს., 10 ტრეზორი - 50-60 პეს., 7 ტრეზორი - 60-80 პეს., 4 ტრეზორი - 80-90 პეს., 1 ტრეზორი 120 პეს., 1 ტრეზორი - 154 პესეტიონა მიწას. პასაჟილ საქარაველიში განსაკუთრების ძლიერი იყო ტრეზორის შესაკუთრებ ტაპაქეციის ლენგენი... 1868 წლისათვის ქუთაისის ტრეზორის 7 მაზრაში იმელებოდა 96,912 კომბლე შესაკუთრებ ტრეზორი..., რომელთა საკუთრებაში იყო 244, 451 პეს. მიწა.

XX ს. პამბეცის მიწალებებში; პასაჟილ საქარაველიში მარტო მე-საკუთრება კაცობრიობის ტრეზორი იყო 51,241 კომბლე. აწინამული ტრეზორის 7 მაზრაში მრავალრიცხოვანი ყოფილა მიწაფრული საკუთრების მქონე სოფლის პრაქტიკარიობი (22,599 კომბლე - 44 ზ), ნახევრად პრაქტიკარიობი (20,577 კომბლე - 40 ზ) და მეტარებობი მთორიციხოვანი ტრეზორის კლასური ტემაფენა⁵⁵.

55 საქარაველოს ისტორიის ნაქვევები, ტ. V, ტ. 349-351.

უნდა აქონიშნოს, რამ პასაველი საქარხველის გლეხობის მდგომარეობა აქვეყნა იგი ჩაბმული ვაჭრობა-მრეწველობაში და ამ საქონიანობით
 გიჟი მდგომარეობა. სოფლები და პაბებინს ვაჭარ-ბელოსან-
 შა მინიშნულიდან ნაწილს განეკუთვნო ან პქონდა კავშირი სოფლის მუ-
 რეობასთან, მიხედვებზედა ახალს და ამ რ საქონიანობას და პაქონა-
 ვებზე მუშახელის გამოყენებით ხანდახან მრეწობა ხვეის ქონება-მედი-
 სადალ⁵⁶.

ამრიგად, ძველი და ახალი სისტემების ძალა მრეწობის შედეგად
 განვადებულ გლეხობის პარალელს, რამდენი განსაკუთრებით პარქარ-
 და რეგორმისმედიტორი ხანაში, მარმობაგენდა სოციალურ-კონსტრუქცი-
 რული ახალი სისტემის გამოჩენების ნიშანს. ეს პარალელს ჯეოგრაფი-
 ბაგონებში მიწისმფლობელობის რეგენის შედეგად იგი მარმობითი და
 მედიტორი იგი მეტად მინიშნულიდან რადს ასრულებდა მარმობის ნა-
 შებობის ლკვიდასთან და მუშაობის ურთიერთობის განვიხილვის სა-
 ქეში. ჯეოგრაფი-მარმობის მიწისმფლობელობის რეგენისა და გლეხ-
 ბის პარალელს პარალელს უშუალოდ არის პაკავშირებული ურთიერთ-
 ხობის სამუშაო ძალის გამოჩენება და მათი სამუშაო განვლა, რამე-
 სას შედარებით ჭარბი ხანაში მიეცა რეგორმისმედიტორი ხანის პასა-
 ველი საქარხველი. რეგორმის ურთიერთობა, ურთიერთ-
 გლეხობის ნაწილი სამუშაო ძალის აქონება სოფლის ჭარბობით, კერძოდ, ჯეოგრაფი და
 მუშაობის გიჟის მამულებში, ნაწილი კი სამუშაო განვიხილვის რუ-
 შის იმპერიის სხვადასხვა ქალაქებსა და სამედიტორი პარალელს. ურთი-
 რთ-
 გლეხობის ნაწილი ჯერ კიდევ რეგორმის გამოჩენამდე გამოიქცა სა-
 ვარზე, მარმობა: 1862 წელს პასპორტი აიღო და სამუშაო განვიხილვის
 ქუთაისის მარმობით - 386 კაცი, მარმობის მარმობით - 487, მარმობის

ახლა კი ლეიონი ტუბუკუნია, მიბრძო, მე წამოვიღებო, და მან კურ-
 ჭანსაჲ დაიკრძალს. ტახტად ბაშარში და შეხვად უცხრის ტომში. იქ
 მაჭროსი ვინ არის? - მეტრელი. მუშაშინი ვინ არის? - მეტრელი ან
 იმერელი. მბარჯელი ვინ არის? - მეტრელი ან იმერელი, მოსამსახურე
 - მეტრელი. იქიდან ჩაჯდები უცხრის ელში და წამოხვად. ცმაზე ხო-
 წელთ მიჰიხს, ძარში ქაშები და უმწვევებელია და კალაქები კვერსებები
 აქვს სავსე. სად მიხვად? ვუბნები, - ჭოროსში ცოხლები, სავსე მად
 ეს და სავაჭროს. ჭოროსში მიხვად, მიიხვად - მოსხვად, გაეცნობი, ყველ-
 ცან რიხის მისი იქიან მიხვრებლებს ხედავ, რქინიგმა ზოჯოს იმერე-
 ოსი ხაღბისა ლეის გაკვეთებინოსო, ზოჯოს მიხვად იმაჲ სუნეს იმისი
 სარკებოდა, ეყენ და იმის საშუალებით ჭოროსი ლეის სავაჭრო ქა-
 რაქად გახადესო. ისინი ზოჯო-პლე მრავლებიან ჭოროსში და ჭო-
 როსის ბაშარში ამრავლებენ საქარჯელის მიწაწველის წაწარმის და
 ადოებენ საქარჯელის ხაღბის ალბ-მიყვამს... რქინიგმა ამ ხაღბს
 მისცა საშუალება ჭოროსში მოგზაურობისა და იქ ალბ-მიყვამის დაწვე-
 ბისაჲ. მარჯალ, ჯერ სამი წელიწადი არ გასულა, რაჲ რქინიგმა გაი-
 ხსნა, მადკამ იმერლები ურთოვანად გამრავლებენ ჭოროსში... საქარ-
 ველის ბურჯი და ალყაფის კარები, ჭოროსი, გაძლიერდა, გაღწე-
 რდა, გაღვრა ხაღბის, შეიქნა არანჲ ზე საქარჯელის ურის, არანჲ
 მთელი კავკასიის მიღეის სავაჭრო უნჭრად⁵⁹.

ფოქარ-მაჭონეში მიწისმფლობელობის რევევის შედეგად წარმო-
 მიბრძოლი ცეცხობის სოციალური მოხერხებულისა, საშუალო ძალის გაქრ-
 ვება და სამოვარდნე გასვლა, ძველზე ახალი სისხლის გამარჯვების
 ნიშანი იყო და მას მაჭონეში წამოებთან ბრძოლისა და კავშირის-
 ვარი ძაღების გამარჯვების სავსეში უდიდესი პრეზენტული მნიშვნელო-
 მა ქონდა. ამგვარი პრეზენტული გაღრმავებამ და განვიხარებამ, კლა-

59 მ. ნაგაჯიანი, ამ დროის ბიძარაობა, ჟურნ. "კრებულები", 1873 წ.,
 № 3, ტ. 213-214.

საძრავი ბრძოლებიანი გამბედავებამ და გარემამდელი პერიოდის სხვა პრა-
ტიკულმა ფაქტორებმა შემიძლია დროს აგრარულ მიძინაობას რევოლუცი-
ური ელფერი მისცეს და აგრარული პრფრამის საბოლოო გაყინვევის
საქმე რფორე რესეში, ასევე საქარველიში XX ს. რევოლუციებს მინა-
გეს.

უმიწობა და მცირე მიწიანიობა გახდა საიქარო სისტემის რამვერ-
რების მიზეზი, რმიველი ფარედი იყო გარეცვლებული რეფორმისშემდეგი
რასაველი საქარველის მიწაშიველებიში. რრევიოვიარელებულია და
მიწების საიქარო სისტემა გამივეად დევიარეობაში ავენება რასავე-
ლი საქარველის ელებებს. "მემამულია მიწებს იქარო ამუშავება
ბილილის გუბერნიაში რრევიოვიარელებული ელება 42 ზ, ხოლო ქუშაისის
გუბერნიაში - 60-64 ზ. საიქარო გაყასახადი ასეი იყო: ელები ლეი-
სი შროში, ლეილია და ინვენტარი ამუშავება მემამულია მიწას და
საიქარო გაყასახადის სახი იხიდა ბილილის გუბერნიაში მისაველის
1/6-რან 1/2-მე, ხოლო ქუშაისის გუბერნიაში - მისაველის 1/4-რან
1/2-მე.

XIX სავეუნის ბილი ქუშაისის გუბერნიის შორანის მამრის ელე-
ბი მისახელები 20,628 კიბი რან 12,464 კიბი ანუ 60,4 ზ მიწას
იქარო ილეება, მათ სარეებლიაში მყოფი ეველი მიწის 21,6 ზ იქა-
რი იყო ალელები. მიიქარე ელება შორის პირველი ადეილი ევეა რრ-
ვილი ვარელებული ელებებს, რმიველი 66,1 ზ მიწა ალელები ქქინაა იქა-
რი⁶⁰.

მიწის საიქარო ქირა და ელებების სხვა მრავალი მვერა-გაყასახადი
მიწის ნაყოფიერების რაცეისთან ვრად, სერიოზული რამრელებას ქქინა
ევერალური მიწისმველიებლების რვევისა და მუშევაბიული ვრევირეობის
განვიოარების გმამე.

60 ი. მიწისმველია, აგრარული-ელებური საკიბი საქარველიში 1900-1917,
გვ. 78.

მიწების ტაძრიკუნელობასა და მასთან დაკავშირებით მარტოობილი სააგრიკულტურო ძაღვს ეძღო ხნის ისტორია აქვს საქართველოში და იგი, ჭკორი ფეოდალიზმის ტაძრიკუნეობის, რეგორმისმედიკონი ხანაშიც ფართო მასშტაბით გუბერიალურ და საკრწმობლარ აჭრებზედა კაპიტალისტური ურდორმობის ტანეობარებას პასაველებს საქართველოში. საკუთრებაში მიწების დაუბეკილებლობა, სამეღრების დაუბეკილება და ამ საუბუნსთან დაკავშირებულ სხვა ტარებუბანი იმევედა საერო სააგრიკულტურო მელობელობაში სეროობლე არვე-პარვეას, უსაბუბორ მიწების მისაკუთრებასა და დაუბეკილება დაუს; რაუ ხშირარ წახვეარ საუკუნეს ტრეღეღებობა და მორკერ უბარეუს მბარობაშიც კი იხილავებენ ხორღე.

"ბუკუბაბილე ეკონომიკარ მეცნიერებაში საგროღეობარ პონარბეღეობ ლეღსამრწობი მიწების ტამიკუნა ერ-ეროი უბინმეღეღეღანესი ფაქტორი იცო, რაუ საბოლოო დააბეკედა და ტანამეკილებდა ხორღე მიწაბე კერძო საკუთრების უღებას და, ამღენაბევე, მიღებულ მიწის კერძო მეწარმის მიერ ტამიკუნებას. ამ იღებობი ამოქრავებული აბეღობრწივი აბმინის-ჭრასოა, ტანსაკუთრებობ 1850-იანი მეღობიბან, ბობარ ებიღობა ამიერ-კავკასიაში მიღმესრეღებინა მიწასარტებობისა და მიწაბეღეღობის საუბეღები, რაბ სოღრის მეურნეობაში ტმა ტავხსნა კაპიტალისტური მეწარმეობისაბეღისა⁶¹.

ამ მიწის მბარობის ინიტიატივი დაარსდა ამიერკავკასიისა და საკუბეღნიკ სამიქნაო პარაღებნი. ქუბაისის ტუბერნიის სამიქნაო პარა-ჭამ მიქნეღება პაიბეო 1858 მეღს⁶².

იბ პრისი საქართველოს პროგრესულარ მიამრღენე საბოტარო მიღვამენი და მას მორის, პირველ რღებნი, იღოა ფავტავაბე ბობი კმატოგობობი მეღებებენ ამიერკავკასიაში სამიქნაო პარაღის დაარსებას. "ეროი ბობი

61 კ. ბუბინიკი, საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური ტანეობარება XIX-XX საკუთრებებნი, ტ. 11, ბუ. 520.

62 ი ქ ე ე, ბუ. 527.

და ვაჭრობის საბოლოოებში⁶⁵ საშუალებით. ყოველივე ამან ხელი შეუ-
წყო ქვეყნის სავაჭრო ურთიერთობის ძრვას რუსეთსა და უცხოეთს და-
რბმთან. გაძლიერდა ჩვენი ნებეღვლის ექსპორტი და რუსეთის საქონლის
იმპორტი. 1856 წ. საქარბეველიდან რუსეთში გამოიქვს 110 7262 მა-
ნეთის ნებეღვი, 1876 წელს გამოიქვს 6180452 მანეთისა. 1862 წელს
რუსეთიდან შეიმტანილ იქნა 296169 მანეთის საქონელი, 1876 წელს
კი - 10262478 მანეთისა⁶⁶.

"ამრიგად, - წერდა ლენინი, - რუსეთის კაპიტალიზმი კავკასიას
იხრევადა საქონლის მსაჭირო ბრუნვაში, ანიველირებდა მის ადგილობრივ
მედიკუმენტებებს - ძველებური პატრიარქალური კარბაკეთობის ნაშეს,-
ქმნიდა მამარს მავისი ჭამრბეუბისაღვის. ქვეყანა... მანთან შე-
თის მრბწველთა, ლენის ვაჭართა, ხორბლის და მამბაქვის მეჭამრბეუ-
ქვეყნად იქვეიკა⁶⁶.

რეჭორმისშემდეგში ხანაში საქარბეველის რუსეთთან სავაჭრო-ეკონო-
მიური კავშირურთიერთობის გაძლირება მარბიკადეუნდა ერბ-ერბ უმნიშ-
ველიკვანეს ჭაქტორს, რბილიყ ხელს უწეობდა რასაველთ საქარბეველიში
მაჭონეუბობის ნაშეუბის რიკვირბაყისა და კაპიტალისტური ურთიერთობის
განვიმარბობის პრბცესის რარბარბებას. მარბალითა, საქარბეველიში მრბწ-
ველიობის განვიმარბება კარბხრბეად მარბიარბთა, მავრბი იმას, რაყ
ამ რარბეში კედეუბიკა, საქარბეველიში ახალი სისჭეობის შემდეგში გაძ-
ლირბობისაღვის უდიკესი მნიშველიკა ქვირბა.

სარკინიგბი და სარბვარ სამიბიკვილი საშუალებებობის გაჭარბეუბა,
ვაჭრობისა და მრბწველიობის შემდეგში განვიმარბება, საქარბევი მეურ-
ნეობის აკრბაველიკა, მიალიკვილი სიბიბიკვილთა მარბეუბა-რამბეუბა და
ექსპორტი, - ყველა ეს, ყარბე აკრბეული, ისეიკ მეჭად მნიშველიკვანე
ჭაქტორი იყი, რბილიყ გარბამაველი პერიოკში ხელს უწეობდა მაჭონე-

65 ი. მონასხილია, ატარბე-ტრბეული სავიბის საქარბეველიში 1900-
1917, ტ. 16.

66 ვ. ი. ლენინი, მ. ბ., ტ. 3, კ. 704.

სპორებს კი этому главному занятию являются шелководство, скотоводство и отхожие и местные промыслы. Главнейшими продуктами земледелия являются кукуруза и виноград, культивируемые повсеместно из-за удовлетворением многих нужд, вывозимые за пределы губернии; второстепенными же являются пшеница и ячмень, засеваемые лишь в некоторых преимущественно на горных местностях и табак, культивируемый в западной части губернии. Что касается других отраслей земледелия, плодоводства и огородничества, то они находятся на низкой степени развития".⁶⁷

რასაც ვეუბნებ საქარბევლის საერო საზღვარგარეშე სისჯარმადი პირველი ადგილი სასაქონლო სიმინის წარმოებას ეკუთვნის. სიმინე უმცირესად მოჰყავთ სხვათაგან ოქსა და აგრეთვე სენაკის, მუდრიკის, მურგუთისა და მორაპის მაზრებში. მსოფლიო ბაზარზე სიმინის მოხმარების ბრძან დაახლოება ქარბევი მესამე ნაწილად, რძილები და მარტის სიმინე ნაქსი ჭარბობს. XIX ს. 80-იან წლებში სიმინე ნაქსი ყანებს ღვ 200-220 ათასი კუსტონა ეყავა, 1901 წლისაგან იგი 317 ათას კუსტონად გადაიზარა⁶⁸.

რასაც ვეუბნებ საქარბევიდან სიმინის გაყანა მსოფლიო ბაზარზე ჯერ კიდევ XIX ს. 60-იანი წლებიდან დაიწყო და იგი 90-იანი წლების დასაწყისამდე განაგრძობდა ნაქსი. 1884 წლიდან დაწყებული, სიმინის წილით გაყანა საშუალო 5-6 მილიონ ფუნტს უდრის. ეს პირველი საზღვარგარეშე მარტის ჭარბობი იგივეა და რასაც ვეუბნებ მისაბევიდან წილით 3-4 მილიონ მანეთს შენოსავალს აძლევს⁶⁹.

67 ЦИТА СССР, ф. № 573, оп. № 25, л. № 53, г. 1.

68 ს. ბუდონიანი, აგრარული ურთიერთობანი საქარბევიში 1890-1917 წლებში, გვ. 67.

69 საქარბევილის ისტორიის ნაქსი, გ. V, გვ. 232.

Մշտանոնն գլխավորում էր Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության, հիմնադրված 1885 թվականին, որը հիմնականում զբաղվում էր շաքարի արտադրությամբ։ Մշտանոնի գլխավորը Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահն էր Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահը՝ Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահը՝ Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահը։

1885 թվականին Մշտանոնի գլխավորը Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահն էր Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահը՝ Մոսսնոնի արհեստագործական ընկերության նախագահը։

შეადგენა⁷¹. უსხივეის მამრებზე გასასყობი სიძინები უმცირესად ამ მამრებთან გაიოტა. აღნიშნულ წელს სიძინების უხვი მოსავალი მოუშვეია სოხუბის ოლქში. მაქალით, სამურბაყანში ამ წლის სიძინების მოსავალი 1,250,000 ჭუხს უტოლა⁷².

გასაუღო საქარღველიდან სამღვარჯარე სიძინების გაჭანა ოლქი წილით მაჭვილით, რაც შემდეგი მონაცემებითაა განსჯარჯობა:

1880 წ.	-	327,920 ჭუხი
1881 "	-	2,205,781 "
1882 "	-	1,998,906 "
1883 "	-	1,982,554 "
1884 "	-	5,805,566 "
1885 "	-	5,410,899 "

სურ ამ უქესი წლის განმავლობაში სამღვარჯარე 17,731,626 ჭუხი სიძინები გაჭანია, რილიდანაც მიუტოლა:

1880 წ.	-	195,702 მან.
1881 "	-	1,323,468 "
1882 "	-	1,198,602 "
1883 "	-	1,189,532 "
1884 "	-	3,483,339 "
1885 "	-	3,246,539 "

ს უ რ: 10,637,192 მან⁷³.

რეკორსი აღენიშნო, 1885 წელს ქუთაისის გზარნიიდან სიძინების გაჭანა 5,410,899 ჭუხს უტოლა, 1885 წელს კი, სამღვარჯარე გაჭა-

71 ЦГИА СССР, ф. № 1284, оп. № 223, л. № 131, ф. 6.

72 ი უ ვ ვ.

73 ი უ ვ ვ ფ. № 17.

მარბოვბის მიხედვით პირველ ადგილზე გამოდის შოკაძის მამრა, რომელიც ფინანსების საკუთრებას სხვადასხვა მხარეში წილურად ატარებდა 250,000 ვერსი ფინანსს. გუბერნიის ფინანს მარბოვბის წილურ მოსავალზე დასაბუთებულ უნდა იყოს 8-10 მილიონ ვერსი. ამ მოსავლის ნახევარი დასაბუთებულ იქნებოდა... ფინანს ფასი... მერვეობს 1 მან. და 40 კაპიტან 4 მანქანაზე ფუნდზე⁷⁷.

რეინტეგრირების გადაწყვეტილება ფინანსების საკუთრებაში მინიმუმდროებით მრავალ სასაბუთო საქონლებში ხელი შეუწყო შევსებაზე-მეფინანსების დატვირთვით განვიხილავს. იმერეთის მთელი რიგი სოფლის გლეხები უმთავრეს ყურადღებას ამ პარტიის განვიხილავს აქვეყნებენ. მაგალითად, სვირის, იბრის, მარბოვბის, ფრანკის, ფინანსის, ხარკოვლის და სხვა სოფლის გლეხები ხელს აკოპებენ ვენახის ბაღების მასობრივ გაფართოებას.

"XIX ს. 70-იან წლებში ვენახების ფართობი სასაბუთო საქონლებში (აფხაზ-აფხაზეთის გამოკლებით) უნდა იყოს 28,144 გეგონი. აქვეყნებენ იმერეთში იყო 19,570 გეგ. რეზერვში - 1,800 გეგ. რაჭაში - 1,274 გეგ. გურია-სამეგრელოში - 15,500 გეგონი. იმერეთში წილურად ატარებდნენ საშუალოდ 1,907,000, რაჭა-რეზერვში - 767,800, გურია-სამეგრელოში - 250,100 ვერსი ფინანსს"⁷⁸.

ფინანსის ხარისხისა და რაოდენობის მიხედვით ყველაზე უმთავრეს სოფელი სვირი იყო. სასაბუთო ფინანსის გამოდგომის საჭიროებისათვის ამიერკავკასიის რეინტეგრირების ხაზზე 1886 წელს დაარსდა საკუთრი სვირი⁷⁹.

"Хитали селения Свиря почти исключительно благодаря торговле вином (крестьяне собственники) самые зажиточные в губернии",⁸⁰

- წილის ქუთაისის გუბერნატორი ლეონი 1886 წლის ანგარიშში. "Валед-

77 ЦИА СССР, ф. № 1284, оп. № 223, д. № 131, ф. 11-13.

78 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, გვ. 334.

79 ЦИА СССР, ф. № 1263, оп. № I, д. № 4653, ф. 588.

80 ი ვ ვ, ფ. 588-589.

მეტი ურთ-ურთი მნიშვნელობანი აქვით უფრო არამარტო აზიურკავკა-
სიანი, არამერ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

«Касаясь вопроса торговли продуктами птицеводства, - го-
ворится в обзоре Кутаисской губернии за 1906 год, - можно сме-
ло сказать, что за последние 10 лет (т.е. за период 1896 -
1906 годов) она превзошла всякие ожидания; не говоря о мес-
тных рынках, изобилующих продуктами птицеводства, торговля
ими распространена на г.г. Батуми, Тифлиси, Баку и кроме того
через Батум во всей порты Черного моря, до Одессы включитель-
но. Кутаисская губерния принимает горячее участие в мировой
торговле яйцами, экспортруемыми в Лондон, Гамбург, Берлин, Па-
риж и другие города Западной Европы, особенно Франция и Австрия»⁸⁴

ქუთაისის ცენტრნიკიან მეჭრინველეობის პირაუჯობის და გან-
საკუთრებით უი კუთრების გაგანა რასაცუთ ეჭრუპის ბაზრებზე 1891
წლიდან იწყება. 1898-1900 წწ. ქუთაისის ცენტრნიკიან და კუთრ
ბაზრებსა და ფრანკი ჩნდება უბოგობის ქუთრებობის საუქსამოგო ფრმებობის
აქრებობი, რმებობი ბიბობი მეტენილ კუთრებს საბოქარგარტო აქბაუ-
ნიბენ. ასუთ ფრმბობი შირის არსანიშნავთა, ჰინრთი მარკულესისა
და მანიფრტის ფრმებობი. 1900 წლის მეჭრინველეობის პირაუჯობით უაჭ-
რობის მეტისაქარი რასაცუთ საქარტველეობი 1,200,000 მანვლს მეპ-
ებობა. 1901 წლის ქუთაისის ცენტრნიკიან ბაზრისა და ფრანკის წავსა-
გებრებობი გაგანილ იქნა 18,000,000 უაქი კუთრები⁸⁵. მსოფლიო ბაბ-
რებზე კუთრების გამტან ბოქორტო ქუთრებობს 1900-იანი წლებობს პირველი
მანბვარში ფრველწლიურად საშუალოდ გაქქონობა:

84 И.Г.Анталова, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хоштария, К вопросу о
генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и про-
мышленности Грузии, т. 42, Обзор Кутаисской губернии за 1906г.

85 ე.გუბაშვილი, საქარტველესა და აზიურკავკასიის ურთობიური გან-
უთარება XIX-XX საუკუნეებობი, გ.111, ზბ., 1959, ტ.634-650.

მრავალმხრივი ვაჭრობა⁸⁷.

XIX ს. ბურჟუაზიის განვითარებას საჯაროებში სამეურნეო ცხოვრებაში მეომარობის ურთიერთ მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა. ეს პარტი განსაკუთრებით განვითარებული იყო აფხაზეთში, აჭარასა და ოსეთში. აფხაზეთში იგი სამრეწველო მნიშვნელობას იღებდა. მეომარობის პარტი ყველაზე მეტად შეიმუშაოდა ბურჟუაზიული ურთიერთობის განვითარების სწრაფი გზით და კვლავური მეურნეობის აღმშენებელი. სოხუმში ამ სახეს სახალხო უძველესი კვლავობის და მემორიალისებში. 1897 წელს სოხუმში კაპიტალისგება - ბოქალოვა, ლეჩხუმი, ბერსია, ასოლოვა და ფრეგოლოში განხილეს მემორიის სპეციალური სახეობები⁸⁸. 1892 წელს მონაცემებით, განსაკუთრებით მემორიის პლანგაციონს ეკავა 1500 მეტრი, რომელი წილით პრეფერენცია ურთობა 80,000 ფრანკს. მეომარობის მემორიული განსაკუთრება სამეურნეოში 560,000 მანკის შეადგენდა⁸⁹.

ამრიგად, მეომარობის სასაქონლო-სავაჭრო პოტენციალის მრავალმხრივი წილით შექონდა განსაკუთრებული საჯაროების საჯაროების განხილვის. ამდენად იგი, როგორც პრეფერენციის ხელის შეწყობის ფაქტორი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა სამეურნეოს ამ მხარის სამეურნეო ცხოვრებაში.

ამავე პირობის, განსაკუთრებული სასაქონლო-სავაჭრო მრეწველობის

87 И.Г.Антелова, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хостария, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, с. 43; И.Г.Антелова, Капитализм в Грузии 1890-1917 гг., с. 73, ИИИ СССР, ф. № 1233, оп. № I, Д. № 159, с. 7.

88 И.Г.Антелова, Э.А.Орджоникидзе, Э.В.Хостария, с. 43-46.

89 И.Г.Антелова, с. 76-77, ИИИ СССР, ф. № 1284, оп. № 223, Д. № 101, с. 9-10, ИИИ СССР, ф. № 1263, оп. № I, Д. № 4653, с. 59, Обзор Кутаисской губернии за 1892 год, с. 8.

1	2	3	4
3. აბრეშუნი	2	38,000	60
4. ხელოვნური მინერალური წყლების ქარხნები	5	17,500	15

მეორე ადგილს იჭიჭა ქუთაისი, რომლის წლიური საწარმოო შემოსავალი 250 ათას მანეთზე აღწევდა. ამ მანძილს 4/5 აბრეშუნი ფაბრიკის წლიურ შემოსავალს წარმოადგენდა, ხოლო 1/5 კი განარჩევი წარმოების (აგურის, თხილის ჭურჭლების, ფავის, საპნის) შიდა ბიზნესი. 1865 წელს ქუთაისის საწარმოო საშემოსავლო მანძილი 199,250, ხოლო 1866 წელს კი 250,290 მანეთს შეადგენდა. როგორც ჩანს, ამ ქალაქის სამრეწველო წლიური საშემოსავლო მანძილის მაგნიტი 51,640 მანეთით განისაზღვრებოდა, ეს კი ნახევარ აბრეშუნის ფაბრიკის ამ წლებში საწარმოო შემოსავალიდან მათგან იყო განსხვავებული.

სახეობის ოქვის მთელი სამრეწველო შემოსავალი მეფინანსოვანი სახეობის ქარხანებზე მიეძღვნა და იგი მთლიანად იჭიჭა ქუთაისის საწარმოო შემოსავალს უდრდა. ამრიგად, მთლიან მთავრობის მიწვევებით სხვადასხვა, რომ ქუთაისის გუბერნიამი, 1865 წელს შედარებით, მიმდებარე 1866 წლის სამრეწველო წარმოებას საერთო შემოსავალი მარჯონი მაგნიტობა, მაგრამ ბაქსის გამო, აქ საკაპიტალიზაციო-საქარხნო წარმოებას განვიხილავთ რიგ მათში რაბათი იყო. განსაკუთრებით საინტერესოა მთავრობის ფაბრიკების პირველი წყაროს ჯერ კიდევ მიწვევით შედგება, მეორე მანქანების სავაჭრო ურთიერთობა და სხვადასხვა სახის წერილი კუთვნილი რწევა წარმოადგენდა.

სარეწარმოოებიანი ენობილი იყო: საწვავი, საკაპიტალიზაციო, სავაჭრო, სავაჭრო, ქუთაისში მისი საწვავი, მთავრობის საწვავი, ხის ჭურჭლების დამამუშავება, მართალია და აბრეშუნის ქსოვილების ქსოვა, "გინის" წარმოება, ნაბრეშუნისა და მანქანების დამამუშავება და სხვა.

სარეზოლტოს გარდა, გუბერნიის ქალაქებსა და სოფლებში ჭარხობ იყო ღებშირეპეზული სახელოსნო საქმიე. ქალაქის ხელოსნებიდან პირველ-
დებენ ხურები და მურელები. ქალაქში შირის სახელოსნო საქმიე ყველა-
ზე მეტად განვითარებული იყო ქუთაისში. 1886 წლის მონაცემებით აქ
900-ზე მეტი ხელოსანი მუშაობდა.

1886 წლის ენობით მხელს პასაველიე საქარხეველის სოფლებში 25
აბასი ხელოსანი მუშაობდა, აქედან მხოლოდ 1/10 ნაწილი იყო პავავე-
ბული სახელოსნო საქმიე, პანარჩენი კი ხელოსნობასთან ურთად მიწათ-
მოქმედედასაყ უწეოდა. ეალელიე ხელოსნობას მისდედევენ მურელები
(2400 კაცი), აქედან მეტი წილი (1240 კაცი) რაჭველები იყვენენ,
მხურავეები (2100) და მხურავეები (1600) კი შირაპნის მადრედან.

ხელოსნობის პარეებიდან მეტად ეადრედელებული იყო მჭედეობა
(1100 კაცი), ჩენოქენების ქსოვა (2633), შადის ქსოვილების პამბა-
დედა (2700), ღებსაქმიელების (500) და ჭანსაქმიელების (450) კერვა
და ხის მჭედეების პამბადედა (300).

მხელი გუბერნიის სოფლის სახელოსნოების წილირი შემოსაველი
1,200,000 მანეის შეადეენა⁹³.

რაც შეეხება შემდეგობი პრიის საჭადრეო-საქარხნო შემოსაველის
რადეენობას, პასაველიე საქარხეველიში ამ მხრივ სავერძნობი პაწინაუ-
რება კვლავ მადეების ემჩნევა. 1889 წლის ენობით, ღუ მხელი გუბერნიის
ამ პარეის შემოსაველი ამ წელს 20 მილიონ მანეის შეადეენა, აქე-
დან 18 მილიონი მანეიე მხოლოდ მადეების წარმედეებზე მოეოდა.
სავერძნობად მადეეობა ავერევე მამბაქის წარმედეების წილიყ. 1889
წელსავეის აქენიშნული პარეის შემოსაველი 175 აბასი მანეიეით ეანი-

93 ЦГИА СССР, Ф. № 1263, оп. № I, Д. № 4653, ф. 698-702, 06309
Кутаисской губернии за 1886 год.

სამღევრებო⁹⁴.

პასაველჷ საქარაველჷს ფაბრიკა-ქარხნებში ჯერ კიდევ მცირე იყო მუშობივი მუშების რაოდენობა. ამ მხრივაც, სხვა ქალაქთა მხრის, პირველ ადგილზე კვლავ ბაქუში გამოდის. 1888 წლისათვის აქ მუშაობა-ბეღი ქარხანაში 2000-ზე მეტი მუშობივი მუშა მუშაობდა⁹⁵.

პასაველჷ საქარაველჷს ეკონომიკურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა საშინაო და საგარეო ვაჭრობა. გასაღებობის უმჯობესეს საკანს სომხენი, ლაზარეო და ბაზრა, ხოლო მათარმეველიდან კი მარცა-მედი წარმოადგენდა. ჟიანურიის მარცანეისი მუშობედა და გასაღებდა ყოველიველიერაპ მათვლიობა:

1879 წელს მუშობეველი იქნა	- 54,000	ფუნტი
1880 " " "	- 253,800	"
1881	- 250,360	"
1882 " "	- 245,828	"
1883 " "	- 921,407	"
1884 " "	- 1,263,000	"
1885 " "	- 3,026,648	"

მეორე მათვნილი მონაცემები იმაზე მიუთხვებენ, რომ ჟიანურიის მარცანეისი ლაზარეო გამოდენა ევროპის მარცებობან სხვა მეტოქე ქვეყნების მარცნი. ასე მათვლიობა, 1884 წელს იმეოლისის, მეტოლისა და მეტოლისის მარცებზე სურ მათვნილი იქნა 58,290 ფუნტი მარცანეისი. მარცანი სახელებიერაპ მხრის კავკასიიდან მარცანეს - 19,180, ესპანეიდან - 18,410 და ამერიკიდან კი - 20,700 ფუნტი მარცანეისი⁹⁶.

94 ЦГИА СССР, ф. № 1284, оп. № 223, д. № 122, ф. 7-8, . Опись Кутаноской губернии за 1889 год.

95 ЦГИА СССР, ф. № 1263, оп. № I, д. № 4775, ф. 666-667, . Опись Кутаноской губернии за 1888 год.

96 ЦГИА СССР, ф. № 1284, оп. № 223, д. № 131, ф. 17-18, . Опись Кутаноской губернии за 1885 год.

1886 წელს მთავრებული იქნა 4,215,100 ფუნტი მარანი. 1885 წელსავე მუდარებში 1886 წელს მარცხენის მთავრება 1,188,452 ფუნტი გაიყვანა. შორაპნის სარეზერვუარიანი მარცხენის მარანი გაქონდა საბჭოთა ფინანსური (3,433,702 ფ.) და ძირითადი (252,100 ფ.). ამ ორი საბჭოთაპირად ამ წელს სულ გაუმდიდრეს 3,685,802 ფუნტი მარცხენის, ხოლო მთელი კუბურნივიანი ბაზუმილია და ფოთის ციხის უცხოეთის ბაზრებშია და რუსეთში გაყვანილია სულ 3,458,483 ფუნტი მარცხენის მარანი⁹⁷.

აპრილიდან სექტემბრის ვაჭარი, პასაღვით საქარბუღრის სარეზერვუარიანი და სამრეწოლო ციხის პასაღვით ვერპოის ქვეყნებში გაიყვანა რუსული და სპარსული საქონელი. მთავარი, 1885 წელს მთელი მრეწვის წავსაღვრებში ციხის მუშაყვანილი იქნა 27,024,869 მანეთის, ხოლო გაყვანილი იქნა 5,674,742 მანეთის რუსული სარეზერვუარიანი საქონელი. 1884 წელს ბაზუმილია და ფოთის ციხის ვერპოის ბაზრებზე გაყვანილი იქნა 751,826 მანეთის სპარსული საქონელი⁹⁸.

რუსეთის სტრუქტურა სავაჭრო უწყებებიდან და მუშაყვანილი ოქსიტიდან, მისელებიდან და ვარშაივიანი მუშაყვანილი საქონელის ვაჭარი, პასაღვით ვერპოის ქვეყნებში ვაჭარობა წარმოდება აგრეთვე კავკასიური საქონელი - შარისა და აბრეშუმილის ქსოვილები, ნაბეჭები, ხანჯლები, ჯაჭრები, კაცილია და ბმის ხელები.

პარსის ფიქსი და მრ. რიონზე (ორპირიანი) აპრილიდან ვაჭარობს მთავრებული ქონდასა და ვერპოის სარეზერვუარიანი.

ქუთაისის კუბურნივიანი 1885-1886 წლებში საქონლის გაყვანილია და მუშაყვანილის მუდარებში მთავრება წავსაღვრ სურსათის ოქსიტი ქვეყნის მთავრული ცხრილი⁹⁹ (იხ. ცხრილი № 2, №3).

97 ЦГИА СССР, Ф. № 1263, оп. № I, Д. № 4653, ф. 702-706, Годовая Кутаисской губернии за 1886 год.

98 ЦГИА СССР, Ф. № 1284, оп. № 223, Д. № 131, ф. 19-20, Годовая Кутаисской губернии за 1885 год.

99 ЦГИА СССР, Ф. № 1263, оп. № I, Д. № 4653, ф. 702-706, Годовая Кутаисской губернии за 1886 год.

Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի

Ե Ե Ր Ը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի վաճառքի արժեքը
1885	2,349,599	-	-	13,789,589	-	-
1886	2,682,956	333,357	15 %	22,425,950	8,636,361	55 %

Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության

Ե Ե Ր Ը	Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության արժեքը	Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության արժեքը
1885	27,034,869	-	5,674,742	-
1886	29,130,339	2,095,470	11,567,714	5,892,972

Մեծաքանակի շաքարեղևի արտադրության արժեքը 1888 թվականին համեմատելով 1885 թվականին համեմատելով, աճ է կրել 5,195,000 ռուբլիով, իսկ 1886 թվականին 2,761,500 ռուբլիով ավելացել է արտադրության արժեքը։ Այսպիսով 1888 թվականին արտադրության արժեքը 1885 թվականին համեմատելով, աճ է կրել 5,195,000 ռուբլիով, իսկ 1886 թվականին 2,761,500 ռուբլիով ավելացել է արտադրության արժեքը։

100 ЦИТА СССР, Գ. № 1263, օր. № I, Լ. № 4775, 93.667-671, 06309
 Кутаисской губернии за 1888 год.

ხონი, სამტრედიო, ფეიბუჯი, ყუიჩხი, ჩხარ, ფიანა, სამხედავო, მწი, მუხომი, ანაკლია, ახალი სენაკი, აბაშა, ოქაშვილი, ტყეშელა, უბეჯი და ნაგაბი¹⁰³.

რეალური იმედა, უბეჯის გუბერნიის სარეინიგმო და სამღვათ-სამომოსელი სამუდგებინს ვაჭაროვებამ პაროვია ძველი პროის კარ-ჩაველია და პასაველი საქაროველი ამიერკავკასიაში რუსეთთან და უბეჯის ქვეყნებთან მნიშვნელოვან პანაკავშირებელი ცენტრად დაბადა და დამადავი პეიორობი პასაველი საქაროველის სარეინიგმო და სამღვათ ცებბა მუჭად მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ამიერკავკასიის ხალხების ამოძრავების საქმეში. ამოძრავა ღვიმ პასაველი საქაროველის მოსახლეობას, მათგან მღვიმ ვაჭრობა და მღვიმ კიდე სამუშაოს საძებ-ჩად იყო განოსელი. ამ პროის ყოველივარი ნაშრომის ხარისხი და ღირ-სება ჭერი იმინებოდა. ქალქსა ღვიმ სოფლები, პექანსა ღვიმ ოქაშვილ ცხელებში, ყუიჩხი ჭერი პირველობა, ყოველი სახის ნაშრომი ჭერი იყულებოდა, ჭერის, როგორც საქონლის ღირებულებების გამოხატულების, მისი გაყვითლი ან სეიქვიმ ვევივალებინსა და უნარის როლის აბა-ლებს XIX ს. ნეორე ნახევის პასაველი საქაროველის უკონომიური ცხე-ვებინსაღვის მუჭად პამახასიოვებელი ჭაველია.

ამიერკავკასიის სასაღებმიყვიმ, სასაქონლო ურთიერობის გაძლი-რებისა და მუშავრობის იმცხვის მრების შესახებ საყურადღებო ცნობ-ბია პაყელი ამიერკავკასიის რეინიგმის წილურ ანაკლიაში¹⁰⁴. ამ ბხრე მუჭად პამახასიოვებელი ქვენიმ მიჭაწილი ცხერი¹⁰⁴ (იხ. ცხერი № 4).

103 პ. ბენდიანიანი, აკარული ურთიერობანი საქაროველიში 1890-1917 წლებში, ტ. 78.

104 ზ. მახარაძე, რეინი ქვეყნის უკონომიური მოძრავა, ჭერი. "კვარი", 1898 წ., № 2, ცვ. 25-28.

წლები	მცხვერების რიცხვი	საქონლის გადამან-ტარებლთან ჯგუფობა
1874	367,798	9,836,759
1880	633,983	28,659,241
1885	842,349	76,490,902
1890	1,134,473	118,516,701
1896	2,179,459	152,162,303

როგორც ამ მონაცემებიდან ჩანს, 1896 წელს, 1874 წელთან შედარებით, ამიერკავკასიის რკინიგზას 6-ჯერ მეტი მცხვერი და 15-ჯერ მეტი სასაქონლო ჯგუფი ეკუთვნის.

ამიერკავკასიის რკინიგზის წლიური შემოსავლისა და წმინდა მოგების მიერ შესაბამისად წარმოადგენს დამატებს ქვემოთ მიტანილ ცხრილ¹⁰⁵ (იხ. ცხრილი 5).

წლები	მთელი შემოსავალი	წმინდა მოგება
1894	15,319,823 მან.	7,621,692 მან.
1895	16,753,346 "	8,761,486 "
1896	19,091,756	10,128,101 "

აღნიშნულ ცხრილში მიითვლება მხოლოდ შემოსავალსა და წმინდა მოგებაში მარბალია, როგორც საბრუნავი ტანსაცმელი წაღობის, მარბალია-

¹⁰⁵ ვ. ნახაძე, ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური მოძრაობა, კურსი. "კვანთი", 1898 წ., № 2, გვ. 25-28.

և ըստ կոնդիցիոնի Մուր, նպատակ էր նախապես արգելադրել մած-
 ղեծը ժամանակակից կայսրության շեղումը:

1874 թվականին կայսրության հրով, համընդանուր 100
 առանց զանազան կայսրության շեղումներով, սակայն ոչ ոք
 անջեղման: Գոթ, սեպտեմբեր, ամբողջությամբ, հոտին, զուգորդ, Նախարար,
 կայսր, յարգել, զորք և թուրքեր: Մա Մուրին թուրքերի շեղումը
 500 առանց 1 թուրքերի զանազան: Գոթ 1-3 թուրքերի շեղումը և սեպ-
 տեմբեր 3-5 թուրքերի զանազան կայսրության: Որ կայսրության հրով, հոմ-
 արտիկ ևս առանց զանազան շեղումներով, 1874 թվականին կայսրության
 շեղումը չէր ոչ ոք: անջեղման: Գոթ, սեպտեմբեր, հոտին, կայսր և
 թուրքեր: Մա Մուրին թուրքերի շեղումը 1-3 թուրքերի շեղումը, ինչպես
 10 - 3-10 թուրքերի շեղումը: 1894 թվականին յուրյան հրով կայսրության հր-
 արտիկ, համընդանուր ևս առանց զանազան շեղումներով, ամբողջությամբ
 շեղումը 44 ոչ ոք: Մա Մուրին կայսր, ամբողջությամբ, սեպտեմբեր, յարգել,
 զուգորդ, զորք, սեպտեմբեր, զուգորդ, զուգորդ և կայսր - շեղում-
 ներ 500 առանց 1 թուրքերի շեղումը: Մա Մուրին, զուգորդ և
 թուրքեր 1 - 3 թուրքերի շեղումը: 10 թուրքերի շեղումը շեղումը շեղում-
 ներով: սեպտեմբեր կայսրության հրով, համընդանուր ևս առանց զանա-
 շեղումը շեղումը շեղումը, ամբողջությամբ կայսր ոչ ոք 27. Մա Մուրին -
 զուգորդ, Նախարար, զուգորդ, զուգորդ, զուգորդ, զուգորդ-շեղումը
 500 առանց 1 թուրքերի շեղումը: յարգել և սեպտեմբեր 1-3 թուրքերի շեղումը,
 հոտին և թուրքեր - 3-5 թուրքերի շեղումը: Մուրին 5-10 թուրքերի շեղումը:
 Մա Մուրին, հոտին, - (յուրյան) թուրքեր և թուրքեր - թուրքեր - 10 թուրքերի շեղ-
 ումը:

Մեծ համարները կայսրության շեղումները կայսրության Մուրին յուրյան
 արգելադրելով շեղումը, թուրքեր, շեղումը և զուգորդ: ևս ոչ ոք կայսրության
 շեղումը Մուրին արգելադրելով յարգելի կայսրության շեղումը թուրքերի շեղումը
 շեղումը¹⁰⁶: 1890 թվականին թուրքերի կայսրության-ամբողջությամբ շեղումը
 106 Ֆ.Մանուկյան, Հայերի յարգելի յարգելի թուրքերի շեղումը, յարգել. "յար-
 գել", 1898 թ., № 2, գլ. 25-26:

37,586,795 მანვეს შეადგენდა. აქ ამ წელს 2,866 საჯარო განვსებუ-
 ლდა მიღებულა. რაც შეეხება ბაჟებისა და ჭოხის საჯარო ბრუნვას,
 ამის შესახებ ნაღვლ მარბიოგენას კვაძილეს ქვემოთ მოჭანოლი ცხრილი
 (იხ. ცხრილი № 6,7).

ც ხ რ ი ლ ი 6

საჯარო ვაჭრობა ბაჟების ცბიხ

წლები	ვაჭრან მანვეებში	შეზიჭრან მანვეებში
1879	497,349	1,398,962
1893	23,556,654	9,701,774

ც ხ რ ი ლ ი 7

საჯარო ვაჭრობა ჭოხის ცბიხ

წლები	ვაჭრან მანვეებში	შეზიჭრან მანვეებში
1879	4,454,672	4,527,246
1893	5,277,092	2,239,172

შეზიხ მოჭანოლი. მონაცემები ბაჟების შეზიჭრების შედეგე საჯარო
 საჯარო სისყვემამი ამ ქალაქის ბუჯროლი წიხის მრძასა და ჭოხის
 ვაჭრანუზარანობის შემოტრებაზე მიუთქებუნ.

1893 წელს ბაჟების საჯარო საჯარო ბრუნვამ 33,983,500 მანვეა-
 მდუ მონაქნია, მამიწ რიყა ქუთაისის საჯარო საჯარო პოჭვენოალი სჯრ
 4,511,000 მანვეს შეადგენდა. ამ წელს ქუთაისის ვაჭრანობის ბაჯლი
 საჯარო შეზიხსჯვარი 50,154,114 მანვეს აქრძა¹⁰⁷.

¹⁰⁷ ზ.მამიაძე, აქვნი ქვეყნის კონსტიტუციო მოძრაობა, ტვამ. "კვარლი",
 1898 წ., № 2, კვ. 25-28.

ამრიგად, XIX ს. 80-90-იან წლებში ფეოდალურ-ბატონყმური ტაძრის-
 ნაშთების ლიკვიდაციისა და კანონმდებლობის ურთიერთობის განვიხარების
 გზაზე მებრძოლ პიროვნულ ძალას ღრუბლები სისხრედაში სასაქონლო
 წარმოების განვიხარებასა და საგაყრო ურთიერთობის გაფართოებას, და-
 სავლეთ საქონლველის სინამდვილეში, ერთ-ერთი პირველი და მეტად მნიშ-
 ვნიერადი ადგილი უჭირს.

ამ ტარამადაც პერიოდში საგაყრო ურთიერთობის სფეროშიაც ჩნდება
 მუხლები და ტარამადაც გაფართობი ღრუბლიანი კატეგორიები, რი-
 ლბიყ მთ მუხბევაში ხელს უწყობენ, მოკავრ კი ამტკიცებენ პიროვნულ
 საქონლს. ასეა მუხლები და ტარამადაც კატეგორიებაც მუხბევა მნიშ-
 კთა მუხბევალი ვაჭრები და ვაჭარ-მუხბევალი. ამ პირობა მუხბევალი ვა-
 ვრები, მარხალია, მწარმოებელსა და მონბმარებელს ერთმანეთს უკავში-
 რებენ და ეს კი სიკლის მუხრებობის ნაწარმის რეალიზაციის საქონლს
 ხელს უწყობს, მყარად ამ საქონლს, პირველი რიგში, ღრუბ ვაჭრები მნი-
 შრებობენ და ეს კი სიკლის მუხრებობის ნაწარმის რეალიზაციის საქონლს
 ხელს უწყობს, მყარად ამ საქონლს, პირველი რიგში, ღრუბ ვაჭრები მნი-
 შრებობენ და მწარმოებელი და მონბმარებელი კი წავლებს სარგებლო-
 ბას ნახლებდა. მწარმოებლისა და მონბმარებლის გაფართობა პიროვნულ-
 სის საქონლს ხელს უწყობს და ამტკიცებდა. სამილომ ამტარობით, ფრე-
 ლივე ეს ბატონყმობის ნაშთების მინააღმდეგ მებრძოლ ძალეში ასუსტე-
 ბდა.

ბატონყმობის ნაშთების მინააღმდეგ მებრძოლ ძალეში კიდევ უფრო
 მეტად ამტარებდნენ პირობი მონბმობით გაფართობი ვაჭარ-მუხბევალი.
 მუხბევალი ვაჭრებისა და ვაჭარ-მუხბევალების ამტარ მუხბევადას და-
 უპირისპირდა სხვადასხვა საგაყრო და საკრედიტო ამბანაცობა, რიბლე-
 ბიყ დასავლეთ საქონლველიში XIX ს. ბოლო ხანებში ჩნდებოდა. 1895
 წელს დაარსდა კუხის მუხბრევიზიზობის ამბანაცობა. მარბაგობით მუხბე-
 ვებენ აგრევე უმთავრის მწარმოებელს ამბანაცობა "კოლბობა" და
 ტარის ამბანაცობა "მუხბევალი". მწარმოებელი და მონბმარებელი სამი-
 ტარებობან ერთად, დასავლეთ საქონლველიში მარბობენენ ფრის

შემნახველ-გამსღებელი ამხანაგობები და ქუთაისის სააგრიკულტურა სახელმწიფო ბანკი. ამ საკრებოთი დაწესებულებების მიზანს შეა-
 კვენიდა საბაგრონი და საკრებო მამულების დაყვანა გულის მიხედვით ვაჭარ-
 მებახმედა მოძღვრებისაგან. დასავლეთ საქართველოში მოქმედ სოფლის
 წერილი მხარმთებელ-გამსღებელი და შემნახველ-გამსღებელი ამხანაგო-
 ბებს მარტოც ქუთაისი დადებითი მნიშვნელობა ვაჭარ-მებახმეების
 ბრწყინვალეობა გვჩვენებს გამოხსენისა და სოფლის ეკონომიურად მოლონი-
 ვრების საქმეში. მაგონ ქუთაისის სააგრიკულტურა სახელმწიფო
 ბანკმა საბაგრონი მამულების შეღავათიანი სესხით დაგინანსების, რა-
 ყოფნაღრ საწვინებზე დაყვანისა და ვაჭარ-მებახმეების მოძღვრ-
 ბისაგან მათი დაყვანის ამოცანა: ვერ შეასრულა. პირველი, მანკში და-
 გინაგებელი მამულებს მათი მგლობელი ვეღარ იხსნიდნენ და ეს მამუ-
 ლები საჭარო ვაჭრობის წესით იყიდებოდა. სახელმწიფო მამულების
 დაყვანა საკრებოდაც დააჭარა იგი იხსნიდა დაწესებული ფიქსირი
 მიწისმფლობელების ეკონომიურ საჭურვლების რღვევა და კვლავად ფენის
 გაძლიერება. ამისგან, ქუთაისის სააგრიკულტურა სახელმწიფო
 ბანკის მოღვაწეობა ხელს უწყობდა დაგინანსების დაგინანსების რღვე-
 ბისა და პრორესის საქმეს.

დაგინანსების დაგინანსების რღვევისა და კანკალისგური
 უმთავრესი დაგინანსების ხელშეწყობი მეთოდი ჩამოყალიბდა
 რევი, ვის მიხედვით პრორესული ძალად დაგინანსებელი, XIX ს. ბოლოს
 ამისგან ნიდაგის აგრარული მოძრაობის დაგინანსებისა, კლასობრივი
 ბრძოლების შეწყობი დაწესებებისა და რევილიკური სოფლის მი-
 წიგნებისაგან საქართველოში.

● ● ● ● ● ● ● ●
- - - - -

სოფლის სოციალურ-სამეცნიერო მემკვიდრეობის
სამეცნიერო-სამეცნიერო ხარისხის ანგარიშის

(გვ. "იბერი", ტომ. "მეცნიერება")

თარგმანი, კარგინაღობის საკითხი, რომლის ირგვლივ კონკრეტული-
ბუნია "იბერიის" კუბიციონისგანს ვერაფრებია, სოფლია. სოფლის ცხოვრ-
ბის შესწავლა-გამოკვლევა და გენეზისის ინტერესების დაყვანა, ან საბრ-
ძოლო ამიყანა, რომლის განსახორციელებლად პარამეტრებია "იბერიის" სა-
ნამუშაოები. მათ მიერ სოფლის ცხოვრების შესწავლის მიზანია გენეზის-
ბის დიფერენციის გამოკვლევა და გარდაქმნა, ყოველი სოციალური
კვლევისათვის სოფლად შევისწავლონ ადგილის მიჩვენა და სწორი გზაზე დაყვანა.

მე-თანხმად წიგნის სამეცნიეროებრებია ადგილებში პარამეტრების საკით-
ხად დასვა ხარისხის ნომინალური ცხოვრების გარდაქმნა - გამოკვლევის
განების დასახვა. ესეველი ხარისხისგანს წინამდე იმისი კითხვა, ვუ
ვინ უნდა გახდეს ხარისხის ნომინალური ცხოვრების ბუნება?

"იბერიის" სანამუშაოებში ამ კითხვამდე ისვლივ პასუხის იძლევიან,
როგორც რუსი ხარისხისგანს.

"მანის უნდა ვსაქვამ, - წერს ნიკო ხინაიშივილი, - რომ ჩვენში
ნომინალური გენეზისის განავითარება. პარამეტრი უნდა შეიქმნას
კვლევისცხოვრების ბუნება. ამას გრძობის ყველა, ამას ლაპარაკებს ღვი
ჩვენს ბუნებაში...

და არა მარტო გენეზისი უნდა შეიქმნეს ნომინალური ბუნება, არამედ
ღვი გენეზისის ცხოვრება და მისი წყობილება უნდა დაეფუძნოს საფუძვლად
ნომინალურს ბუნებაში...

საჭიროა ჩვენს გენეზისისგანს წარსული უფლებრივი დიფერენციის

შენსაველა, საჭიროა მის უფრო, რომ მხოლოდ ამ შენსაველის მეშვეობით შე-
ვიყვარებ. ეს რა ძნელა უნდა დაადგინო ჩვენში ბრძოლა, რა მიზანშეწე-
ბა უნდა მივყავს ჩვენ შევერთებოდეთ ღვაწლს¹.

აქონარებას რა ღირს გლეხობის ინტერესების დამცველად, "იბერი"
ღირს პირველი წიგნითი ახალგაზრდა ლევის, რომელიც ადრევე გლეხობის
დახმარებელი ცხოვრებას და ღირს მის მხარედად მარტოვენიძენს².

ეროვნისა და ძმობის განსაკუთრებით "იბერი" ჭიჭილი სიტყვად ყო-
ველთვის უსამართლოებისა და ბოროტების მოსპობას და საზღვარი, ჰაგიო-
სანი მიწის მუშის ამბობდა. ამ საზღვარგარეშე მიზანშეწობის შე-
სახებ "იბერი" კირილილიწილი ურბელი "ბრძოლაში" ხერხ: "რეკონსტრუ-
ქციული ისე ჩვენში, იმეა ურბელი მიზანშეწობა, რომელსაც საცნაო
აქვს გლეხობის შესაველა, ნისი მდებარეობის გაუმჯობესება. რუ-
სული ამ მიზანშეწობას "მეცნიერ" მიზანშეწობას უწოდებენ და დეკრ-
ტი კიდეც დასკონიან მას. არც ჩვენში ახალგაზრდობენ დეკრტი ამ მი-
ზანშეწობას და გაყოფილი კიდეც სძინიან. ამბობენ - ეს გლეხი
კაცთა სხვა კაცთა და სხვა ამისათვის - უნახო მიზანშეწობა რას
იყვარს. ეს კია, რომ "გლეხურ" მიზანშეწობას ჩვენს ბრძოლაში

1 წამოიხილა იმეცნიერი, ურბელი და კაციანი დეკრტი საქონარებელიში,
"იბერი", 1882 წ., № 11-12, გვ. 25.

2 "... ამ წიგნითი მე მიხვდებო, რომ
ბოროტობა ჩვენ "იბერი" და ურ-
ბელის ჭიჭილი რაღაც დეკრტი საქონარ
ბოროტ პირებში...
"ესევე, რომ სწორად ის იქნება
დასაწყობად გამოიხილი, -
მშინდა ვინმე, ღირს დეკრტი
სწორი სიტყვის გამოყენელი...
"ესევე, რომ ბოროტობას
შეხება და მეცნიერ ვეწინაა,
სწორი ბოროტობა აუბარებო,
ეროვნისა და ძმობის შექმნა...
("იბერი", 1881 წ., № 1, გვ. 4-7).

ჰაგიოსანი მუშის ყველგან
ესევე მიხვდებო, აუბარებო,
უნა ბოროტი, საქონარ ბოროტი
განსაკუთრებით და გაუმჯობეს-
ებო...
-
საზღვარსა და ურბელის
ბოროტი მიხვდებო, აუბარებო;
სწორი და ურბელის
სწორი გამოყენება და აუბარებო".
-

("იბერი", 1881 წ., № 1, გვ. 4-7).

ლომ გლეხობის მიტოვებას აწვევდა და სოფლის სოციალურ ჯგუფებს შორის კლასობრივ ანტიპათიას მიუძღვამდებოდა. "იბერი" სანაშრომ-
ლები იმ ადრის დასაწყისში არიან, რომ სოფლის სოციალურ ჯგუფებს შორის აღვიდა ანტიპათიის უკიდურესი ექსტრემიზმი ნიშნად ანტი-
სოციალური კლასობრივი ბრძოლა, რომელიც გლეხ უფრო მწვავედ მიმდრ-
მარდობდა.

6. ბიბლიკური ილია ჭავჭავაძის მოსაზრების საფუძველზე
ბიბლიკურ წიგნებში "უფლება და კანონი ძველ საქართველოში"⁷, "აგ-
ნი გლეხობა და ახალი სამართალი"⁸, გვაძლევს განუყოფელ სურათს
სოფლად კლასობრივი ბრძოლის ბიბლიკურების შესახებ.

გონივრული რეაქციონი ნიშნად გუგუნიძე ასე გამოიხატება საქარ-
ველოში სოფლის სოციალური ჯგუფების ურთიერთგანმეხობილებას.

"განსაკუთრებით იმერეთის ავთო-აბნაურობისაგან ძველი მოსალო-
ბელია რამე სიკეთე ღებობისაგან (ურთობისაგან), როგორც ვხედავთ
მათ და გლეხებს შუა შეუწყობელი განხილვებისა და მამულების სა-
ბაბად ავთო-აგუფას. არა საბოლოო და გლეხობის გაყრდევნიდან ხი-
მი იქ ამდენი რამე, როგორც ეს ხედავთ ხილვ უარყო-კახეში,
არამედ მთელი კვირობისა და თიფლის ღებობისა, რის მიყარისა
გლეხსა (1881 წ.) ხედავთ სენაკის მამულის - ავთო მიტოვებისა და
მთელი სამი სოფლის გლეხს შუა ბრძოლაში...

აგნი ავთო-აბნაურობა, საბოლოო, და იმერეთისა, კერძოდ,
ავთის დასაწყისი ღებობისა უკიდურესი, მრუნავს გლეხ-კახისაგან განსა-
კუთრებას, იგულისხმებს სხვადასხვა მდებარეობის ავთისი უბნებისა
აბნაურ-მდებ. და ავთიკობა, რომ ეს მდებარეობი, ავთო მუ კარგად
ბაგონ-ფი-

7 "იბერი", 1882 წ., № 11-12, გვ. 21, 1882წ., № 2.

8 "იბერი", 1882 წ., № 3.

მსაქმეებზე სწავლას - მიზან რაღაც მერტივ-მერტივ ნაშრომად იცნოს ხალხობის, უფრო კარგი იქნება. ჩვენ ამას ვიფიქროს, რომ კომუნის ასახსნელად საჭიროა ჯერ იმის განმარტება, როგორ იცნო იურადიული ავტორიტება მიზნისა ხალხის სხვებთან; მერტე მიიძღება მკითხველს ეუბნისა სწავ-
 მისეველი, რომ მარტო ამავეს საკუთრების ავტორიტება გადამტრის
 ვერა ხსნის ეკონომიურ პრობლემას, რადგან ეკონომიურ სხვებთან
 მიუძღვებენ სხვა ავტორიტეტი, იგივე უნდა განვიფიქროს მესივესად, სა-
 ბარლოანად. მხოლოდ ამ ტომის მიიძღება რანგარტეს სანაჭრელი ეკონო-
 მიური მსაქმობილება"¹⁰.

კაპიტალისტური ურთიერთობის შეფასების საკითხში "იბერიის" სა-
 ნაშრომობილები ეუბნებენ. ისინი ვერ ხედავენ კაპიტალიზმის პრობ-
 რუსუდ როლს, ვერ ავსებენ იმ სანაშრომებზე რეკლამიური ძალას,
 პოლიტიკისა, რომელსაც კაპიტალისტური მსაქმობა მარტომობს.
 "იბერიის" კორესპონდენტები მინაარტებენ იცნენ ჩვენში კაპიტალი-
 ზმის განვიფიქროს და ფიქრობენ, რომ იგი აქ ვერ განვიფიქრო-
 ბოდა.

ბოლოს და ბოლოს "იბერიის" ჯეუნიორებისაც სხარი გახდა, რომ
 ისევე ურთიერთობა, რომელსაც ფეხი მოიკიდა ეკონომიში, ჩვენშივე მი-
 საძღვლები განვიფიქროს და ამ განვიფიქროს მსაქმობელი მიმდევს
 მერს: "მეს ევერა ჟვარ-ბილვლისაღვის, რომელიც განვიფიქროს ჟვარს არ
 ახევეს, სხარია, რომ მარტავალი ჩვენი ეუბნის საძინელი სჯიის
 ამობხელი მერტი იგივეა, რამაც მისეუბნის მესეს ეკონომიში რაბალი
 ხალხი რაობინადა და პირვევეს რამესაც. სხარია, რომ რაობინა
 დელი კანი რელი, რომელსაც ხალხს ხელიდან გამოკალია მიზან და ბო-
 ჟების მესე არა რავეს რა, მესე მუ ხვარ ჩვენ ევესეუბნება და

10 ნ. ს. მ. მ. მ. მ. "იურიის" ეკონომისტი, "იბერი", 1992 წ., №
 87-88.

ამა რას ეუბნებენ ჩვენი ოფიციალურნი? - ხმასაც არ იღებს, ფურსაც არ ანძობენ" ¹¹.

"იბუები" კორესპონდენტი ხედავდა იძულებულია აქიაროს ბიჭის მუშაობის უზინველი მინიშნელობის რაცეონისა რა ქარხნული მრეწველობისა რა ვაჭრობის რანინაურობის ფაქტნი: "ჩვენ ვამტვიცლებ, მხოლოდ იმი ამრს, - მერს იტი, - რიმი ეკონომიურ ცხოვრებაში ბულობა მანდა-მან, მერნულა ჰვარგავს უზინველის მავის რიპს მინიშნელობისა რა ს-მატნი ნანოილ მტობელობისას უვინებლად უბობს სხვა ეკონომიურ ფაქტნირებს. მამ. ქარხნული მრეწველობის, ვაჭრობისა რა სხვა. ამას ცხადად ამტკიცებს ეკონომიურ მენიშნეობის ისტორიის. არც მესაძეებელი იქნებოდა ლიმი ეკონომიურნი პრეჩენი, მუ ცხოვრების ბურჯად, რა/ა-ბამად რა უმმავრესად ვარობებ "ბიჭისა რა ევმანს" ეს პრეჩენი კი არა, ვრს ხაზბე ვარებდა იქნება" ¹².

კიდეც უარც ვამბეულად რა ცხადად მარბიკვირებენს სოჭის სოცია-ლურ-ეკონომიურ ცხოვრების სურამს ხარბისნური მინარჯებების ვამბეი "მარბა", რიბელი 1881-1883 წლებში ვამოიოი რა ვუშაინსი. ეს იტი პირველი ქარხელი ვამბეი რასაველებ სავარებელი. ვამ. "მარბის" ირველი მემოქრებელი პუბლიკისებში ეხებოქნენ რა ამუქებენ სავ-ლები რეფორმის მინიშნელობის, მავინცობის ვარბინამებების მინამბ-ბეც მრბოლის, მავამანაურობისა რა ელებობის ბეცობიგობისა რა სხვა მებად მინიშნელებან, იმი რიბის ცხოვრებისელი სავიხებებს რასა-ვლებ სავარებელის სინამბევილები.

სავლები რეფორმის მემბეებბე ვამბეი ვანსაკუშებელი ფურადებბა: ამახვილებს. ამ სავიხის რიბი ატიილი აქეს რამბობილი ვამბეი.

11 "იბუები", 1881 წ., № 1, გვ. 104.

12 "იბუები", 1882 წ., № 9-10, გვ. 82.

"Յրոմին" ցրե-ցրե մոճոնաք ճերմուկի ժանիկընա սպրտեռ սպղեռ
 Քրոմին Մեքքեռն Մեռաեք Քրոք, ոմՄերոն սեք մեռքեքմի, ոկ
 սպրաքքեքոն. զաքե սաքքաքքեքքեք ոկըըըընն ճկըըըընն զ-
 քաքքքքք Քոք զքոքոքոք Քքքքքք սնքքքք. Յոն սքքք, Մոքքքք-
 Քո ժքա Յոն զքոքոքոք մքքքքքքքքք աքոն քաքքքքքքքք "քքքք
 եքքքն Մոքքքքքք ժքա քա ՅոնՄեքքքքք Յոն սոքոքքք քա զքոք-
 ոքքք մքքքքքքքքքքք աքոն . քաքքքքքքք. քք, Քոքքքքքք քքքոն
 Յոնքքք սպքք ոկ քաքքքք, Քոք քքքքքքքքքք սաքքքք մոքքք-
 Յոն քքքք սեք մքքք քքքք Քքք, ոքքքքք քքքն յեքքքքն զ-
 քքքքքքքքքք, Մքքքքք մոճոնաք քա զքքքքքքք քքք քքք քքքք-
 քք. զքքքքքքքքք աքոն ճոքք ոկ եքք, Քոքքքք Մքքքքքքք քք-
 քքք քա ճքքքքքք ժքա քքքք սքքքք քա մոքքքքքքքքքքք զքքքք-
 քք - ըքքք Մքքք քա յեքքքքն սաքքքքքն մոքքքքքք"¹³.

քքքքքքք յեքքքքքն Մքքքքքք, մոքքք զաքքք մքքքքքքք
 քքքքքն մոքքքք մոքքք. "աքոնքքք Մքքքքք քքքքք Մքքք
 յեքքքքքն քքք ոքքք սաքքքքքն մոքքքք, Քոք Մքքքքքքք սաքքք-
 քք Մքքքքքքքն մոքքք քա Յոն մոքքքքքքքքքն սքքքքքքքք Մքքքքք"¹⁴
 Յոն սքքք, յեքքքքքն Մքքքքքք սաքքքքքքք քքքքքքքք քք-
 քա Քքքքքքքքք. "Քքքքքքքքք, Մքքքքքքք յեքքքքքն սաքքքքքք
 ոկ քաքքքքքքքքք քքքք քքք քքքքքք, Քոքքքքքք քքքքքքքք
 քքքքքքքքքքք. ոքք մոքքքք մքքքքքքք քքքն Յոնն զքքքքքքք.
 "աքոնքքքք սաքքքք, Քոք քքքքքքք զքոնսաքքքքք քա զքքքքքք
 մքքքքքքքք քքքք, Քքք մքքքքն Մքքքքքքք մոքքքքքքքքքք Մքքքքք
 քա Քքքքքքքքք ոկնն քքքքքքքքք քքքն սաքքքքքքն քքքքքքքքքք

13 "Յրոմա", 1881 թ., № 3.

14 "Յրոմա", 1881 թ., № 3.

ժողովան. ամգնարո թամպիանցիդըմըրո խաչանո թասածաժոթանցը արոս
 ժոճա, հոժըրժըթալ թամցահըմըրոս ցղըրոխալը խըրոյրոս թա յնչրոս
 արևըծոճա¹⁵.

աբոնժնացն հա ամաս, ժաժրոժո ժոյոժոլըն ոժ յնսամհոլոժածը, հո-
 ժըրխալ ժոճոն ժժոլժըլոժանխան թալսըժոլընոժ ալըն արցոլո: "ժալհաժ
 թրոժա յոժարժոնն ժամո հըլընո լնոլընժոնն հարոժո ոնը արոս ժոճըրժոլո,
 հոժ շըմըլընոժոն արլ յո ոլոն, հար խալթըժա ժոնո շըլըժա թա հար
 ոճըլըժա շըլըժա ժըրոհա; ժոճոն ժժոլժըլոժա թամլոյոթըմըրոս ժոհոլո
 ժալաժըթ թա ոնժաթոժաժըթ թա արա յանհըրոն հաժըմըլըժ. աննոարո հըլընո
 ժըլոժարժոժա խնաժա ժոհոն ժըժըլընոն ժոժըժոժա շնթա արոննալ: յան-
 նըրոն հաժըլըժոն շըրոլոժոժ թա ժըլընոնն թրոլընոժ շարժըմըլընընոժ¹⁶

ժաժըթ շըմալցոլընոժան ժամժըլամն 1861 թըլն ոժժըրոհաժո ժոժոթա-
 հո արոլընըժոնն ժամո, ոլո յնըժա թրոլընոթըլարժըլը ժըլընոնն ժըլո-
 ժալոժան թա արոնժնացն "1861 թըլոն ժոժոթարո արոլընըժոննալսան
 հըլըլոննա թա ճանխան յրոժա հըլընո յըլըլընոն յնոլըրըլոժան թա ժարժա-
 ժըժան ժոլոլոթըն. յըլոնաժ, հոժ ժոհոլո յանոլընոն ժամոլըլա հալթար
 ոլընըժոթա խալոնն ժըթոնոլընոննալընո; ժալհաժ, հոլոլոլ ժարժըլընոժ
 ժալըլընա, սնալն ժըլոժալոլոժան ժըլըրո ժալոլըլանըժա յըլոնո թա ժըլան
 ժաթալըլըժա հրոթընո. հըլըն ոժան յըր յոլըլընո, հոժ ժըլընոնն
 ժանժալոննալըլըժան հարըլըլոժա ար ժոլըլանոն թա ժըլո ժալոննալըլըժան,
 հոլոլոլ յալոլըրոլըր յոլոլընոնն արժըլընան թա ժոնո շըլընոնն լնոժան,
 յրո ժոն ար ժալըլոն. ժալհաժ ոնոլ շնթա յնժըլընա, հոժ ժաժո ժալո-
 նալըլըժա խոլըր ժըլը-ժըլըլանն ժամաժոժան ժալըլըլընոն թա արա ճալըլըլ
 ժալոննալըլըժան. յրոն ժըլըլըլըրոն թրոլն ժըլընընո ժալըլըլըն ժըլոթան-
 ժըթ թա ժամոլըլընալըլըն ժաժ ժալոննալըլըժա յո արա, արաժըթ ժըլըլըլըն ժը-

15 "ժոհոժա", 1861 թ., № 3.

16 ո յ յ յ:

գամորոգած. ուի ստրուկի միջնաշրջանի քա զարուկի մոմհամըղըն քրուկ, ժա-
 լա քա զուու - մնըճըրճա մըքոճքա. յնըրկուուկ մըքոնը զընուի Եմիքա
 ստղընքոճա սաԽը-յարս, մանա-յապըղըն յըրուս, ըքը-մանա, ճազընաքոճա
 քա մորոճքոճա մորու, սԽա մաուս զաքոճա, րուի սուու զաընու յորուընքոճա
 քաըղըն...

Մաքրուի, մուկքա սաշքըքրուք մուկ մըքոճաքոնը ոքս սր սնընընքոճա;
 ըքընու քա սաուսնարուկ մըքոնըրընքոճա զընուի ոճընըճըր ոքս զաըն քա-
 յնսնա. ոս յորընքս զաընսըքընքոճա, րուքընաք յորնըն ոճընըքքոճա քա
 զաընու մաքրուկ մուկմուկուք քա ճըքրըրուու ժընաճընս զընու Եմիքա Կաքը-
 րուքս²³. մուքընուկ սքըրուքոճա մաքըն Կանս, րուի զաճըն սր յըրուք-
 ճա քա զաճընըքըն սընընս զընուի մաընու քանսնանաճա քա յաընըրընըճը
 սմըքոճա.

"Մորոճա" սնըն սաքուքնընքոճա յընաք, մաքրուկ քա զընու քաճաըն-
 ճուկ սաընընաք յնընքա քա ճըրս: "Քընընքոճա մաքրուկ քա զընու քաճաընքոճա
 սաընըն սնընու զանընք մըքըրուկ զանսաքընընսաընու զաճընքոճա. մըքոճընք
 ոս ճընու, Կընընքոճա րուի մըքուքըն, րընընուսաընու սասարըքըն ոքս; մա-
 զրուի Կընը յոր սմ ճընքոճա սաճընքոճա մըքըն զարուքընա²⁴. ոսուքըն րու
 քաճաընքոճա սուքըն, զանսարընք: "զանսաքընընընք ոքս քաճընքոճա մուքըն-
 ճըն ոքս յարուկ սաընը; քաճաընքոճա սուքըն ոսնընընքոճա զաընըն ոքս-
 Խուկ ճըրու, ըքըն քա յաքըն, յարու քա յարու; քաճընընքոճա ոսնընքոճա
 քա յորուկ սաըն, զանսարընք, զընու զըրու, Եմիքոնընք քա զանսաքընընք-
 ճըն ոսնընքոճա...

Մուկ-ճընըն րուքընընք զընու ոսնընք քա րուքընընք մըքոճաքոնը
 յընու սաքըն սաքընընք ոքընքոճա, սրաքընքոճա զաքընընք սր յընքոճա մուքըն-
 ճըն. սուքընըն սր ճընընքըն սր սքըրու-մաճընու մըքոճաքընքոճա, սր

23 "Մորոճա", 1881 թ., № 4.

24 ո յ յ յ.

სახელს, ამჟამად სამღვთაოს, არც მობას. ამწამიანი ყრუ და განუსაზღვრელი სიყვარული ეძლეოდა გლეხსა²⁵.

გამდვილი ღვთაებადნილი გლეხების მიტოვებამის მიუხედავად მიუძღვის რაპარაკობის: "ამ გლეხების ებრძოლები მიტოვებამის ძლიერ სამხრეთ-არს სურათს მარტოაგენს. პირველს პრეობაში მათ მიგავე არ სურათს; მსონი გვერდებრივ სარკვებლობენ რახსნილის აგვირ-მამულით; მამრამ მიუძღვი გავრნათ მათ ახასნიანი მოგავე, ვუ ხამინა, ვუ ისვე ნამა-გონვეთ და ვუ გარემე პირები, იმბერნიც მათ აგვირმამულით და მიგაფრე გვერდში ეცილებიან. ვუმიც გლეხი ყვირის რამყარის ვაგინი ვაგი ვაგ-რახსნილობის სიყვარული, მამრამ რამგანაც ამ სიგველი სახელები არ-გური არ არის მიხსენებელი, გლეხი რამაში ებმება; ის იძულებულია ერგევი სისხლით და იკრით წაყვირ აგვირ რამეპარამით ამიოგოს. ვიწ არ იყოს, რამ გვენში სარაკ სავემ დამგვა რამიკიგებელი, რამ საველის უარევი რამიკობა ურამევი და სომარევიგევი არის...

გვენთი ღვთაებადნილის გლეხობის ვრთს უმეკრებდას მიგრევი და მიგამევი გევი რამევი...

ვერავიგარს მიმხებვევაში გლეხთა საჭირკობის რამევიარევი ვერ მიხი-მარს რახსნილი აგვირ-მამული; მას ვერ მიუხებრებია მისი ვაგინევი, ამ რამევიარევი ვარის მასსსვერებელი. ამიგთი მისი ვერნიკიკიკი მიტო-მარევი ვანრამან ვარესობაში მივირს; სარაც ვი გლეხს ვს სისხლით და იკრით მიკრევილი სიგველი მარევიგენია, გვერდამ და გვერსსარამ ვარს მიკრია: გვენ არ ვიყით, ვუ ვაგინს რახსნილს რარს ვევირს ის-რამევი, რამევიარევი ახასებელი; ვამიკობა ვრამ მივახებინათ და მიგთი სომარევი ვრამ მივერგევი²⁶. ამ სვერნიკიკიკი წაღევი რარს ვამევიის მიგევიარევი ღვთაებადნილი გლეხობამევი, რამ, ღვთაებადნილს მიუხებვევა, მსონი მამნიც ვამიკევიკიკი მიტოვებამის იგვენევი და სამინევი სიგარამევი ვამიკევიგენი.

²⁵ "მედიკა", 1881 წ., № 4.

²⁶ ი. ვ. ვ.

წესის გამოარჩევნას. ხაზი აქვს გასმჯერი იმ ვარემოდან, რომ სა-
ქარაველოში ბაგონდობის გაუქმებამ ბერი შეუწყო მიწის ყოველ-
გაყოფის გახშირებას. ხარბი მიწისმფლობელის წერტილ ნაჭრებზე პაფი-
ფილი მიწების განმარტებებისავე, სწორედ ანტიკომ პასკუენის გამოვლი,
მიწის პაბევიერების იმპერატორი წესით ჩვენთვის აუთორიტეტულ საჭირო-
ებამ წარმოადგენს.

გამოვი ამავე პრინციპს აქვს საქარაველოში გლეხობის მდგრადი რე-
ბანა. "ეს კი რუსულში გლეხობის საქმედ სხვადასხვა ვარემოდან გამო-
იწინააღმდეგება, იმდენად ხარბის ინტერესების განმარტება და
ხარბის მიქრომანაჟი სურათი და ნაწარმებობა იძულებული შეიქმნა მყოფ-
ნი კალბინისთვის (ქვემოთაღებში) რჩევა კრება, ეს წინააღმდეგობა
პაბევიერებისთვის ეს სამომხი საქმედ, რა განსაკუთრებულია, რომ ჩვენში,
სამაჟ, ჩვენმა სასიოხობი, ჩვენს წმინტობას საბევის რეფორმაცი-
ა რევიზიონი მიწარჩეობა არ მიუღია, საქმედ იხე არ მასტროფის, რე-
გორს სასურველი იყო".

გამოვი ეხება იმ უმანხობებს, რომელიც გამოიწვია გლეხობის
რწმინის სისრულეში მოყვანამ "გლეხი ვარემოდან აქტივის მიმართვის
მიწის მოსაველის ნაწილი; ფრეჯის მოსაველივე ურთი და იქვე ისტორია
გვესმის: მიმართვი სიოიობს ბევრი აიოის, კლეხი კი ცოტას მიეს
არ იძულება; მიმართვი ამბოვიებს, სანაველი მიწას ბევრი მოსაველი
მასქვის, გლეხი კი სულ სხვას ამბოვის". გამოვი აგრევე ხაზი
აქვს გასმჯერი სანაველი მიწების მდგრადობის საკრებს. აქტივის-
რთა, რომ სანაველი მიწები მანამან უხარისხი და უვარვისი ზედა.
"გლეხი სწორად არ მჩვენებს სანაველი მიწის, გაუთქობისებობავე,
მიწის ლეალ-გორი იმდენის მიწაზე არის მიქველი, რომელიცავე

30 "მარია", 1881 წ., №12.

31 ი ი ვ ე.

Այդնի ხარბის ყოველი ცხოვრების სახსარით დაფორმებულია მიწის ბევრ-
 ლეობად... ანაკრისტიანე ბედიანის ეს ბევრნიღობა რიკიანაპ არ წავა,
 25 უძრავ მამულიძბვი საკუთრების უფლება სამკვიდრებულად და ბევრფე-
 ველი არ შეიღობნა²⁵. გამგეოთ დაბეჯიბებოთ მიიბეოეს მიწების გამი-
 ჯუნას. მიისი აწროთ, მიწადე კერძო საკუთრების სომეკოეე ბინ წამეეს
 მიწაბეოეეებუნას და ხარბს ბეიმიეეებუნას დაუმკვიდრებს. ბაჭენეებური
 ურბიეეობის სხეა საკიბებებან ერბაპ, გამგეოთ ხაბს უსეამს . სიბანი
 გეებების მიეეობიეებუნას. აღეერს ბაბ დამეკიეებებუნას მიბაჭენეებ-
 საბი რეეეობიბიეე და რეეეობის ბეებეე და ეაბაჭროთ ბიიბეოეს ხიბ-
 ნობის ეაეებებუნას, ხიბანი გეებებისსაბეის იბი მიბეებუნას სრეე საკუ-
 რებადეი ეაბაეებუნას, რბებუნასე ისინი ეობებუნე, ხიეე აბეიეის ბე-
 მბეეონის ჟასიბ დაუმეეეეებუნას იბი ბონაბიეეობისეა მიხეებეი, რ-
 ბიეიე მას აბეიე-მიბეებეი ბეეონა. "ბეენ დარბეებუნებული ეარბ, რბ
 26 ბიბარბეეობადი რიკიანაპ ბეეეობა მასაეები ხიბებუნას ბეესაბებ,
 გეეობიეებუნე და დავიეებებოთ ბეიბეებუნე ეს მასაეები, იბი დასეუნაბ-
 ეე ბიეეა, რბი ეეებუნის სარეებეობისსაბეის საჭირო არის, ხიბებეიე
 სრეეი მიესაეებუნე ბეეებუნე იბი აბეიე-მიბეებუნას, რბიეებუნე ისინი
 ეობებუნე და აბეიეოს ბეემბეეონეს ბიეეს საჭასურ იბი ბონაბიეეობის-
 და ევარაპ, რბიეიეე აბეიე-მიბეებეი აეეს²⁶.

ბაჭენეებუნის ეაეებებუნას გამგეოთ არ ბეიის წამებეიე ბეიისუფლება.
 მიისი აბიოთ, უბიეებეესი მიბანი ბეიისუფლებისა ის არის, რბი ეაკი
 წამებეიეაპ გრბიბებეს ბეიისუფლებას და მიისი ცხოვრება სხეისაბან
 დამეკიეებებელი უნა იყოს. მარბო სიბეეა "ბეიისუფლება" ეაკის ეერ
 ეამიბაბებუნს, - ბეიისუფლებასბან ნიეებეერი ეეებეეებეობისაეე უნა
 სარეებეობებუნს ის²⁷.

25 "ბეობა", 1882 წ., № 6.

26 ი ე ე ე, № 29.

27 ი ე ე ე, № 33.

գրահեմըցընեա; շրոհաժի որո շո սաժի թը շխաշոթ ժաես ոչաժի
 շնթա գընըմընա; հարժան սպընաժի ժիժըժի ահ գըրոնթա, ճաժաթ-
 ճըժիս ժիժըժը շմընաթժոթ թա հընընթրոյոյն ժընսաժըյոյն ահ ժընաթը-
 թոյն ժաթըրաթ ճաթընթան գրահեմըցընե իան ժըթսաթո. յրաժ սոթըյոթ,
 ոժիթընս ժընընթընս ժոթիցըն, հոժի ժաճըրոհո, ահ սժընթանս հանա-
 հաթ ժոթոթիժընս ժըթը յանգընի շրոթընս ժըթոժարոթա, ժաթհաժ
 ժըլե-յաթոյն ժոթոնընթա իաժի ժանթըմընա.

ժալոհան ժիժընաթըժոթաթ սաթըլըժն շաթոյն սժալն սաժիժըլոժի... ժա-
 հաժի աժի սաթընս շ. հոթընաժըժի ժալոհան իըլն շըլոհան, ոժի ժիժի, հոժի
 ժոթոթ թոթս սըլ ժաթոթ ահ թահհընթ թա սաթանթըլաթ սթահաթոն շըթոթ-
 սաթ...

յրաժ ոսթո ժոթըլո յրոհա ժաժի, հոժի իըլոթ աթարժըմըն, շրոթը,
 ժըն սաթընս ժիթոնաժ ժըթը? ժիժնա ահ ժանթաժոթո հըժի սաթըլաթ հըժի
 ժըրոլըժիս սաթըլաթո. ժաժի ժըրո ժաթըմըն յրոհա; յաթըժի ժոթոթ
 ժըրոթ ժոթընթըլաթ ժաժոյնթըժոթընթ, յրաժ ժըրոհաթ ժոթըլաթ
 ժաթ, ժիժըթո թա ժաթընթ ճըթըն. յը ջըլընաթըրո յոթո, հոժի ոթ, հաթ
 շնթա ոթոս, ժաոնթ յըթոժիժընթա; ոսոթ յահթաթ ժաթնոթ, հոժի ըրոթ-
 ժի շանթընս ժըթ. սահթըրո հասոսաթընթ ահ ժաթոնթընթ, ժաթհաժ ժաոնթ
 հոժի գըլո ժըլընթ ըրոթընս ժոթոնթաժը, հա շըմընթընթ ահ յոթոթ,
 սաթընս ժան թա լըրոթոհան ժըլըժի թաթըլոթոնս յաժիս յաթոթ սոթ-
 ժիժնա. հ, հա ժըրոթոհա սաժիժըլոհաթի սոթընթըլո յըրոհաթըն շըթոթ-
 թընթ յըր սթրոթն ժանս յաթոյն գըլըն⁴⁴.

ժըրոթ ժոթընթըլո սաթոթ յրաթըն սժոնաթըրո, ճաթը ժահթոթընս
 ժընթըլըն ըրոթընս ժաժոնս թոթընթըլաթընթըլո ժըլընթոնս ժըթոժար-
 ժոնս ժընաթը. ժիժընթաթը ոժիս, հոժի ժաժ ժըրոթ շըրոթ ժաթոնթ
 ժիժըլոթըրո ժոնաթ, ժըլաթ հոթընթընթիս ժըրոթըլընթոնս ժաժի թըլընթընթ

საბოლოო გამოცემა მითხროს ხიბნების სრულ შესაქმნელ გამოცემას იმ
აღვი-ბამულად, რომლებსაც ისინი ფლობდნენ.

საინტერესოა გამოცემა "მონობა" შეხვედრება ქართველი გლეხის ოჯა-
ხის გამოცემა - გამრავლებად. უკვე ირებს რა აწინაშე სავსის სა-
ღებო რეფორმის შედეგებს, გამოცემა წერს: "უნდა ეს ღვინის გლეხსა-
დის სხელებსა დაკვირვებია, ადვილად მიხედობოდა, რომ ამ უკანას-
კნის სანდოის წლის განმავლობაში გლეხ-კაცობის სხელებსა რიგ
გლეხებმა მიუცა; როგორც ეს ოჯახში მამრობითი სქესი გამრავლებად,
ოჯახი იცოდა, ძეგში სარესარესობად და გვიგულთა მამაცი საკუთარ
ოჯახს უკიდება; მხოლოდს შემხვედრებში შეიღებო მამის უცხოვან და
სარეს ოჯახს აფუძნებდნენ⁵⁰.

შედეგ გამოცემა სვამს კითხვას: რის უნდა აიხსნას ამნაირი მო-
ღონება ღვინის ხალხის სხელებში⁵¹ და ამ კითხვას გამოცემა შედეგ-
ნაირად უპასუხებს: "ღვინი ურის წარსული სხელებად, გვეუბნება და
ძნობად სრულებით წინააღმდეგი იყო ამნაირის განსარესებისა. მხოლოდ
ოჯახი იშვილად იცოდა. ხშირად შეხვედობოდა ამისთანა გლეხის ოჯახს,
სადაც სუფრად ახი-ახიანდები მიუკაცოდა დაჰდობოდა. ეს ოჯახის წევრ
მორის აწინაშე გამოცემის სურვილი, მათი მოკვებნი გლეხი საშუალებას
ხინაობდნენ, რომ ოჯახის ურება არ დაშლილიყო, ძმა ძმას არ მისსარ-
დობა და მამა შეიღეს. გვიც მიფე უახანდის კანონებში რომ გამოცე-
მადობოდა, სხადაც დაკვირვებობოდა, რომ არც კანონის მისწობა ოჯახის
გამოცემა...

მაგონებობის არსებობის რის გამოცემის ამანაირი ხარჯი და გამოცე-
მადობოდა: გამოცემოდა ეს არა გლეხი, ის უკიდობოდა გვიც მაგონ-
ებისადგენის განსარესებელი მიუცა; ამანაირად ამ გამოცემის გლეხებმა ის

50 "მონობა", 1883 წ., № 7.

51 ი ვ ვ ვ.

ბას, რიბლები ახასიათებენ ყოველ სასაქონლო მეთრეობას და ყოველ კანონმდებელს...

3. ღვალა კონომიკური წინააღმდეგობის ერთობლიობა გლეხობაში წარმოადგენს სწორედ იმას, რასაც ჩვენ გლეხობის რაღაცა ვუწოდებთ...

4. გლეხობის რაღაცა საშუალო "გლეხობის" ანტირეზისტული ადგილებს მის კონტრასტს უკავშირებს და უმინის სიყრის მოსახლეობის თუ ახალი გვიან.

ორივე გვიანის საერთო წინააღმდეგობის სასაქონლო, ღვალა და ხასიათობის რეალური ახალი გვიან სიყრის ბუნებრივად ანუ შედეგად გლეხობა..

5. მეთრე ახალი გვიან სიყრის პირველადი, რაღაცა რეალური მეთრეობის კლასი წარმოადგენს...

6. "გლეხობის" ამ რეალური მეთრეობის გვიანის მითის ანტირეზისტული რეალის წარმოადგენს საშუალო გლეხობა"...⁵⁶.

"მითის" ანტირეზისტული მეთრეობის სასაქონლო მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ გლეხობის სიყრადღურა ღვალა და რაღაცა იმისა და მეთრეობის, რამ მათ უკიდურესად ან უსიყრად სასაქონლო მეთრეობის განვიხილავთ კანონმდებლებთან და, რა მეთრეობა, უკიდურესად მეთრეობის იმ ანტირეზისტული სიყრადღურა, რამე რაღაცა ანტირეზისტული ან სიყრადღურა ღვალა მითის.

რეალური მეთრეობის პირველი მათს მეთრეობის წარმომადგენელი არის ანტირეზისტული მეთრეობა და რეალური მეთრეობის გლეხობა. მეთრეობის სიყრადღურა ანტირეზისტული მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ გლეხობის სიყრადღურა და რეალური მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ გლეხობის უკიდურესად სიყრადღურა, მითის მეთრეობის რეალური მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ გლეხობის პირველი მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ და რეალური მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ. "მითის" პირველი მეთრეობის რეალური მეთრეობის განვიხილავთ განვიხილავთ გლეხობის

მა წარმომადგენელსა, ებნელებინათ ამ ჯგუფებს შორის არსებული შეუერთებულ მონააგრძელებას, დახმარებოდნენ დასავლეთ მხარეში მსავლელნი წინააღმდეგ, "შრომის" კუბილიყისგან სუბიუბიუბიუბი მათ შერდებამსა და გვერდინანებამ.

სამსახურებრივი ამრელები კანონმდებრივი გზიდან ამცდარს სწორე ასეოი ხარისხებში ჰყავთა ღენინს მხედველირბამი, რეფესაყ ამბობთა: "მა არ ესმით რევენბურ წარმოებთ ურთიერთობათა ანგაგონისგურთა ("ცლებობამი" ისევე, რეფრე სხვა წოდებებში) და იმის მადე-რას, რამ შეეყავთ ფარეო გამოსამქარას ეს ანგაგონიგმი, იმის მადე-რას, რამ პირდაპირ მიუბნონ იმათ, ენიყ ირადრება ამ ანგაგონიგმის გაბი, მა შეეყავთ პაუბმარონ მას, რამ აქსევეს სამრეველად, - ისინი სუბიუბიუბი ბრეკის შენევეგამე ისეოი ღონისძიებებთ, რამეღნიყ იგე-ლიწინებენ ყველას შერეგებამს და გვერდინანებამს⁵⁸.

განსაკუთრებთ საყრადრებო და ფრად მინიშნელოვანი საკოიბი, რმრისკენაყ მიპერობილა "შრომის" კუბილიყისგანის ყურადრება - მათგონგმობის წამებბის საკოიბი, რმეღანაყ უშუადო არის დაკეშირე-ბული მიწის საკოიბი. მიწა მათ ამრე, ის საგანი, რმეღევე და-ბიკეღებულია ადამიანთა სამსახურების განეობარება. მიწის სწორად და სათანადო აგრევექნიკური ღონისძიებებთ პამუშევებამს შეუძლია ასმობს შრომის წყევირება - ეს კი მთავარა ერის წინ წამევის სა-ქმეში, რადგანაყ, მათ ამრე, მიწა არის ადამიანის მიხეღენიღებ-თა დაკეშირელების სამეველება, ამიგომ საყრდა ებრეწით მის გან-ფიკებამე და მორე-პაგოიბობამე. ამას რამ მიკეწით, საყრდა მი-წების განიკენა და ცლებობამე გადაყმით. ისინი მიხეღევენ მათგონ-გმობის წამებბის, რამ მთავარა, ცლებობის პრეობიევეღებულების მის-

დავინსი ორი ხელით შევუბნინა ვრავლივე ეს, ამიგომი კარგს მიტომარე-
ობაშიაჟი⁷¹.

მიყვანილი ყოფილხან ირვევია, რომ მისღვეელი, ისე რეგორე
ჟ. კუბელი, კარგად ერკვევა ევროპის კამიჭადისჭური წყობილების
წარმოების წესში. გაშეპულად ასახელებს ამ წესის უარყოფით მხარე-
ებს საბჭოთაობებზე უხევეობაში. რაც შეეხება კამიჭადისჭური წიგნი.
ისტორიულ მინიშნელობას, ჭეოპალურ ჭირობასთან შედარებთ, ამ სა-
კობებზე ისინი გუბან და არაჭერს ამბობენ, რაც მათ ხაღბისწერი ბი-
მარჯლებსი სანამოაბრეა წარმოტვირვეს.

ყოხება ისინი, რეგორ უყურებენ "მეოშის" კუბელიყსებში კამიჭა-
ლიმის განვიმარებას რეებსში? საერეოთ ქარეველი ხაღბისწები ტრძნ-
ბენენ იმას, რომ კამიჭადიმში შესაძლებელია საქარეველიყ განვი-
მარებს და დაბალი ხაღბის გაქარებება გამოიწვიოსო. ამიგომ ისინი
წინააღმდეგი არიან საქარეველიში ევროპის ყვილიღაყისი შემოჭრისა.
"მეოშის" კრესსამენგენის "მანელი" აწინიშნულ საკობთან დაკავშირებში
შემიბებს ამტყიცებს: "ქო, იმას მიჭახსენებობთ, რომ დასაველეს გა-
წულარახავს აღმოსაველეში ყვილიღაყისი სხივები მიჭანტის, მათ
ყხევერებაყ ევროპულად მიწმოსო...

რას სარეებლობა ექნება აღმოსაველეს და სამხრელს ევროპულად ყხე-
რების მიწყობით?..

ქმერხმა რეში ღაგი წუ განახოსო ყყყბალი ამასისი წლის შემდეგ,
ეს იქვემან ხეირი რამე გამოყვირებს აღმოსაველესა და სამხრელსი...
ყოხომ ამბობენ, რომ ასე ვქვეათ აღმოსაველური სისტემის სოყილური
და პილიტვიური მიტის ხაღბს ერეის მსხვერპლად რაყხსო და დასაველურს
სისტემას კი უმრავლესობის იწვერესი აქვს საგნაყო. მაჭრამ ეს სულ
ჭყურია, მატყებო, ტყურლი⁷².

71 ვ. ბრეღვიანი, კრეკიული მიმოხილვა, "მეოშია", 1883 წ., №12.

72 "მეოშია", 1883 წ., № 22.

ლ უჩივლით, როგორც შედეგი იმ კვლევა უჩივრებამდებულნი-
სა, რომელთა სხვადასხვაწარმო ინტერესები და სხვადასხვაწარმო
ინტერესები ჩივილი აქვს... 76.

წახვდები, რომლებიც ცლებთა კომპობრივ მფლობელობაში იყნ, ხოლო მეორე ჯგუფს ეკუთვნის - პანარაქსი სახმარო მიწები: სათბობი, საბაღათი, ფსკი, რიჟათი ცლებები ღებობრივად სარგებლობდნენ. ამას გარდა, რაჭაში სახმარო მიწები, ღების მხრივ, კიდევ იყოფოდა ორ ჯგუფად: 1. მიწაყანა და 2. გარეყანა. მიწაყანა ცაცვ ოჯახთა მიერ სამუშაო-ობო პამკვიპირებელი მისაღობანი სახმარო, ხოლო გარეყანა წაყლებობი-საღობანი ღებურ მფლობელობაში მიქცული მიწები იყო².

რეფორმისმდებრეობი პერიობი, ღობადური მიწისმფლობელობის რღვე-ვის მიუხეობად, საქარღვეობი XX საკუნის პამბრეობიკე მდებარეობი სპარეობამელი საკობრება მიიწე ციოური იყო და იგი კიდევ გამაგობე-ბელი მბობმარეობას ინარჩუნებო.

როგორც აღნიშნული იყო, ამიერკავკასიისა და, კერობ, ქუბობის ცუბერნიამი კერობმფლობეობა უმრავლესობას წერილობი მდებარეობი მარ-ობობგენდნენ. მსხვილი მდებარეობები კი აღნიშნული ცუბერნიამი ცარღე მიკირერიესობანი იყო. ისეობ მამბლები, რომლებიც 7000 ქცეობადე, უ.ობ. 2625 პესტობინამე მეფ მიწას შეობცობდნენ იყო სული 12. ამბგებ 2 რა-ჭის, 1 ქუბობისის, 4 ობურკეობის, 2 ლეზბობის, 1 სუნეობის და 2 ბუ-ბობის მამრამო. მსხვილი მამული ეკუთვნობო ღებობ უ.უ. პაობანს (სუნეობის მამრა) - 14,625 პეს., ღებობ გობობი პაობანს (ლეზბობის მ. - 29,000 პეს., ღებობ. ნ. მიწერელების (პაობანს) (ლეზბობის მ.) - 82,020 პეს., ღებობ გურილებობის 4 ოჯახს (ობურკეობის მ.), სამს ობ-ობებლს 7000 პეს. და ურეს 9,272 პეს., ღებობ ნ. მიწერელების (პა-ობანს) (ბუბობის მ.) - 187,500 პეს. და ღებობ გობობი პაობანს - 9,988 პესტობინა. საქარღვეობისა და მელი ამიერკავკასიისმი უმსხვი-ლები მდებარე იყო ნ.ობ. პაობანი (მიწერელები), რომელიც სუნეობის, ლეზბობისა და ბუბობის მამრებობი და სობობის ოკრეობი ღობობ

2 უ.მამბობიკი, საქარღვეობისა და ამიერკავკასიისის გურობობიკი გამ-ვიობარება XIX-XX სს. გ. 11, გვ. 460-462.

11. საპატრიარქო ბრძოლის ტაქტიკა ზოგადი დაჯერების ჩვენების პრინციპზე

საპატრიარქო ბრძოლა, რომლის ინიციატორი უმეტეს შემთხვევაში გლეხობა იყო, ფეოდალური სოციალისტური უშუალო ანტიმეტაფიზიკური ბრძოლა წარსულში უწყობდა ხელს ამ სოციალისტური საფუძვლების შექმნის საქმედებად, მაგრამ რევოლუციონარულ და მის შემდგომ პერიოდში კი განსაკუთრებით მწვავე ხასიათს იღებდა და აჩქარებს ფეოდალური მემკვიდრეობის რეკონსტრუქციას. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საბატონო მემკვიდრეობის მარქსისტული ელიტისთვის, რომელიც ბატონყმური ურთიერთობის რეკონსტრუქციას ხელშეწყობდა, ხელს უშლიდა იმპერიული პასაჟი საჯარო-ველეში გამაგონებელი ფეოდალური საკონსტრუქციო პროცესი (საქართველო მკვლევარების) და ავტორიტარული ნიშნების გაუმჯობესება⁷.

მინების გაუმჯობესებას ან სხვადასხვა საპატრიარქო მემკვიდრეობის ანტი-პარტიკულ და ანტი-სოციალურ პაუზა. ამ საკონსტრუქციო პროცესში "ბრძოლის" ერთ-ერთი პირისპირაობა წერს: "ორმოცი წელიწადი, რაც ჩვენში მიწის გამორეკონსტრუქციის, მარჯამ... გამორეკონსტრუქციის საქმედებები ვერაფერი გამოუშვა... მარჯამ, მარჯამ სულ იმის კაპიტალის დასაქმების საქმედებები (იხ. 1889, 1892 და 1897 წწ. კანონები), საბატონო-საყრდენი ანტი-სოციალური კონსტრუქციის მიწის გამორეკონსტრუქციის საქმედებების შესახებ, მარჯამ... მიწის გამორეკონსტრუქციის საქმედებები სარეკონსტრუქციო ვერაფერი... ხშირად ხდება, რომ ავტორს ან ანტი-სოციალური მემკვიდრეობის გამორეკონსტრუქციის, გამორეკონსტრუქციის პირის პაუზის შესახებ, მიწის გამორეკონსტრუქციის 20 წლის წინაშე მარჯამ მემკვიდრეობა, გლეხების მარჯამის პარტიკულ პაუზის შესახებ"⁸.

7 საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, გვ. 47.

8 ი. თ. მიწის გამორეკონსტრუქციის საქმედებები, "კვალი", 1902 წ., № 14, გვ. 234-235.

საპყვირბამჯლო ბრძოლები განსაკუთრებით საყრდნობი გახდა რე-
გონობისწინდელი პირობის განსაზღვრა საქართველოში. ამ საკითხზე უბრა-
დასაყვირბამჯლო პაპული რეგისტრ იმ პირობის განსაზღვრა პერსონალური, ად-
რეგულირება საარსებო ფუნქციონირება.

საპყვირბამჯლო ბრძოლის შედეგად მუშაობა განახლებულია კაცობე-
რი ცენტრების საქმიანობის, რომლის შედეგად ხშირად იმდებრებოდა მასალები
1873 წლის "გონობაში"⁹.

საქმიანობის იყოს, რომ მას შეეძლება, რაც მთავარი საკუთრივით-
საბრძოლველ მამულები სასაბრძოლო განთავსება, მათვე ამაშიმდებრმა
განმარტებელს იძულებულია მათ კუთვნილი კაცობის ბრძოლის მანუალებზე და
ცენტრებზე კვლავ ადრეგონის მგონებლობით უყვება. ამის წინააღმდეგ-
ნი წავიძინებ ადრეგონის ბრძოლის ცენტრები; ამ ამაშიმდებრ ბრძოლის
საქართველოს ჭარბი საბრძოლველობის ყურადღებამ; ამ საქმიანობის განმარტ-
ებულს განსაზღვროს პერსონალური პირობა; საქმიანობის განმარტებელს სასა-
ბრძოლო პარტიანი და სენატის სასაბრძოლო. ადრეგონი საქმიანობის გან-
მარტებით განს. "ივერია" წერს: "ამა მისი 17, გვირისის სასაბრძო-
ლო პარტიანი განმარტებულს განსაბრძოლველ საქმიანობა. მუშაობ, კონსტან-
ტინი და სხვ. ამაშიმდებრისა ცენტრებთან მათვე მამულის მგონებლობის
შესაბამის. ეს საქმიანობა უბრალოდ იყოს განმარტებული პარტიანი. პარტიანი
ბრძოლის მამულები მათ. ამაშიმდებრს, მათვე ცენტრებთან - სამის კონ-
ტრები მისი - საქმიანობის საბრძოლო განმარტებულს სენატში. სენატისა და
არსებულს განმარტებულს პარტიანი და უბრალოდ ბრძოლის განმარტ-
ება... უბრალო, 17 მისის პარტიის სხვაობა რას გვეყვება"¹⁰.

მეტიც უბრალოდ მასალები, რომელიც მათ. ამაშიმდებრისა და კაცობის
ბრძოლის ცენტრებს შეეძლება, იმ პირობისა მუშაობა განახლებულია
და განმარტებულს საპყვირბამჯლო ბრძოლამდე ბრძოლებს. ამაშიმდებრ იმდებ-

⁹ "გონობა", 1873 წ., №399, გვ. 1-2, №45, გვ. 1-2, №400, გვ. 2.

¹⁰ განს. "ივერია", 1891 წ., № 98, გვ. 2.

յոսն ունենալուն, որմ յալինն ժոհակորն մամշլոծի քա զլոնքն լա-
յոսն լալյաթըմա՞նի քանժրնրն. զլոնքն յո ոճրվոսն Լախանոն յա-
թյոցորոսնի քահրննենաթոն.

Ճահալի յերոիոքչո յրկն քա, ցանկալթորնո, «քողծա» ժոնժը-
նլոլոսն աքոլն յոծոծա պրջլլլ ռն Լապոլոմամշլո ծրժոլոնն, Լաժո-
յրնոնն քահրլլլլլ քա Ելոսանլ ժլլալլլոնն ժլլալլլլլլլ, Լոսնոն
լլրոն քա ճլլլլլլլլլա զալլլլլ, Բոնլլլլլալ ժլլոնրալ աքոլո յլլոնքա
ժլլամշլլլլլ քա զլոնքնն ժոհոն րլլլոնն Լլլլլլլլլլլլլլլ իսնն քա Լալլլլ
Լալլաթլլլլլլլլլ.

1881 Շլոն «քողծոն» № 131-նի քաժլլլլլլ Կորկալոնքլլլլա «Լոս-
նոն րլլա մամշլոն լալլալլ», Բոնլլլլլ ժոլլլլլալ լլլոնքն ժլլամշ-
լլ ժոլլլլլլլլլա քա ժոլլալլ զլլլլլլն ժոհոն Լապոլոմամշլո ծրժոլոն
ժլլալլլլ. ա, Բն ժլլալ լլլալալ քալլլլլլլլլլ զալ. «քողծա»: «Ելլո
լլլոն ցալոն, Բալ Բլլլլլ զալլալլլլլլ... Բրժոլալ ալոն ցալալլլլլլլ.
ալ Բրժոլալնի ալոսն ժոլլլլլլլ լա քալլլլլլլ... յն Լալլլլ իլլլա
Լալլլլ լալլլլլլլ յրոն ռալլլալո յլլոն Լոլլոլլլլ, Լլլալլոն ժալլալլ.
լլոնն ժոհոն ալոն լ. րլլալլ ժոլլլլլլ լալոն Շոննլլլլլ լա ճլլոլլ
ժոհոն Լալլլլլլ ղոնլլլոն, յոլլալալ քա Եալոն ժլլալլլլլլ զլլլլլ լա
Լալլալլլլլլ... ալոննլլլ ալլոլալ ալոն մամշլո յոլլոն, Բոնլլլլ ղալլ-
լլլալլ լալ յլլլալ Լալլալ ժոլլալ ժլլալլ. ալ մամշլոն զլլոնն ճլլալլ
ժոլլլլլլլ... լալլալ ժոլլլլլլ լալ մամշլոն ժլլոննլլլլլլլ Լալլլլլլ
զլլլլլլ ղոլալոն ալլլլալ. Լալլալալ զլլլլլլլալ ցաննրալալ ալ մամշլոն
քա Լալլալլլլլա... Բոնլլալ զլլլլլլ ժոլլլլլլ ալ մամշլոն Լալլլլալ լ.
ժոլլլլլլլ ժալլալլալալ ղոլոն լա ժլլալլ լալլլլ լալլլլլ... Բալլլլ-
լլլլ ղոլոն ժլլալլ լալալոն քալալալալալ զլլլոն լալլ քալլալ ալ մա-
մշլոն, լալոլլլլլ ժալլալլլլլ լ. ժոլլլլլլլ յալլլալ լա ժլլոլլլա
գալլալլլլլ լալալ... 2 յալո ժոլլլալ քա Բալլլլլլլ լալլալ. ժոլլոն
15 ալ լալլ լ. ժոլլլլլլլ լալալոն յալո քալլալ լալլ... զլլլլլլլ

მონის რამდენიმე კაცს მოკვდა რამდენიმე პატივსა ¹¹.

15 წელი გრძელდებოდა პავსა და სასამარხლო პრეკლები მ. მინდ-
მელისა და ამწაურ გადარღობს მონის ქვიბიის ფენის საბაბად ¹².

სავაპ აღუქმანძე მაცრანგონის ქუჩისა (წუღუქობის ოჯახიდან)
და მის ბიძას - კ. წუღუქობის მონის წარმოიქმნა პავსა სამედიკოპრეკ
მამულის გაყვანის საბაბად, რამელიც გადამდარდა ხელმარხუღ შეფაქ-
ბაში. 1876 წლის 28 ივლისს კენიწა მაცრანგონის სახლის კაცები
გახი ძმები - ხიბიძევიძევილები, ორმოცი კაცის სახლები მუხსი-
ნენ კ. წუღუქობის ფენის და პატივს გაჩებვა. მინაპრმეცობის გამი
ხიბიძევაშივლებმა სასიკვდილო პაჭრეს კ. წუღუქობე, იყვენ პაჭ-
რე სხვა პაჭრელები და მოკლულბი ¹³.

სავაპ ბ. მაცრანის ფენის საკვანძობის საბაბად საეპასხმისა და
ხიკვა-გრეგვის ფაჭეს ადგილი ქუჩისა რაჭის მამონს კვაშირისა და
ხურჯის გლეხებს მონის. ხურჯელებმა სასიკვდილო პაჭრეს მ. გიორ-
გი მაცრანე, კვაშირელებიდან 7 პაჭრეს, და 3 მოკლეს ¹⁴.

მეფა მწეავე ხასთახი მიიწო მინის საბაბად პაჭრელებმა ბრძოლამ,
რამელიც წარმოებდა ქუჩისის მამონის სოფ. მარეკში მესავერებ სავაპ
ნიგანადვებსა და ამავე მამონის სოფ. გუბის გლეხებს მონის ¹⁵.

ძვერ სენაკში მოსამეცრეებს მფალავებსა და გულავებს მონის პაწ-
ვებულა ბრძოლა ვრე ძირ ვენასთან ხეზე. საქმი იქამდე მისულა, რამ
ამი პავის პრის ვრეი კაცს მომკვარსა და სამი მხიბე პაჭრედა ¹⁶.
გარეო სამეცრეებრიობის ყურადღებას იმეწობდა აქრევე მრძალა,

11 სისხლის ღერა მამულის საბაბად, "პრეობა", 1881 წ. № 131,
გვ. 1-2.

12 "პრეობა", 1882, № 212, გვ. 1-3, № 213, გვ. 1-2; № 214, გვ. 1-3.

13 "პრეობა", 1876 წ., № 88, გვ. 2-3.

14 ტამ. "ივერია", 1889, № 20, გვ. 2.

15 ტამ. "მონია", 1882 წ., № 29, გვ. 2-3.

16 "პრეობა", 1880 წ., № 214, გვ. 2.

რომელიც ხანგრძლივად მარბოვდა ხაზინასა და მ. შ. ნაკაშიძეებს შორის ჩოლოვის ფონს საზამბე¹⁷.

ქარბული პერიოდული პრესა მნიშვნელოვან ადგილს უძიობდა საპროცედურულ პაუზას, რომელიც მარბოვდა მ. შ. იფია და იოსებ ნიჭარაძეებსა და გლეხებს შორის¹⁸. გაუფრთხილები ბრძოლები და სასამართლო პროცესები მიმდინარეობდა აგრეთვე, რაჭის მამრათი ცდებუძსა და ჭირრელებს შორის საიბის საზამბე¹⁹. ნიქრადეებსა და გვირბებს შორის ჭარბობის ფონს მისაკუთრების გაბი²⁰ და სხვ.

როგრაც იქნა, საპროცედურული ბრძოლის ამსახველი მასალები უბიად გვხვდება საარქივო ფონდებშიაც.

1871-1872 წლებში მიმდინარეობდა ძეგბა და სასამართლო პროცესები მუდობრში მისოვრებ ცრაფ არჯურბ არჯობისძე რობბირბიქსა და ხაზინას შორის საბივლის ფონს საზამბე. 2625 კესტეინა საბივლის ფეე მიუბარეობდა რაჭის მამრათი, რომელიც უკუღვნიდა საფრანგეთის ქვეშეებობის მარლოფა გაბბას. გაბბას ვარებში ჩავარბნის გაბი ქუბონის საკუბერბიო სასამართლოს განქარკულებბი აქბრეს მისი კუბენილი ფეე და მასბე რაბიბიბა საჯარო ვაჭრბა, ფეე მიუსუბობა ცრაფ რობბირბიქს. რაბბან გაბბას მბაერობის ვარბ ვბარბა, ამბის გაბი რანყებბა რაეა ხაზინასა და რობბირბიქს შორის²¹.

სამბგონი მიუბრეობის რევევის პროცესის რაქტარბამბე გაველებას აბბენბა ფეეპარბა საკუბარბული რუბებბის გაყოფა და მბე შორის ადგილბამბელებბის განბარბეობა. ამ მბრბე მიჭაპ რამბბასსაბეებრბა ნაკაშიძება საკუბარბული საბილის ვრბ-ვრბი მბის - კასობებბის ბელებრბილი,

17 "ბრბეობა", 1876 წ., № 83, გვ. 3-4.

18 "ბრბეობა", 1881 წ., № 39, გვ. 2-3.

19 "ნიქრბა", 1894 წ., № 26, გვ. 2.

20 "ბრბეობა", 1881 წ., № 105, გვ. 3.

21 საქ.სსრ ცენზურბული საბელებბიო რაბგონიო არქივის ქუბაონის ფილიარბი, ფონბი № 18, ანბ. № 1, საქბეე № 89, ფფ. 22-29.

ამავე საკვარჯულო სახლის მეორე მჭოს წარმომადგენელი - კონსტანტინე ბუჯანისძე ნაკაშიძისადმი. აღნიშნული საბუთი, რომელიც 1888-1889 წლებში სასამართლო პროცესების საქმეს ეხება იმ. ჩოლოქის სანაპირო მიწებზე ხაზინასა და ნაკაშიძეებს შორის წარმოშობილ დავასთან არის დაკავშირებული. ეს საბუთი იმ მხრივაც არის საყურადღებო, რომ იგი გუბერნიის სანიტორებს ეწოდება ნაკაშიძეების საკვარჯულო სახლის შინაგანი ყრუა-ცხორების შესახებ, ზუსტად ამ ხელწერილით ძმობასა და სიყვარულზე გამოხატული ღაპარაკი კიდეც გვახიფტებინებს, რომ ამ გვარის ოჯახებს შორის იგი პარტუზულია და ნაკაშიძეების საკვარჯულო სახლი, როგორც საჭეობარო მეურნეობა დაკნინების ცბამე იქნა 22.

აღნიშნულ მოკუმენებში წარმოგვიჩვენია ხაზინასა და ნაკაშიძეებს შორის ადგილობრივი დავის მიზეზი, ხანგრძლივობა და ძირის შედეგები. ამავე პირს ეს საქმიე მიგვიჩვენებს ნაკაშიძეების საკვარჯულო შინაგანადგობასა და მათ სადგომარობაზე საკუმენებზე. ამ ცნობების მიხედვით, ობურგების მამრის საფუძვი მეურნეობა შემდეგნაირად ნაწილდებოდა: ჩოლოქის ფლე უკუმენობა ხაზინასა და ნაკაშიძეებს; ობურგების ფლე იყო ხაზინის უდავი საკუმენებში; ნაგომრის ფლეს ობურგებენ მთ. ერის-მავებში და შარკაშვილებში; ამ ფლეს ერში მუდგესედი ნაწილი უკუმენობა ხაზინას; სუჟის ფლე იყო გურიელების საკუმენებზე; ბუანის ფლე უკუმენობა ხაზინას; ასკანის ფლე ხაზინის საკუმენებზე შეადგენდა; ობურგების ფლე შემდეგნაირად იყოფოდა: ამ ფლეს ნაწილი (გომისკარს) ობურგებენ გ.ლ. გურიელი, ნაკაშიძეები და უკუმენი; სახნავ-სამესი მიწების დიდი ნაწილი, რომელიც მუდგარეობდა სიჟ. ბახესა და იმ. ნაგანებს შორის, უკუმენობა შარკაშვილებსა და უკუმენ პირებს; ობურგების ფლეს კიდეც ერში ნაწილი: შავია, კობრა, ნაკუმენი და

22 საქ. სსრ ცენტრალური სახელმწიფო საინფორმაციო ანტივის ქუთაისის ობურგები, ობურგები № 18, საქ. № 147, ოფ. 1-117.

շքերհեղուարի զյաջերոքս նայամիժոյնս; որոցոմ յրոսալոս ճցո, հո-
 մելոյ մաս համարեյն 1819-1820 թլոծոն ախանցծածի ժոհանլոյոմո-
 սաւոյն, զյաջերոքս խմոնաս; խմոնաս զյաջերոքս պրոյջոյ յպոյրչորոն
 ճցո թա յ.Բ. սամյոյո ճցո ²³.

1828 թլոթոն ժոհոնհարոյոթս խնցրժոյոյ ծրժոլս խմոնասս թա
 յրոթո յոհոյնս մորոն ողոյոլոն ճցոն խոթածոյ, հոմելոյ մոյծարոյոթս
 մորհայնոն ժաժոմի ²⁴. 1871 թլոթոն ահ սերլոթոս ծրժոլս խմոնասս թա
 խոյոթոյնս մորոն սրոյոնոն ժոնոն թաշոյլոյնոնսաւոյն ²⁵, ածալոյ թլոլս թո-
 ճցո թալս խմոնասս թա մոնցրլոյոլոն մորոն յորոյնոյնոնոն ճցոն սպշո-
 ղոյնոն թաթոյնածոյ ²⁶; 1900 թլոթոն թանցոյնոյլո 15 թլոլս յրժոյլոյոթոթոս
 թալս թա սոնսոյարալո յորոյլոյնոն խմոնասս թա խ. խոյնոյլոյնոնս թա
 յորոնոյլոյնոն մորոն - հոյոն ժաժոմի մոյծարոյ 2262 թլոլոյոնս սարմոյ-
 ղոն ճցոն խոթածոյ ²⁷. սարմոյոնոն ճցո (մոմոյլոյոլո սոյոյոյ) 1819-1820
 թլոլոյն ոմոյրոյոնոն ախանցծածի ժոհանլոյոյնոնսաւոյն մոյլորոթածի հոմարհե-
 յս ոմոյրոյոնոն խոյոթոն մերած ումոյոլոն, պոնոմոյլոյ խոյոթոն մոյլոյոյոթո-
 յոն մոյլորոթոնոն սոնոյոյնոն սարմոյոնոն ճցոյոյ սպշոյլոյնոն սրոյոյնոնս
 սրոյոյնոն սրոյոյնոնոն. ած ճցոն սարմոյլոյնոն յոյլոյնոն ոսոնոյնոնոն
 պրոյ-
 ճոյ ումոյլոյնոն քոյոյլոյնոն ճցոյոն - ժոհոյլոյնոն, ժոհոյնոն, ճցոյոյնոն
 սարմոյլոյնոն սրոյլոյնոն ճլոյնոն.

1901 թլոթոն թոնոյոյ թալս խմոնասս թա ղոյոնս յրոնոյնոն սնոյլոյ ճլոյ-
 ժոյլոյն մորոն մոնոնոյալոյնոն պոյլոյ-ժոմոյլոյնոն խոթածոյ ²⁸. 1899 թլոթոն
 ոմոյլոյնոն թալս խմոնասս թա ճոյոնոյլոյնոն մոյլոյնոն ղոյոնոն մոնոնոյնոն

23 սպ. սոն ղոնոյլոյնոնոն սոնոյլոյնոնոն սոնոյլոյնոնոն սոնոյլոյնոն ղոյոնոն
 քոյլոյնոն, քոնոյնոն № 18, սնոյն. 1, սպ. № 148, ք. 145.

24 թոնսոն. սրոյլոյնոն, սպ. № 126, ք. 6-23.

25 թոնսոն. սրոյլոյնոն, սպ. № 131, ք. 23.

26 թոնսոն. սրոյլոյնոն, սպ. № 126, ք. 4-46.

27 թոնսոն. սրոյլոյնոն, սպ. № 2588, ք. 21-79.

28 թոնսոն. սրոյլոյնոն, սպ. № 2609, ք. 1-136.

ხაზინას განსაკუთრებით მძვავე სააგრიმამულო ბრძოლა ჭეივნა წა-
კაშიძეებთან ⁴¹, ერისავეებთან ⁴² და მავჭვაძეებთან ⁴³. ამავ
ხასიათის ბრძოლას ქეივნა აგრეთვე **მ. მიქელაძეებსა** და
ხაზინას შორის სამხრეთის ირავლივ მიუბარე მიწების **მართვის** ⁴⁴.

როგორც იხევა, სააგრიმამულო რავა და ბრძოლა, მიწების ვავში-
ჯნელიბა და ამ სავშიმე ვამოწვეული არვე-პარვეს სეროობვი რამრკლე-
ბას უწმინდა საბავონი მევრნიეობის რაკონარლურ სარყისებბე მოწყო-
ბას.

უწდა აწონიშნოს, რომ მიწების ვამიჯვისის სავში მრავალ ვეწნი-
კურ სორავლესთან იყო რაკავშირბული და ხანგრძლივ მიწაობასავ მო-
მბილა. ამას წახლად აქასტურბს 1868-1884 წლებში ქვათისის მამ-
რამი რავარბული სავამიჯვისი წონისობბე. ⁴⁵.

საბავონი მევრნიეობის კრიბისის კერიობი სააგრიმამულო რავა
და ბრძოლა ხშირად მიბავონიებსა და ელებებს შორის შეიარაღბული
მავასხმბებისა და შეჭაკბების სახეს ლბულიბა. მავალიმავ შეიწ-
ლება მოვივვანთ რეფორმისწინა და მის შემბობ ხანში **მ. მიქელა-**
ძეების ⁴⁶, ერისავეების ⁴⁷, წიჯარაძეების ⁴⁸, მავსიმელამვილები-
სა ⁴⁹ და სხვა მიბავონიეა ⁵⁰ მამულიბში აქაბთანა მასიურბ მკლე-
ლიბის შემმბევები.

41 რასახ. არქივი, სავ. № 2642.

42 რასახ. არქივი, სავ. № 2690.

43 რასახ. არქივი, სავ. 575.

44 რასახ. არქივი, სავ. № 697.

45 რასახ. არქივი, სავ. № 1138, ვვ. 186-187.

46 რასახ. არქივი, ვონი № 8, აწახ. 1, სავ. № 35, ვ. 1.

47 რასახ. არქივი, სავ. № 73.

48 ქ.ი.მ. ვონი, № 7389, სავ. № 237.

49 სავ. სსრ აწავრარ სახელებიჯო სავიწიწი არქივის ქვათისის
ვილიარი, ვონი № 8, აწახ. 1, სავ. № 75.

50 რასახ. არქივი, სავ. № 88, 265, 268, 321, 333.

საარტიკო ზღვრები დასდრია ამ მამულების აღწერლობა, რომელიც სა-
გარებო მხარეების კომისიას 1850-სა და 1851 წლებში⁵¹.

ა. გიორგი წიგნების მამულის სოციალური და ეკონომიური მდგომარეობის შესწავლა შემდეგ სურათს წარმოადგენს: მამული შედგებო-
და ხოფციის, ბუცუჯიისა და სომხეთის უბნებისაგან. ამ უბნებში
ცაგრნობილებელი იყო რამდენიმე სოფელი. მაგალითად, ხოფციის უბანში
შედიოდა სოფლები: ნიკონიშინოვა, ქელიაბელი, ატარა, უფში, ხოფცი,
იწა, კარაგანი, ბუცუჯიის უბანში შედიოდა: საკესო, მნაკვა, მთფე-
არი, ხონჭოთრი, ჯვარისა, ქვიპსუბანი, ბუცუჯი, აბანოეთი, ცირის-
უბანი, ბაჟი. სომხეთის უბანში შედიოდა: ანჭორო, ძირლანი, გე-
ბული, კიხინჯი, ტურმა, ნადვა, ბობოეი და კორეი.

აღნიშნული მდებარეობის აღვის ქვეშევრდობაში ჰყლია 3628 აბნა-
ური და ციხი. თითოეული კმ-ი ციხი სამუარო ღრობა 5-დან 10
ქვეყანამდე მიწის ნაკვეთს. პირადი სამსახურისა და ნაჭურავი რაღის
სახით, ჭვრევი ტარაგანით, ყოველი მათგანი მდებარეობს სამუარო

- ბ I. "Опись имения, состоявшему в Рачинском уезде, поступив-
шему в казну за участие в бывшем в 1820 году бунте кня-
зя Георгия Цулукидзева. — Учтена 30 октября 1850 года",
საქ. სსრ ცენტრ. საბ. საისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონ-
დი № 18, საქ. № 16, გვ. 101-110.
- II. "Опись имения, состоявшему в Рачинском уезде, поступивше-
му в казну за участие в бывшем в 1820 году бунте кн.
Георгия Цулукидзе. Учтена октября 1851 года, 1850,
გვ. 111-116.
- III. "Опись имению, состоявшему в Кутаисском уезде, поступив-
шему в казну за участие в бывшем в 1820 году бунте кн.
Георгия Цулукидзева. Учтена мая 18 дня 1850 года", 1850,
გვ. 119-121.
- IV. "Опись имению, состоявшему в Рачинском уезде, поступив-
шему в казну за участие в бывшем в 1820 году бунте. Уч-
тена..." 1850, გვ. 122-123.
- V. "Опись имению, состоявшему в Рачинском уезде, поступив-
шему в казну за участие в бывшем в 1820 году бунте князя
Хосия Цулукидзева. Учтена мая 27 дня 1860 года", 1850,
გვ. 124-126.

იქმნებოდა მისი სპეციალური მუშები, მაგრამ საფიქრებელია, რომ ეს მუშები იყვნენ მისი საკუთარი ყმები.

6. რამხანაურად იქმნებოდა, რომ 1850-იანი წლებიდან მუშაობდა გ. მუ-
ლკინის მამული მუშის სახელით საკრწინიდან იქ. 1850 წელს ეს მუ-
შის სახელი 7405 მანეთს უდრდა, 1851 წლისათვის კი იგი 4359 მანეთ-
სამდე შემცირდა. ეს კი ამ მუშის მუშის არარსებობის გამოა, არა-
მატომ მისი სახელიდანაც დაკლებული იქნა. მუშის სახელის შემცირება
სწორედ იმის გამოა, რომ ამ წლის მუშის მუშის, რომელიც
ყმის უფრო ახლოს ახალი სახელის მუშის მუშის უფროსობის,
არასახარბილო ხვალისებრი მდე უფროსობის,

7. სამხრეთით არ მოკლებულა უმცირესი ისეთი საინტერესო სა-
კრწინის შესახებ, როგორცაა საკრწინი უფროსობის, სა-
სახელების, ამის კიდევ შემოსავლის ხარჯის გლობალა და მიმართებას
ღობის შესახებ. მაგრამ, მამული მამულიდან სიმბოლო, ქვიშა და
ხე-ფეხი, მაგრამ ეს უფროსობა სახ სასახეობა და შემოსავალი მას
ბმარებოდა, ეკუთვნისა. 56.

როგორც აღნიშნული იყო, 1820 წელს აქამდელი მიწის მფლობელთა-
დის ხაზინაში მამული მამულიდან აგრეთვე მათი ხისი მუშის მუშის.
ეს მამული იყოფოდა მუშის, ხინისა და საკრწინის უმცირესობა.

მუშის უმცირესობა მუშის: ამაღლი, გინის-უმაღლი,
ქვიშა, მამული, მამული, ქვიშა, ქვიშა, ქვიშა, ხე-ფეხი.

ხინის უმცირესობა მათი ხ. მუშის მუშის მამულიდან სოფ. სა-
მუშის მუშის, ხოლო საკრწინის უმცირესობა - სოფ. ქვიშა.

8. გინის მუშის მამულიდან მსგავსად, ხისი მუშის მამულიდან
მუშის სოფლის - უმცირესობა მუშის მუშის მამულიდან მუშის მუშის

56 საქ. სსრ კონსტიტუციის სახელმძღვანელო საინსტრუქციო აქტის ქვიშის
ფორმის, გინის № 18, ანან. № 1, საქ. № 16, ფფ. 101-129.

მალს.—მაგონებური სისტიმის დამახასიათებელი ნიშნები:

მაჟაბ ხ. წულკიძის მამული შედარებით მცირე მასშტაბის სამეურნეო ერთეულია, მაგრამ ფიქიურია იმდენად, რამდენადაც მის სოციალურ-კონომიურ წიგნში ვერ ვამჩნევთ ბურჟუაზიული ხასიათის ელემენტებს.

ბუბუკის უბანში აღნიშნულ მემამულეს ეკუთვნოდა 18 კომლი ამნაური და ციხის, ხონის უბანში — 16, ხოლო საჯავახოს უბანში 49 კ. ამნაური და ციხის. მდიდარად მ.ხ. წულკიძის მამულში ირიცხებოდა 442 ორივე სულის ამნაური და ციხის.

პირადი სამსახურისა და მუშაკების აგრეგე ნაჭურვალური წარის სახით ციხეში მუშაობენ ხ. წულკიძეს, ფულზე გადამყვანი, წილურად სამუარო უბიძგენ 20-65 მანეთი⁵⁷. მაგალითად, საჯავახოს უბნის, სოფ. ქვაკვარის მესოფრები ციხეები იქნაპირ და გიორგი მანძელები უალ-უალე ფლოდენ 8 ქვევა სახნავ-საფეს მიწას და ფეეს, 2 ქვევა ვენახის ბაღს. იხინი მუშაობენ სამსახურსა და სამუშაო ვარდებულები შესრულებასთან ერთად, წილურად აძლევენ 1 სხვარს, 4 ქაბაშს, 3 ბაბინ ხორბალს, 4 ჩაფ ღვინოს, რაც ფულზე გადამყვანი შეადგენდა 19 მან. და 85 კაპ.

ბუბუკის უბნის, სოფ. გორისუბნის ციხეები მათე და ბასილა კონონელები უალ-უალე ფლოდენ 5 ქვევა სახნავ-საფეს მიწასა და ფეეს; 5 ქვევა ვენახის ბაღს. მუშაობენ სოფელი მამულის წილურად აძლევა 2 სხვარს, 1 ლარს, 40 ჩაფ ღვინოს, რაც მათ მიერ სხვა საბაგონ სამსახურისა და სამუშაოს შესრულებასთან ერთად წილურად 65 მან. და 90 კაპ. შეადგენდა.

მემამულე ხ. წულკიძის ციხეები საერთოდ ფლოდენ 745 ქვევა სახნავ-საფეს მიწას და ფეეს, 173 ქვევა ვენახის ბაღს და მუშაობ-

57 საფ. სსრ კონსტრუქციის სახელმძიფო საინფორმო არქივის ქუთაისის ფოლადო, ფონი № 18, ანაწ. 1, საფ. №16, ფფ. 122-126.

სამფლობელო, რომლის მარტო ფეხ და საძოვრები 115.000 რუსეთის
 მუდგენდა. აქედან 70,000 რუს. სასარგებლო ფეხს უკავია, 30,000
 რუს. საძოვრებს, ხოლო 15,000 რუს. კი - კრეფებსა და ბურუნარებს. კ. პაპუ-
 მქელიანის ფეხსა და საძოვრების წილური მემოსავალი, ჯერზე გააყ-
 ვანო, 3627 მან. უპროდა. ეს ამას დაუვმატებო 196 კომლი ციხის
 მიერ ჩაბუხვეის ფეხის მიწების სარგებლობის გაყვანა (კომლიდან
 3 მან. 80 კაპ.), მაშინ, ადინძელი მფლობელის წილური მემოსავალი
 4372 მან. მუდგენდა.

როგორც სააქტიუო მასალებიდან ჩანს, 1857 წელს, კ. პაპუმქელი-
 ანის სიკვდილომ დასჯის შემდეგ, მისი კუთვნილი მამული ხაშინამ
 ჩაიბარა, რისთვისაც მისმა ქვრივმა და სხვა მემკვიდრეებმა მთავრო-
 ბისაგან უნაპროვლა მისი 150,000 მან. ფულადი ანაბოლურება ⁵⁹.

მემკვიდრეობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ კონსტანტინე და-
 მქელიანის სამფლობელოში არ ჩანს დაქირავებული მროშის გამომყენე-
 ბის წიშები და უშუალო მწარმოებელი კულაფ ფმა ციხისა, მუწრწეობის
 ნაწარმს არ აქვს სასაქონლო ხასიათი, არ მოკვეთილება ცნობები სა-
 ბაგრო კავშირის შესახებ. მოვლივე ეს მუწრწეობის წილური მემოსავ-
 ლის სიმტკიცისა დასტურდება. ამდენად, უჭირვობა ეს სადუწრწეო ურ-
 თელობა გიჟური ფლოპალური მამულია, რომელსაც არ განუცოდა უპოქ-
 საფეხის დამახასიათებელი სოციალურ-კონომიკური ცვლილებები.

3. იმპერატორის სამაჟი კაონის დამაღობი

მედიო ფლოპალური სახე აქვს მენარჩუნებულნი აგრეფე იმერეონის
 სადუწო კარის მამულიებს, რომელთა ადუწრილობა დაკლთა ქუთაისის
 საკუბერწიო არქივის ფონდში. "Ведомость о живых претендующих

59 საჯ. სსრ უნგრეალური სახელმწიფო საისტორიო არქივის ქუთაისის
 ფილიალი, ფონდი № 18, საჯ. № 2185, ფ. 2-60.

бывшего Императорского царя Давида Георгиевича супругою Анною Матвеевною, Училища ... 1818 года".⁶⁰

ამ რეკლამებში წარმარებენილია იმერეთის მეფის რეგო გიორგის ძის სამეფო კარის სამფლობელოები: 1. საჯავახოს სამბიოფო მამული, რომელშიაუ შევიძოდა 18 სოფელი - კარაუზანი, ჩიბოფი, ბეზიბოფი, ბურნაფი, ქვემოხეფი, კიპოზანი, აბაშა, გორჩეული, იბეფი, მიხაკურა, ხარგაული, მავან ანტელოზი, ბარჩი, ნიკეგვა, ნილა, ქვაბოფი, გუჯუარი, გამორჩინებელი⁶¹. 2. საჭილის მამული, რომელშიაუ შევიძოდა 18 სოფელი - სამგრეფია, სანავარფი, ნაჭარაული, კვინტონტალა, ილოჩი პიჩველი, ილოჩი მეორე, ქონისუბანი, კვარი, გუჯენაჩი, კოფლო, ლევიჩი, სილოჩი, შუა კარაქი, ნაფოსბევი, ბოკაში, ფილოპი, საჭარა, გილეფი⁶².

60 სავ. სსრ კენტრალური საბერძნოფი საიუსტიჩი არქივის ქვაბოსის ფილიალი, ფონი № 18, სავ. № 1701, ფ. 1-8.

61 იქვე, გვ. 1. "Имяние Джаваховское то есть Саджавახская округность или волость, которая в царствование царя Давида Георгиевича отдина была из числа царских имений в приданое за тещею его (а матарь претядательниши) урождению князю Христофору оставшася вдовою по смерти мужа ея князя Матвея Орбалиани при выходе её в замужество за князя Вахтенга Гургалиа на пропитание по смерти, которая бывъ за живъ в замужестве не более года умерла, то после кончаны ея царем же Давидом взято опять в число царских имений", (იქვე).

62 იქვე, ფ. 1-2. "Имяние Чхавское то есть Сачхавская округность или волость. Оное имяние Имеретинскими царями Миагрельским владельцам было много раз отдаваемо и отнимемо, а царем Давидом Георгиевичем супругом претядательниши отдина было Кацля Дадяну, а посмерти его им же Давидом Георгиевичем от Григория Дадяни отца нынешнего Владельца взято в число Имеретинских царских имений" (იქვე).

բանքն արժուող 69, 9. Յեմույարևանի սամգրոնները 10, 10. Լաճուկյանի
ժամերը 71 .

Բանասերընդունի մշտրնեղծինս պըճրնուղծոնքան Բանս, որոն ոմերդեոն
Լամեղք յարևանի մամուլընս ան Յեղեմիա Քնյուսոնի Լալանոնմըքըն արուղ-
ծընի քա իճըն յոքըն Յեմարհրնեղծըն արևն զարթալարնի մշտրնեղծոնսազոնս
բամանսոսազեղընի Լուսուարդոն-ճարնոնմուրնի նոմնեղծոն. ան Լամեղքընումն
յեղեղեմոն Լաճուկյանմանարդ, աճանցընումն ճոնանրնընդոնսազոնի Բանոն-
մըն, ճամնոն, ճամոնքըն քա Լալարնուրն - Լամոնանթրոն մամուլընս. Լամե-
ղք մշտրնեղծումն ոմոսեղծոնքա 1965 ամնարն քա զընի 72. Ե՛ր ճեղքըն-
ընումն ան ճոնուրդեոն Լանընդոնքընս, Լալարն Յեղեղծոնքա քաճուրդընըն
քալոնրաղծընի մշտն Լալարնուրնսընի, քանարհըն Լամեղք յարևանի մամուլընումն
ան Բանս քալոնրաղծընի մշտնաղծոնի ճոնոնի զանարդընյոնի նոմնեղծոն, ան
ճոնընարդընս քնոնքըն արդընը Լամանրն յոնոնրոնոնի, յարդընընի քա
ընոնս քա Յեմոնսաղևանի Բանոնմոնի Յեղևանքըն 73 .

- принадлежавшим князю Ростому Эрнстову, на коего тот царь про-
гневавшись лишил его глаз и саго имения, которое о того вре-
мени до поступления Имеретии под российское управление было
в числе царских имений." (ո յ յ յ).
- 68 ո յ յ յ, "Вместо для построения дворца иманем удела принадле-
жало имеретинскому царевичу Георгию отцу бывшего вя оуруга,"
(ո յ յ յ).
- 69 ո յ յ յ, "В Чхарокой округности в остатках разрушенных древ-
них отрогий одно церковь, а другие башен бывших," (ո յ յ յ).
- 70 ո յ յ յ, "Деревни - Парихнали, Логовани, Улсисиси. Сие имение
при царе Соломоне I-м было в числе удела брата его царевича
Арчила отца последнего царя Соломона 2-го после коего посту-
пило в число царских имений: кое отцано ошло царем Соломоном
2-м незаконнорожденному брату своего Мамука. Но как он убил
князя Чякована, то от него сие имение отнято в число царских
имений," (ո յ յ յ).
- 71 ո յ յ յ, "Имение Сапайчаво со всею окрестностью и дворьями
Сапайчаво была крепость, которая после Имеретинского бунта в
1813-го году по распоряжению бывшего Правителя Имеретии по-
койного Генерал Майора Симоновича разрушено. Имение сие при-
обретено в числе царских имений во время царствования Соло-
мона I-го братом его Мамуком: крепость от дворянина Найтадзе,
а селение от князей Чавчавадзевых," (ո յ յ յ).
- 72 ո յ յ յ, քք. 1-Ը.
- 73 ո յ յ յ.

4. ჯამბი სიამის და ლორჭეთიყვანიძის მამული

ფეოდალური მეურნეობისაგვის გამახასიათებელი ნიშნებიც არის მარბოტენილი ქუთაისის გუბერნიის სოფ. ტუაძეთაძის ნიქოვრებზე თავად ვამბე რევაზის და ლორჭეთიყვანიძის მამული, რომელიც მან 1892 წელს უბოძა თავის ნაგესავს რომენტი ალექსანდრეს და ლორჭეთიყვანიძეს⁷⁴.

აღნიშნული მამულითი გაერჩიანებული იყო თავადის სასახლის კარმი-
ძამი და ნაკვობიანი, ვენახის ბაღები, სახნავ-საგესი მიწები, ფეო-
დალური მამულიანი ნიქოვრები, საოჯახო ნივთები და ძვირფასეულობა⁷⁵.
აღნიშნული მეურნეობის შესახებ ჩვენ მიერ გამოვლინებულ მასალებში
არ ჩანს ბუნებრივი ურთიერთობისაგვის გამახასიათებელი ელემენტები
და, ამდენად, ვაჭირობა, ვ. ლორჭეთიყვანიძის მამული იმ ტიპის ფეო-
დალური მეურნეობაა რუსეთის მიჯნაგვის, რომელსაც არ განუყოფია
ახალი პერიოდი ბიზნესების შესაბამისი ცვლილებები.

5. სომხი მამულიანი სასახლის მამულიანი მამულიანი მამულიანი

თავად სომხი მამულიანი, მამულიანი მამულიანი, (მამულიანი ვიქოვრები)
ვ.წ. სასახლისმამულიანი (სამამულიანი) მამულიანი ვიქოვრები, რომელიც 13
სოფელს აერჩიანებდა. სოფელიანი მამულიანი ვიქოვრები სომხი მამულიანი
მამულიანი ვიქოვრების ვამი ხამიანი მან აღნიშნული მამულიანი მამულიანი-
ვა⁷⁶. მამულიანი მამულიანი მამულიანი მამულიანი მამულიანი და
მამულიანი მამულიანი, მისი მამულიანი 6,000 მამულიანი მამულიანი. აღნიშ-
ნული მეურნეობაში გაერჩიანებული იყო სოფლები: მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი,
მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი,
მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი, მამულიანი⁷⁷. აღნიშ-

74 საქ.სსრ კონსტიტუციური საბერძნეთის საბერძნეთის არქივის ქუთაისის გუ-
ბერიალი, ფონი № 23, ანაწ. 1, საქ. № 7, გვ. 14-15.

75 იქვე, გვ. 1-40.

76 მამულიანი, მამულიანი, ფონი № 127, ანაწ. 1, საქ. № 9, გვ. 3-12.

77 იქვე, გვ. 7.

ენერჯიზაპ შეუბრძნე, ხუნასა და ზესვას გარდა, ჭრადიკოტურის
მევენახეობის გარდა, სხვაგვარ მარმობის საშემდისაყ...

ამ მხრზე მუერაპ ჰუეზესი მითმუბი. მუინთმუბა ჩვენი ქვეყნის
პასაველთ ნაშრომი...

პასაველთ ნაშრომი ამ უკანასკნელს ძრის, სჯი ახისა და რესის
მლის განმავლობაში ძლიერ გავრცედა სხვაპასხვაგვარ მარმობა
და ალემ-მიკეობა. მუბამ მელს აქვან რანგენიზე მილიონი: ჟუბი სი-
მინიტი გარის საბელარის გარეთ, მუბამ მელს აზარბეული მავი ქვა ამი-
რის გეგამიზის გულიდან და იგმავუნდა მავი ბრვის აღმოსავლეთ ნავ-
სამგურებში. უმბერესი ქალაქები და პაბები იქ სავესვა ჩვენნივე სი-
სხლისა და ხორისი მოვარებთ; მუბამ მოვერის სწობა ახალი საბამ-
რს აგვიღების დაარსებაზე; ახალი რანგუების პაშესებაზე... ვინ
გაიგონებდა უნი, რომ ხარისხებან კას რაიზე მარმობა პავნეს,
სიმბიპრის მყარ გემოვებნა და მის შემუშავებას გამოსტეობა...
მაგრამ ახლა კი ამგვარი მავალიებთ ხშირია, და, ღებრმა ქებნას,
რომ უჭრის გახშირებს გონიერებთ, ქვეთ და მიხერებთ მშრობელ-
ლა და მწარმობებლთა პასიობი.

რეკორე ჩანს, ივანე მარამელი ამ მერილით ძველი ჟეოპალური
მეობილების რევევისა და ახალი მუჭვამიული მარმობის მესის გან-
ვიმარების სასარგებლო მუჭვენობაში რაიონალური მეობების პაშერ-
გვაზე მიუხილებს.

"გუზნის გეგა", ზვეის 1875 მლის კორესპონდენციამი გამოსტეამს
სურვირის სასოჭო ადგილ-მამულების პამამუშავებელი ამბანაგობა
პაარსების მესახებ. მერილის ავჭრის მიმანმუშონილად მთარნა სასო-
ჭო მამულების გავრჩიანება, სავრეობ ამბანაგობისაგან ამორჩეული

81 "პრობა", 1885 წ., № 191, გვ. 1-2.

კატეზის ღეპაბხედეველობის ქვეშ. საეროთ შემოსავლის ნაწილიდან აბხა-
ნაგობა შენსტოის მანქანებს, სასუქებსა და სხვ.⁸².

"ბრუბა" მნიშვნელოვან ადგილს უმობს ნიპაგის განყოფილებების
საქმის. ამ მხრზე დამახასიათებელია წ. ახვლედიანის სტატია "ბრუბა
სიჭყვა ჩვენს მეურნეობაზე", რომელიც . ავტორი ნიპაგის დამუშავე-
ბასა და განყოფილებას სოფლის მეურნეობის რაციონალიზაციის საქმიეში
გაპამწყვეთ მნიშვნელობას ანიჭებს⁸³.

1895 წლის ჟურნალი "კვარძი" გამოქვეყნებულ სტატიაში მოხსრობი-
ლია სომხების უკლუროის მოყვანის გაუმჯობესების გზებსა და მეოფებ-
ზე-კორესპონდენტი მოიხსოვს სოფლის მეურნეობის ამ დარგის გაუმჯო-
ბესებას. სამაგალიოთ მას მოჰყავს და იწონებს კიდეც რ.ვ. დონეციის
ხემალებას, რომელიც ლაპარაკია ნიპაგის განყოფილების, მანქანებში
მინის დამუშავების, ჟესტრუვისა და სომხების ვ.წ. კვაპრაველი -
ბუბობრივი წესით ჟესვის დანერგვის შესახებ⁸⁴.

პრესა მნიშვნელოვან ადგილს უმობს მევენახეობა-მეღვინეობის
დარგის განვიშარება-გაუმჯობესების საკითხს დასავლეთ საქარველოში.
პრესის ხანამშრომლები წერენ ევენახის ახალი (ამერიკული) ჯიშების
გაერყელებასა და ნოვლა-პატრონობის შესახებ. ამ საკითხთან დაკავში-
რებოთ "ივერია" 1893 წელს ბეჟბავს წერილს კავკასიის საჟილიქსერო
კომიტეტის კრების შესახებ, რომელიც ჩატარებულა ეუსთისში. ამ კრება-
ზე წაკითხული ცნობილი მეცნიეროთ (მარინი, ჟორჯარტი, მელიქიშვილი,
კოვალევსკი, შიმანოვსკი) მოხსენებები, დასავლეთ საქარველოში ვა-
ბის ახალი ჯიშების გაერყელებასა და მის მოვლა-პატრონობის საქმესთან
იყო დაკავშირებული⁸⁵.

82 "კვანის დედა", 1875 წ., № 14, გვ. 2-5.

83 "ბრუბა", 1872 წ., № 7, გვ. 1-2.

84 "კვარი", 1895 წ., № 26, გვ. 5-7.

85 "ივერია", 1893 წ., №105, გვ. 1-2, № 112, გვ. 3.

"ივერია" აქვეყნებენ წერილებს აგრეთვე ქუთაისის (ჭობას) და საქარის საცხელი საწერვე საბავშვების მუშაობა - საქონაწობის შესახებ. ცნობილი აგრეთვე მდებარის - სტაროსტრეკისა და ვიბრეშკის მიღება-წეობაზე და ა.შ.⁸⁶.

როგორც ცნობილია, სოფ. საქარაში საფილქსიონო საბავშვო იყო წარმოდგენილი, წინადაცების შესასწავლად იქვე აღმართულია იყო გამარჯვებული. ამ საქმის ვ.ა. სტაროსტრეკი ხელმძღვანელობდა. მისი პირადი ინიციატივით საქარის საცხელი საბავშვო ამერიკული ვაშლის კომპონის სპეციალური საცხელი ბაღი იყო გაშენებული. სტაროსტრეკის მიხედვით-ბავშვი ქონდა აქვე სხვადასხვა კომისიის ფუნქციური მცენარეების გაშენება⁸⁷.

ქუთაისის გუბერნიის მუხამბელებსავე იმ ამერიკული ვაშლის მიღება-შეგროვების საქმის შესასწავლად მთავრობა ამ მხარეში გამოგზავნის კავკასიის საფილქსიონო კომისიის ვესპერელებს - ი.ა. სტაროსტრეკის, როლეს, ლე. ვრ. ნაკაშიძეს და კანკარაძეს⁸⁸.

ქარაზე პრესაში ხშირად ქვეყნდება წერილები მიწაში მოქმედებისა და სახელმწიფო ქონებაში მიწისფრის - ეროვნული საქარეველში ყოფნის შესახებ. როგორც ამ წერილიდან ჩანს, ეროვნულ დასახელებში მათში და ჩაქვის ჩანს პრესაში, პანფილესებულ ამ მხარეში ადგილ-მამულები გამოქვეყნდა და მუხამბეების ფუნქციური კვლევების (ჩან და ციფრული) განვიხილავთ. ქუთაისში ყოფნისას მას გასული-ჯავს სამეურნეო სასწავლებლის მუშაობა.

სამეურნეო საბავშვების წევრთა ქრებაზე წაკითხულ მიხედვებში ქუთაისში მიღებაზე მინისფრის წარმოდგენის მიხედვით სამეურნეო სასწავლებლის, მუხამბეების სასწავლებლად გამოყენებისა და

86 "ივერია", 1893 წ., № 226, გვ. 1, 1894 წ., № 76, გვ. 2.

87 "ივერია", 1893 წ., № 35, გვ. 2.

88 "ივერია", 1897 წ., № 47, გვ. 2.

საჯუბერნიკო საშუალო სკოლის დაარსების შესახებ. მიზისუნებღებში სხობ-
 ვდენ ავრევე მიწისსტრის ამ საქმისთან დაკავშირებში ჭურაბი სახსრე-
 ბის გამოყოფას, მიწების საგამიჯენო საქმის დაქარებას, საბღვარგა-
 რე სწავლისაგვის ახარგამიქობის გაგმავნასა და იქთან კი სწავლუო
 კაკბის მიწვევას⁸⁹. ერმილოვი საქარის საკბელი სანერგე მეურნეობაშიც
 ჭოჭოლა, დაინტერესებულა სანერგის საქმიანობით, გასცნობია მეურნეო-
 ბაში გამუნებულ და სონავარბი გასამუნებელი ვაბის სხვადასხვა ჯიშე-
 ბის (მაურა, დაბევა, ალადასტური, სამიქია, ჭამური, ძველი შავი,
 ცოლკაური, რკალეში, ნივანე, იბაბელა) პერსპექტივად გვამის და სგა-
 რისელიკის სათანადო დახმარებასაც შექმნიებია⁹⁰. საკობთან დაკავში-
 რებით დახასიათებელია ზევა ვ.ს. მიქელაძის სიგვეს, რიბელიც მას
 ერმილოვის პატივისცემად გამოართო საუბმებზე წარმითქვამის. ერე აბილი-
 ბე იცო ამბობს: "დასავლეთ საქარებელით ადნაუთიქვილის არასდროს არ
 ქონია ბიბი შამვი, ჩვენი კუთხილითა გლებებზე იცო დახმარებულ...
 მარამ ბაჭონებობის გაუქმების შესახებ მანითესტის გამოცხადების
 დიდად, ზევადადნაურობას ნინ დაუბევა უკიპურეს სილგაკე... გლებ-
 ბთან ერეაპ წაგვერგვა ერეაპ ერეი სახსარი კუთხი-ბილითა და ამი-
 ტომ დავერით უმიწაველიც და უნებებო... ჩვენ გვსურს ხმარი მეუღვა-
 ლთ გუგონთ, რიბი და ბრძოლები კი მივიბობიანი მიწიბი⁹¹, - ამბობს
 მიქელაძე. მისი ამრით, დასავლეთ საქარებელით ზევადადნაურობის ბიბი-
 მარებთ გამიწარებება ნაშინ, ზე ამ მხარეში ჭაროთ დაინერგება სა-
 სოჭო-სამეურნეო, გვენიკური და საბელისნი ცოქნა⁹². ზ. მიქელაძის

89 "ივერია", 1894 წ., №203, გვ. 2-3, მიწათმეურებობისა და სახ. ქონ-
 ნებათა მიწისსტრი ბაბუშისა და ქუთაისში.

90 "ივერია", 1894 წ., №208, გვ. 2-3, მიწათმეურებობისა და სახ. ქონ-
 ნებათა მიწისსტრი საქარის სანერგე ვენახში.

91 "ივერია", 1894 წ., № 206, გვ. 2, მიწათმეურებობისა და სახ.
 ქონებათა მიწისსტრი ქუთაისში.

92 "ივერია", 1894 წ., № 206, გვ. 2.

Մեզմեծարյո՞ւր յէլս ոս զայժեղ, որո՞ թանարեղե ճարարեղեղոս թայսթանեղ-
 րոննիս Եսնս թա թառո Մեղարեղոննիս Ժթարհեղնա Յեղողոթ հայտողեղարո
 Թրոննա-Մայրնոնոնոնոնոն թա Մայրնոնոնոնոնոն Մայրնոնոնոնոնոն թայրնոնոնոն-
 ծոնոնա Մեղարեղեղարո:

Երանելի Պրոնոնոնոնոնոնոն յերևոյ Մեղարեղեղարոն յարողոս յեղողոն յարեղեղ
 XIX ս. Մեղարեղ Մեղարեղարոն ոնեղ Մեղարեղարոն յերևոյ Մեղարեղարոն, որեղեղեղ
 հանն 93, յերևոյնոնոնոն յարեղեղարոն 94, Մեղարեղեղ - Մեղարեղեղարոն⁹⁵,
 թամթարոն⁹⁶, թամթարոն⁹⁷, թայրնոն 98, Մեղարեղեղարոնոն 99 թա Մեղար-
 թա Մեղարեղեղ թա Մեղար-Մեղարեղեղարոնոն ոնոն թայրնոնոնոնոնոն:

Մեղարեղ յերևոյնոնոնոն յարեղ Մեղարեղարոն Մայրնոնոնոնոն Մայրնոնոնոնոն
 Մեղարեղարոնոնոնոնոն թա հոնն յերևոյնոնոնոնոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն
 Մեղարեղարոն. Մեղարեղարոն ոննաեղարեղ Մեղարեղարոն, որեղեղեղ յա Մայրնոն
 Մեղարեղ թա Մեղարեղ Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն¹⁰⁰.
 Մեղարեղարոն Մեղարեղարոնոնոն հանթարեղարոն Մեղարեղարոն ոննոնոնոնոն
 Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն
 Մեղարեղարոն, Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն ոննոնոնոնոնոն Մեղարեղարոն
 Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն Մեղարեղարոն
 Մեղարեղարոն. Մայրնոնոնոնոնոն Մայրնոնոնոնոնոն Մայրնոնոնոնոնոն
 Մայրնոնոնոնոնոն

93 "Պրոնոն", 1897 թ., № 176, ժյ. 3.

94 "Պրոնոն", 1895 թ., № 143, ժյ. 3.

95 "Պրոնոն", 1897 թ., № 278, ժյ. 3.

96 "Պրոնոն", 1895 թ., № 141, ժյ. 1.

97 "Պրոնոն", 1887 թ., № 55, ժյ. 2, 1896, ժյ. 2, 1899, ժյ. 2,
 1892 թ., № 49, ժյ. 4.

98 "Պրոնոն", 1894 թ., № 65, ժյ. 2.

99 "Պրոնոն", 1887 թ., № 47, ժյ. 2, № 49, ժյ. 3-4, 1890 թ.,
 № 30, ժյ. 2, 1891 թ., № 152, ժյ. 2-3, 1894 թ., № 8, ժյ.
 1-2, 1895 թ. № 137, ժյ. 1.

100 "Պրոնոն", 1868 թ., № 42, ժյ. 1-2, 1871 թ., № 5, ժյ. 1 № 11,
 ժյ. 3, № 41, ժյ. 2, 1872 թ., № 13, ժյ. 2-3.

სამწარმოო წამოყვამბა ღარბი პოპულარობიდან, ბუნებას საკუთარ და ამ საქმის ცნობილი სპეციალისტის - ენციკლოპედის სტატუსი¹⁰¹.

წ. ახვლედიანის მიღებადგომას უნაყოფო არ ჩაუვლია. კახეთის შიშ-
 ლტობა მემამულეებმა რ. ჯანგიერმა, გ. ჯორჯაძემ, ვ. მამაყვამ
 და სხვებმა მარბაყ მიწაყვეს რძის წამარბის არტელები¹⁰². ქუთაისის
 მახლობლად ამ საქმის ხელი მიჰკიდეს და სათანადო შიშვილი მიიღეს
 ძმებმა მიტანდათლებმა¹⁰³.

გარბამავარ პერიოდში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა სასოფლო-
 სამეურნეო და სამრეწველო განვითარებას. მათ მეთრწნეობის რაციონალიზა-
 ციის საქმში გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდათ. ამ მხრზე მტყად საი-
 წვერესა გამოვლენა, რინელი მონაყვითა კილები 1897 წელს. რიგორც
 "ივერიის" სპეციალური კონსპონენტები მალაქია ბოქვამდე წერს, ამ გა-
 მივითნამდე წამოგვენიღნი ყოვილან საწარმე-მასაველეთ რუსეთის ცნობი-
 ლი მემამულეების, ცრაყების - პოტოციის, გერეშენკოს, კოპიების,
 ბრინიციებისა და სხვათა რაციონალიური მამულების ექსპონატები¹⁰⁴.

გამოვითნის საქმის უყურადღებოდ არ ტოვებს აგრევედ ჟურნალი
 "კვარი". 1898 წლის № 41-ში იგი აქვეყნებს სტატიას "კავკასიის
 მიერე საბალონი გამოვითნა მბიღისში"¹⁰⁵, რიშვილიც გვაწვდის ცნობას
 გამოვითნის მონაყებისა და მებალეთა კრების მონაყვის შესახებ. აქვეა
 წამოგვენიღნი კრების დღის წესრიგი: 1. ბალკელობა კავკასიაში,
 2. ხილულობის გამოვითნა, 3. დეკორაციული ბალონობა, 4. დეორფას
 მიღწარეთა გამოვითნა, 5. მვერნახობა-მეღვიწეობა, 6. მიღწარეთა დაყვი,
 7. ხილუობის გამოვითნა, 8. მებარეშემეობა, 9. მეთრეკეობა, 10. ხარბ-

101 "ბარობა", 1872 წ., № 21, გვ. 4.

102 ი ქ ვ ე.

103 ი ქ ვ ე.

104 "ივერია", 1897 წ., № 187, გვ. 2-3, № 193, გვ. 1-3, № 198,
 გვ. 1-2, № 203, გვ. 1-2, № 223, გვ. 1-2.

105 "კვარი", 1898 წ., № 41, გვ. 682-683.

მე მუშაბეობის გაერყელება¹⁰⁶. როგორც სტატისტიკიდან ჩანს, მბორისის
 გამიოფეა და მუშაბეობა კრება ძლიერ საინფორმაციო და სასარგებლო ყო-
 ფილა, რადგანამ გამიოფენამი მონამბორეობდნენ საბბრეო რუსეთის, ფრ-
 რიშიისა და ჩრდილო კავკასიის საკრეფის მუშაბეობი და მუშაბეობის
 ფირმები¹⁰⁷.

ქარბული პრესამი ხშირად ქრეფნბეობა მნიშვნელოვანი ყნობები
 ყნობილი მკრეფარაა და გამომყრნბეობა ნოღეაბეობის მესახებ, რ-
 მუშა მრობები მუხებობა დასაბეობა საქარბეობის მამბეობის რაკო-
 ნალიმაციის, ჭეწნიკური კრეფრების გაერყელება-ყნობობარების, სოფ-
 ლის მუშარნობამი კრეფრეობეობის გამომყენებასა და ჭეწნიკური პრე-
 რისის სხვა მნიშვნელოვან საკობებს.

უმდა აწინიშის, რომ ჩვენ ნიერ ბემობ მობანილი მასალებსა და
 ქარბული პრესის ფრეობებზე კამრეფენბეობა სხვა უამრავ ყნობას,
 უდავო დაბეობი მნიშვნელობა ქონდა მუშარნობის რაკონალიმაციის
 საწინისაბეობის.

ამას გარდა, დასაბეობა საქარბეობის ფრეობალი მამბეობის რ-
 კონალიმაციის საწმეში მობარობა ყნობიხის რაკობული მესობა კრეობა
 და ამ საწმისაბეობის აგარბეობა მუშა მნიშვნელოვან ლონისობებებს.
 ამ მემბეობამი იყი მოწმებობა 1842 და 1857 წლებში გამომყეობული
 კანონების მიხებეობა და აძლედა მონის წაკრეობებს და კრეობის რ-
 გორც აბეობობრეობა, აგრეობეობა რუს და უბიიერ პირებს. საფრანბეობის
 ქრეწეობობი ბარონ ბე-ლენბეობისაბეობი მონის წაკრეობის გამომყეობისა და
 კრეობის მიკამის ბობამბეობა მუშაბეობი ვრე-ვრეობა საარბეობი რაკრეობეობი
 კრეობეობა: "... На основании 142 ст. XII т. 2 ч. Уст. о город.
 и ослѣдк. хоз.ов.закона, гражд. изд. 1857 года, право на отвод
 земель в Закавказском крае, для разведения виноградных оводов,

106 "კვარი", 1898 წ., № 41, გვ. 682-683.

107 ი ქ ვ ე.

тутовых рош, сахарного тростника, хлопчатой бумаги, шидго и прочих растений, принадлежащих жарким климатом, представлено не только волюго звания /кроме крепостных/ Российском подданными преимущественно Российского происхождения, но и иностранцам, не требуя вступления их в подданство в течении десяти лет. "108

რასაცღეჲ საქარეველიჲნი, ბემოჲ რასახელებულ კანონმდებლობაჲ სწორჲჲ ამ ნუხის საჯუძველებე ნიილეს მიწებოი რა ფურარი კრედიტი სანიმუში საჯრე-სარეველებელი ბაქუბისა რა გორბიბის განსაშენებლარ ბარონბა რე-ლონგიერბა ¹⁰⁹, ნანძვილბა სახელმწიფო მრავლებბა იურ-რეველბ ¹¹⁰, ბოსკოველბა უაჭარბა ბაბილოვბა ¹¹¹, ინტოსის ქვეშევრ-ბობბა მარგბა ¹¹², აუაქმიოუსბა რუპრეხებბა ¹¹³, ქარეველბა ზავაქებ-ბა პეტე ¹¹⁴ რა მიხვირ ¹¹⁵ ნაკაშიძეებბა, ბოსკოველბა უაჭრებბა - ძმებბა ანანოვებბა ¹¹⁶ რა სხე.

რეორს ჩანს, XIX ს. პირველ ნახევარში მკავრბიბის მიერ გაჭარე-ბული რონისთებბანი ფეოდალურ-მაგონებური ბუჟწინებბის რაკონნარობაიიის მიმარეველები ვერ აღმადგინებბა მიხეხენებბს. სწორჲჲ ამავუ საქმისა-ეის უნაჲ გაეზოა სამსახურე 1902 წლის 11 მაიგის ღარილოჲ გამიკლებულ რამაჯებბიჲ კანონს - ბევენახებბის, ხეხილის ბაქუბისა რა ძვირუას მრავალწოვან მკენარეჲჲ განსაშენებლარ მიწებბის კერძო პირებბისაღვის მიკებბის შესახებ ¹¹⁷.

108 საქ.სსრ სახ.საიჭროხო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონიი № 18, ანაწ. 1, საქ. №422, გ. 20.

109 ი ქ ვ ვ, საქ. № 422, 452, 108.

110 ი ქ ვ ვ, საქ. №9, გ. 1-113, ფონიი №171, ანაწ. 1, საქ. №98, გ. 1-3.

111 საქ.სსრ კენჭარული სახელმწიფო საიხვოროხო არქივის ქუთაისის ფი-ლიალი, ფონიი №8, ანაწ. 1, საქ. № 117, გ. 1-168.

112 ი ქ ვ ვ, ფონიი №18, ანაწ. 1, საქ. № 173.

113 ი ქ ვ ვ, ფონიი №171, ანაწ. 1, საქ. №47, გ. 1.

114 ი ქ ვ ვ, ფონიი № 18, ანაწ. 1, საქ. № 2695, გ. 1-51.

115 ი ქ ვ ვ, ფონიი № 23, ანაწ. 1, საქ. № 3604, გ. 1-285.

116 ი ქ ვ ვ, ფონიი, №18, ანაწ. 1, საქ. № 1405, გ. 1-198.

117 ი ქ ვ ვ, საქ. № 2917, გ. 1.

ამ საქმელსა დაკავშირებონ, მიწაში კვებობისა და სახეობრივი
 კონტრასტის საზღვრის მიწაში კვებობის დაკავშირების ქუთაისის გუ-
 ბერნიის სახეობრივი კონტრასტის საზღვრის მიწის: " В видах ско-
 реяшего приступа к отводу частным лицам, на основаниях, указав-
 ных вышеприведенным законом II марта 1902 ., участков казенной
 земли для разведения виноградных, фруктовых садов и ценных
 многолетних насаждений, Департамент Государственных Земельных
 Искусств, по приказанию г. Министра, поручает Вашему Провохо-
 дительству безотлагательно представить сведения о том, какия
 земли, в пределах ведомых вверенного Вам Управления, могли бы
 быть предназначены на первую очередь для отвода частным лицам
 для вышеобъясненной цели. " 118

არნიშველი კანონის საკვლევი, დასავლეთ საქართველოს მაგნი-
 ტიკი რაიონი კერძო პირებზე იქონის წესით სახაზინო მიწების გადაბა.
 1902 წელს მდურველის მაგნიტი ამ საქმელსა დაკავშირებონ განიკო-
 ფილ იქნა 33, ხოლო ქუთაისის მაგნიტი - 66 სახაზინო მიწის წაკვე-
 თი 119. ამავდ წესით, სახაზინო მიწის წაკვეთი მიიღეს აგრეთვე
 შავი მღვიმის პირების მხარეში - ბაშვილის იქნა და სხვების იქნებო.
 მსუბანე კონცხზე სახაზინო მიწის წაკვეთი მიიღო ბაქოელმა ვაჭარმა -
 არნიკო მინიკილის ძე ფიქველია 120, ირან-ბაშვილი - სახეობრივი მრავ-
 ველია ალექსი ლეონის ძე საშაქვიელია 121, მახინჯაურთან - ივანე
 კონიკილის ძე კანკელია 122, ჩუჩუ - სუსთან - ვალერიან ვასი-
 ლის ძე ძიუბელია 123 და სხვებმა. არნიშველი პირები, ამ მიწის
 წაკვეთებზე აწყოძენენ სანერგობისა და სახეობრივ, ამხენებდენ დი-

118 საქ. სსრ კონსტიტუციის სახეობრივი საინფორმაციო არქივის ქუთაისის
 ფილიალი, ჟინიქი № 18, საქ. № 2917, გ. 1.

119 ი ქ ვ ვ, გვ. 6-7, 9-10.

120 ი ქ ვ ვ, საქ. № 2962, გ. 71.

121 ი ქ ვ ვ, საქ. № 2985, გ. 1.

122 ი ქ ვ ვ, გ. 2.

123 ი ქ ვ ვ, საქ. № 2985, გ. 1.

ძალაველზე საჯაროებელს სინამდვილეში ამ საქმის შექმნა - ძალაველზეა, კავკასიის მკვირს წაყვარება ძალაველს დაბრუნის საბრუნის სას-
 წავლებლის მნარჩველს აგრძობს მკვირს¹³². მკვირსანს უნდა გავსი-
 ნჯა კავკასიასა და კურძო, ამიერკავკასიის მხარეში მოქმედი გვლა
 საბაძინს საბრუნის სასწავლებელი, და შესახებ შედეგინა დაწერდ-
 ბინს ცნობები და მთავრობისათვის წარუგონა ახალი სკოლების დაარს-
 ბის პერსპექტივიანი გეგმა¹³³. ღიორიკო და პრეტვიკო და ეს საქმი
 განსაკუთრებული ყურადღებით შეინწავლეს ძალაველზე საჯაროებელში.

მევენახეობა - მკვირნიბისა და მუბრეშეშეობის დარგების განვიშ-
 რების შესახებ ქუთაისის გუბერნატორი კავკასიის მკვირსანს წა-
 უნარ საბრუნის უგრის სწერს: "Вашему Превосходительству известно
 какое важное значение имеют в здешнем крае виноделие и
 шелководство... на всем пространстве Кутаисского Генерал-Губер-
 наторства, по условиям климата и почвы, эти два предмета сель-
 ской производительности, могут и должны бы процветать с полным
 успехом, оделаться главным источником народного богатства и
 упрочить благосостояние всех сословий."¹³⁴

მკვირნიბის რაციონალიზაციის საქმი ძალაველზე საჯაროებელში და-
 ნიწ საყვარ-სარევენებელი უგრების დაარსებით. ასევე უგრის დაყუ-
 ნებელი იქნა ქუთაისში (გრძობი), ბაგრატის დაბრუნს წარუგებების ძირის,
 მკ. რიონის სასაქონელი. მას უგრის 50 მკვირსანდი მკვირს დაარსობი, სა-
 დაყ დაამშენეს ადგილობრივი და უბი ქუთაისის მკვირსანს უგრები:
 უგრები, წაყვი, დაყნა, მკვირს ხილის ხეები, ხეხილის ბაგი, მკვირსანს
 გვარები, აქ დაამშენებელი იგი საყვარ-სარევენებელი ბრუნის. დაწი

132 საქ. სსრ ცენტრალური სახელმწიფო სინსტრუქციანი ანტივის ქუთაისის
 ფილიალი, ფილი # 8, ანაწ. 1, საქ. # 921, გ. 2.

133 ი ქ ვ ვ.

134 ი ქ ვ ვ, გ. 43.

მონღოლს ღრანგი აგრძენობდნ და მებარებდნ. ჟერმაში მოქმედებდა
 საბჭო, სადაც დანებობის წინსვასაც იცავდნენ ძვირფას ფრანკონს,
 რიბონსა და სხვა იშვიათ ნივთებს. პირველად ამ საქმის ინიციატორი
 იყო ქუთაისის კუბიკმსტრონი ჯეგოვი. გაგარინის წამოწყე-
 ბული საქმი სისრულეში მოიყვანეს მისი სიკვდილის შემდეგ. ამ მიმარ-
 ჟებობა მუშაო საფუძვლებია მარის სამსახურება. აწინშეული ჟერმას-
 ზან არსებობდა საბაროსნო სასწავლებელი, გაგარინოვია მუშონობის
 სხვადასხვა პარტი: მუხილეობა-მევენახეობა; მედოსწენობა, მუდრე-
 შუმიობა, მეხაბდაქოობა და სხვ. აქ მონაწივეს და გააგარინოვს სანე-
 რებები და საბჭოები. ჟერმაში განოყვანრი იშვიათ ნივთებსა წერტე-
 ბი და ბოსწენულის ჟესრი ვრცელდებოდა მოსახლეობაში. ქუთაისის სამეუ-
 რნეო ჟერმის ექსპონატები იცავდნებოდა სასოლო-სამეურნეო განოყენე-
 ბბე. 1861 წელს პეტერბურგის სასოლო-სამეურნეო განოყენაბე მარაპ-
 ტინეს ჟერმის წამარმი ზანბაქო და აბრეშუმი, რბღებრი მარაბაროს-
 ხოვნაო შვაფასეს.¹³⁵

საკიხბზან პაკავერიებობა მუშაო სანხვერესოა კავკასიის სოყლის
 მეურნეობისა და მრეწველობის სამმარჯველოს უყროსის 1861 წლის 17
 ჟებრერის მოხსენებობიო ბარბიო კავკასიის მეფისნაევიოსაბბი. აწინი-
 შლო რკუმიწებობი მარბოპტენილია კავკასიისა და, კერბო, სპერბოველიში
 მევენახეობა - მეხილეობისა და სხვა ჟევერიკურ კურტორბოა გავერელები
 - განვიზარბობის რონისძობბობა პერსპექტიული ბეგბია. მოხსენებობიო ბა-
 რბიო შეილავს სახაბინი, ბოგანოკურბი და კერბო ბარბობის გაპახალინებბა
 - განვიზარბობის პროექტსაო. რკორი იბქვა, ამ საქმის მოსაბვარბებობა
 იყო მივერინებული ენობილი სპეციალისტი - ბეიბზანი ქუთაისში, რბურ-
 ტებობი, ჟოხობი, სოხობი, სვავროპოლი, გობლიარსა და გორბობი.¹³⁶

¹³⁵ საქ.სსრ ენგერალური საბ.საიგოროიო ანოქვის ქუთაისის ფილიალი,
 ფონიქი № 18, ანაბ. № 1, საქ. №99, ჟგ. 3-6, "სიკვარნი", 1860
 წ., № 6, ბვ. 122-125.

¹³⁶ პასახ. ანოქვი, ჟგ. 1-100.

მთავრობა უპირობოა დასაცემი საქარბეჯეტო პაუზირება ამერიკული და ჭრანტული ვაჭრის ჯიშები და ღვინის რანბაქების წესები და მუხრე-ბი ¹³⁷. ქუთაისის საცხერ-საჩვენებელი ჭერბა - სურის მთავარ მუ-ბაქებ ჭრანტი მინიერ ვერსიუ მუშაობა ¹³⁸. აგრე ჭერბა-სურებში და სამეურნეო სასწავლებლებში ვერობის ქვეყნებში არსებობდა. ჯერ 3000 1818 წელს უნობილია ჭრანტი ქობიქობა მათე რობბალია მარბაქინა პრევეტი ჭერბა-სურებში დაარსებისა ღრებში. ადგილობრივი პრევეტი-მა მანაქრბნი ამ სწუქის და რობბალს სისუქს 45,000 ჭრანტი ჭურბო რანბარბა. რობბალია 20 წლის ვარიო იქარის წესიო აიქო მამული და რაიჭუო მისი გამარქმისა მუქუვაბიქუ საბყისებბე. მას ამ მამულიო სასოჭლო-სამეურნეო მანქანა-იარბებების ქარბანაქ 30 რაქარსუთია. რობბალს ისე მანოქუქანია სარქი, რი მინობილ მებამბუქე - რაიქობა-ღობბაჭო რუბინისაქვის ქრექურენიქაქი ქარქუთია. 1827 წლიდან რობ-ბალს გამოქრბებენ მობბაქველები და მასობიქუად რაიჭუო საჭრანტეშიო ჭერბა-სურებში დაარსება. საჭრანტეშიო უნობილ სამეურნეო მარქვა-მეებს ვრბო საცხერი ინსტიტუტიო რაუჭუქებიაო გრინიქობი ¹³⁹.

სამეურნეო ჭერბების მესაბებ საინტეჩესო მეროლებს აქვეყნებს ილია ჭავჭავაძე გამბე"ივერიაში". ეს სარქი ილიას საქარბეჯეტოს სამეურნეო უბოქრბამი მუჭად მინიქველიქან მლქენად მიაჩნია. მას მინველიობათი აქეს ქვები იმერქეში მლქედი სოჭელ ჯობაიშის ჭერბა, იობიქოქ ნ. ნიქოქაძეს ქქინა გამბენბული და სოჭ. ღანირის ჭერბა, რიბიქოქ მ. მებბუქის ინიქობაქვიო იქო რაუჭუქებუქო. "... რრქე სმრქებ სასობიქენიო სანბბუთია და სასარქებლო ყრველის ჩვენებუქის

137 სარქ. სსრ ცენტრალიოქი სან. საიქორიოქ არქივის ქუთაისის ჭიქო-აქო, ჭინიქი № 8, ანბ. № 1, სარქ. № 921, ჭყ. 28-29.

138 ი ქ ვ ე, ჭინიქი, № 16, ანბ. № 1, სარქ. 453, ჭ. 15.

139 "ივერია", 1895 წ., № 51, ცგ. 3.

სარქაფები, მიჯვარებნიან მისი გაბიძგა-გასაღების საქმი¹⁴². მიზნულობის განვიხარებონ შესახებ ამ მოქმედებით ვრცე ადგილზე ვუკლებურა: ჩვენს მხარეში შეიძლება მივიყვანოთ დიდიზანი ხარისხის ბილე-ული, რიბიდაი შეიძლება მოამარაგოთ მედი რუსეთი... " отранно видеть, что Закавказский край онабвеляетя оушаваными фруктами из Пароки, когда он сам мог-отъ производить таковыя на только для своего потребления, но и для значительного вывоза."

მიხედვებაში რარაკია აგრეთვე ვრჩევივის ამსახვეობის შესახებ. ვრჯევივი მიმარეზისადმი მის სიყვარულზე, იმ სიბიძგესა და სიღამაბზე, რიბიბიყ მის ბრის შეიქნა ამ პარტი მიჩინე სა-ქარველით, აგრეთვე ყირმის სახრე მხარეში. ვრჩევივის ბედი-ვანელიბი დაარსებულა ბებილის საუკეთესო ჯიშების საწარვეები ქუ-თანში, ზიბიბში, შამხახსა და პერბენში. მივიჩნებია ქარველია მიმამვილი მარლავი მიჰიპა ბელი მიმარეზის განვიხარების საქმიეს, ამ პარტის გაუმჯობესება განსაკუთრებით შესაბამივი გაბდა გრამანელ-თა ვილიბი. მიზილიბის განვიხარების საქმიეს ბელს უყვობა და-სავლეო საქარველით და, კერძო, შვიბილიბიბიბის ბელსავრელი ბუ-ნიბრივი პირიბიბი. ავაბიბიბისა რეპირებია მიჩინა ეს მხარე და პარტი-რიბიბი მივიჩნებია მიმარეზის განვიხარების საქმი. მას ქუთანის ქა-ლიის ბაბი მივენიბიბის ვარგა მხარეში კანტიბისა და საყობის' ბუ-ბი, მივიჩნებია ბაბი ბის ბუბიბი და სხვ. ეს და სხვა ბრავალი სიბ-ტრიეს და უბი ვებებიბიბი ვრჩევივის ბრის პიბეიბსა საქარველით. მივჩნებია სააკლიბიბიბი საყველი საბიბის მივარე ცეიბრაპ ბიბი-ბიბი ქუთანის, ბიბი პიბიბიბი ბის სასარველი აბიბიბ-მივიჩნებია. ყვია სხის ბიბიბის, საბიბის სასარველიბის, სააკ-

142 საქ. სსრ ცეიბრაბი საბელიბი. საიბიბიბი აბიბიბის ქუთანის ბიბიბი, ბიბი № 18, აბიბი № 11, საქ. № 99, გგ. 1-100.

ლიბანტიმადიო საცდელ-საძვერების, სანერგებების და სახეურების მშა-
 ლები, საჭირო ფინანსები, საინსპექციო მიზნებანი, საჭირო კაპიტ-
 ბი და სხვა ფარგო პერსპექტიული ტექნიკი მარნოპეცნილია კავკასიის
 სოჭის მეურნეობისა და მრეწველობის სამინისტროს მიერ შეძრუბავებულ
 ბუბო მიტანილ მოხსენებამი¹⁴⁴.

როგორც იხევა, მთავრობა ცდილობდა ამერიკული და ფრანგული მეს-
 ბის ტანინერგვა-ტავრელებას დასავლეთ საქართველოს სოჭის მეურ-
 ნეობამი. სწორედ ამ საქმის შესახებ წერს ქუთაისის ტენერალ-გუბერ-
 ნატორი კავკასიის სამეფინსტროს მთავარ სამინისტროს უფროსს 1864
 წლის 18 ივლისის თარიღით: მოხუბდავებ იმისა, რამ ჩვენში ვერ ვიყავ
 ვენახის ბაღების მოვლა-პატრონობისა და ღვინის დაყენებისათვის აუ-
 თლებულ საჭირო მესებს, აქაური ღვინის ასოტრეცენტოა დიდ ნაწილს
 ნაიწყ აქვს მეტად მალალი ღირსება, რომელიც აახლებს ბას საკვებებს
 ფრანგული ღვინის ხარისხთან, ტუმენატორის ამრით, დასავლეთ საქარ-
 ლელოში ამ პარტის ტავრეობებისათვის საჭირო იქნებოდა მოქნიობა
 ტამოცოდო და საქმის მოქმედ ფრანგი მეღვინე, რომელიც ყოველი მობ-
 ბის კერძი მესაკუთრებებს შეასწავლიდა ვენახის ბაღების მოვლა-პატრო-
 ნობისა და ღვინის დაყენების მესებს. სწორედ ამ პრის ქუთაისის გუ-
 ბერნობამი ცხოვრობდა საფრანგეთის ქვეშევრდომი ბარონი დ-ლინდელი,
 რომელიც ადვოკატი იყო უდიდესი პრეტროული ტამოცოდობისა და ლო-
 რული კოპრით როგორც მეღვინეობის, აგრევე სოჭის მეურნეობის სხვა
 დარგში¹⁴⁵.

როგორც დასტურება, კავკასიის მეფინსტროს ქუთაისის ტუმენატ-
 ტორის მოსამრება და რჩევა ფრანგი მეღვინე სპეციალისტის მიხედვის

144 საქ. სსრ ცენტრალური საბუღბუ. საიტორიო არქივის ქუთაისის
 ფილიალი, ფონი № 18, ანაბ. № 1, საქ. № 99, ფფ. 1-100.

145 ი. ი. ი. თონი № 8. ანაბ. № 1. საქ. № 921, ფფ. 28-29.

შესახებ საფურცადებში მიუღია და სანიმუში საცდელ-საჩვენებელი საბარონოსი ფერმის მოსაწყობად ბარონ ღუ-ლონგეილისაჲვის სახაბინო მიწის წაკვეთის განწყობისა და ფურცელ სესხის გაყვების აღიარებულა გაუკოა: "...Это Императорское Высочество изволял разрешать в начале 1875 года выдать барону Лонгвейлу данную на означенную землю, с тем, чтобы оно сумело обеспечить долга г. Лонгвейлу в казну до окончательного попольнения оного."¹⁴⁶

ქუთაისის გუბერნატორის რეკომენდების ბარონ ღუ-ლონგეილის საცდელ-საჩვენებელი საბარონოსი ფერმის მოსაწყობად ბარონს გა-მოუყვანს 58 პესეტინა სახაბინო მიწის წაკვეთი ქუთაისის მაზრის სოფ. ჭონარში¹⁴⁷ და ათი წლის ვატი 10 აშასი მანეთი ფურცელ სესხით მისცეს¹⁴⁸, 42 პესეტინა მიწის ჭარბობდენ ღონგეილის ფრანგული და კავკასიური რკუდო ქიშის ვენახისა და ხეხილის ბაღები გაუშენებინა. აქედან 11 პესეტინა ჭარბობდენ 140 აშასი ვაშის წერტილი გაუბარებინა და პაურკავს 1000 თარი სხვადასხვა ჯიშის ფრანგული ხეხილის ნამ-ყენი¹⁴⁹. პირიბის აღნაბად, ღონგეილი ვარდებური იყო ფურცელ სესხის ნახევარი ანუაშან გაენაწილებინა ფრანგული ჯიშის ვაშისა და ხეხილის ნებრებების ხაბინისაჲვის! ჩაბარების ცმი, ბოლო კრებების მეორე ნახევრის საკომპენსაციოდ მას ეს წერტილი უჟანო უნდა გაეცა ქუთა-ისის გუბერნიის კერძო მფლობელებზე¹⁵⁰. მადურბასა და ბარონ ღონ-გეილის შორის გარკვების პირება, ბარონია, ასეთი იყო, მაგრამ ამ პირიბის შესრულების აღიარებულა ღონგეილი წერს; რამ მას ხელს უშლის სახსრების უმარისობა, ხელყასის ანაბრუებების მაქალი წარ-მები, მოუსაველიანობა და სხვა სიტყვებები. ღონგეილი მადურბას

146 საქ. სსრ კონსტრუქციის საბეჭდო. საინჟინრო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი №18, ანაწ. №1, საქ. №453, გ. 1.

147 ი. ქ. ვ. ვ. გ. 23, იქვე, საქ. №433, ანაწ. 1, გ. 12, 13, 14.

148 ი. ქ. ვ. ვ. საქ. №453, გ. 23.

149 ი. ქ. ვ. ვ. გ. 24.

150 ი. ქ. ვ. ვ. გ. 23, 47.

ბას სახელს ევონის ქარხნის მისამართად მხარდაჭერას და პატივდობი სახსრებს¹⁵¹. მაგრამ 1879 წელს მისმა მთავრობებმა თარგამავლობა¹⁵² შესცადა მდებარეობა და პანფილ ლნევილის მამულის მემკვიდრეობის ძეგლს¹⁵³. ქუთაისის გუბერნატორი ამ საკითხთან დაკავშირებით კავკასიის სახელმწიფო ქმედებასა საბმარტველს უპრისს წერს: "... имею честь уведомить, что французоко-поданная девица Луиза Эмилия Дюон, вступившая во владение именным, оставшимся после смерти барона де-Лонгейля... приняла на себя уплату казенного долга, числящегося на барон де-Лонгейль в сумме 8898 руб.46 коп. ежегодным взносом илалчными деньгами по 500 руб. и отпуском жителям черишков виноградных лозь и фруктовых деревьев... девица Дюон уже внесла в Кутаисское казначейство на по-полнение означенного долга 500 рублей ... и представила мне 80 квитанции в раздачу жителям в течении 1875, 1876, 1877, 1878, 1879 и 1880 годов виноградных лозь в количестве 412, 990 и 203 плодовых деревьев на сумму 2734 руб.70 коп. Таким образом, ко взношению о нея не погашения долга казне остается 5663 руб. 76 коп."¹⁵⁴

ამ ცნობის შემდეგ მარტს მემკვიდრის მამულის ინტორნა, მარშალია, მცოდნა და მისი მემკვიდრეობის კვლიც იკარგება, მაგრამ ურთი რამ ცხადია: არნომწერმა მამუდმა, რეგირს საცდელ-სარკვენებდელმა საბაროს-ნს ჟერმამ, თარკვეული როლი შეასრულა დასავლელ საქმედველის მამულ-ბის რეგორნაღობის საქმედში.

მარტის მემკვიდრის საცდელ-სარკვენებელი ჟერმის მაყალიბებ მთავრობის მიერ მიცემულ სახაბინო მინის ნაკვეთზე ჟრანტული ჯობის

151 საქ.სსრ ენტორირი სახელმწ. საინტორირი არქივის ქუთაისის ფი-რმარი, ფონიქი № 18, ანან. № 1, საქ. № 453, ფ. 25.

152 ი ქ ვ ვ, ფ. 59.

153 ი ქ ვ ვ.

154 ი ქ ვ ვ, ფ. 71.

ვინახის პლანტაცია და ხეხილის ბაღი გაუშენებინა ჭყნარის სამხრეველი
 ვუკუსონის მიჯნის - გრეგორ მორჩილას. მისი მამულის მესამედი ვუ-
 ლანის ვუშენებანთროს კავკასიის მეფისნაცვლის სახელმწიფოს ქრებდათა
 სამმართველოს უარისს სწერს: "Житель селения Чогнарж, Кутаисского
 уезда, дикон... Григори Догонадзе в просьбе, поданной мне, объ-
 яняет, что он, видя труды иностранца барона Лонгеяля по разве-
 дению виноградных лозъ в Багдадах и убедившись возможности по-
 бавнуть существующей повсеместно в здешнем крае болезни вино-
 градных лозъ, жалеет посвятить оной труд на разведение виногра-
 дного сада и, по не явнии для этого собственной земли просить
 моего ходатайства об отводе ему на условиях в уставе о город-
 оком и осельском хозяйстве ... для возделывания винограда из
 Французских сортов (Бургон и Эрмитаж) и фруктовых деревьев из рас-
 садника барона Лонгеяля." 155

ვუღანის ვუშენებანთროს ხეხარევეთ, ვ. მორჩილას მარჯალ ვამ-
 უკუს სახარევეთ მიწის ნაკვეთი სოფ. ჭყნარში, სარაჟ მას ვუშენებ-
 ბინა სახარევეთ საცვლით ბაღი. მთავრობისადმი ვუბავნილ ვავის მიხლ-
 ხედილ მარჯალ იგი სწერს: "Я в течении последних четырех лет раз-
 садил на всем пространстве оя лучшие заграничные виноградные
 лозы "Пино" и "Таме" и разные лучших пород фруктовых деревья,
 по всем правилам отличного садоводства." 156

1862 წელს, სააკობიანთროს ბაღის ვასამშენებლად ვუამბოვოს
 რუკებებს 12 მესვეთინა და 2070 კვ. საყვინ მიწა მისცეს მშენებლის
 ბაღის მუხის ვისი მასკოპაჟ 157.

155 სავ. სსრ ვენგარევეთ სახელმწიფოს სახლგროსო არქივის ვუღანის
 ფილიალი, ფონი № 18, ანაბ. № 1, სავ. № 106, ვ. 5.

156 ი ვ ვ ვ, ვ. 20.

157 ი ვ ვ ვ, ფონი № 171, ანაბ., № 1, სავ. № 94, ვ. 1-5.

1851 წელს, კავკასიის მეფისნაცვლის უორონცოვის განკარგულებით 300 გენგინა სახაბინო მიწა გამოუყვეს და 5000 მანეთი სახელმწიფო კრედიტით მისცეს მოსკოველი ვაჭრის შვილს, საპატოო მიქალაქუს-ფე-ფოვ ფეოფეს ძე შობილევს¹⁵⁸. მისთვის განიყოფილი მიწები ქუთაისის ნაპირს სოფ. ჭოჭნარის მახლობლად ჩინჭარაულსა და ჭარნალში მდებარეობდა. როგორც დეიო ბობილევი წერს, ყირიმის იმის გამო ამ მეურნეობის განუიხარება ფერხებებოდა, ხოლო 1868 წელს, მისი გარდაცვალების შემდეგ, ეს მამული შეისყიდეს ძმებმა ანანოველებმა¹⁵⁹.

უორონცოვის განკარგულებით ბაღებისა და ლეონ ხეების გასაშენებლად 1859 წელს ქუთაისის ნაპირს კვახჭიჩის ტყის მასივიდან 101 გენგინა სახაბინო მიწის ნაკვეთი მიიღო ქუთაისის ფოფილა ვიცე-კუბერნატორმა, ნაბევილა სახელმწიფო მრჩეველმა - იურჩენკოვს¹⁶⁰. იურჩენკოს მამულის შესახებ საუბრები მიწერ-მოწერა 1886 წლამდე გრძელდებოდა, ამ წლიდან კი მისი მამული ქუთაისის საკუბერნიო სასყურო მეურნეობამ ჩაიბარა¹⁶¹.

1899-1910 წლებში ხეხილსა და მანძარინის საცდელ-საჩვენებელი ბაღი ქუთაისის გამგებელი ბაბუშის ოქტის კონტრაქტის უბანში მდებარე "ჯაიანტთან" ბაბუშის მცხოვრებ მეზამულე-ჩაყონარლიბაგორს - ღებორე მიხევილის ძე ირუბაველის. მას ამ საცდელ ბაღში პირველად 4683 სხვა-დასხვა ჯიშის ხეხილის ნერგები გაუშენებია, რომელთაგან მეტი ნაწილი მანძარინი ფოფილა¹⁶².

საცდელ-საჩვენებელი ფერხებისა და სანიმუშო სანერგე ბაღების გაშენებას დასაველთ საქარბველოს ფეოდალური მამულების გაუმჯობესების საუბრეში უიდეისი მნიშვნელობა ქუთაისი. სანიმუშო საცდელი მამუ-

158 საქ.სსრ ცენტრალური სახელმწ. სპისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი, №8, ანაწ. №1, საქ. 117, ფ. 1-168.

159 დასახ. არქივი, ფონდი № 18, ანაწ. №1, საქ. №1405, ფ. 3.

160 ი ვ ვ ვ, საქ. № 9, ფ. 5.

161 ი ვ ვ ვ, ფ. 112.

162 ი ვ ვ ვ, საქ. №2983, ფ. 157-158.

ღებინ მაგალითზე მკერ მებამზღეს ალფერა სურვილი საკუთარი მკერ-
 ლეობის გაუმჯობესებინსა. მაგრამ ეს საქმე საეროთა დაკავშირებულ
 იყო გარკვეულ სიძველეებთან, რომლებიც აჭერებდნენ მამზღების რა-
 სიკონნარბატიის საქმეს. პირველი რეში მებამზღეს საკუთარ მამზღთან
 ურთაპ უნდა კურნობა ფულადი მანბა და ამ საქმისაღვის საჭირო თრბა
 და გამოყობილება.

მანფერესებულ პირს მმავრობისაგან მვედლო მივეთ ფულადი სესხი
 მხოლოდ განსაკუთრებულ პირობით ანდა სამეაპარბმანუთი მანკში მამ-
 ლის მამრიკებნი. რეორს იმქვა, ნემამზღემა მკერნიობის მკერქვა-
 ბიულ ვეოლუციის საქმარველოში ამკოლებდა ფეოდალურ საკუთრების
 გამამრმებული ფორმა - საქმარველო მკლიმელობა და მებამზღემა მი-
 მბინს გაუმიქვნილობა. მაგრამ მიხებდავად ამისა, ქმრველება ფეოდა-
 ლებმა მამზღების რასიკონარბერ სამკისებზე გამარჩევის ქმ კობვე რე-
 ფორმამველი ხანაში მიკოპეს ხელი.

V. საბმონი რასიკონარბერი მამრბიკობა

რეორს იმქვა, მკვი ქმრველი მებამზღეს ალფერა მკერნიობის
 გაუმჯობესებინსა და რასიკონარბერ სამკისებზე გამარჩევის სურვილი.
 მასაღემა საქმარველოს მებამზღე-რასიკონარბერობიდან განსაკუთრე-
 ბით გამიკორბეობნენ მეაპებნი: მებეროშეოლი, მიხებლი ნაკამიძე, ამგორ
 ნაკამიძე, ნიკოლოზ რიქვაძე, კონსტანტინე ურისმავი, მიხებლი ურის-
 მავი და სხვ. 163.

1. მებამზღე მამრბიკობის მამრბიკობა მამრბიკობა

მკერნიობის რასიკონარბერ. სამკისებზე მიხებობისაღვის იმკრეობის

163 И.Г.Анталава, Э.А.Ордоньядзе, Э.В.Ховтаря, К вопросу о генезисе и развитии капитализма в сельском хозяйстве и промышленности Грузии, т. 14, საქმარველოს ისტორიის ნაკ-
 ვებნი, ტ. V, გვ. 47.

წერ მუშაობებს კონსტანტინე ურისავეს, რიბერსაჲ გაუმეუბნება 3000 ძირი კარგი ჯიშის ვაში, 2000 - ჭუთის ხე; პაუჯსავეს 2 ძესუფ. ბოსტნეული, 6 ძესუფ. მამბა და 9 ძესუფ. იონჯა. ამავ მუშაობაში გაუმეუბნებელი იყოს 200 სხვადასხვა ჯიშის ხეხილი.

3. ურისავეს განზრახული ქონება მესაქონლეობის პარკის გამოცდარება და ამ საუნისავეის საჭირო საკვები მარაბის წახესი ფარობის გამოცდმა, ბანბისა და ჭუთის ხის ქონსაყოების გამოცდმა, სობინ-პის სხვადასხვა ჯიშის გაუმეუბნება, ძროხების შეძენა და რძის ნაწარმის გამოცდმა, მუშაობების გამოცდმა, სასოჯო-სამეურნეო მანქანა-გარანების შეძენა და ნისი გამოცდენება. მუშაობის გაუმეუბნების შესახების მას სურსა მივიღო სესხის სახით აუცილებელი საჭირო ფულადი კრებიტი 165.

3. ანთონ ლამარს ძე ნაპაბიძის მუშაობის ბაბაში

იმუშაობის მამბაში მიხივრებ ანთონ ლამარს ძე ნაპაბიძის რასობიანი მამული 300 ძესუფინა სობის ფარობზე იყოს გაუმეუბნელი. ამ მუშაობაში ნაპაბიძეს მიჰყავდა ბოსტნეული, მამბაჲ და მამბა, მიუმეუბნებელი ქვავა ჯიშები. ბოსტანს ვაჟა 8 ძესუფინა, სადაჲ გამოცდარებელი ფურადობა ექსეობა კოლონიის გეობავიანი კომბოსტის მიცვანას, ამ სამუშაოს რესეობან მიშვეული მებოსტნე ხელებიდან-ლობა.

4 ძესუფ. ბიშის ფარობზე ვერჲი სპეოპარისის მიერ გაუმეუბნებელი იყოს ვერჲელი ჯიშის მამბაჲ, რიბის ნიღირი საშვარო მისავეროანობა ვერჲა 200 ფულს. 2 ძესუფინა ფარობზე გაუმეუბნებელი იყოს ამერსული ჯიშის მამბა. ანთ. ნაპაბიძეს ბავის მუშაობაში, იმუშაობის მამბობაჲ, მისაველებელი ქონება ასსაქონი სალორე ვერბა, რიბის მიცვ-

165 6. ნაპაბიძის, მუშაობერი მუშაობის კაპიტალისგერი ვერჲობა აქობისაველს საქარაველიში, ძე. 11-12.

შენახვის შესახებ იგი ორჯა-პარკებში იღებდა სიმბრძანის ვა-
ნობის საზღვარსა. აღნიშნული მუშაობის-როგორც ღირს ანტი-
ნაპირად აღნიშნავს - სამუშაოზე მუშა ნაწილი პარკებში მუშა-
ბლის გამოყენებით სარგებლობა.

ა. ნაპირად 1866 წლის ავსტრიული შავის მუშაობის განსა-
ზღვრულად სანის სანით მიიღო 3000 მანეთი 166.

4. შინაში, აღსანიშნავი და მნიშვნელოვანი საზღვარი განსახილველი მანეთი

შინაში, აღსანიშნავი და მნიშვნელოვანი საზღვარი გან-
სახილველი მანეთი, სან. ვინისაში, 40,000 მანეთი-
და მანეთი. ამ მნიშვნელოვანი 8-9 ახალი მანეთი. ფარგლებზე გამოვი-
დული იყო რაკონსტრუქციის მიხედვით, ხოლო განსახილველი 29,000
მანეთიანი ფუნდის ვადა. მუშაობის მიხედვით სიღრმე, რომელი, ორ-
ბით. 12 მანეთიანი ფარგლებზე გამოვიდული იყო ვადა, რომლის მიხედვით
შემოსავალი 2000 ვერდი მანეთის უნდა, აღნიშნული მანეთი მნიშვნე-
ლოვანი ადგილობრივი სახელმწიფო ვადას უნდა: რაკონსტრუქციის, აგობის,
მუშაობის, რაკონსტრუქციის და სანის. მანეთიანი მანეთიანი და მანეთიანი
იყო რაკონსტრუქციის, კონსტრუქციის, ხანის, კონსტრუქციის, მანეთიანი,
სანის მანეთიანი მანეთიანი მანეთიანი და სანის. ნაპირად იმდენი მანეთი-
ანი, გამოვიდული მანეთიანი ხანის მანეთი, ვინის მანეთიანი და
მანეთიანი მანეთიანი, ხე-ფის მანეთიანი. აქ მანეთიანი სახელმწიფო
მანეთიანი ხე-ფის მანეთიანი (მანეთი, მანეთი, სანის, მანეთი,
მანეთი და სანის) იმდენი მანეთიანი სახელმწიფო განსახილველი. ამ მუშა-
ობის მიხედვით იყო რაკონსტრუქციის ახალი მანეთიანი და მანეთიანი, ორ-
ბითი მანეთიანი

166 5. ნაპირად, მნიშვნელოვანი მუშაობის კონსტრუქციის ვინის
ფონდი აღნიშნული სახელმწიფოში, გვ. 17-18.

յայլուն երևեալ մասաւ զթողնոս ոչոք ընդ զնոս թա մաս սասախոնքի մեծեցնելոմ յիւրեմա. զտոս յայլոս 70-80 յայ. ոչոք ընդ զնոս, երկոս զտոս յայլուն երևեալ յո 25-35 յայ. գտնոմա. սրեմեցել մշտնեցնումս թոր զտրաբընմա զյլարոս միջոցարումս. մեծեցել նայաւորոս մշտնեցնումս ոչո նայտոս տաւարոս, որմոս սմողմա սպարաւորոս քաճարեցնելոս երբնոմա. մեծեցնել նայաւորոս տարեցնելոս յար-մոմա մեղքոմա թ զարտոս թաճարումս տոք. սեգումս երբնարումս. մա՞ 120 յոմոս զլո-նո յայարոս թա մեծեցել համբընմա յոմոս երմանո յտաւարոս. մեծեցնոս թորոս նաճարոս ոչարոս ոչոս զսպարաւորոս. մեծեցնոս թաճարումս թա թաճարումս զտաւարոս երբնոմա. մշտնեցնումս զամբընմա ոչոս զմեծեցնելոս թա երմանո զլոնեցնելոս մեծեցնելոս. զլոնեցնելոս սյ 16 սյմա մշտնոմա.

սրեմեցելոս մշտնեցնելոս զամբընմա մեծեցնելոս մեծեցնելոս նայաւորոս թաճարումս սյմա ¹⁶⁷. սմաճարոս թաճարումս մեծեցնելոս զմա սրեցնելոս-թար թաճարոս մեծեցնելոս թարաւորոս մշտն: "В 1860 году родной братъ мой подпоручикъ Князь Михаилъ Накашидзе обратился въ бывшее Управленіе сельскаго хозяйства и промышленности съ просьбой о позачинствованіи ему двояты тысячъ руб., на предпринимавшее им улучшеніе разныхъ отраслей сельскаго хозяйства въ Гуріи — съ целью развитія и правильнаго веденія онаго въ томъ краѣ ... бывший Наместникъ — Кавказскій разрешилъ выдать ему заемобразно 10 т. руб. съ тѣмъ, чтобы выдача этой суммы произведена была по частямъ, по предварительномъ удостовѣреніи, при каждомъ последующемъ отпускѣ, что предшествовавшая выдача употреблена по назначенію; и чтобы пополненіе займа началось послѣ окончательнаго отпуска востъ 10 т. руб., — ежегодными возвратами въ казну по тысяча руб." ¹⁶⁸

1861 մշտն թ. նայաւորոս մեծեցնելոս տաւարոս տաւարոս 10000 մաճարոս, ոս

167 Ե. ՄԱՅՐԱՆՅԱՆՈՍ, մեծեցնելոս մշտնեցնելոս յայաւորոս զարտոս սրեցնելոս տաւարումս, զյ. 18-20.

168 Այլ. սնոս կրեցնելոս. տաւ. տաւարումս սրեցնելոս զարտոս զարտոս, թոր-թոս № 23, սմաճ. № 1, Այլ. № 604, զ. 17.

ձորոցում, որի մեջ զանազան ոգի ճանրու-ճանրու ժողովուրդն էր բնակավայրացիները և ինչպես որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները և իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը։

Եւ ինչպէս որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը, այնպէս որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը, այնպէս որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը։

«Не имея орадетв одновременно разрешить и улучшить многие роды оальяского хозяйства, братъ мой, по получении разрешения на про- ошкунъ им осуду, предположи ограничиться только некоторыми улуч- шениями по заведенному уже до того хозяйству овому, как то: хлебопашеству, виноделню, скотоводству, пчеловодству и табако- водству. Для этого он выписал усовершенствованныя земледельчесо- кия Орудия, лучшия сорта виноградних лозъ, семени луговых трав, улучшения семени наиболее ценного табаку. Вводя улучшения по этим отраслям хозяйства в незначительных размерах, он обратил все свои усилия и наибольшую долю денежных орадетв ... на раз- ведение обширной тутовой плантации и устройство необходимых заведений для шелководства, которое будучи весьма мало известно в Грузии.» 169

Ընդհանուր առմամբ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը, այնպէս որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը։

Ընդհանուր առմամբ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը, այնպէս որ ժողովուրդները իրենց հարմարությունները հարմարեցնում էին իրենց հարմարությանը։

169 Այլ. Ներսիսյան. Լազարյանի և Լազարյանի արժեքների վերաբերյալ հո- ռոպոլ, հոկտեմբերի 18, 1915. 1, Այլ. № 3604, գ. 18.

170 Ե. Մանուկյան, ընդհանուր ժողովուրդների յայտագրի վերաբեր- յալով արժեքների վերաբերյալ, գ. 21-22.

1874 წელს მეომარბატონობა რამდენიმეწლიანი იყო ექვს სასოფლო-
 ხაზარაპოვობაში (ჯვარსებმა, ეჩქუთი, ამბოღობა, მასილითი, აკუთი,
 ნანდოშვილი-სკელი), მეომარბატონობას ეწეოდა 120 მეომარე და 1500
 კომიტი გლეხი. ბატონობის წარმართის ფარგლები უფროა 1000 ქვეყანა.
 რასაბეჭდული საზოგადოებებში მიღებული ბატონობის რაოდენობა 15,000
 ფუტს შეადგენდა, ეს კი ფულზე გათვალისწინებ 80,000 მანეთი შეიქმნა
 იძლეოდა. შედგომით ბატონობის წარმოება კომუნი უფრო გაჭარბებულია,
 ხოლო 900-დან წლებში აღმ.კურთის თემების ყველა სოფელში განვიხილ-
 იყავით იყო მეომარბატონობა 172.

"1840-იან წლებში მიხეილ ერისთავმა ინტელისური მებრძოლი იაკობ
 მარხის რევიზი, რომელიც მბრძოლის სახელობის სახელობის განაგებდა
 და, რომელსაც ანავე რჩის ეწინააღმდეგე და ხეხილით გაშენებული საკუთ-
 რი მამული უფროა სოფ. კიხეის, გორა-ბერეგოვოში გააშენა ჩაის პა-
 ტარა პლანტაციას, რომლის მუხტები რევიზი შეიქმნა... მუხტ-
 ხეობის, მუხტობის, მეომარბატონობის, მეამბრეშობისა და მეფუტყ-
 რობის გაჭარბებისადაც უფრო, მან თავის სამეურნეო გეგმაში შეი-
 ჭანა ჩაის რევი პლანტაციის გაშენება და 1860 წელს 20,000 მანეთის
 სესხი სხვადასხვა მხარეობას, მკარამ უარი 4 წლის შემდეგ მიიღო...
 მიხეილ ერისთავის მეურნეობა გორასა და საჩხერისში უმთავრესად
 შედგებოდა ვენახისა და ხეხილის წარმოებისადაც, 30 რევიზია
 ღების პლანტაციისადაც, ბატონობისადაც. გორაში მას უფროა ხეხილის
 ბაღი, სადაც მარტული იყო ჩაის მუხტები, 200-ზე მეტი რევიზია და
 ფორთხლის წარმოები, საფუტყე, ამბრეშობის სახეები და სპინდის
 სახეები.

1864 წელს ე. მბრძოლი მიწები სასოფლო-სამეურნეო გამოე-

172 რევიზიაში, გორა-ბერეგოვოს სოფლის წარსულიდან, ჩახაჭაურის
 მხარეში კორპორაციის მუხტები, მესამე (განსჯული) სამეურნეო
 სესხა, მიხსენებდათ თემისები, ჩახაჭაური, 1965 წ., გვ.10-12.

ნაბე მიხეილ ერისმავლა წარსდგინა მის მიერ პრინციპული წესით
 რამბაძეძული ჩანს ნიმიუბი, რძველიც სუბრეჟ პეგრძეზის სასოჯლო-
 სამეურნეო მუშეუბში იქნა გაბაჭანილი¹⁷³. გურიაში ჩანსა და ციგ-
 რუსებინს გარეცლებინს საქმეში მიხეილ ერისმავლს აწმონაწმპა მიწბაძე-
 ლბი. უწმონილა მემბმულეში მიხეილ წაკაშიძეწმ იბუჩეცეში, სოჟ. ბეძუ-
 ბანში, 1898 წელს გააშენა საკუთარი ჩანს პლემბაყია, მან აქ ჩანს
 ჟაბრკუას ააცო. 1900-იანი წლებიდან ჩანს ბეურნეობა მნიშვნელოვნაჟ
 განვითარა მავი ბღვის სანაპირო რაიონში. 1903 წლისაღვის ჩაქვის
 ჩანს ბეურნეობას 260 ბესეგინა ჟარბიბი აქავა. აქედან 160 ბესეგინ-
 ნა ჩაქვის საუჯლისწული მამულს აკუთნეობა, 100 ბესეგინა კი - ბიბ-
 ვაჟარ კ. პოპოვს¹⁷⁴, რის მესახედაჟ ქვემიო გვექნება რამბაკი.

6. ნიკოლოზ ვახაბუჩის დი ჩიქავადის საბჭოწეაღი იბეჩაბი

უწმონილა იბერელბა ჟავაბმა და უმსხვილესბა მემბმულეში - ნ. ჩი-
 ქავადეში ჟავისი ბეურნეობა რაციონალურ საწესებბე მიამწო და, ბუველი
 ჟეობალური ნიშნებინს მენარჩუნებასთან ერბაჟ, მას ახალი ბურჟუაზიკუ-
 ლი საბე მისლა.

როგორც ჟეობალი, ნ. ჩიქავადე უიბეს აბილი-მამულს ჟლობა. მას
 აკუთნეობა მიწეში იბერეობის სოჯლებში: ვანში, ცხე-სულიწში, მუა-
 მბაში, საპანიჭაკში, იწიხიბიში, გაიბიში, ბვალიშვილებში, ბბვაწში,
 იწაშაურსა და უბუბი¹⁷⁵.

ნ. ჩიქავადის მამულებინს მესახებ მის პირაჟ არქიუში საფურცლები-
 ბი წენრილა რაკული: "საკვარელი ძმაო მამულარ მურბინს ძველ ბეობ
 ჩემს კენინა რარეჟან ჩიქავადის ასულს აქვს ჟავისი ძმის ტარბაკა-

173 რ. ბიწიწაძე, ბირა-ბერეჭოვის სოჯლის წარსტობან, გვ. 12-13.

174 ი ქ ვ ვ.

175 ქ. ი. ნ. ნ., ჟოგბი № 6413, საბუთი № 13, ჟ. 2, ქ. ი. ნ. ბ. ბელიწაწილის
 საბუთებინს ჟონბი 8 -90.

Օպա անդրաշխարհային "գաճրկա", հրեյրոս Ելրոմարտի սաշխարհ
 շրջընթա 1500 մանջոս յրոքըլտոս. ամ սաճարմոնի բամբարըշխ
 անդրաշխարհի ոցրոքնոքա ոմըրեալի բա սաճըլարգարե - յոնսճանցոնհոճո-
 թո. Ե. Բոքաշաճը սըրոհճըլ լոնոսոնցընթն սգարընթա մըանդրաշխարհոն
 գաշմիքնընթոնսաջոն, ոճընթա յըլաջոն Բարոսոնոն անդրաշխարհի աջոն
 բա ամ բարցոնսաջոն սաջոհո մանթանթն, ոմըլըթա լճալըլընթա բա
 սնոճոն լճըլտոնոնթըն. Բոքաշաճոն արնոմեյը սաճարմոնի մշաոքոն
 ամ սալըլթոն բաճըլըլընթըլոն 20 սնարցամրա 179.

Ե. Բոքաշաճըն մոսմեթ սըրըլաջ ճամնոնսա բա Բամբարոն "գաճրկ-
 ճո" 180. ամ Ենրոն մըթա բամբասնոսաջըլոն 1841 Երոն Բարոնոն
 Ե. Բոքաշաճոն սաճըլըլ ճամոքճալընըլո յրոն սարոնըլըլոն Երոնը 181 :
 "Милостивый Государь, князь Николай Вахушчи! Постоянная к
 отоль похвальная уолия Вашего Сиятельства к улучшению сель-
 коой промышленности и в особенности к распространению табач-
 ных плантаций и шелководства, не могли не задолжить Вам всеоб-
 щую признательность. — Позвольте мне к оной приосодянить и
 мою благодарность и уверить Ваше Сиятельство в душевном моем
 жалании, чтобы полный успех увенчал Ваши полезные труды... Я
 поручил Великобританокому подданному Марру доказавшему уже
 на опыте своё знание и равноостное усердие в сем деле; главное
 заведывание всеми казенными садами и питомниками в Императии
 и соседстве по Черному морю о порученностию помогать всем ка-
 лашским вводить и производить оныя. Позвольте мне покорнейше
 просить Ваше Сиятельство оказать ему свое благотельное по-
 кровительство." 182

179 Գ. Թրոնոնթըլ, յաճոթալոնթըրոն սաճարմոնի սաջոն մըրընթոնսա բա
 մըրըլըլընթոնի ոցրոքնոքալըլ սալարըլըլոն (1830-1864 թ.), ԵՅ.
 75.

180 ո յ յ յ.

181 Երոնըլոն սըլոհոն յաճասոնոն սաջոն մըրընթոնոնսա բա մըրըլըլըլոն
 սաճարմոնի յըրոնոն յնթա ոցրոն.

182 Ե. Ո. Ե. Գոնթոն № 64139 սաճ. № 409, ք. 2.

6. *ჩოჯავაძე*მ ტაბაქია ქაღის, მერჩილანდისა და კუნჭუკის მარაღი ხარისხის ლაბდაქო. სორცოსაქან აწარმოებდა სპირტის გამობჰას. 1852 წელს მას მოუყვანია 1000 ჟუღამდე ბამბა. 183.

6. *ჩოჯავაძე* ხშირად მოწარმელობდა სასოფლო-სამეურნეო გამოფენებში. მისი მეურნეობის წარმართის ექსპონატებში წარუბჰენია ღბილოსის, მოსკოვისა და ლნდონის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენებზე. 1857 წელს ღბილოსში მოწყობილ სასოფლო-სამეურნეო გამოფენამდე 6. *ჩოჯავაძეს* წარუბჰენია ხორბალი, სიმინდი, ეკვიპოტური ჰობის ბამბა, ინდიო, იმერული ეუფნის მოძელი, ბოსტნეული - (ღრცვი, ხახვი, ბაბრჩაანი და სხვ.), სტვამასხვა სახის ხილი, ლაფლი; მათელი, სხვაპასხვა ჰობის ლამბაქო, სოჭარები, დვინის საწყორი ხელსაწყოების მოფლეობი, ქოთავისა და ეაშლის არაყი და სხვ. 184.

ლონდონის გამოფენამდე წარბჰენილი მარაღი ხარისხის ბამბისაღუის მას მეძელი ჰაქილოებზე 185. 1863 წელს 6. *ჩოჯავაძეს* ღბილოსში მოწყობილ კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო გამოფენამდე წარუბჰენია უბა-ღელსი ხარისხის ბამბა, აბრეშუმი და ლამბაქო, რისდვისაყ მან ოქროს მეძალი პაიმსახურა 186.

ასეღივე მარაღი მეჭაღუბას აძლევენ 6. *ჩოჯავაძის* მეურნეობის ექსპონატებში 1864 წელს მოწყობილ სრულიად რუსეთის სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის გამოფენამდე მოსკოვში 187.

1863 წლის ღბილოსის გამოფენამდე ოქროს მეძალი პაიმსახურეს

183 *პ.ბრჩილძე*, კავიჭაღისჭური საწარმოები სოფლის მეურნეობასა და მრეწველობაში რეფორმამდე საქარღველოში (1830-1864 წწ.), გვ. 77.

184 6. ნაჰარიბილი, მემამულური მეურნეობის კავიჭაღისჭური ევოლუცია აქომსაველე საქარღველოში, გვ. 25.

185 *პ.ბრჩილძე*, პასახ. ნაწი., გვ. 77.

186 *პ.ბრჩილძე*, პასახ. ნაწი., გვ. 78; 6. ნაჰარიბილი, პასახ. ნაწი., გვ. 25, ქ.ი.მ., ინტროდუქი საბუღები, № 697.

187 ქ.ი.მ., ინტროდუქი საბუღები, № 698.

დასაუღეს საქარხვევლის სხვა მიმამზლე - რაყიონარიბაჭორბმა -
 გიორგი ნიჭარაძემ, ნაკაშიძემ და სხვ.¹⁸⁸. ბებო პასახვევლე
 ჭაქვებში დასაუღეს საქარხვევლის მიმამზლე - რაყიონარიბაჭორბსა
 ღმ წარმატებებზე მიუთხებენ.

ამრიგად, "საუაჭრო-სამრეწველო ხასიათის მქონე წ. ჩოკვაძის
 მიუწინეობა, ისე რაჭორყ მუხრან-ბაჭორინსა, ახალი გიპოსაა ჭეოპალურ
 ქვეყანაში. იგი ახალი ბურჟუაზიული მიწაარსისაა, ლეშია ისე ჭეო-
 პალურ ჭორბაშია გახვეული, რაჭორყ პირველი. წ. ჩოკვაძის მიუწინეო-
 ბა კიბევე უჭრო მიჭაპ მიეყავდა ბურჟუაზიული მიუწინეობის ნიშნებს,
 რაჭორინყ იყრ ჭარბო სასაქონლო წარმოება, პაქონავებელი შრომა, საბ-
 რეწველო საწარმოო - მანუჭაქვერების მიწყობა და სხვ. ჩოკვაძის
 მიუწინეობა გარდამავალი მიუწინეობაა. მას გაარბა რაჭორყ ბაჭორინეობ-
 რი, ასევე ბურჟუაზიული მიუწინეობის ნიშნები"¹⁸⁹.

7. ნაქონო პოქვაბევილი ბაჭორბა პოქონის ბაჭორი

იმრეობის მოქონე მიმამზლე კვლავ არ დაღობს ძველ გრაფიკა-
 და უწინეული იმეგრისი აწარმოებს მიმამზების და ყმა-ცლებების მიეს-
 ყიბვას. მიოპარმა ამნაჭრმა ნიქოლოზ ქორქაშვილია იბი რაქონობო
 მიეისეოპა საყავაპამნაჭრო მიწები, ჭეო და ყმა ცლებებში ქუთონის
 მამრბო. ჭირან და ივანე მესხებმა წ. ქორქაშვილს მიქეოქვს ბაო
 კუჭენილი მიმამზლები სოჟ. ცეჭოლ¹⁹⁰. ელენე მიქელაძისაყან წ. ქორ-
 ქაშვილია იყიდა აბილი-მიმული "საყავისაყო"¹⁹¹;

გიორგი ქორქილიძისაყან მან იყიდა მიწები ქორქში¹⁹²; ცაქობა-

188 წ. ნაქონიძევილი, მიმამზლეობის მიუწინეობის კაპიტალიზაციის ცეოქ-
 ყი ალმოსაველეო საქარხვევლიში, ცვ. 25.

189 ღ. ქორქაშვილი, კაპიტალიზაციის საწარმოებში სოქონის მიუწინეობასა
 და მიწებევილობაში რეჭორმანეპელი საქარხვევლიში (1850-1864 წწ.),
 ცვ. 78.

190 ქ. ი. ბ., ისტორიული საბეუბი, № 1620.

191 ი ქ ვ ე, № 1619.

192 ი ქ ვ ე, № 1630.

սքցող-մამუღობისა და ცლებების შესყიფკვასმან ვრძაპ წ. ქორჯამ-
ვლი ვწერფა ვაჭრობას, რუქვას, ასუსხებდა ვვრს და ვრველივე ამას
რგი ახმარფა მუწრწეოების გაჭარწლოებისა და ვაუჯობდესების საუქმეს ²⁰³
წ. ჩიჭავაძის მუწრწეოების მსგავსაპ, წ. ქორჯამუილის მუწრწეობაჲ
შეპარებოთ მყორე მასწობის, მავლამ მონემ ვარპამავალი ჭოპის სამე-
წრწეო ვრწეულია, რთბელითიჲ ვრწორწუჯაპ შერწყბულია ვვოპაცურწი და
მუწყუამბიული წყობა-წარმოების წიშებდო.

**ბ. ა. პ. მარიანის (მინერვლიანის) საფორმული მუთოიოის
ბამბაქი**

ა. პ. მარიანის (მინერვლიანის) მამულის აღწერა მავწრობამ ჩაავა-
ჩა 1899 წლის 14-პან 17 ვებერვლაძდე. ეს მუწრწეობა მდეზარებობა
მუცოიოის მამრამში და შევარვენა აბასწეშინის საფყეო მასოვის ნაწილს.
მუცოიოიდან რგი - 14; ახალსენაკის რეინთების საპკოიოპან - 25,
ხოლო მპინარე ხობის კემესაპკონიპან 6 ვერსოგ იჯო პამოჩეძული. მამუ-
ლის საერწო ვარწოთი შევარვენა 2222 კესეგონას ²⁰⁴. აბასწეშინის
ფყის მასოვის ვარწებებში მდეზარებობა ამავე საბერწოებების სასოფლო
სამოკვარებმა, რთბელითი შედეებოდა რამბენებე სოფლისავან, მამოი კავ-
რწოიანეძული მყო 652 კობლი (1056 სული). ამავჟან 82 კობლი ხიბანო
იყო, 114 - მრეობივვარებული, ხოლო ოსაბეკ კობლი - მავწრობის პაბ-
მარებლის ვარწეშე ვავამოცყოიული ცლები. ა. მარიანის მუწრწეობის
მრეობივვარებული ცლების სამუალი საკობლი ნაქელი 2,9 კესეგონას
შევარვენა. ცლებები მისპევამწენ მებინეპერებას, მინების პიპი ნაწო-
ლი მემამულიებლს ეუწვენოდა. მუნებრივი პირეობები აქ ხელს უწეობდა

203 ქ. ი. ბ., მსოფოიული საბეებები, № 1616.
204 საქ. სსჩ კენჭიარული საბერწიწიწო საილგორწო არქივის ქუქაიოსს
ფილიალი, ჭონიპი № 18, საქ. № 205, ჟგ. 15-22.

სიმინდის კულტურის განვიწესებდას, იხვედობა ჭვავიყ. მდინარეთა სანაპირო ნაჭობრი მიწების, ე.წ. "რიყის" სიმინდის წლიური საშუალო მოსავალი, ერთ პესეტონა ფართობზე 150-დან 180 ფუტამდე აღწევდა, ხოლო მიწა და დაბლობ ადგილებში, ე.წ. "ეწერში", სიმინდის საშუალო მოსავალი კი "რიყის" მოსავლის 1/3 ან, მოგვიერ 2/3 ზედატენდა.

მომრიგებელი მუამავლის ცნობით, მედატონესა და ტლებს შორის ნებანყოლობითი შეთანხმების შედეგად, ერთი ქვევა მაქარნაყოფიერი ("რიყის") სანადეო მიწის გამოსასყობი ფასი 50, ხოლო ერთი პესეტონასი 30 - 132 მანეთს უბრია. ერთი ქვევა დაბარნაყოფიერი ("ეწერის") სანადეო მიწის გამოსასყობი მანხა 25, ხოლო ერთი პესეტონასი 30 - 67 მანეთს შეადგენდა. ერთი ქვევა სკარმიპამო ნაკვეთის გამოსასყობად ტლებში - 60, ხოლო ერთი პესეტონასათვის 160 მანეთს იბიბნენ. უფრო მაქალი იყო მავისუჭალი მიწების გამოსასყობი ფასი. ერთი ქვევა მაქარნაყოფიერი მიწებისათვის იჭი 100-დან 120-მდე, ხოლო ერთი პესეტონასათვის 30 - 267-დან 320 მანეთამდე აღწევდა.

ა. დაბანის მიწების ნაწილი სანიქარო იყო გაყმული, წოყოფი მიწების წლიური სანიქარო ქირა ერთ ქვევაზე - 6-დან 10 მანეთს, ხოლო ერთი პესეტონაზე 16-დან 26 მანეთს უბრია 205.

მეურნეობაში იყო აჭრევე იქარა ნაჭორო. მოსავლის 1/3 ნაწილი ტლებს უნდა მიეჭანა მეამიჯისათვის საბლი. იქარით იყმიოდა საძოვრები. როგორც იმქვა, ა. დაბანის მამიჯში ირიცხებოდა 82 კომლი ბიბანი, რიბლები სახნავ-საღესი მიწის სარგებლობისათვის - 1/3 ნაწილს, ხოლო სკარმიპამო ერთი ქვევა ნაკვეთისათვის წლიურად 3 მანეთს იბიბნენ. მინდვრის სამუშაოებში არ იყო გამოყენებული და-

205 სსრ ცენტრალური სახელმწ. სანსტორიო ანქივის ქუთაისის ფილალი, ფონი № 18, სსრ. № 205, ფუ: 15-22.

ქონდადმილი შრომა. სასაქონლო მარბოვბის მთავარ საყარს მარბოვბე-
 ზდა სიბინიერი, იგი დაქონდათ ხობის, ანაქრონსა და სენაქის ცბიით.
 სოჭრის მუშრწეობის დაწარბენი ნაწარბი იყოფებოდა ადგილობრვ. და-
 საჭან პუნქტებში სიბინიერი ბიქონდათ ურბობით. ჭუთი სიბინიერი ღირდა
 35 კაპიკი.

ა. დაბრანის მთელი მამული ბ უბნად იყოფოდა. საკარბიობაში და
 საბაღე ჭარბობი 169 დასუფინას მუბაგენდა, სახნავ-საშესი - 385,
 საძღვარი ადგილები - 288, ხოლო ჭყუ - 1314 დასუფინას. აღნიშნული
 მამულის ახლოს მიღობინებოდა ჭანის-ჭყალი და სხვა კაჭარს მიწარბე-
 ბი, რბილებსაყ ნაშესების მიწარბევისა და ნიბადავის დაწყოფრების სა-
 ქმეში უბიდასი მინიშნელობა ქონდათ. ა. დაბრანის მამულის მთელი
 საბაგინი და საერბო საბუშრნიე ნაგებობანი 4,320 მანუბად იუნა
 მუჭასებული. მუშრწეობას დაწადება მმარბელი, რრ ჭყსბიყული,
 რრ დაბასახადის ამქრები და რრ სასახლის კარს მსახური. საბბარ-
 რბეღოსთან არსებობდა მუშოსავალ-დასავლის ბიგინი. მუშრწეობაში
 ჭარბობ იყო დაწრყლებული სიბინიერის კულჭრა, მუვენახებობა და მუ-
 ბოსტენობა. ამ დაბების საგლები ბლიური მუშოსავალი მამულის მიჭო-
 ბეღის სასარბებოდა 947 მანუბს მუბაგენდა 206. ამას დაბა, ცლებე-
 ბიბან იგი ბლიურბა 240 ჭუთ ღვინოს ღებულიბა. რბობი იბქვა, მუშრ-
 წეობაში მდლიანად 385 დასუფინა სახნავ-საშესი მიწა იყო, რბიღოს
 ებღეობა ხიბნებსა და ადგილობრვ მიბოღრებ ცლებებს. დაბახსოდა-
 ბეღა ის დაწემიღება, რრ ცლებების სურვილის ბიუბდავადა, მათ
 ნაჭურბალი დაბასახადი მანდათან იყლება ჭრადიით. ნიბადას ამუშა-
 ვებბენი რბქეღის ბუბნიით რ ურბილ სიღრბებე. დაწეგრილი იყო მი-
 ბების დასუენების სისბება. სახნავ-საშესი მიწებობან, ა. დაბრანის

206 საქ. სსრ ცენჭრბლური სახელებნიჭო საიბგორიო არქონის ქუბანისი
 გიღბალი, ჭინიი № 18, საქ. № 206, ჭყ. 15-22.

წილური ფურადი შემოსავალი 4,207 მანეთს შეადგენდა.

რეზონი იმედა, იქარით იყენებდა საძოვარს ადგილებში, ურთი სურს მუშაობდა პირველის ძველად - 10 კაპიკად, ხოლო მსხვილფეხას კი - 30-50 კაპიკად. ფასობდა. საძოვრებიდან შემოსული წილური ღირსება 420 მანეთს უდრიდა. იქარით იყენებდა საწილველილებში, რომელიც წილური შემოსავალი 34 მანეთით განისაზღვრებოდა.

1314 კესეგინა ფეხ მუშაობის შემოსავლის ურთ-ურთ წყაროს წარმოადგენდა. ამ ფეხით უფასოდ სარგებლობდნენ ა. პატიანის ცილებში. ამას გარდა, ხე-ფეხი გამოიყენებდა სამღვარეობაში და იგი ადგილებად სარგებოდა. ამ ფეხიდან შექმნილი მუხის ხეებს მთავრობა მკონიგების მკონიგის დასამზადებლად იყენებდა. საფეხო მუშაობის შემოსავალი 3,086 მანეთს შეადგენდა 207.

აღნიშნული მუშაობის სხვადასხვა პარტების შემოსავალი შემოსავლის წილიდან წარმოიქმნება: სკარბიკამი. მიწებიდან შემოსავალი - 947 მან., მიწინებულებიდან - 4,207., საძოვრებიდან - 420 მან., ფეხიდან - 3,086 მან. და სხვა - სარგებ სფეხით 34 მანეთი. მუშაობის ბილიანი წილური შემოსავალი 8,694 მანეთს უდრიდა 208.

ეს მიწაზეები იმავე მიუხეობდნენ, რომ ა. პატიანის მამულით გარდასავალი ფიხის წყაროდ წილური მუშაობაა, რომელიც ამჟამად უამრავად ძველი და ახალი სისფეხების დასახსილებული წილებს.

VI. ქვემოთსა და მთლიანად მათის რელი საზოგადოებაში დასავალი "დასავალი" საზოგადოება

გარდასავლის გეგმა იქამდე დასავალი საზოგადოების დასავალი 1876 წელს სადასავალი მათის დასავალი მიწ-

207 სავ. სსრ დასავალი სახელმწიფო სანისფერი ანტივის ქვემოთსა დასავალი, ფიხი № 18, სავ. № 205, ფე. 15-22.
208 ა ვ ვ.

ვერს. ქუთაისის სააპტილამიზო ბანკის დაარსებას ქარველი ერის
 ფრთა-ცხივრებაში უძიფის მინიმუმეობა ქუთაის, ბაქრაბ, რეგრის იმ-
 ვა, ამ დაწესებულებამ ავერის ძირითადი მიზანდასახვლობა ბანკს ვერ
 შეასრულა. სააპტილამიზო ბანკებში ვერ დაბარავეს ავერამინაურ-
 ბის იმეობში. "ქარველი ავერამინაურობა ბანკს რიგი იმეობა და
 სასივრთი მისეობა. იგი დაწესებულებული იყი, რაბ საკრევიფი დაწესე-
 ბელები დაწესებულები მვერამინაურ მივერეობის ყველა წყვერს. ავერ-
 ამინაურა რიგი წაწილს ბანკი წარმოგვენილი ქუთაის სავერეობივეობი
 დაწესებულები, საიდანაც სესხის მიღება ავერის ივერბობა, ბილი
 ავერისა და ქრევერის დაფარვამე რივი აწვერ მივერეობა. მბი-
 რისის სააპტილამიზო ბანკის დაწესებობის ავერეობობარე ი. ყვერევერ
 ასევე მივერს ავერამინე ავერეობივეობა, რაბ ქრევიფი რევერული მახე-
 რისა; ბანკიდან დაწესილი სესხი მხილი იბას დაწესებობა, ვრის ყა-
 რათიდან, მივერეობის დაწესებულებობისავერის მიხიბარს აწხას, მივერ-
 ვილი და მივერევი რივივერს ქი საბილი დაწესილი. ბაქრაბ ვს დაწეს-
 ბილივე მივერამინე რივი წაწილსავერის დაწეს ბმაპ მივერეობისა
 უბამინსა მინა²⁰⁹.

ვერს დაწესებულებული ქარველი ავერამინაურობა სააპტილამიზო ბან-
 კებში შევერბა ვრირ წივერბირევი იმვერეობი. ბანკებს მივერეობანი
 ქრევიფის საწვერეობი ვრდა დაწესილი დასაწესივერ დაწესილი ა-
 ვრამინაურული მივერეობა, შევერბინა იგი კამევილიბის დაწესებ-
 ბისავერის, მივერეობინა მივერბის მივერეობილი მიხილივერ²¹⁰.

ილი ყვერევერბის მივერეობი მივერეობა ქარველი მივერ-
 ეობის რივი წაწილიდან საბარევიანი დაწესილი. მივერეობა ვრევე-
 სობა ქრევიფის ყვერევილი საწვირეობისავერის ივერეობა და მივერეობს

209 საქარველის იმვირისი წარვერევი, ტ. V, ვ. 358.

210 წ. მვერევი, საქარველის სოთალურ-ვერევილი დაწესებობის
 იმვირისი, ტ. 1, 1967, ვ. 63.

სხაპონა პატივრიცხვების იმედი აქვს, რომ იქნებე მამული უკან-
 ვე დაუბრუნდება... პარწმუნებულის, რომ მამული ბანკის პარწმუნა პა
 მამასაქამე, ყრილობის, რაჲ კი შეიძლება მეტი აიქოს. იმათ მიერ
 მამულეების პატივრიცხვას - პატივრიცხვა კი არ ექმნის, ეს სწორე
 ტყეოქვაა. ენიჲ კი პატივრიცხვა მამული, აქედელი ველი მიყელე პრეში
 მიჯლანტა პა ვაღის ტაქანტას აქარ ვიქრებს. ბანკი, პატიოს ნუქე-
 ბის ქალით, რასაკვირველია მიწინამეებს პატივრიცხვული მამულეების
 ტყეოქვას პა პატიოს ველიის პატივრიცხვას²¹¹, - მერს ტ. ნურეველი
 ვერნარ "კვალში".

ეს სისტემა ქრედიტისა, - მერს ტ. ტველესთან, - პახანტების
 მაცვირაჲ ქირის უახრის მიწათმჯელობას პა ხერს უქტობს მამულე-
 ბის სხვის ხელში ტაქანტას, მიწილიტასის. პაქაპამწაქრებას რეში
 ბანკიდან მიწედელი ქრედიტი მიწინამეება ნუქებანა, მექრწეობის
 ტაქმიქობესებისაჲვის პაქებანქა, ეს ტამწიოქა მასე შეშისაკვალს პა
 ტაჭირვედელი მიქომარეობიდან იხსნიოქა²¹².

ქრედიტი პერიოქული პრესა ხმირაჲ მერა პასაკლე სავარველის
 პაქაპამწაქრების პაქალანტებისა პა ტაჭირვედელი მიქომარეობის
 შესახებ. "სავარველის პაქაპამწაქრება რეში პიქს ტაჭირვედამი
 რავარწილი პა პიქაჲ პავალანტეჲლა, - აწინამეება "იქერიან", -
 ეს რვენ კარქა ხანია ვიქოქით, მაქრამ რაჲ ამ ბილი პრეს ტვესმის
 რვენე სიქლის მეტაჭინტა შესახებ, მამეწმეება პასაკლე სავარვე-
 ლიდან, ტვარწმუნებს, რომ პაქაპამწაქრებას ახლავე უქმა მიწეველება,
 პოქტი მრავალს უსიამიქენებასა პა უქეოქრებას უქმა მიქველოქა²¹³.

211 ტ. ბანკი, "შენიშვნა", "კვალი", 1898 წ., № 18, ტვ. 315-316.

212 ტ. ბანკი, ქრედიტი პა მისი მიწმუნებლობა რვენე ხარხის
 უკონომიქური მიქომარეობის მარწაჭებისაჲვის, "კვალი", 1898
 წ., № 35, ტვ. 6-7.

213 "იქერიან", 1894 წ., № 202, ტვ. 1.

ქუთაისის სააგრიკულტურო ბანკში საავტოპაზონურ მანუქების რა-
ციონალიზაციის, სესხის გაყვებისა და საჯარო განყოფილების მასალები წაღება
დასტურებენ ბიზნის აღწერის სტანდარტებს.

1875-1879 წლების მანძილზე ქუთაისის გუბერნიის ავტოპაზონურ-
ბანკ ბანკში რეკონსტრუქციის 28,463 რეკონსტრუქციის მიხედვით: ხოლო ქუთაისის
საოქრო სასამართლოს წინააღმდეგობა 1868-1879 წლების განმავ-
ლობაში მხარის გუბერნიის განყოფილება 25,190 რეკონსტრუქციის მიხედვით²¹⁴.

ქალაქებში ქუთაისის ბანკიდან 1879-1883 წლებში 3 მილიონ
მანეთზე სესხის განაწილება. ესეც რა ამ რეკონსტრუქციის მიხედვით
4,800,000 მანეთის სესხის, ბანკის მიხედვით ამოწურა სასესხო რეკონ-
სტრუქციის მანეთების შესაძლებლობა. 1876-1883 წლებში ქუთაისის სააგ-
რიკულტურო ბანკში რეკონსტრუქციის 17,220 რეკონსტრუქციის მიხედვით და განაწილება
1,058,000 მანეთის რეკონსტრუქციის...

1876 წლიდან 1890 წლამდე ქუთაისის სააგრიკულტურო ბანკის გან-
ვითარებაში რეკონსტრუქციის 70 მანეთი. მაგ შიგნით 1876-1879 წლებში
რეკონსტრუქციის რეკონსტრუქციის რეკონსტრუქციის 10 მანეთი, ხოლო 1879-1882 წლებში - 57 მან-
ეთი. ამ უკანასკნელ მანეთებზე სესხად განაწილება 957,500 მანეთი და
1890 წელს ბანკის იმართება 190,000 მანეთი²¹⁵.

25 წლის მანძილზე ქუთაისის სააგრიკულტურო ბანკის 10,549,487
მანეთის განაწილება სესხის განაწილება, აქედან სესხის მანეთებზე -
2,453,674, ხოლო ქალაქის მანეთების განაწილება - 7,126,926 მანეთის
რეკონსტრუქციის²¹⁶.

214 ი. ბიზნის აღწერა, აგრარული-ეკონომიკური საკითხის საქარტული 1900-
1917, გვ. 20.

215 ვ. შიგნით, საქარტულის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების
ისტორიიდან, გვ. 74.

216 ი. ბიზნის აღწერა, გვ. 84.

ქუთაისის სააგრიკულტურო ბანკის სასესიო აქრაყები
1876-1900 წლებში 217

უ ბ რ ი ც ი

წლები	გრძელვადიანი კრედიტი (მან.)	მოკლევადიანი კრედიტი (მან.)	სულ სესხაჲ განა (მან.)	სესიის მაზრებზე (მან.)	ქალაქის მაზრებზე (მან.)
1876-77	333,900	160,037	493,937	187,634	306,303
1878	253,200	7,500	258,700	175,000	85,700
1879	402,500	93,000	495,500	203,100	292,400
1880	1,025,400	6,450	1,031,850	131,600	900,250
1881	1,315,100	13,300	1,328,400	180,000	1,135,400
1882	724,200	31,800	756,000	161,400	562,800
1883	206,900	-	206,900	21,100	185,800
1884	-	-	-	-	-
1885	-	-	-	-	-
1886	197,300	-	197,300	98,200	99,100
1887	328,500	28,000	356,500	106,100	222,400
1888	357,000	22,800	379,800	50,400	306,600
1889	228,900	37,000	265,900	73,300	155,600
1890	478,300	-	478,300	161,700	316,600
1891	357,300	86,300	443,600	135,800	220,500
1892	478,500	58,400	536,900	161,900	316,600
1893	268,700	53,300	322,000	143,500	125,200
1894	362,000	72,100	394,100	123,700	238,300
1895	226,100	73,800	299,900	99,600	166,500
1896	211,900	75,300	287,200	52,600	159,300
1897	495,900	101,000	596,900	96,500	399,400
1898	370,900	108,700	479,600	66,200	304,700
1899	539,800	59,100	597,900	30,500	509,300
1900	420,300	12,300	432,300	43,200	377,100
	9,582,600	958,887	10,549,487	2,453,674	7,126,926

217 გ. შავაჩიძე, საქარაჯელოს სოციალურ-ეკონომიური განვითარების ისტორიიდან, ტ. 2. 86.

ქუთაისის სააგიტაციო ბანკში გაცემული მამულების საჯარო
ვაჭრობის გაწყობის ვადის გადართობისათვის 1876-1891 წწ. 218.

ც ბ რ ი ღ ი 2

წლები	რამდენ მამულზე შეგდა ვაჭრობა	რამდენი გაციობა		რამდენი პარ ჩა ბანკში
		ქალქის	სოფლის	
1876-1878		-	2	-
1879	2	1	2	-
1880	3	2		-
1881	2	5	6	3
1882	12	18	10	14
1883	42	19	6	15
1884	40	25	8	12
1885	45	10	15	7
1886	32	20	10	3
1887	23	-		-
1888		ცნობები არაა		
1889	-			-
1890				-
1891	50		34	16

ცხრილიდან წაღებ ჩანს, ეს რიცხვები მიზიდულია ქუთაისის სააგ-
ციტაციო ბანკში გადართობის მიერ გაცემული მამულების სა-
ჯარო ვაჭრობის ცნობის გაყობა.

სამეცადონო მამულების გადართობის წაღებ, მიიღეს სრულიად
218 შ.
საქართველოს სოციალურ-დემოკრატიული განთავსების
საერთოება, გვ. 102.

საწინააღმდეგო შედეგი: საჯარო ვაჭრობის მამულების გაყიდვამ ბერი შეუწყო და დაამტკანა ფეოდალური მუშაობის რღვევის პროცესი. ავტოპაბნაურობის გამოყალა ეკონომიური საფუძველი და იგი ამიერიდან სოჯრის მუხრუბიის ეკონომიურ საფუძველად გამოიქცა. ცლებობის პაშ-ლის შედეგად ძმა ცაბსნა კულკურ-ცლებურ მიწაშიც შედეგმას. ავტო-პაბნაურმა მიწაშიცლოძელომა კულკურ-ცლებური მიწაშიცლოძელობის შეი-ცვალა. ავტოპაბნაურობის აგრილი საბურწეო სისებმაში ახლა კულკუმა, ვაჭარ-მრეწველმა ან სხვა უსხ პირმა დაიკავა.

1868-1895 წლებში ქუთაისის ცუბურნიის ცლებობას საჯარო ვაჭრო-ბის და პირადი ტარიცების შეუძენმა ავტოპაბნაურმა მამულები 51,176 პესეტინის რაოდენობის, რმველმა საყასოპ 2,592,549 მანეთი ტაპაუბ-პოა. ამბვე წლებში ავტოპაბნაურობისაგან ცლებებს ტანოუსტეოპა 137,799 პესეტინა მიწა, რისციისაყ 6,777,250 მანეთი ტაპაუბპოა. 30 წლის ტანმავლობანი ქუთაისის ცუბურნიის ცლებობას 188,975 პესე-ტინა მიწა შეუსტეოპა ²¹⁹.

1868-1879 წლებში ქუთაისის ცუბურნიამში, რფიოპალური ეწობებო, ტატიოპლა 25,190 პესეტინა მიწა. მამული ტაუტეოპა 2778 ავტოპაბნა-ურს, 76 ცლებს, 10 სასულოერი პირსა და სხვადასხვა სოკოპალური. ჯტ-ფის 16 წარმიბაგენელს; შეუძენია: 1834 ცლებს, 678 ავტოპაბნაურს, 128 სასულოერი პირს, სხვადასხვა წოდების 231 წარმიბაგენელსა და 8 სამღვარჯარელებს... 1891-1897 წლებში სახელებიფო საავტოპაბნა-ური მანკის ვაჭრობის შედეგად... მიმამულიმა 7,273 პესეტინა მიწა ტაპაუოპა არაავტოპაბნაურული წოდების, ტირიმაპად ცლებობის ხელები ²²⁰ რეტირე ჩანს, მიმამულების გამოტოველმა შორის ავტოპაბნაურობამე

219 ნ. მკონძე, საჯაროველის სოკოპალური-ეკონომიური ტაშეოთარტის ისტორიოპან, ტვ. 104.

220 ი ქ ვ ე.

թա. Լաժույնից ժակլան, որն ըստի մառ զլարսի ժիւրիսպարո ժարո-
 լըծոռ ժիցի ոցո. թասալլոռ Լալարալլոռ թրոլծոռ ժարլծալլոռ ժլլլլլլ-
 ժա շարո ժլլլլլ ժալարոլծոն արալլլլլլլլլլլ կլլլլլլ. ոկոնո Լալլլլլլ
 Լալլլլլլլլլ ժալարլլլլլլ լալլալլլլ թա Լալլլլլլլլլ ժիլլլլլլ ժալլլլլլ-
 թլլլ. 1865-1903 ժլլլլլ թալլալլլ Լալլարալլլոռ (ալլարա-ալլալլլլլ
 ժալլլլլլլլլ) 34,617 յոլլլլ թրոլլլ ժարլլլլլլ ժլլլլլ 7,5 ժլլ
 ժալլլլ ժալլլլլլլլ 149 ալլալ թլլլլլլ ժիլլ, ժլլալլլլլլ յալլ-
 ժոլլալլ ժալլալլլ թրոլլլ ժարլլլլլ ժլլլլլ 60 ٪. յլլալլլլ ժլլլլ-
 ժոռ ոցո յլլալլլլ ժալլլ ժլլլլլ ժիլլլլլ ժալլլլլլ ժալլլլլլլլ, Լալլալ ժլլ-
 ժլլլլ Լալլլլլ Լալլլլլլլ ժալլլլլլլլ լալլալլլ թա Լալլլլլլլլ ժի-
 ժլլլլլ²²².

ժլլլլլլլլլլլ ժալլալլ ժիլլ ժլլլլլլլ յոլլլլլլ յլլլ Լա-
 յոլլալլ ժլլա ժալլալլլլլլլ, ժալլալ ժա ժոլլ ժա Լալլլլլլլլ յլլ-
 ժալլ ժլլ ոլլլլլլ ժալլ ժլլլլլ ժալլլ. ժալլալլլլլլլ ժիլլալ-
 ժլլլլլլլլլ ժիլլլլլլլ ժալլալլ ժիլլլլլլլլ ժալլլլլլ ժալլլլլլ ժա Լալլ-
 ժլլալլլլ ժլլլլլ լալլալլլլլլլ ժոլլլ ժլլա. իլլ Լ. ժոլլալլլ ժալլ
 ժլլլլլլ ժալլ ժալլլ ժիլլ ժալլալ թալլալլ ժալլալլ ժալլալլ ժալլ 100
 ալլա թլլլլլլ լալլալլլլ²²³.

ալլ թրոլլալլ յլլալլ ժալլլլլ ժալլլլ լալլալլլլ ժալլ 270
 ալլալ թլլլլլ ժիլլ ժալլալլ, ժալլլլա ժա ժալլալլլլլ լալլ-
 ժալլալլ յո 120 ալլալ թլլլլլ ժիլլ ժալլալ. ալլալլլ ժալլալլ
 ժալլալ լալլալլալլ ժալլալլ ժալլ ժալլլլ ժիլլալ²²⁴.

Լալլլլ ժալլալ ժալլալ ժալլալ ժալլալ յալլալլալ թալլ-
 ժալլալլալ ժալլալլալլ ժալլալլ ժալլալլ ժա ժալլ յալլալլալլ ժալլ ժալլալ-
 ժալլ ժալլալլալլ ժալլ-ժալլ ժալլալ ժալլալ ժալլ.

222 Լալլարալլլոռ ոկոլլալ ժալլալլլ, ժ. V, ժլ. 344-345.

223 ո յ յ յ, ժլ. 345.

224 ո յ յ յ.

XIX ს. 80-იან წლებში "პასაველთ საქარაველოს სახელმწიფო ძეგლებს კომიტე საშუალო 4 მესტონა მიწა ქქონპათ. მათგან 398 ძეგლი (1,90 ზ) სრულიად უმიწაწველი იყო, 2142 ძეგლი (10,09 ზ) კომიტე ფლოძა 0,1-1 მესტონამდე მიწას, 4427 ძეგლი (21,09 ზ) - 1-2 მეს., - 7383 ძეგლი (36,16 ზ) - 2-4 მეს., 3396 ძეგლი (16 ზ) - 4-6 მეს., - 1330 ძეგლი (10,50 ზ) - 6-10 მეს., 834 ძეგლი (3,97 ზ) - 10-20 მეს., 221 ძეგლი (1,05 ზ) - 20-154 მესტონას. ძეგლობის კლასური მესტონა თანსაკუთრებით ძლიერი იყო ქუთაისის მაგრაში, სადაც 95 ძეგლი კომიტე ფლოძა 20-30 მეს., 31 ძეგლი - 30-40 მეს., 13 ძეგლი - 40-50 მეს., 10 ძეგლი - 50-60 მეს., 7 ძეგლი - 60-80 მეს., 4 ძეგლი - 80-90 მეს., 1 ძეგლი - 120 მეს., 1 ძეგლი - 154 მესტონა მიწას... 1888 წლისათვის ქუთაისის გუბერნიის 7 მაგრაში იხელბოძა 96 912 კომლი მესაკუთრე ძეგლი... რომელთა საკუთრებაში იყო 244,451 მეს. მიწა 225.

XX ს. პასაწვილისში საჭარებული აღწერიის მიხედვით, პასაველთ საქარაველოში 51,241 მესაკუთრეთა კატეგორიის ძეგლი იყო 226.

"ამ მიწაყმებოძან ჩანს, რომ პასაველთ საქარაველოს 7 მაგრაში მრავალრიცხოვანი ყოფილა მიწისაწველი საკუთრების მქონე სოფლის პრლეჭარიაფი (22 599 კომლი - 44 ზ), ნახევრად პრლეჭარიაფი (20577 კომლი - 40 ზ) და მესტონებით მყოფრიცხოვანი ძეგლობის კლასური მესტონა. წერილ მესაკუთრე სოფლის მუშა მასაში, მუნებრეთა, მესტონა თანოორბეოძენ 20-80 მეს. მიწისმფლოძეღნი: კოკვაძე მესტონი (50 მეს.), რებეოამეილი სოფროში (75 მეს.), ჩალიძე ივანე (54 მეს.), მისსაძვილი მურაბ (25 მეს.), ფეფმუჩავა კოსტა

225 საქარაველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, ძვ. 349-350.

226 ი ქ ვ ე, ძვ. 350.

ժըլեա թոգրընտոտոա Յոժաճճղոմըրոնոն տրոթոն
Յոնըթոն 227

Ս Ե Ի Դ Ը Թ

ժըլեա ճոկը- ճոն տրոթոն Յոնըթոն	Յընոկըթը ժըլեա ճոթընոնո յոմրոնո							
	Նոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն	Յոթոնոն Յոնըթոն
0,1-1 թըն-Յոթ	4823	5189	1735	3101	2222	4004	525	22599
1 - 3 թըն.	7716	2265	2086	1823	1329	4008	252	205,77
3 - 5 թըն.	2200	775	635	383	125	938	35	5091
5 - 10 թըն.	1191	423	341	156	32	282	3	2428
10-15 թըն.	213	84	37	27	12	21	-	384
15-20 թըն.	49	15	8	7	-	4	-	83
20-30 թըն.	22	5	9	3	1	-	-	40
30-40 թըն.	1	1	1	-	-	-	-	3
40 թըն-Յոթ Յոթ	2	1	7	2	4	-	10	26
	16217	2868	4859	5502	4723	9245	825	51241

(37 թըն.), Յոնոն յոնոթո (45 թըն.), յոնոթոն ճոնոթոն (30 թըն.), յոնո,
յոնոթոն ճոնոթոն (25 թըն.), յոնոթոն յոնոթո (50 թըն.), տոնոն, յոնոն, յոն-
նո, յոնոն, յոնոն թո յոնոն ճոնոթոն, յոնոթոն, յոնոթոն 450 թըն. յոնոն;
յոնոն, յոնոն թո յոնոն ճոնոթոն յոնոթոն յոնոն, յոնոն

227 յոնոն յոնոն յոնոն յոնոն, թ. Կ, յո. 350.

სა სკუთრებში იყო იმის მთა (ქვემო სვანეთი) მ ახასი გენგონა
 ფარეზი 228.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან დასაჯული საქარბევილი კანტალიბ-
 ბის წარაგმა განვიხილავთ განიხილეთ საქარბევილი მოსახლეობის ძრვა ს-
 ბინაბინიქვილი მოსახლეობის ხარჯზე. კანტალიბბინის განვიხილეთ ბეგეგა
 გლეხთა გიგუნდელითის მკაჭი მკალიბს უსგებნი იმერეთში და, ფარ-
 სასკუთრები ხონში. კანტალიბბინის განვიხილავთ აქ წარმოშვა სოფლის
 ბურჯბანილი უღმინებნი, რიბეზი მძღვერი უნიმბიური ძარის სახიბ
 გველინებნი. სოფ. გუბნი მცხორები გლეხები - მოსუვილები ურკ-
 კანტალიბბეგა გაბიქვილი, მათ ზეგანთ ხელი მოქვილი ზეგებნი
 წუღვილინა და ნიჭარაძეების მიწები. ვაჭრად ქველინი, ქუთისში,
 გეგუთის ქუჩაზე, ხსნიან სავაჭრის, აბამენ ქველს სოფელსა და ქალქს
 შორის და გუბნილი გლეხები ბურჯბეგა გველინებნი.

მოსუვილების პირად არქივილი დაჯულია ურკ-მოძრავი ქონების
 ნასტიკების წიგნები, ხელწერილები, პირების წიგნები, დაგირავებისა
 და უქსილის საბეგები, ფიჭვიანი ზეგახსნიის ჭურვილი, მინიბების
 სიები, გეგუთის გეგუბნები და სხვ. მოსუვილების მიერ წუღვილი-
 ბისა და ნიჭარაძეების აგვილი-ბაბილების ბეგეგა, დასაჯული საქარ-
 ბევილი, საბაგონი ბეგუნების რეგვილი და სოფლად ბურჯბანილი
 უღმინებნი განვიხილავთ სურათის წარმოადგენად ბეგა დაბახსნი-
 ბელი ჭაქვი.

2. სიმონ ნასტიკის და მოსუვილის ბურჯბანილი იმერეთში

გუბელი მოსუვილებიდან განსაკუთრებით საინტერესოა სიმონ ნასტიკის
 და მოსუვილი, რიბეზი განსახილავთ განვიხილავთ სურათის
 ბეგახსნილი გლეხურ-კუჩუკი ჭიპს. იგი სარკებობის მომენტი და

228 საქარბევის ისტორიის ნაკვეთები, ტ. V, გვ. 251.

აჭარალებს ძველს მუხრანობას *ხე.* მუხრანობებისა და ნიჭარაძეების
 ბიძების მესყობის ხარჯზე. *ს.* მისეშვილი არ მოკავს სახსრებს და
 პირი ინტერესი *ხე* ეძებს მისეშვილისა და ფეის სხვა ახარ გაშვირველებს.
 საჯარო ვაჭრობის ცნობ *ხე* კუთხე გარეგანი, რაბუნობე ახევილი გე-
 სეფინობი *ხე* პაჭარი-პაჭარი ნაყობი, იგი არ გელებს არც ებე სა-
 ჟენ ეასაფი პევილის და მისის ძველსი მუხრანობის საპევილიანევი
 ფინის. რაჭაში *ს.* მისეშვილი გეობა ფეის უვივის მასივის ე.წ. სა-
 ბილის ფეის, რიბის ექსპედიციის უხევილი აშარიებენ.

ს. მისეშვილის სამეურნეო არელება XIX ს. 80-იანი წლებიდან
 იწყება: 1878 წელს *ს.* მისეშვილი სიმონ სოლომონის და მუხრანობისა-
 გან მუხრანობა ფეი 229. 1885 წელს ეუთისის ნიჭარაძესა და მუხრანობის
 არევილიანევის ვივი-გევივის ხევილიანეობა ახევილიანევი რევიის
 და ნიჭარაძესა და სიმონ ნიჭის და მისეშვილის შივის 230.

229 *ქ.ი.ბ., ფინი № 73-89, სპ. № 1.*

230 "... я, князь Сардион Отиев Нижарадзе продал крестьянину
 Симону Николаевичу Мосевшили собственно мне принадлежащее
 право на двенадцать от девятисто шестых частей недвижимо-
 го имения право на две от девятисто шестых частей како-
 вого имения принадлежить остров моим княжам Близавете и
 Аграфине Нижарадзевым а право на остальния доли которого
 принадлежить жителям Кутанского уезда олений Маглаки
 князьям по фамилии Нижарадзе и Диди-Губи крестьянам по фа-
 милии Мосевшили, Гегучадзе, Левкинадзе, Берадзе, Мангала-
 дзе, Вахакидзе, Гургенядзе и Бсадае и покупщику Симону Мо-
 севшили, находящегося Кутанского уезда при селений Диди-
 Губи и заключающего в пахотных и пастбищных местах под
 названием "Губио-Теври", мерю в целом составе примерно
 шестьсот шев, или двести двадцать пять двести...

Отчуждаемое по оному акту право мне, продавцу, досталось
 по наследству от умершего отца моего князя Отий Парсаданов
 Нижарадзе.

Я взял продавец, у него, покупщика, за мое право денег
 серебряной монетой Олну тысячу двести рублей" (*ქ.ი.ბ. ფინი-
 რი № 7389, სპ. № 4, გვ. 1-2*).

1887 წელს გუბი მცხოვრები ძეგუბის ნიკო და მავსინე გორ-
გის ძე მოსტევილიძისაჲან ს. მოსტევილიძე შეიხროდა ამავ სოფელში
მღებარე ადგილი ე.წ. შინა ემი ²³¹. როგორც ჩანს, ს. მოსტევილი
არც ზაგის გვარშვილებს მოჰავს და ხელიდან აცლის ადგილ-მამუ-
ლებს ²³².

1895 წელს სოფ. გუბი მცხოვრებმა ძეგუბმა ნესტორ და იაკობ
ანერჩაძეებმა ს. მოსტევილის მიჰვიძეს ამავ სოფელში მღებარე 5
ქვედა ადგილი - საკარშირანო და ფეჟ ²³³. იმავე 1895 წელს სიმონ
მოსტევილის ნესტორ და პირჯილე ანერჩაძეებისაჲან შეუსყიდა მამუ-
ლო, რომლის საფასურ გააპუბრია 450 მანეთი ვერცხლით ²³⁴.

²³¹ ე.ი.შ., გონი, №7389, საბ. №3.

²³² "ნასყირობის ხელშეიერი, 1892 წელსა მარგის 11 პრესა. მე ქვე-
მორე ამის ხელის მონაწერი მცხოვრები სოფელს რო გუბი მესაჟუ-
მრე ძეგუბი პიმიტრი მამუკას ძე მოსტევილი გაძლეჲ ამა ადგილის
ნასყირობის ხელის წერილს ჟეჲენ სუმიონ ნიკოს ძე მოსტევილის,
მასშინა რომელ მე პიმიტრი მოსტევილიძე მოჰვიძე შენ სუმიონ მო-
სტევილის ჩემიძე კუჲენილი ფეჟ მღებარე სოფელ გუბს სახელწოდ-
ბით ჟოჲკურა, მინით სოგრძით იჲა ბუჲო საჲენი, განით თხუშმეგო
საჲენი... ფასი მივილე ასი მანეთი ვერცხლის ფული", (იქვე, საბ.
№ 8).

²³³ ე.ი.შ., გონი № 7389, საბ. № 10.

²³⁴ ი ქ ე ე, საბ. № 11.

"От шестнадцатого Апреля сего 1895 года... продали тор-
говцу крестьянину Симону Николаевичу Моосвили оботвенно
нам принадлежащее право: А. на одну треть часть недвижимых
имений, выкупленных покойным отцом нашим крестьяшином Габ-
риэлом Мамуковичем Андридзе... от бывшего помещика их князя
Семана Георгиевича Шикарадзе, состоящих Кутаевского уезда,
в сел. Губи, заключающихся: 1. Усадьбой земель, мерю в
целом составе примерно тысяча триста пятьдесят кв.сажен...
2. В виноградном саде даблари, мерю в целом составе тыся-
ча восемьсот квадратных сажень... 3. В осокородном месте,
мерю в целом составе семьсот кв.сажен... 4. В лесном
участке под названием "Хокоура", мерю в целом составе сем
тысяча двести квадратных сажень... 5. Пахотной земли, ме-
роу в целом составе четыре тысяча пятьдесят квадратных са-
женей...."- (იქვე, საბ. № 12, ფფ. 1-6).

1895 წელს სიმონ მონღევილიძე ქუთაისის ნოვაროუსში პანიტილია
 ღვინდების, შარბინ და ვლადიმერ სოლომონის ძე მუღჯინძეების მიერ
 1894 წელს საჯარო ვაჭრობის წესით გაყიდული მიწები, მძებარე სოფ.
 ნამბაშევს: მონღანაში - ღებრი მიწა, 900 კვ. საყენი...

მესარაში, 7 1/2 მესტრინა...

• შაბას ნისქვილის საზღვრებთან, 1 მესტრინა და 2100 კვ. საყენი...
 სანაოსან, 1800 კვ. საყენი...

კუთხის პირველი, 1 მესტრინა და 300 კვ. საყენი...

ოთხნაბევი ბაშის - ძირი, 1800 კვ. საყენი...

მონღანა, 1 მესტრინა და 300 კვ. საყენი... 235.

1896 წელს სოფ. გუბის მესტრინა ილიკო ივანეს ძე მონღევილი-
 სავან სიმონ მონღევილიძე შეისყიდა ნახევარი ქვევა ფეხ 50 მანე-
 ლა. 236.

1897 წელს. სიმონ მონღევილიძე ქუთაისის ნოვაროუსში პანიტილია
 სოფ. ნამბაშევში მძებარე 58 ქვევა ე.წ. "ეზერის ფეხ", ჩრდილო
 საჯარო ვაჭრობის წესით შარბინ და ვლადიმერ სოლომონის ძე მუღჯინ-
 ძეებისაგან შეისყიდა 1896 წელს 237. 1888 წელს სიმონ მონღევილი-
 ძე ღვინდ სარეიონი რეიონს ძე ნიჭარაძისაგან შეისყიდა 25 ქვევა სა-
 ვანე ადგილი ე.წ. "გუბის ჭებრი" 238.

1892 წელს სიმონ მონღევილიძე ღვინდ რეიონს ასურ ნიჭარაძისა და
 აგრადინა რეიონს ასურ იოსელიანისაგან შეისყიდა სოფ. რიპ გუბის
 მძებარე 600 ქვევა სავანე და საძვარი ადგილები ე.წ. "გუბის
 ჭებრი" 239.

235 ე.წ.მ., ფონდი №7389, საბ. № 13, ფ. 1-3.

236 ი ე ვ ვ, საბ. № 14.

237 ი ე ვ ვ, საბ. № 15.

238 ი ე ვ ვ, საბ. № 106.

239 ი ე ვ ვ, საბ. № 113.

1894 წელს წიგნის აპრობის პირველადი დონის, მუ ქვემოთ აზის
 ხელის მონაწილად, ავტორიან ვლადიმერ სოლომონის დეი მუღუმიძე,
 მოცულობა ავტორი კუბინილი სახსარ-სახესი ავტორი აქვენი სიმონ
 ნიკოლოზის დე მოსტევილის მუღუმიძე სოჭის წამაშვეს სახელორბრ "ნე-
 რა - მინა"... მონი მონი ქვენი წახვეარი და მთილ გენანი ავტორი
 სახელორბრ ვენი, მონი მონი აქვენი ფასად ას მუღა აქვენი მან-
 ვა 240.

1898 წელს სიმონ მოსტევილის ავტორ სიმონ სოლომონის დე მუღუმი-
 ძის საყარ მუღუმიძე სოჭ. წამაშვეს მუღუმიძე 6,5 ქვენი ვ.წ. "ქვენი
 გუა", ჩიბის საყარბრ ვადაუბრა 72 მანეი 241. ამავე წელს ს.მო-
 სტევილის ს. მუღუმიძის საყარ ვლად მუღუმიძე სოჭ. წამაშვეს მუღუმიძე
 2,5 ქვენი ავტორი ვ.წ. "სახესი", ჩისხვისაჟ ვადაუბრა 150 მანე-
 ი 242.

1885 წლის აპრობის ვადაუბრა წახესობის ხელწერილი ვიხე-
 ლბი: "ქუბისის მანის სოჭ. წამაშვენი მუღუმიძე ავტორ ახლან
 პაატას დე მუღუმიძე და ქუბისში მოვაქრე სიმონ ნიკოს დე მოსტევი-
 ლი ვედი მონი მონი მონი ამა პირბის წერილს მუღუმიძის სახი:
 უღის მანად პირველის აქვენი ახლან მუღუმიძისაჟ ვენი მანა ,
 სარბონ მონის დე ნიქარადეი მოცულობა აქვენი სიმონ მოსტევილის სახ-
 ხარ-სახესი ავტორი, მუღუმიძე ქუბისის ვედი სოჭ. ვენს, სახელორბრ
 "გუბის-გუბი", მონი მონი მონი აქვენი ქვენი (ვენ ქვენი) ფასად
 ახას მონის მანეაჟ 243.

1889 წელს ს. მოსტევილი, მონისაჟან - კოსტა ნიკოს დე მოსტევი-
 ლის საყარ, მუღუმიძე სადმი აქაბი. ვენი მონი მონი მონი სახი, ვენი

240 ქ.ი.მ. ვენი ქ 7389, საბ. ქ 47..

241 ი ქ ვ ვ, საბ. ქ 16.

242 ი ქ ვ ვ, საბ. ქ 17.

243 ი ქ ვ ვ, საბ. ქ 37.

სამბაყო სახლი, ერთი ბეჭელი მე ერთი სასიბირო 244.

მაჟაპ პარმენ სოლომონის ძე მუჯკიძესა და სიმონ ნიკოლოზის ძე მისეშვილის შორის გაფორმებული წასყობილის ბეჭერილიდან ჩანს, რომ მისეშვილის მუჯკიძისაგან შეუსყიდა სოჟ. წამამშვეის ჭერიჭორიამე მდებარე ადგილები:

ბეჭის - ძირი - სახნავ-საჯესი - 1600 კვ. საყენი...

მეაღვბონს - პირი - 1 გესეჭონა და 1850 კვ. საყენი...

ბესერა - 1 გესეჭონა და 1210 კვ. საყენი...

ამ მიწების ფასად მისეშვილის მუჯკიძისაგანის მიუკთა 200 მანეთი 245

1895 წლის წასყობილის ბეჭერილიში უკაპიმერ სოლომონის ძე მუჯკიძე წერს: "... მივიღე სიმონ მისეშვილისაგან ექვსასი მანეთი... იმ ადგილების ფასად ბებინსენებელი შილხედიშილი ლეში რაჟ შეხეხა წამამშვეს ლეში მონაწილეობა გუჯუნის შერ სიმონ მისეშვილის გლეხის რეხვიდან და ჭული მთელი"-ი 246.

1896 წელს ს. მისეშვილი სასამარლოს წესით პაიბეკიყა მიწები რომლებიც მას შეუსყიდა სოჟ. გუბის მებოვრებლებს - ანერაძეების, გუბაძეებისა და კახიძეებისაგან 247.

1904 წელს ს. მისეშვილის, ანეპოლისა და ილია მუჯკიძეებისაგან შეუსყიდა სოჟ. წამამშვეს მდებარე ირი ქუჯვა ხაყანე ადგილი ე.წ. "მეაღვბონს პირი", რისთვისაც გააჯობა ასი მანეთი 248.

1904 წელსვე ილია არჩილის ძე მუჯკიძისაგან ს. მისეშვილის 150 მანეთად შეუსყიდა სოჟ. წამამშვეს მდებარე სახნავ-საჯესი ადგილი - "ბელის ძირი" 249.

244 ქ.ი.მ., ჟიწიქი № 7389 საბ. № 41.

245 ი ქ ვ ვ, საბ. № 21, ჟჟ. 1-4.

246 ი ქ ვ ვ, საბ. № 34.

247 ი ქ ვ ვ, საბ. № 118.

248 ი ქ ვ ვ, საბ. № 22.

249 ი ქ ვ ვ, საბ. № 24.

1907 წელს ღერებში რისთვისას ასევე წვლუკიძისაგან და ილია და ანუპოვისაგან არჩილის ძე წვლუკიძეებისაგან ს. ბოსტაშვილის შეუსყიდა სახანა-სახესად ადგილები, რისთვისაც გააძუებია ასო მანუშო 250.

1901 წელს ს. ბოსტაშვილმა, სიბონ სოლომონის ძე წვლუკიძისაგან შეისყიდა სოფ. ნაბაძეებში ბებუაძე 6,5 ქვეთა ე.წ. "ებუროს ფული" 251.

ს. ბოსტაშვილის ქ. ქუთაისის გვერდის ქუჩაზე ეკუთვნოდა ბამბული, იობელიყ შეჭასდა 1330 მანუშო 252.

1911 წელს სიბონ ბოსტაშვილმა შეისყიდა სოფ. გუბში ბებუაძე ადგილი ე.წ. "რხეიძისეკლი" 253. ამავე წელსავე მან გაიხსაკუთრა საძმო მისევილი 254.

სიბონ ბოსტაშვილის მარგო საფარე ადგილები 55 ქვეთას შეადგენ-
და 255.

სიბონ ბოსტაშვილი მამულების შესყიდვასთან ერთად, იძენდა გან-
ძვლებას 256, აქონაუბდა ბიწებს 257, გაქონაუბდული პირები ამუ-
შაუბდებულ მის ეკუთვნილ ეკლებს 258. ასევე ხებდა ფურს 259, ქვედა
ბოჭამაღიჩეები 300.

სამშენებლო, მასალებიდან არ ჩანს ეს რისთვისას ყიდავობა და
რეკონ იყენებდა ს. ბოსტაშვილი ამ ბიწებს, მაცრამ ჰეჭველია, რომ
ამ ბიწების ჟარბობის ნაწილზე მას განაწივლი ქონდა საკუთარი მუ-
რეობა, სადაც გაქონაუბდული მრომის გამოყენებით მზადებდობა საბა-

250 ქ. ი. ბ., ჟონეი № 7389, საბ. № 25, ფ. 1-3.

251 ი ქ ვ ე, საბ. № 53.

352 ი ქ ვ ე, საბ. № 96.

253 ი ქ ი ე, საბ. № 60.

254 ი ქ ვ ე, საბ. № 32.

255 ი ქ ვ ე, საბ. № 147.

256 ი ქ ვ ე, საბ. № № 18, 19.

257 ი ქ ვ ე, საბ. № 51.

258 ი ქ ვ ე, საბ. № 6.

259 ი ქ ვ ე, საბ. 125.

300 ი ქ ვ ე, საბ. № 45.

ճրոհ-սասնաշրուճի յորոքայքոս, հսկ ընդեղծն Յոնքոն Յոյրը Նաճոլն, ոս
Թոսոն Յոյնաճրոհոնն Յոյր ոչնոն ժոնլլոնոս:

Վսլլոնը ժոնրոնոն Յոյրոն ըս ոնճրըսոն Վճոննոյնն Յոյրընն
Յոյնոյրոյնն Սոգ. յճոնն (Կոնն) Յոյնոյրոյնն, Յոյնոյրոյննն ճրոհոյ
ճոն ժոյնն - Վըլլոննոյրը ժոնրոնն յոյնն³⁰¹ Վ. ժոնրոնն յոյնոյր
Յոնն³⁰², Վըլլոննոյրը ճրոհն³⁰³, ճոյնն Յոյնոյրոյննն յոյնն Վըլլոնն
յոյննն³⁰⁴ ըս Սն. ճոյննն Սոյնոյրոյնն ճոննոյնն, Յոյնոյրոյնն
ճոննոյնն ըս Յոննոյրոյննն Սոյնն Յոյնոյրոյննն յոյնն, Վ. ժոնրոնն ըս
Սնոյնն Սոյնոյրոյննն յոյնն ժոյննն ճոյննն Յոյնոյրոյննն:

VIII. Յոյնոյրոյննն ճոննոյրոյննն ճոննոյրոյննն

Յոյնոյրոյննն ճոննոյրոյննն

1. Յոյնոյրոյննն ճոննոյրոյննն-ճոննոյրոյննն ճոննոյրոյննն

Յոյնոյրոյննն

Յոյնոյրոյննն Յոյնոյրոյնննն յոյննն ըս յոյնոյրոյնննն Վննոյննն 1860
ճրոհն ոննոյննն, Սոգ. յոյնոյնննն Յոյնոյրոյննն, Յոյնոյրոյննն յոյնն³⁰⁵, ճո-
ննոյրոյննն 4,700 ըյննոյննն Վննոյնննն Յոյննն ճրոհն յոյնն, յոյնն ըյննոյն-
նն Յոյնննն ճոննոյննն յոյնն - Յոյնոյրոյննննն յոյնն Յոյնոյրոյնննն ըս ճոյննոյրոյնն
յոյննոյրոյնննն Սոյննն³⁰⁶:

Վննոյնննն ճրոհն Յոյննն Սոյննոյննն Սոյննոյրոյնննն ճոննոյրոյնննն, ճոննոյր-

301 յ.ո.ճ., ճոննոյրոյննն յոյնն 7385, Սո. յոյնն 4,5,6,7.

302 ո յ յ յ, Սո. յոյնն յոյնն.

303 ո յ յ յ, Սո. յոյնն յոյնն.

304 ո յ յ յ, Սո. յոյնն յոյնն.

305 Սոյնն. յոյնն Սո. Սոյննոյրոյնննն յոյննոյննն յոյննոյրոյննն, ճոննոյրոյննն յոյնն. յոյնն յոյնն, յոյնն յոյնն, ճոյնն 186-198.

306 И.Г.Анталава, К вопросу о характ. эк.развит. Грузии в пред-
реформ.период. ճո. 60-61.

წარმოადგენდა 308.

"ამ მუჯრნეობის ინტერნაში მუჯრნე ტარდაგება ხდება XIX ს. 90-იან წლებში, როცა მას სახელეში ჩაუბრუნებ საჭრანგეში უმარულს-რამბარეზმული მიხრან და აბგარ ილეუსანერეს ძე აწარევი. მერე-ნე გეწრეოგმა მიხრანმა ლეის ტამბეზობაში მუჯრნახეობა-მერევი-ნეობა აიღო, მერევე იწრევირმა აბგარმა კი ხე-ფრის რამბარეზმას მის-კრე ხელი.

1897 წ. აწარევიბის ვარტობის მამულში ვაზის საწრევეს 15-რეს, ხოლო ვენახს 20 რეს. ვაჟა. რანდენივე წლის მერევე ვენახის ჭრ-ობმა 137 რესტონას მიარწოა. მ. აწარევიმა ავეო სამსარეულიანი ვრევიო სარბაჟი ვარტობეში, სარბაჟ-სარეობი ვ. ვრევისსა რა რამ-ვერრეობი, მარევი მამანერისა რა კონიკის ვარხევი. მუჯრნახე-ობა-მერევირეობაში აწარევიმა რამბარე 1,5 მრ მარეო.

მ. აწარევი ლეის ვარხევიბსა რა სარბაჟეში ამუშავებრა რა-აძველეობა არა მარეო საკრეო მერევის წისვეარს, არამე იგი მ-ობელი მერევი მუჯრნახეობისაგან ვრევირეოგრა ვრევირეობა 40-60 ალას ვრე ვრეწრეს. ვარტობის მამულში მუჯრნახეობა-მერევირეობას ტანბევიბს სვეტარული სამმარევიო, რანელიო რაკრმარევირეობი იწრ 40-45 მრევიანი წოსახხევი (მამანერისა რა კონიკის სვეტარ-ლისგევი საჭრანგეობან იწრენ წრევი). მუჯრნახეობა-მერევირე-ობაში რასაწრევირეობი იწრ 80-85 მერევი რა 2-3-რე მერე სეზონური მუშა. მას ხელიახმე ვრევირეოგრა იხარევირეობა 50-70 ალას მარეო.

308 И.Г.Антелавва, К вопр. о характ. экономич. развит. Грузии в предпр.форм. период, в. 60-62; ა.მანერანევირეობი, სოტარ-სტერი რევირევირეობის მანამდრევიბი საწარევირეობი, ვ. 90-91; რ. წრეწრეს, კამიჭარისგური სარბევიბი სოკრის მუჯრნეობასა რა მერევირეობაში (1830-1864 წ.), ვ. 66-67; წ. მანერანევირეობი, მერემული მუჯრნეობის კამიჭარისგური ვრევირეობა აწრესავე ვ. 26.

8. აწარღვს ღვიწის ტასაღებინს მძაჳარს კანტონსა ჰუგონდა ღბინღისძინ, საბინჯობი სარქაფ-საზღობდები და მარამიგები - ჰეგონდურგებინ, მისღყოღინ, ვარმავაბინ, მავისა და მავობინ. ვარსიხის მძაჳარს სარქაფიგონან ფრ-ვერღიღრსარ სარქაღიღაღიგოფ იღვავღებოფა 20-30 აშასო ვეროფ სუფრის ღვიწო, 30-40 აშასო ბოლო მადჳანური და 60 აშასო ბოლო კონიღკი.

მევენაბეომა-მეღვიწეოზინს მებრეჳ აწარღვბინს მემოსავღის მძა-ვარს მუარო ბე-ფრის პანმაპრემა-ტაფიგრეა იფო. ა. აწარღვს ფრის აფ-ბინინსღრსაღიხის მებრეჳღენღობაში 21 კაღო ჰევადა, ბე-ფრის პანმაპრემა-ბე კი ფრეღიღიღრსარ 20 კაღს ამუშავებოფა³⁰⁹.

ღბინღისოს სასოგო-სამეზურნეო ტამიგუნებმე აწარღვრის ფერმის ექსპონაფტის ხშირსარ მიჯღოა ჯოღოფ, 1862 წელს კი ღონეოზინს მსოფლოფ ტამიგუნაბე მან მარსოგინა ღამბაჳო და მამბა, რისფრისაღჳ პირევეღინ ეღბის სოღეო, ხოღო მუიორეში მეპაღო პაიმისაბზურსა 310.

ქუშაიისოს ისტორიულ-ეონოგრაფიული მუშეღების სამეღსინეო-კომპღე-ქსურსი ექსპედიციის ანტაროშიში აწარღვბინს მამზღის მესახებმ საინფრ-ტესო ენინებინა მარმიგეღენიღო 311.

309 საქარბეღეღოს ისტორიის წარქვეღებინ, ტ. V, ტჳ. 367-368ჳ ა. ბაბ-ფოსტინიღი, სოთიღისფურსი რევეღეღიხის მანაბბღეღებინ საქარბეღე-ღობინ, ტჳ. 90-91.

310 И. Г. Автаева, К вопросу характ. экономич. развития Грузии в предреф. период, ტჳ. 61; ფ. ბინღოსძე, კაპიტაღისფურსი საქარ-ბიღებინ სოფრის მეზურნეობასა და ბრეწვეღობაში (1830-1864 წწ.), ტჳ. 67.

311 "XIX საკუწრის 60-იან წლებბინ ვარსიხის საძაღვაპაბწანური მამზ-ღი ღვიწიგონან პანეღებღი სოფეღ ვარსიხეღს ჩაბეღოფ სამარღლოფ ოპე-რსიღის კარგაპ ჩაფრებინსაფრის ქუშაიისოს ტუბერნაფოფის ურეღებინა ტუნეჩარ ა. ი. ღვიწაფოღეღ-ბინღსღისაფრის. ექღსი წელის მებრეჳ ტუნეჩარ ღვიწაფოღეღ-ბინღსღის წარქვეწარ მამზღი პაჳვირსაღებინა საძაღვაპაბწანური მამზღინ, მებრეღობინ კი ტამიგუნაპრემა საჳარო ვაჭრობა მამზღის ტაფიგრსაბე. 1866 წელს ტუნეჩარის პაფირსაღებღიღი მამზღი, რომეღიფ მუადეღებოფა პასაბღებინი 3 აშას ჰექტარ ფრეღს და 5 აშას ჰექტარ საფანე ფაროფბს მუადეღენა სომეღს სფეფანე აწარღვს.

Քարդին Նեյա ժողովրդագրությունը ժամանակակից ժողովրդագրության հիմնական շրջանում ընդգրկում է ժողովրդագրության յոթ հիմնական խնդիրները, որոնք են՝ 1. Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 2. Երկրագնդի վրա բնակչության տեղափոխությունները, 3. Երկրագնդի վրա բնակչության կազմակերպությունը, 4. Երկրագնդի վրա բնակչության առողջապահությունը, 5. Երկրագնդի վրա բնակչության կրթությունը, 6. Երկրագնդի վրա բնակչության աշխատանքը, 7. Երկրագնդի վրա բնակչության կենսաբանական վիճակը (12)։

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում ժողովրդագրության ոլորտը ընդհանուր առմամբ բաժանված է երեք մասի՝ բնակչության ընդհանուր քանակի, բնակչության տեղափոխությունների և բնակչության կազմակերպության ոլորտների։ Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, որոնք են՝ 1. Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 2. Երկրագնդի վրա բնակչության տեղափոխությունները, 3. Երկրագնդի վրա բնակչության կազմակերպությունը, 4. Երկրագնդի վրա բնակչության առողջապահությունը, 5. Երկրագնդի վրա բնակչության կրթությունը, 6. Երկրագնդի վրա բնակչության աշխատանքը, 7. Երկրագնդի վրա բնակչության կենսաբանական վիճակը (12)։

Բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները... Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, որոնք են՝ 1. Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 2. Երկրագնդի վրա բնակչության տեղափոխությունները, 3. Երկրագնդի վրա բնակչության կազմակերպությունը, 4. Երկրագնդի վրա բնակչության առողջապահությունը, 5. Երկրագնդի վրա բնակչության կրթությունը, 6. Երկրագնդի վրա բնակչության աշխատանքը, 7. Երկրագնդի վրա բնակչության կենսաբանական վիճակը (12)։

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում ժողովրդագրության ոլորտը ընդհանուր առմամբ բաժանված է երեք մասի՝ բնակչության ընդհանուր քանակի, բնակչության տեղափոխությունների և բնակչության կազմակերպության ոլորտների։ Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, որոնք են՝ 1. Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 2. Երկրագնդի վրա բնակչության տեղափոխությունները, 3. Երկրագնդի վրա բնակչության կազմակերպությունը, 4. Երկրագնդի վրա բնակչության առողջապահությունը, 5. Երկրագնդի վրա բնակչության կրթությունը, 6. Երկրագնդի վրա բնակչության աշխատանքը, 7. Երկրագնդի վրա բնակչության կենսաբանական վիճակը (12)։

(Ե. Գ. Մ., Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության ընդհանուր քանակի փոփոխությունները, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության տեղափոխությունները, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության կազմակերպությունը, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության առողջապահությունը, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության կրթությունը, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության աշխատանքը, 1962 թ. Երկրագնդի վրա բնակչության կենսաբանական վիճակը (12)։

2. **აღიარებული უამის ჩივილის "კრა-სეზონის"****აღიარებული დარღვევის რეაქცია**

XIX ს. ბოლოსა და XX ს. დასაწყისში ქუთაისის მაზრაში მოქმედებდა ამერიკული უამის ჩივილის საწინააღმდეგო "კრა-სეზონის", რომელიც განადგობდა უამის მდინარე, მდინარე - მდინარეზე ადრინდელი უ.პ. ჯივობი. უ. ჯივობის შრომებმა და არსებულ საწინააღმდეგო სამუშაოების წარმოებაში წინსვლა მნიშვნელოვანი წილი შეიტანა და საბუნებისმეტყველო მნიშვნელობის მქონე მდინარეზე მოქმედებდა და განსაკუთრებით, მდინარეზე-მდინარეების საშენი საშენი-საშენიშენების წინსვლაში შეტანილი.

მოწინააღმდეგეობა უამის მიერ და უამის ჩივილის მდინარის ადრის, ჯივობის ხეობა: "Высказанное объяснение следует повторять безконечно императивским садовладельцам и виноградарям, тем более, что доверие их ослаблено в самом начале рационального виноградарства указаниями тех самых лиц, которых обязанностью было бы поддерживать его и дать им примар."³¹³

ჯივობის ადრის, განსაკუთრებული საწინააღმდეგო მუშაოების საშენიშენი საშენიშენი სარგებელი სარგებლობა. ამ ადრის განვითარებისათვის უნდა, რომ უამის ჩივილის მდინარეზე "Подумав, что устройство такой фермы в каждом уезде Кутаисской губ., как, напр., в Квирилах, Сачхери, Бегдадах, Сонаках, Хоши, Озургетах, Поты, в Раче и в Лечхуми, всего 10 ферм, считая по 5000 р. каждая, составит единовременный расход в 50000р., погашение этой суммы будет отойти ежегодно 3000 руб. Маловыясн а рабочим 10000 руб., маловыясн одному инструктору-инспектору

³¹³ В.И.Тьедо, Заметки деревенского практика о нуждах сельско-хозяйственной промышленности Кутаисской губернии, Кутаись, 1903, с. 32.

уполномоченному осматривать эти формы и особенно оледеть за тем, чтобы обработка велаась бы рациональным образом — 2000р., всего расхода во всей Кутаисской губ. потребуются на фермы в год 15000р.³¹⁴

გურჯაანის მსახურების ჭიბბის ანეროჯიკი ვაძის სახერცე მამულის კატალოგის საგოგჯი კუბრი: "Каталогъ питомника Американскихъ лозъ "Кло-Игурули" в Кутаисе. Большая серебрянная медаль от Императорства Земледелая и Государственныхъ Имуществъ за образцовый виноградникъ и питомникъ; две серебрянныя, одна большая серебрянная; восемь золотыхъ медалей; восемь почетныхъ дипломовъ; три высшихъ наградъ и шесть разныхъ вне-конкурсныхъ за образцовый виноградникъ на американскихъ лозах, отоловое и шипучее вино.

Самый большой ассортиментъ (1200 сортовъ) виноградныхъ лозъ в России".³¹⁵

გონი სახერცის აგრიკულტურის მსახურების ჭიბბი მერს: "Питомникъ американскихъ лозъ "Кло-Игурули" находится в Кутаисскомъ уезде, в 12-й верстахъ отъ станции Зак.ж. дороги Рюна".³¹⁶

ქუთაისის ინსტრუქციის მუდუბის ღიერ მთავრობის რაიონში 1962 წელს ჩატარებული სამეცნიერო-კომპლექსური ექსპერიმენტის ანგარიშში ფრანგი ჭიბბის საცხოვრებელი აგრიკულტურის პასახელებული სოფ. რიში. ამდენად, ეგრერობა, აღნიშნული სახერცე ამავ სოფელი უნდა ყოვირილ. ჭიბბის სახერცეს ევადა 10 მესეგინა ბიზის ფარობი, სდაყ ტამიკვა-

314 В.И.Тъабо, რასახ. ხაბრ., გვ. 57.

315 Каталогъ питомника Американскихъ лозъ "Кло-Игурули" в Кутаисе, Кутаис, 1908, გვ. 1.

316 ი ვ ვ ვ.

բաժ 83 ամերիկացի թա ֆրանգլա-ամերիկյան սալլալոցա խարոսնոն ևնչա-
թասնչա զածնոն չոմբոն, 217 ևալլալոցա խարոսնոն ևնչաթասնչա յոմիր-
թո, 900 արոկոմբոնո, զրոկոլի թա արոկո ևչարոն ըրոնոն ևնչաթաս-
նչա չոմո. ժալոն ևսոկոթոնոնոն ոնոնոլո ը և ոչո զչալաժ թոթո և-
նչոլո ըլլոնոլոնա ըթոլո ղչոլոլո 317.

ևանչոլո ղոլլոլոնա թալլալալոն ոլ արնչալո թա յսոլոլոլոն ժ-
ոլլոլոն ևոլոլոլո զածնոն չոմբոնոն ևնչոլո նոլալոլո ղոլլոլոլ արոկոլ-
ոլոլո ժալոնոն, ոչո ևալարոլոլոն ևալոլոնա ըամոլոլոն ոնոն ժալալո-
լոն ևոլոլոլ. ըլլոլոլոլոնոն ժալոլոլոլոլոլոնա թա ժասալոլոլոլոլ զ-
ածնոն չոմբոնոնալոլոն ևոլալոլոն զարոնոնալոլոն ևլասնչալալ արոկոլոլ
ոլալոլոլոլոլ ժամոլոլոլ ևլոլալոլոլոլոլ 318.

ևանչոլոլ ղոլլոլոլոլ արոլոլոլ թալլալոլոլ զածնոն ժալոլոլոլոլոլ թա
ևոլոլա-ևալոլոլոլոլոլալոլոն ևալոլոլ ժլոլոլոլոլ ոնոլոլոլոլոլոլա թա չոմ-
ոլոլ ոլլալոլոլոլոլոլ ոնոլոլոլոլ. "Питомник ... принимает заказ на
Плуты и равниа другие машины для плантажа, обработки и лечения
виноградников; прессы, машины и аппараты для подвального хо-
зяйства и всевозможные машины и инструменты для прививки и об-
работки Питомника; мадный купорозъ, серъ, железный купорозъ, Ливазъ,
готовый порошок... для лечения виноградников. Рафья, мачал... все-
возможные книги по земледелия, виноградоство и виноделия." 319

ևոլոլալ թա, զրոլոլ, "Ելո-լոլոլոլոլ" ևանչոլոլ ըամոլոլոլ խանչոլոլո-
լո թալլոլոլոլոլոն ոլոլոլոլ, ժոլոլ ոլոլոլա ղոլոլա ոնոն ոլոլալոլ, թ
լալոլ ոլոլոլ չոմբոն յթո ժալոլոլոլոլոլա ևալարոլոլոլոլ. "Болез
двадцатилетний опыт в Фосоии, а также 15-й летний специальный
и тщательный опыт в имени "Кло-Агуруля"... доказали; что

317 Каталог питомника Американских лозь "Кло-Агуруля" в Кута-
нов, Ժ. 3.

318 ո յ յ յ.

319 ո յ յ յ, Ժ. 4.

кроме Рка-Цители и Саперави для Кахетии, Цолжкоური, Крахуна и Ципка в Имеретии, Александроули и Кабистони в Рача... нужно сказать только:

Для столовых вин красные сорта: Каберне, Мерло, Мальбекъ, Кармнеръ, Сирра, Пино черный.

Белые: Семиллонъ, Совиньонъ, Мускадель, Риолингъ, Траминеръ, Пино белый, Шардоне и Аляготе.

Для шампанских вин: Пино дай, Пино белый, Шардоне, Краманъ и Аляготе.

Для производства коньяка: Фонъ-Бланшъ, Коломбар и Сантъ Эмиллонъ". 320

საბუნების სპეციალურად გამოცავრათ რორი მათრებნობთ აბუნის-
რი და მთარებნთ განსაზღვრული ასობისმდებნთ ახარი ვრანტური ვაძის
კნობი.

აბრკული სარებნე კნობი:

Масляные: Адаисаური, Александроули, Дзвелшави, Крахуна, Мцване (Кутцза), Мадчанаური, Оджалеша, Ркацители, Саперави, Ципка (Шанта), Цолжкоური.

Бордовые: Каберне Франъ, Каберне совиньон, Мальбекъ, Мерло, Вердо, Семиллонъ, Совиньонъ Мускадель, Фоль-Бланшъ, Коломбаръ, Сантъ, Эмиллонъ.

Бургундские и Шампанские: Пино фронтъ, Пино дай, Пино меньше, Пино гри, Пино белый, Шардоне, Аляготе, Гаме черный, Гаме белый, Гаме фрео (красильная), Русонъ, Марсонъ, Сирра (Эрмтакъ).

Рейнские: Риолингъ, Траминеръ, Сильванеръ, Димбергеръ, Блау Португизеръ, Тролинггеръ, Орлеанеръ... "321

320 Каталог питомника Американских лозь "Кло-Эгурули" в Кутансе,
с. 3.

321 n 3 3 3, с. 30.

ամերիկյան ստորին խմբին:

"Ալբուրա, Ադմիրալ, Курталье, Агоостанга, Балиноно Биканъ, Бланъ де Калабръ, Блан де Ганка, Гро Кольманъ, Дамантраубъ, Додрелабн, Дать де Беруть, Забалканский, Кларет блянъ, Кларет Талабо, Калобразъ..."³²²

սեւրի օրհանգստի խմբին:

"Пино Каберне, Ко-Каберне, Гроко грш, Абурму, Аранон грш, Кариньян грш..."³²³

3. թղթն լայնունը թա սեւրի տրեղրեթն յոնթա թանսըլթ լայն-
 թղրոն մեմաթըլ-գրմըրթնթ թա թանսըլթրեթն սնեղթն. շան-
 մըրթըլթն թղթն թա սնեթըլ լեթրոնըլթն լայնուն տրեղրեթն-
 լա թա մըլթրթնաթ թղրոնըլթն.

3. յոնեթնեթն լոթրոն թա յոնեթն լոն թաթրեթն սթսթ

թոթթթթթ յ.ս. յոնեթն 1892 թըլ յթթթն մըլթն 300 թըլ.
 թն թա 1894 թըլթն մըլթն լոն յթթթթթ թաթթթն. սթ թըլ
 "ըլթրոն" տրե-տրե յոնեթնթնթ, լայնեթն թաթթթթթն թըլ:
 "Լայնն թըլ թոթ մըլթն. լոթրոն թոթթթթն, սթ մըլթն
 թոթ մաթըլթն լոն յթթթթ յ.ս. յոնեթն թա լոն թոթթթթթ
 լոնեթն թոթթ լեթրթն. լոնըլթն թոթ մըլթն մըլթն թոթթթ
 թա յթթթ լոն սթթթթթթ. թոթ լայնն թաթթթթթ թա մըլթն լո-
 թն թոթթթ յթթթ. թըլթն թոթթն լոթն-ըլթն յթթ մըլթն
 լոն"³²⁴. 1902 թըլթըլ յ. յոնեթն լայնն մաթըլթն թոթթթթթ
 թաթթ

322 Каталог питомника Американских лозъ "Кло-Хурули" в Кутаисе, с. 30.

323 Ե Յ Յ.

324 "ըլթրոն", 1894, № 76, ս. 2.

ქა 2 მილიონამდე მანეთი. საკუთარი ხარჯებით იგი აწყობდა სამეცნიერო ექსპედიციებს აღმოსავლეთის ქვეყნებში. კარგად შეიგნაველა ჩინის მეურნეობა და პრაქტიკულად იყენებდა მიღებულ სიგნალს. გააშენა 140 ღეს. ჩინის პრინციპა. ამჟღის მეურნეობაში ყოველიოთურად 200-400 მუშა მუშაობდა. 1898 წელს ამჟღის პირველი ააგო ჩინის ფაბრიკა, რომელიც ყოველიოთურად 50-60 ათას ტონანტა მბა პრმოქციას უშვებდა. ამჟღის ლავის მამული ამჟღის კარგად მიწყობილი სამეცნიერო და სიგნალთა მბა, რომელიც მას საკანთ შემოსავალს აძლევდა³²⁵. 1900 წელს ამჟღის მიერ გამომუშავებდა ჩინის პირველი მბა პრმოქციამ პარნიოს მსოფლიო გამომუშავებე იქროს იოიო მბოლი პარმოსახურა³²⁶. 1901 წელს მიმამოქმედეებისა და სახელებიოთ ქონებამა სამინიოსიომ ამჟღის კვლავ იქროს იოიო მბოლი პაჰიდეოთა³²⁷.

"За выдающиеся заслуги владельца чайных плантаций в Батумском округе, потомственного почетного гражданина К.С.Попова в деле водворения на Кавказе в значительных размерах промышленной чайной культуры и образцовой постановки всего чайного дела, в отношении как культуры, так и обработки чая..." "вполне заслуживает правительственного поощрения награждением его ... большой золотой медалью первого разряда."³²⁸

4. ბ.ბ. სავაჩიშის მსოფლიო მსოფლიო მსოფლიო მსოფლიო

1895 წლიდან აფხაზეთში მსოფლიო მსოფლიო მსოფლიო მსოფლიო მსოფლიო ბ. სავაჩიშის. მისი მამული - "მსოფლიო" და "მსოფლიო"

³²⁵ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, გვ. 366-367.

³²⁶ მიხეილ მსოფლიო, ჩინი, ქართული, საქ. კმ ივ-ის გამომცემლობა, მბ., 1966, გვ. 28.

³²⁷ ЦИТА СССР, Ф. № 398, оп. № 66, Д. № 2068, Ф. II.

³²⁸ ი ვ ი ვ.

1724 ընկերության ժողովի ֆրեզերման ուղի գաղտնեղությունը. մշտնջենյան գան-
 ակաբերման բոլոր արժույթը յղումը բաժնեմասերի մշտնջենյան-մշտնջենյան-
 ժան և մշտնջենյան. և մշտնջենյան ճանաչումը ճանաչումը 34 ընկ.,
 եղբորական ժողով 103 - ընկերության. մշտնջենյան գաղտնեղության ճանաչումը
 (7900 ժողով), ֆրեզերման, ճանաչումը, ճանաչումը, ճանաչումը և ճանաչումը
 եղբորական. 36 ընկերությանը ճանաչումը ճանաչումը գաղտնեղությունը. և մշտ-
 նջենյան ճանաչումը մշտնջենյան 30-40 մշտնջենյան և ճանաչումը մշտնջենյան
 մշտնջենյան³²⁹. ճանաչումը մշտնջենյան ճանաչումը և մշտնջենյան մշտնջենյան: «В пре-
 делах Абхазия мне принадлежало два крупных владения: имения Гуль-
 рипши и оубтропический сад в Сухуме, в имения Гульрпши было
 1400 десятин, в том числе под высшими культурами: виноградяи-
 ми на американских подвои, фруктовыми садами, мандарияловыми
 плантациями и оубтропическими растениями всего свыше 200 деся-
 тин. В имения находились два больших винных подвала, лесопилка,
 многочисленные кирпичные постройки, для служащих, рабочих, кир-
 пичные амбары, кладов, скот, дворы и т.д., школа, содержащаяся
 на мой отчет, на территория имения были мною построены три сан-
 итатория на 500 туберкулезных больных...»³³⁰

5. Ե. ՈՅՆԱՆՈՒՄԻ ԸՆԴՈՒՄԻ ԱՅՆԱՆՈՒՄԻ

Վաղաժամ, ճանաչումը ճանաչումը, ճանաչումը ճանաչումը ճանաչումը
 մշտնջենյան մշտնջենյան և ուղտնջենյան. 54 ընկերության ճանաչումը
 ճանաչումը ճանաչումը եղբորական ճանաչումը, ճանաչումը 7850 ժողով ճանաչումը, 13 000
 ժողով ճանաչումը, 1300 ժողով ճանաչումը և ճանաչումը. ճանաչումը և ճանաչումը

329 Ա. ճանաչումը ճանաչումը, ճանաչումը ճանաչումը ճանաչումը և ճանաչումը
 ճանաչումը, ճանաչումը 92.

330 ЦГА Абхазской АССР, Ф.46, Д. № 14, 9.65.

მცენარეულობა საწერკვეს 6,5 ჰექტარს. ჭარხობი ქუთნაძე რაფიკი. მას
 ქუთნაძე მსხვილფეხა რქოსანი პირველადი და სხვების 200 სურათი
 ჟღერს. ამ მამულის ნიჟარების დამუშავებისა და მცენარეულობის
 პატრონობისათვის იგუბინური იგუბინა ქვენიკურ სიახლეს. აქ ბრ-
 მად იგი სხვადასხვა ტიპის ტყეები, საფენი მანქანები, ჭარხობი
 და კვლევითი ტყეები, მუშაობისათვის საჭირო ნარალები. მამულს ემსა-
 ხურებდა პირველი ტყეოსადგურნი. მუშაობაში მუშაობდა 40-50 მუშა-
 ვი და უარს მუშა სემონური მუშა. ადრინდელი მუშაობის მართ-
 სარეობდა კურსი ტყეში 331.

6. სალომე რაფიკი - მისთვის მამულის-მართვის მართვის სალომე

სამცხეთის საპროვინციო სამხრობლაში, სალომეში, მსხვილი ტრ-
 აქტული მუშაობა გამოდის: სალომე რაფიკი-მისთვის. სალომის
 მამული განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მცენარეულობა-მუშაობა-
 მას. 1895 წელს ს. რაფიკი-მისთვის მუშაობაში ენახებოდა 40 ჰექტარს,
 ხოლო 1901 წელს - 60 ჰექტარს ჭარხობი ექცევა. მუშაობაში მართ-
 ვისათვის რაფიკი და მისთვის პირველადი ტყეები 332.

1901 წელს სალომის მამულის მესამე ტყეში "კვარი" ტყე:
 "სოფ. სალომეში, მ. ჭარხობის პირას... არის ძველი ტყეში ადრინდელი
 სასახლე. აი ეს სასახლე ამ 10-13 წლის წინა მუშაობის სალომეში
 ადრინდელი მუშაობის პირველი მუშაობის პირველადი სალომე რაფიკი
 რაფიკის ასულია. პირველი სალომე, რასაც ყურადღება მიაქცევს ამ
 ტყე-მართვა, იგი ტყეში. წინა მისთვის-მისთვის ტყეში მართ-

331 ა. მართვის მართვის, სალომის ტყეში მუშაობის მართვის სა-
 . ტყეში, ტ. 92-93.

332 ი 3 3 3, ტ. 82-83.

ძველი იყნ... უმარსხოდ იქ გავლა იშვიათი მთვეუნა იყნ. ახლა კი
 ბებოპ მასახლებულ პირთა შემშვიობი... მშვენიერი მოკუნჭული ცმე-
 ბი ცვაქვს... პრინციპად გააშენა ვერსული ცუბიბე რაბიუნობე მესეფი
 წა ვუნახი... ამ საქმეში მასხანა რიგი ფული რა ბებე სოჭელს რი-
 რი სამუშაო გაუჩინა... ამ მამულში ბეჭობის ყოველივე, ბიუნებავაპ
 ამინდრისა, იქნება მუშა 40 - 50-მე... ნამაკასს ეძლევა ქრის
 მლოურსა 50 კამიკი, ლეურსა რვა ან ათი მანეი რა მლოურსა 80-
 100 მანეი... მუშაკაცებს ეძლევა 30-40 კამიკი³³³.

სალომე მადონი-მიურსაგის მამულის სალომე სარაჟიპან რუსესა
 რა უცხოლში იტმავუნებოდა სხვაპასხვა მარკის ელინი - ჩუალები,
 მურიფი, კამუნე ლეიჩი, ფირფუქე, წამური, ფირფუქე პრისი, მავა
 ძველი, კამუნე ძველი³³⁴.

ს. მადონი-მიურსაგი მავის ძმის წ. მიწერეკისსაგან ყოველწო-
 ურსა 30,000 მანეი მახმარებას იღებდა. 1903 წ. წ. მიწერეკის
 გარდაცვალების შემდეგ იგი კრიტიკული მუშაობაში ჩაება რა
 მავირებას მახმარება სხელება. 1905 წლიდან ს. მადონს მავირება
 მარცხად მავინიშნა ყოველწოურსა 30,00 მანეი მახმარება, რაღ მუ-
 რნეობის გაფარობებას ხმარებოდა. ურთი ენიობი, ს. მადონს 1912
 წლისაგვის სენაკის მამრამი ქონება 425 მეს. ვუნახი. სალომე მადონ-
 მიურსაგის მუშაობა მებლე სამეგრელოს მასშობი იყო ყველაზე მსხ-
 ვილი, სანიმუშო მონკობილი კამიგარისგური მუშაობა, სადაც ძირი-
 მადარ მავირსაველები შირბა იყო გამიყენებული. XX ს. 10-იან წლებში
 სალხინის მუშაობას სახელები ექვა სალომეს ეჭვი, რიბელსაღ სა-

333 "სალხინი (სენ.მან.)", "ქვარი", 1901 წ., № 35, გვ. 776.

334 მსოჯმ., სამეგრელოს ყოფილ მავარსა-მადონსა საკანცელაროი
 აქტივის ფიში, საქმე რიგის № 4118, 1906 წ., ნიგნი შემოსული
 რა მასული ფულბინსა მიურსაგის ელინის სარაჟიპან.

Ճշգրտումի մշտնջերմին զայսհոլործա-գաջադրեցեանս շրոթնո զայնա
Վրոնս քաճախլո 335 .

7. ԱՐԵՎՏԱՏՔԻՆ ԹԻՆԱՈՒՐԱՆ ԸՍ ԿՈՅՈՒՄՈՒՆԻՍ ԿԱՅՈՒՄՈՒՆԻՍՏԻՆ
ԿՅԵՃԱԹԻՆ

Արեւստաքի թիւորոն զի Կոյոմունիստ աջաճեթիսպ թիւորոնա թա-
մալոն "Բոսկայրոն", "Կոլոնոն", "Սոնոն" քա Սեւ. "Սոնոն" յժ
Բոսկ զքաճոյն զիւրոնս թլոնարեթա զլոնաթոնոնս զնոյնս. "Բոս-
կայրոն" զաճեթա 90 թլոնոնա իւրոնս թալո քա 100 թլոնոնա
ժաճեթոն յճեթոն. զի. Կոնոնոնս աջաճեթոն մամալոնոն Սպոնոն
ոյն զաճեթոնոնս յոնոնոնս յճեթոնոնս. ոն Բոսկ յոնոնոնոն
"Բոսկայրոն", "Կոլոնոն" քա "Սոնոն" զաճեթոնոն մալոն-զլոնոն-
յոնոն յոնոնոնոնոն, յոն զլոնա Սոնոն Սամալոն քալոնոնոն թլոն-
ոն թլոնոն Սոնոնոնոն 336 .

8. ԳՐԱԹԱ յՈՒՄԱՆԻՏԻՆ ԸՄԿԱՅՈՒՄՈՒՆԻՍՏԻՆ ԸՄԿԱՅՈՒՄՈՒՆԻՍՏԻՆ
ԸՍՃԱԹԻՆ

XIX ս. թլոնոն քա XX ս. յոնոնոն Կոնոն Ելոնոն (1916 Բ-Սթ),
ճլոնոնոն մաճոնոն Սոն. աճաճեթոնոն յոնոնոնոնաճ Սամալոնոն մալ-
ոնս յոնոնա թլոնոնոն զի թլոնոնոն (Սոնոնոնոն) յոնոն Սամալոնոն-
ոն Սոնոնոն, ճլոնոնոնոն յոնոնոնոն յոնոնոն յոնոնոնոն

335 յ. ճլոնոնոնոն, Սոնոնոնոնոն յոնոնոնոն ճլոնոնոնոն
Սամալոնոնոն, զի. 83, "Սոնոնոն" յոնոնոնոնոն յոնոնոն
1911 Բ. 17 յոնոնոն յոնոնոն յոնոնոնոն յոնոնոնոն Կո-
նոնոնոնոն Սոնոնոն-Սամալոնոն քա Սամալոնոնոն Սամալոնոնոն, Կո-
նոնոն յոնոնոն յոնոնոն յոնոնոն 5 յոնոն մալոն. յժ յոնոնոնոն
Սամալոնոնոն մոնոն քալոնոնոն յոնոնոնոն յոնոնոնոն յոնոնոնոն
քա յոնոնոն մաճոնոն քալոնոնոն, ճլոնոնոնոն քա Սեւ. ճլոն-
ոնոնոնոն յոնոն 20,300 թլոն. յոնոն. յոնոնոնոն յոնոնոնոն-
ոնոն յոնոնոնոնոն Սամալոնոնոն Սամալոնոնոն Սամալոնոնոն Կո-
նոնոնոնոն յոնոնոնոն, Կոնոնոն Կոնոն-ճլոնոնոնոն յոնոնոն-
ոն ոնոն", (ոնոն).
336 ո յ յ յ, զի. 85 .

Գրանտոս ժը Սրոթըրծա. շրթանտոս սազըծընոնոս արշոյոնս ֆոնթոն քաււ-
 ռոս անթրոս քաթոնոնս ցրոյոլո սաժեարո ծաժըլոնս արճըրոլոծա ³³⁷,
 Ռոժըլոյ Յոն Յոյր սաժըլծճոյո Կաթըսքաժնաւրո սաժոնաթնոյթըր
 ծաճըրքան, 25 ճրոն յարոթ, 110,300 Յանցոնոն սընտնոն քաթանոն քաժո,
 Սաժըլոն քաժոնաշքծասեան արոն քալաշընոնըճըր ³³⁸. անաշը սաարշոյոն
 սաշըժըժո քաււրոս թըրոթ Սրոթըրոնս Յըյրնըրծոնոն արճըրոլոծա քա ըրթա-
 սըծաւ ³³⁹. ֆրանց Սրոթըրոնս Յընըյոթըրքծն, Ռոյոնոյ ոնշոթ շըյըյնոն
 ճարժոթթքընըրծն, Ռոժըլոսայ ոժո յըրոնքա ճընըթեան, Յըյրնըրծոն
 Յըրթըրծոն ճարճըրծոնոն յըլըծա ար ճոնսլոն. ան սալոթեժը սաժըլ-
 ճոնոթ սաթըսքաժնաւրո սաժոնաթնոյթըր ծաճըլոնս սժոյրքալալոնոն
 քանցրոթըրծա 1916 ճրոն թարոլոթ շրթանտոն քըժըրնաթոնոն իճըրոն:

"Вследствие отношения от 12 сего февраля за № 4371, Закавказ-
 ское Отделение Государственного Дворянского Земельного Банка
 имеет честь препроводить при этом копии следующих документов
 по заложенному в Банке по ссуде № 26044 имению наследника фран-
 ца Францовича Протцера, находящемуся в даче Абастуман, Зугдид-
 ского уезда, Кутаисской губернии и подлежащему ликвидации на
 основании Высочайше Утвержденных 2 февраля 1915 года Положе-
 ний Совета Министров о прекращении землевладения подданных
 вошедших в Российскую Державу."³⁴⁰

Գրանց Սրոթըրոնս սժասթըրծոնոն Յըյրնըրծաժո քաշընըրծոնս ծըծոլոն
 ծարըծոն քա սոթըրոնըրծա յըրթըրքծն (Սնտարո, յաժըր, Յանքարժոն,
 յրոյալո, սթաժո, Յարո, շընաժոն յընթալըրծոն քա սնշ.) ³⁴¹. Յան

337 Սաշ. Սնո լընթըրալըրոն սաժըլծճոյո սոնսթրոնոն արշոյոնս շրթանտոն
 ֆոլոլալո, ֆոնթո յ 27, սճաժ. յ 1, սաշ. յ 205, ֆ. 15-22.

338 ո յ յ յ, ֆ. 1.

339 ո յ յ յ, ֆ. 25

340 ո յ յ յ, ֆ. 8.

341 ո յ յ յ, ֆ. 25.

այլը Յուզեֆուս Ղրինոսա և Նիոնիոս յահնդեմի, պարոնսա և յրաժիճոս
Ճահրոլմա. Ժննաճընիման Երոմմը զայցլանոս յոճրո լոսնթալոսն Ղրի-
նոլմա, Կոմիոսալ Ճահրոլմա Սասալոնո յոճրո յոնթալոն զարժոմոլմա. յոճ-
թլոնոս ճընոնոմմի Գոնթոլ ոլո ճանրոլո ճալոնթալոլ ճոննա և
ճընոլոլոն Նոսնոլոն- Նոլոն ճընոնոննալոն Սոլոն ճանթանա-ոս-
րոլոլմա և Ղրինոս ճանթալոլմոլ և Նիոնիոս Սոնթոլ յահնդեմոսա-
լոն Սոլոն ճընոնոմմի³⁴².

յոճթլոնոս ճանրոն յընթոլոմմի ճանթալոլմոլ յլոնոլոն
թոնո 70-մը Նընթալոլմա ճանթանա-թանթալո. ոլոլոլ ոլոլմա, ճըն-
ոմմի Կոնոնոնոլոլ ճընո ճընթոլոլ յընթըլո ճընոնոնոն
Ճահրոլմա և Գոնթոլ ճընոլոն ճընոլոն ճընո 1916 Ճըն ճընո
Գոնթոլ յոճթլոնոս ճանրոլմա ճանթո Սոլոն յոլոլմա, ոլո ճընոլ-
մոլ ոլոն 282,555 ճանթոլմա³⁴³.

Յոն յոնոնոնոս, ոլո ճընթոն ճընթ ճընոլ յոլոլոլ ճըն-
նոնոն ճընթմա, յոճթլոնոս ճընթոլ ճընթանոլոլ ճընոնոնոն ճըն-
թոն, ճընոնոնոնոնոն յոլոլոն ճընոլոլ ճընոնոնոն ճընթան-
ոլոլ յոլոլոն ճընոնոնոն ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ
Կոնոնոնոն ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ
Կոնոնոնոն ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ
Կոնոնոնոն ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ

Սոնթոլոլ, Կըն յո ճընթոլոլ ճընոլոլ յոլոլոլ յոլոլոլ ճըն-
նոնոն ճընոնոնոն ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճընոլոլ ճըն-
ոննա և ճընոլոլ ճընոլոլ, ճընոն ճընոլոլ յո ճընոլոլոն ոն ճը-
թո, ոլո յընթըլո ճընոնոն ճընոն ճընոնոն և ճընոնոն, ճըն-

342 "Хлеб-винокуранный завод; основана из 6 особых отделен-
ний: аппаратного, дрожжевого, квасильного, солодовни, помеще-
ния для хранения оухого материала и помещения для занятий
чинов акцизного надзора... За последние 5 лет выкуриваемо
было опарта... от пятисот тысяч до двух миллионов двести
пятидесяти тысяч градусов."

343 ո յ ո յ .

შუამბიჯლია, უიძრე ფეოდალური, რძივლსაჲ ჟანაჲ მესაფერისი მურჯუა-
მიჯლი საფუძველი გააჩნია.

ამრიგად, საცლესო რეფორმისშედეგობი პერიოდში პასაჲღეჲ საქარავე-
ლოში ნრავაღმხროვი პამაბრკოღებელი მიმღების სიუხუჲაჲჲჲ (მაგონ-
ფიშისი გადმონაშეჲში, უსახსრობა, პაქირავემური მუშახეღის ჯუშარო-
სობა, ჭეჲწიღის უჲარკისობა და სხე.) მიიწეჲ პაჩქარებული ჭეშიჲ
შიმდინარეობდა ფეოდალური მუჯრნეობის რეჲჲვის პროცესი, რის მუჲე-
გად მუწიორჩა საში სამეურნეო ჭიპი: საბაგონო-ფეოდალური, საბაგონო-
რაციონალური, კულკური და უაჭრულ-მურჯუამიჯლი. საბაგონო-ფეოდალური
მუჯრნეობები კვლავ განიღობიან რეჲჲჲსა და პაქვეიჲჲჲს, საბაგონო-
რაციონალური ეს გარჲამაველი ჭიპია, რძივლიაჲ მერმეღმეღა ძველი
და ახალი სისჲენის წიშნებში, ხიღი კულკური და უაჭარ-მერმეღეღა მა-
მიჯლები კი მურჯუამიჯლია და განიღობიან აწჲავეღმასა და განვიგაჩე-
მას.

● ၂ ၅ ၈ ၀ ၀ ၅ ၆ ၅ ၅ ၅
 - - - - -

საბაგინო და საქარაჯვარო დაჯილდოების
 დაგეგმვის პერიოდის დასაწყისი საბაგინო

1. საბაგინო ძეგლები

საბაგინო ძეგრნეობის ბურჟუაზიული გარდაქმნის პრეცედსი საქარა-
 ჯვაროში ძირითადი იწვევა ამ ქვეყნის რუსეთის იმპერიასთან შეგრ-
 ბის შედეგე. მარტალია, საბაგინო ძეგლები და ამ ტიპის ძეგრნეობა
 საქარაჯვაროში წინადაე არსებობდა, მაგრამ საბაგინო ძეგლების, რე-
 ტრე და რეკონსტრუქციული ნივთების, ინსტიტუტის საბოლოო გაჭირბება და
 მისი შებიძგობი კონსტრუქციული ხედა 1801 წლიდან რუსეთთან საქარ-
 აჯვარის შეგრბების შედეგე¹.

საბაგინო ძეგრნეობის ბურჟუაზიული გარდაქმნისდაეგის ცა-
 კობში საქარაჯვაროში მიმარბება სხვადასხვა სახის საშუალეებს,
 ხეჩებებსა და შეგრბებს. ამ საქმის პირველი საბივეტი საშუალეობა რუ-
 სეთის მებერობას ნიარბდა სახელმწიფო ძეგლებსა და სოფლებს რე-
 ცხვის ბრე და, საეროთ, ამ ტიპის ძეგრნეობის გაჭარბება. და სწი-
 რე, მებელი XIX საკუნის განმარბობაში ცარობში საქარაჯვაროში აჭა-
 რებდა ამ სახის რეწისძიებებს.

მიიწე რა ბებობე ბრეობა იტი საქარაჯვაროში საბაგინო ძეგლებს
 რეცხსა და რა საშუალეობე აჭარბობდა საბაგინო ძეგრნეობის საერო
 ტიპის?

სახელმწიფო ძეგლებე კაბეცაროში მებერობა აერობანებდა ცოჭილი
 საბიფო სახლის ძეგლებს, საკრესიო ძეგლებს, აჭანეებობი მიმარბელი

¹ И.Г.Аптелага, Государственные крестьяне Грузии в первой поло-
 вине XIX века, Сухуми—1955, გვ. 17.

ფეოდალთა მამულებს, ზურქეონს ფეფოზიპან პაბრუნებუღო, რუს სამხედრო კოლონიზაციას, რუს ჩასაღწეობას, მთავრობის სპეციალური კანონმდებლობით გათავისუფლებული საბაგონო გლეხებს და სხვ.

რეფორმის შედეგად პერიოდის დასაწყისს საქართველოს მშრომელი მოსახლეობა შეგებობდა პროვინციურად, მესაქუარე, ხიზან, საჯარისი და სახაბინო კატეგორიის გლეხებისაგან. უშუალო მწარმოებელი მოცივრთი კატეგორია, რომლებიც სამხატვრო-მეცნიერული იყო რეფორმისწინა პერიოდისაგან, მანამდე ასობლიურად სხვა მანერით და რეფორმის შედეგად შეწყვიტა თავისი სამოქმედო პარსობა. ასევე ბერი ეწო, მავალითა, საჯარისი გლეხებს, რომლებიც გასული საუკუნის 70-იან წლებში საბოლოოდ შეერწყა სახაბინო გლეხთა მასას. სახაბინო გლეხთა რიცხვის ზრდის ფაქტორებს წარმოადგენდნენ: მოსახლეობის მუდმივი გამრავლება, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დროს უცხოელების მიღება სახაბინო გლეხთა კატეგორიაში, რუსი კოლონიზატორების ჩარება სახაბინო უწყებაში, 1880 წლის 22 მაისის მრძანებულებით სამეგრელოს საჯარისი და სამონასტრო გლეხების გაერთიანება სახაბინო საკუთრებაში ².

სახაბინო გლეხური მოსახლეობის რიცხვობრივ ზრდას მნიშვნელოვნად უწყობდა ხელს ეგრძე მესაქუარეთა გლეხების მრძელ სახაბინო კატეგორიაში გასაღვივების ³.

სახაბინო გლეხების რიცხვის ზრდასთან ერთად, მოცივრთი მიმდინიერება ამ მანერის გლეხთა რიცხვობრივ მუდმივობასაც. ასე მავალითა, რაჭის მანერის სახაბინო გლეხები უმეობის გამო იძულებული იყვნენ პაუფოვებინათ ავღანთი მშობლიური მხარე და გაქასუროვებენ

² И.Г.Антадзева, Государственные крестьяне Грузии в первой половине XIX века, т. 1, 48-49.

³ ი ვ ვ, ტ. 80-153.

აგრეთს იქნა⁴. მაგრამ მთელივენი უკუმიმდებელი მიმდებინს დაეღწინს მიუხედავად, რეგორმისმეტივენი პერიოდში განდასაწყობით მათვე იმდროება სახაბინო ცლებობის რისხვი და ფარგლებებოდა ამ ფიქსის მეურნეობა.

სახაბინო ცლებობის რისხვიმრავ ბრძავე მიუხედავს მეტივენი მონაცემები: 1860-61 წლებში ქუთაისის გუბერნიამი ირიცხებოდა 11,825 კობლი, 1873 წელს - 17,930 კობლი, ხოლო 1884 წელს კი - 20,997 კობლი სახაბინო ცლები⁵.

სახაბინო ცლებობის რისხვის ბრძა და, სავრთქ, ამ ფიქსის მეურნეობის გაფარგობა პასაველთ სავარგველით, მარაღია, ამბაგებდა პირობებს სახაბინო მარბივების მურქუამიული გარაქმინისაღვის, მაგრამ ამ პრეცესის განვიმარების გმავე შეიმიჩნეოდა, რეგორე უმუალე ხელისმეტივენი ფაქტორები, ისე შემაფერხებელი მიმდებნიც. ამ სავთისს პარტარებისაღვის მთავრობა, რეგორე იმქვა, მთელი რთვ ხელმეტივენი ეთნიისძივებებს აფარებდა, მაგრამ აქნიმნული პრეცესის განვიმარებას, პირველი რიგში, ცლებობის უმიმთ და მცირე მიმინობა აფერხებდა.

XIX ს. 80-იან წლებში პასაველთ სავარგველის სახელმწიფო ცლებებს კობლებე საშუალოდ 4 პესეფინა მიმა ქქონიდა. მათგან 398 ცლები (1,90 ზ) სრულიად უმიმარველი იყთ, 2142 ცლები (10,09 ზ) კობლებე ჭობოდა 0,1-1 პესეფინამდე მიმას, 4427 ცლები (21,09 ზ) - 1-2 პეს., - 7383 ცლები (36,16 ზ) - 2-4 პეს., 3396 ცლები (16 ზ) - 4-6 პეს., 1330 ცლები (10,50 ზ) - 6-10 პეს., 834 ცლები (3,97 ზ) - 10-20 პეს., 221 ცლები (1,05 ზ) - 20-154 პესეფინას⁶.

⁴ МИЗБІКЖ, т. II, ч. I-я, ст. 99.

⁵ И. Г. Антелва Государственные крестьяне Грузии в первой половине XIX века, ст. 53.

⁶ МИЗБІКЖ, т. VI, ч. I-ая, ст. 157-158, სავარგველის ისტორიის მარქვეები, გ. V, ст. 349.

მბიროსისა და ქუთაისის გუბერნიების სახელმწიფო გლეხთა მისამართებლად, გერმანელი კოლონისტების ჩაბერი, სჯ. 946 237 პესე-ფინა მიწა, ამ საბაგინო მიწების საერო რაოდენობის 35,9 % იყო გამოყენებული ⁷

XIX საუკუნის 80-იანი წლებში, საბაგინო გლეხის თითო კომბლე და სჯ. გუბერნიის საშუალო შემდეგი რაოდენობის საშუალო მიწა (იხ. ცხრილი 1) ⁸.

ც ხ რ ი ლ ი 1

გუბერნიის დასახელება	მიწა (პესეფინობით) გერმანელი კოლონისტების გამოკლებით მთლიანად			
	საშუალო თითო კომბლე		საშუალო ორივე სქესის თითო სჯ. გ.	
	ყველა სახის (კარმიკამო, ფეხ, ბაქო, სახნავი, საძოვარი, უვარცისი) მიწები	მათ შორის სახნავ-სა-ფესი, სა-ბაქო, სა-ვენახე	ყველა სახის (კარმიკამო, სახნავი, საძოვარი, ბაქო, ფეხ, უვარცისი) მიწები	მათ შორის სახნავ-სა-ფესი, საბა-ქო-სავე-ნახე
მბიროსის	17,67	5,89	2,76	0,92
ქუთაისის	4,23	2,70	0,64	0,41

საბაგინო გლეხების მიწის მისამართების სახე კომპლ. უფრო გაუარესებულა 90-იანი წლების მიწურულსა და 900-იანი წლების დასაწყისისათვის. 1844 წელს თითო კომბლე საშუალო მთლიანად სახნავი მიწა 2,27 პესეფინა, 1902 წელს კი - 1,92 პესეფინა. ამ ხანებში სახნავი

7 СМІЭБІКЭК, т. II, ст. 261-262, 263-264, საქართველოს ისტორიის წარკვევები, ტ. V, გვ. 544.

8 საქართველოს ისტორიის წარკვევები, ტ. V, გვ. 544.

ქუთაისის დაბეჭდილობის საბეჭდილო მუშაკების დაკარგულებამ შემოვი სახანძროს, საკუთარი და სამონასთან მუკარძო პირებთან საბუკო მონის გონიერ საკომლო მუკუ-
 ლობის სოფლის მობეჭვით შემეგმნაირყო ნაწილებდრა 9 (იხ.ცხრილ 2)

შ ბ რ ძ ე ა 2

		ს ა კ რ მ ბ რ ე ნ ა რ ე ჯ ე ბ ი ს ს ი ძ ი ბ ე რ ე										20-51+50
		1-2	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-20		
საქონლის მნიშვნელობა		4427	4016	33-6819-55	1441	865	602	445	263	634	221	
ანა მუ იბ მონის												
ნაძელოს მუკონ												
კომპლას რეცეტი	398 2142	4016	33-6819-55	1441	865	602	445	263	634	221		
3 კომპლას საერ- თი რაფენობას- თან მუკარბით	1,90 10,20 2009	1921	1604 9,31	6,86	4,12	2,87	2,12	1,35	3,97	1,05		

9 საკარგელოს ინსტროის ნარკევები, მ. V, ძვ. 546.

ბიზნის ფარგლებს შერეობა უარის 15, 42 §-ს¹⁰.

სახაზინო გლეხების რიგებში რიგობრივი ძეგა და უმინობა ან მათ მფრ-
დელობაში მფრუგი ბიზნის სიმეგრე, საერაფ, სახაზინო მეურნეობის
მურყუაბიური გარაქუნის პრეესში თ ურთეგრესაბინააქმეგე შეგეც
იძლეოდა. ამ კაგეგორიის გლეხების რიგებში მადება, მარააღია,
მმარე მურყუაბიური საბარმიოთ ძაღებს აძლიერებდა, მაგრამ უმინო და
მეგრე ბიზნის ნმარმიობებს ან შეეძლო საბარმიო პრეესში იბ ამო-
ყანის შესრულება, რიგებსაყ მის ბინაშე ახალი სხეურება აყენებდა.

სახაზინო გლეხებს, მარააღია, 19 ღებრევის სარეგორიო გებუ-
ლება აწ შეხებია, მაგრამ უმინობა და მეგრებინიანობა, რეგორი
მაგონენობის გარმიონაბიო, მათ ხელ-გებს უბრეკედა და მარმიობის
პრეესში, სხვა მიგებებთან ურეა, სახაზინო კაგეგორიის გლეხების
პოგენეკიალურ შესადებობას საგრძნობლად ამეორებდა.

სახაზინო მეურნეობის მურყუაბიური გარაქუნის პრეესს საგრძ-
ნობლად აბრეკებდა ის რეული და მძიმე მეგარა - გარასახაბებში,
რიგებსაყ იხეიფნენ სახაზინო გლეხები. ამ საკოხის ნაგელსაყმად
მოგვეყავს სხრილი¹¹ (იხ. სხრილი 3).

სახაზინო მეურნეობის მურყუაბიური გარაქუნის პრეესს აბრეკ-
ლებდა სახელმწიგო აგეილ-ნამელების გარეიგნობა და ამ საბეგან
დაკავშირებული გავები. აგეული მღობიო გრძელებოდა გავა, ურთ
მხროთ, ხაბინასა და, მეგრე მხროთ, ბირმეესა¹² და ლუბა გორ-

10 საქარაველის ისტორიის მარკევეები, გ. V, გვ. 549.

11 ი გ ვ ე,

12 საქ. სსრ კენგრალური სახელმწიგო საინგორიო არქივის კვაიისის
ფილიალი, ფნეი № 18, საქ. № 2515, გგ. 1-104.

0 6 8 0 0 2

დაწესისა და მდებარეობის აღწერა	საქონლის მართვის (მანქანები)				საქონლის მართვის (მანქანები)				საქონლის მართვის (მანქანები)				საქონლის მართვის (მანქანები)			
	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)	საქონლის მართვის (მანქანები)
პროცენტის	3,65	0,59	1,14	0,68	3,65	0,58	1,14	0,67	2,62	2,42	0,82	0,49	9,92	1,59	3,10	1,87
მუშაობის	5,18	0,97	1,47	0,81	2,87	0,49	0,76	0,43	3,43	0,64	0,97	0,56	11,8	2,10	3,20	1,83
რეზერვის	3,98	0,50	1,55	0,99	2,44	0,31	0,95	0,61	3,05	0,43	1,31	0,84	9,97	1,24	3,81	2,44
მუშაობის	3,73	0,55	1,54	0,95	2,79	0,11	1,15	0,71	3,87	0,54	1,52	2,94	10,19	1,50	4,21	2,60
მუშაობის	4,03	0,49	2,21	1,44	3,47	0,43	1,90	1,23	4,42	0,54	2,43	1,57	11,92	1,46	6,54	4,24
სეზონის	5,01	0,66	1,93	1,65	2,87	0,38	1,0	0,95	3,06	0,40	1,18	1,01	10,94	1,44	4,21	3,61
მუშაობის	3,30	0,47	1,46	1,03	3,99	0,57	1,77	1,24	2,83	0,31	1,26	0,08	10,12	1,35	4,49	3,15
საშუალო																
მუშაობის	3,83	0,58	1,42	0,91	3,48	0,53	1,29	0,82	3,05	0,46	1,13	0,72	10,36	1,57	3,84	2,45

მერცხს ¹³ შორის ბაჭუნის ოლქში, ხაბინასა და აძნაჭრ ებრაელებს შორის ობჟრეველის მადრასში ¹⁴, ხაბინასა და ტრაფ ალფრედ რამბორდიუსს შორის საბურღის ფრის ლაობაძე რაჭის მადრასში ¹⁵, 1882-1898 წლებში არ ცხრებოდა პავა ხაბინასა და კერძო პირებს შორის ახალ-პაბის ადგილ-მამულების გამოიჯენასთან დაკავშირებით ¹⁶, აგრევე, პავა ხაბინასა და ნაკაშიძეებს შორის ¹⁷, ხაბინასა და ლევიცი-ძეებს შორის გურიის ფრის ლაობაძე ¹⁸, 1871-1876 წლებში წარმოებ-და ბრძოლა ხაბინასა და სამეგრელოს მავარ მინგრელსკის შორის ქუ-ბიის ფრის საკუთრების შესახებ ¹⁹ და სხვ.

სახაბინო მიწაში მფლობელობის მურყუამიული გარდაქმნის პროცესს აბრკოლებდა აგრევე რელი საიქარო და სალარო სისტემა, რომელიც ჭარბოდ იყო გავრცელებული აფნიშნულ მურყუამიში.

საჩინს კარგად ესმოდა სახაბინო მურყუამიების მურყუამიული გარ-დაქმნის პროცესის ხელსაშემშლელი მიზეზების საშიშროება და მათ აღმოსაფხვრელად აფრებდა მთელი რაჟ ღონისძიებებს. პირველ რაჟში, მავარობამ ხელი მიჰკიოდა სახაბინო ადგილ-მამულებისა და ფრემა გა-მიიჯენას. 1887 წელს გამოქვეყნდა იუსტიციის მინისტრის მიერ დამკვი-რებული ქუთაისის გუბერნიის ფრის მასივების საკამოიქენი მიქმედების გეგმა ²⁰.

13 საქ. სსრ უნტრალური სახელმწიფო საინსტრუქციო აქტივის ქუთაისის ფილიალი, ფონი № 18, საქ. № 2509, ფ. 12-119.

14 ი ქ ვ ვ, საქ. № 1030, ფ. 3-251.

15 ი ქ ვ ვ, საქ. № 89, ფ. 1-66.

16 ი ქ ვ ვ, საქ. № 1043, ფ. 162-164.

17 ი ქ ვ ვ, საქ. № 2642, ფ. 1-246.

18 ი ქ ვ ვ, საქ. № 326, ფ. 16-21, 75, 94, საქ. № 338, ფ. 1-16.

19 ი ქ ვ ვ, საქ. № 126.

20 ი ქ ვ ვ, ფონი № 18, საქ. № 1424, ფ. 49-52.

11. სახაბინო გყა რა საძოვრებო

სახაბინო გყებობისა რა საძოვრებობის არსებობა ჰაეისჰაეაპ გუკოპ-
 ლურ-ბაგონენებური სოსტობის ტაძობინაშეი იყო რა ამბენაპ იფი ხელს
 უშოკოპ ახლოს ტანეიჰარბას, მჟრამ სანგეო მუურნეობაში ტანსახილ-
 ვეი პერიოპში სჟმინი ინგენსიკობიჰ გუხს იკიბებოპ სანგურ-სასაქონ-
 ლო ურეიგობაჰ, რეზილიპ საბოლოო ჯამში, სხეა ფაქტობობან ურჰაპ,
 ატარებოპ მუჟუაბიკილი მუკობის ტანეიჰარბას.

1865 წლის მონაცემებოჰ, ქუჰაისის ტუბერნიის მებელი გურგორიჰა
 შეაბტენოპ 1,680,625 რესტონას, რეზილიპ მებნიკოპ რაფარული იყო
 სახაბინო გყებობიჰ.

ამბეე უნობიჰ, ქუჰაისის მამრამი სახაბინო გყეს ეჟაეა 27,993
 რესტო., რაჟის მამრამი - 147,000 რესტო., რბურტეის - 39,000 რა
 ახარტობის მამრამი კი - 70,808 რესტონა. მებელს ქუჰაისის ტუბერ-
 ნიამი სახაბინო გყე სურ შეაბტენოპ 294,802 რესტონას ²¹.

ტუბერნიის რამოჰ აბიკილებში სახაბინო გყე იყო ქუჰაისის მამრის
 ბარბაბისა რა ამბოლებობის უბნებში, რბურტეის მამრის რანჩუჰის, რ-
 ბაგურისა რა ტურნანის უბნებში ²². მებოჰ აბინიშენე მარტობიჰან
 რა რამოჰ გყიან მასიკებში ტარელებული იყო უმბარესაპ მინეკოპ-
 ნი რა გოგოკანი ხის ჯომებო - გიჟი, ნადვი, კეპარო, მამლი, მუხა,
 კჟარის ხეებო, ძელიეა, მბა, კეოკობობიკო რაგნა რა სხე. ²³.

1897 წლის უნობიჰ, ქუჰაისის ტუბერნიამი ირეცებობა შემბებო
 სახის სახაბინო ქონება: ა) გყე (სახაბინო, სახაბინო რა კერძო მუ-
 სჟუგეოჰა სარეოჰ სამტოლებელი რა სარაეო), რეზილიპ აურეოანებოპ; სხ-
 ნანე-საგეს მინებოსა რა საძოვრებოსაჰ, ბ) სახაბინო ტლებობიჰ რასახლე-

21 სჟ.სსრ აენგარული სახელებიჰ სანსგორიჰ არქივის ქუჰაისის ფი-
 რალი, გონიო №130, სჟ. №98, გგ. 1-6, Отчет Кутанского гражданско-
 го губарнатора за 1865 год.

22 ი ქ ვ ე.

23 ი ქ ვ ე.

მჯერ მამულები და სოხუმის ოლქში მისული მისახლეობა. გუბერნიის მთელი სივრცის 2/5 ნაწილი ეკავა სახაზინო ფეფებსა და საძოვრებს, ფრის სივრცის 1/5 ნაწილი კი ეკუთვნოდა კერძო პირებსა და ძვლებს სამოყაროებებს²⁴.

კერძო ფრის სამფლობელოები მეფშილარ იყო ლეჩხუმის, მუცხორის, სენაკის, ოზურგეთის, შორაპნისა და ქუთაისის მაზრებში. აწინაშევი მაზრებში კერძო ფრის უდიდეს მახელებს ფლობდნენ ყნობილი მსხვილი ფეოდალები - მინერვლსკო, პაიოანი, ავაჭიძე, გურიელი, ნერვალი, მაჭავარიანი, ლორთქიფანიძეები და ჯაჭარიძეები²⁵.

გუბერნიის სხვადასხვა სახის სახაზინო სამფლობელოებთან (1,398,100 რუბლ.-), მარტო ფრის ეკავა 713,718 რუბლ.-, მანარტენო სივრცე შეადგენდა საძოვრებს, სახიბებს, სახნავ-სახესს, უსარგებ-ლოსა და სხვა ადგილებს²⁶, რომლებიც ნედმარეობდნენ საფეოო მასი-ვების ფარგლებში.

ქუთაისის გუბერნიის ცალკეული მაზრებისა და ოლქების მიხედ-ვით სახაზინო ფეფა რაოდენობის, სივრცისა და მანიშნელების შესახებ ნაბეღ სურათს იძლევა № 4 ცხრილი²⁷.

ც ხ რ ი ც ი 4

მაზრები და ოლქები	ფეფა რიყ-ბუი	საწილო სივრცე	საკუთრივე ფრის ჯამი	საძოვრები	უსარგებლო
ყველა მაზრაში ოლქებში:	101	421 793	268 909	77 269	75 615
სოხუმის	46	433 887	221 562	46 000	166 325
არტაშინის	23	295 975	92 560	61 000	142 415
შაბუშის	20	246 445	130 687	65 000	50 758
ს ჯ რ	190	1 398 100	713 718	249 269	435 113

24 სავ.სსრ ენციკლოპედიური-სახელმწიფო საისტორიო არქივის ქუთაისის ფი-ლიალი, კონსტი № 130, სავ. № 186, გ.4; Обзор Кутаисской губер-НИИ ВВ 1897 год.

25 ი ვ ვ ვ.
26 ი ვ ვ ვ.
27 ი ვ ვ ვ.

მფლობელობის წარსახებობის მიხედვით, სახელმწიფო ფეფები შემ-
 დეცნაიჩა იცოცოა: 1) ხაბინის სახელობელო ფეფები, რეობეობეო შეაბეც-
 პა 433,687 პესე; 2) ის ფეფები, რეობეობეო იჩახურო საფირეობისაბვის
 უასაბო საბეობეობენე სახაბინო ელებეობი, ასეო ფეფების ფარეობი
 უარეობა 829,064 პესე; 3) ენეობი პირეო სახელობელო ფეფები, რე-
 ეობეობეო შეაბეცნეობა 84,713 პესე; 4) საბეობ - 48,436 პესე; 5)
 ნაბეობ - 2000 პესე; 6) სოხუობის იერეობის სახაბინო ფეფები; საბ-
 ეო საბეობეობეო, ნაბეობი პა საბეობ ფეფები, 1871-სა პა 1882 ელებეობი
 ხაბინეობი მარეობის, ეურეობისა პა საბეობეობის ეპარეობეობეობენ.
 სახაბინო ფეფების მიეობი ეობი მიეობარეობეობა ებეობეობის ეეაბეობენ
 აბეობეობეობი, მიეობარეობ: რეობის, სუბის, ინეობის, აფარის-ეეობის,
 ფარეობის, ეობეობის, ეობეობის, ეობისეობისა პა მიეობის მასეობეობეობი.
 მიეობი სახაბინო ფეფეობ მასეობეობის 2/5 ნაბეობი ეაბეობეობეობი პა საბეობ
 იცო, ეანსაბეობეობეობი ის საბეობი მასეობეობი რეობეობეობი 1871 პა 1882
 ელებეობი ხაბინეობი მიეობის იმეობის, ეურეობისა პა საბეობეობის ეპარეობ-
 ეობენე რეობის იმეობ, ეაბეობეობი საბეობი მასეობეობის ფარეობეობი მი-
 ეობარეობეობა სახაბინო ელებეობა საბეობეობეობეობი, ეს ელებეობი მიეობენ
 ეეობენე მიეობის ფარეობის ეეობის ეაბეობისა პა ნაბეობი მიეობის მიეობ-
 სეობის ხარეობ, რეობ იმეობეობა ეაბეობეობეობი პაბის ხაბინისა პა სახაბინ-
 ეო ელებეობის ეეობის. სახაბინო ეეობის საბეობეობის ეეობეობი მიეობენარე-
 ეობა პაბა პა სასაბეობეობი ეობეობის ხაბინისა, ეეობისა-მიეობისეობ-
 სა პა საბეობი ეეობეობის ეეობისა.

სახაბინო ხე-ეეობის მასეობის ეასაბეობის აბეობეობეობა საბეობეობი პა
 საბეობენარეობი ეეობის ეეობის, ეანსაბეობეობეობი ეს იეობენეობეობა მიეობ-
 სა პა სოხუობის იეობეობი, საბეობ მიეობარეობეობა ეეობეობის ხის ეეობის
 მიეობეობი სახაბინო ფეფეობ ეეობის მასეობეობი.

აბეობეობი იეობეობი აბ ხეობეობა მიეობეობისა სახაბინო ხე-ეეობის
 ეაბეობეობეობა-ეასაბეობა, მიეობი რეობისა მიეობეობი ეეობი რეობენეობი მი-

Որոգոքա եղ-լայ որքսոման, եղրևոնոման, պըսկրոմ-շնդրեոման քա հը-
 ժոնդեոման ²⁸. հոյոհը ոհրյեյեյա, ճեայրոմո մծ խաշնըս շըսրևոյեմո
 մհ ճոյեմքա, 1898 ճրոն 30 ոանյարն Յեմոմոմայեղոմո խմայոհ ժոյխալայ
 Յաշնոմոլեմոն քադոհոմքա 15 ճրոմոն յոնճրևայճո խոննոն ոլրնլեա քա ճո.
 յոհորոն ճեայրոնժո մքեմաղը խոնմոնոն ճըլլեմոն յըխալուպայոնն Յըխոնեմ.
 Յաշնոմոլըս խոդարո յեքամո 1,200,000 իոն մոյրոնխեյոն խոմոնոնխեյոն
 742,000 մանջո շնքա քեքայեքա. քարքա մոնխա մաշնոմոլեմա քոքո խո-
 նըղո մոնոնմարա խոնմեղեո քա խոմոնոնար (ճնոդո, յոհորո, ոնլայրո)
 քեղոնն մոճընրոդեմոն, քեմժեմա խոնրոն յարնոնոն քա խնյ.

1897 ճըլն քեճըրոնոնն ճեղո խալլայո Յեմոնխալո Յեմքոյեմոնար
 դամքեմոքա: խալլո խալլոմոն - 8,542 մոն., եղ-ճըլն մոնխալոն քայոքո-
 յոմոն - 66,634 մոն., Յեմոնեյեյոնոն Յեմոնխալո - 26,023 մոն., դա-
 հոմոմոմոն - 1,825 մոն., խալլո քա խոքայո ճըլլեմոն - 5,460 մոն.,
 խոմայրոնո խոմոնոնդեղոն խալլո խալլոմոն - 5,953 մոնջոն. ճեղո
 խոնոնոն խալլայո Յեմոնխալո 1897 ճըլն 114,439 մոնջոն Յեքոյեմոն.
 քեճըրոնոնն խոմոն-խալլայո խոնոնոն խոմոյեմոնն խալլոն ճըրոհորոն յը-
 հոքա 112,395 քոնլոնոն. 1884 ճըլն 29 ոչնոնոն յոնոնոն ժալոն խ-
 ժոյարոն պոյոլեմոն յժըլոքա մեդոդեմոն քա ժճըլնլեմոն, հոնլեյոնայ մո
 ցոլլը քոնլոնոնմե խոնոնոնխեյոն 5-քոն 30 յոնոյոմքո շնքա քեքայեքա-
 քա.

ճըլն մոնխալոն ճեմոլոն յոնոնոն յժըլոքա խոնոնոն քոնլեմոն, հոնլը-
 ժոն քեճըրոնոնոն (14,087 յ.) ոչո, քա պոյոլեյե իմարքեմոն խնյա խ-
 իոն խալլոնոն. 1897 ճըլնոնոնն յոնոնոն քեպոմոլոն եղ-ճըլն մոնխալոն
 քոնլեմոն 486,000 մոնջոն Յեքոյեմոն ²⁹.

28 խալլ. խոն լոնճրևոյրոն խոնլոնոնոն խոնլոնոնն ոնլոյոն յընոնոն
 ցոլոնոն, ցոնլոն № 130, խալլ. № 186, Обзор Кутаисской губернии
 за 1897 год.

29 ո յ յ յ, Обзор Кутаисской губернии за 1897 год.

ფეოდალთა და საძოვრების ტარება, სახელმწიფო ქონებათა სამმართველოს გამგებლობაში იყო სოხუმის ოკრუგში მოსული მოსახლეობის საჩუქრითა და არსებული მიწებიც (1560 კომლი ფლობდა 27,893 გეგენიანი მიწას) და სამეურნეო უწყებებსა და კერძო პირებზე საბალო წესით გაყიდული ადგილები. როგორც იქნა, საბალო წესით იყიდებოდა სახნავ-საძევის, საძოვრები და საფიჭი ნივთები, საეძოვე, სანაპირო, საეკვე და საწინსვრიც ადგილები.

1898 წელს ქუთაისის გუბერნიის ნოვო საფეოკ შემოსავალი 121,638 მანეთს უდრიდა, 1899 წელს კი - იგი 163,628 მანეთამდე გააძრინდა.

გუბერნიის მამრებისა და ოკრუგების მიხედვით აღნიშნული შემოსავლის განაწილებაზე ნაშეი მარშოპყენას გააძლეეს მებუჯე უბრლო ³⁰.

უ ბ რ ი ც ი 5

	ცალკეული კონფრატების საბალო სტაფ.		საფეოკ მეურნეობის საბალო სტაფიჭი-რან		ხე-ფიცის მასალის გაყიდვ-რან		შემხე-ვეითი შემოსავ-ლირან		ჯარმე-ბირან		ს უ რ	
	მან.	კაპ.	მან.	კაპ.	მან.	კაპ.	მან.	კაპ.	მან.	კაპ.	მან.	კაპ.
მამრებირან	2991	51	46	58	42887	67	3939	6	3516	9	63794	91
ბაჟების ოკუპან	183	10	6461	17	8227	99	1428	39	70	92	16370	57
სოხუმის ოკუპან	100	-	22	50	69252	36	4871	2	260	73	74506	61
საბალო ფიცის მასივებირან	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8956	-
											163628	0

³⁰ საქ.სსრ კონფრატორი სახელმწიფო საინსტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფიჭი №130, საქ. №192, გ.15, Отвер Кутаисской гу-бернии за 1899 год.

ბე-ფენის მასაღას პასაველე საქარაველიში სასაქონლო მნიშვნელო-
ბა პქონდა და მემოსალეოს ურ-ურე წყაროს მარმოპევენდა. ფენის ტა-
რებენის მინააქმევე მთვერება იბრძედა და მათეო ცოილედა რამ საფ-
ყეო მვერწეობაში რავერევა რაკონარეო მვერეები. ამ მთმნიე რესე-
თიდან და სამვერევაარეოს ქვეყმეობიდან იბერეა ფენის საქონვე აეს-
ლებს 31, ანვეობენენ საწვერევებს, ესწრეობონენ საფყეო მვერწეობის
ტამოფენებს და სხვე. ამ საქმევე ყურაქევენას ამბავილეება იმ რროს
ქარეული პერიოფული პრესაჲ.

1897 წლის "ივერიის" ფარელებვე ხშირეა იბვეჰეობედა მვერლეობი
სამხრეო-პასაველე რესეოის სახამინი და ქვერძო მვერეობეა საფყეო
მვერწეობის სანიმეში საქმიანობის მესახებ. ქვეყნეობედა მასაღები
მნიშევისა და ტალეოვის (პოქოლის ტუმერნია), ტრეჲ ბრანიკეების
(ვერინის და პოქოლის ტუმერნია), ტრეჲ ანერ. მამოოსის (სეპელე-
ოს ტუმერნია), ვ.კ. კონეების (კონიეივევისა და პოქევის ტუმერ-
ნია), ე. კენიეის (ხარეოვის ტუმერნია) და სხვეთა რაკონარეო
ფყეების ვესპონეაფებვე, რამეობიე მარმეოქენილიე იყვენენ კივეის ტა-
მოფენადვე 1897 წელს 32. რეგორე იფქვა, ქარეული პერიოფული პრესა
საყურაქევეში მასაღებს აქვეყნეება აყრევეე პასაველე საქარეოლის
ქვერძომეოქელებრ და, ტანსაკუთრეობიე, სახამინი საფყეო მვერწეობის
მეოქონარეობის, მისი ტარეხევა-ტანეპეურეობის, ფენის ახარე მასოვების
ტამენეების, საფყეო მემოსალეოს, სასქონლო მარმეობის, ვაქრობის, ტა-
მიქენის, იქარის, საფყეო რავისა და სხვე საქიხებენვე 33.

31 საქ. სსრ ენეფარეო რახელებიეიე სანიეოირო არქევის ქვეაიოსის ფი-
ლიალი, ფონეი №18, საქ. №2386, ვ; 1-62.

32 "ივერიია", 1897 წ., №202, თგ. 1-4.

33 "ივერიია", 1890 წ., №130, თგ. 2, №132, თგ. 2; "რეობა", 1871 წ.,
№40, თგ. 1, 1872 წ., №4, თგ. 1, 1873 წ., №7, თგ. 3, 1883 წ.,
№ 51, თგ. 2-3, № 217, თგ. 3, 1881 წ., № 224, თგ. 1-2, 1882 წ.,
№ 17, თგ. 1-2, 1885 წ., № 21, თგ. 2, 1880 წ., №52, თგ. 2, №42
თგ. 1-2; იამ. "მეოქონა", 1882 წ., № 28, თგ. 2; "ქვარე", 1898 წ.,
№ 42, თგ. 694-695.

1892 წლის მიწაყვამები, ქუთაისის გუბერნიის ყალყული ოლქებისა და მამრების მიხედვით სახაზინო ფეხა მასივების საერთო ჭარბობი ყალ-ყალყე შედეგები სახით წარმოგვიყვამა: მათების ოლქის ფეხი მასივების საერთო ჭარბობი 3000 კესეფინას შეადგენდა, სოხუმის ოლქის გუბაუთის საფეხი ვანგოგვიყვამა აეროანდება: (1 მანრ.), მინოფის (122,600 კეს.), ვაქრის - (5,400 კეს.), აჩანგარას - (9000 კეს.), ვაქრის - (25,800 კეს.), ვაქრის - (18,700 კეს.), კილასურის - (7,200 კეს.), ოჩანგარის საფეხის შეადგენდა: ჯაბილაშვილის - (58,400 კეს.), ჩხაიჭხის - (42,000 კეს.), სკენის - (42,300 კეს.), მრამბის - (17,500 კეს.), ფეხარგის - (23,300 კეს.), ოკუბის - (5,075 კეს.), შარვაუთის - (1000 კეს.), ყმდერის - (2,400 კეს.), ვარის საფეხი აეროანდება შედეგ მასივებს (პირველი მანრის) ფეხები: ვანის - (64 კეს.), ნასამკვარის - (300 კეს.), ამბოღბის - (400 კეს.), ჯუმათის - (100 კეს.), ვეზოჩხაის - (70 კეს.), ვეზოჩხის - (8 კეს.); (11 მანრ.), აკვანის - (18,000 კეს.), ვაკო-ჯვარის - (700 კეს.), მუხიუთის - (2,500 კეს.), ვანგათის - (150 კეს.), ომრგეთის - (2011 კეს.), ოჩხაურის - (500 კეს.); (111 მანრ.), ოლოქის - (1) - (2000 კეს.), ოლოქის (11) - (1500 კეს.); (1V მანრ.), - მორგეთის - (600 კეს.), სამების - (400 კეს.), ნა-გობრის - (1628 კეს.), ონჩხუთის - (7213 კეს.), ჯურჯუთი-ვებოურის - (3087 კეს.), ვურანთის - (2722 კეს.); (V მანრ.), აკეთის - (75 კეს.), აფის - (120 კეს.), სურების - (30,000 კეს.). ჩაჭის მამრის სახაზინო ფეხები იყო, (1 მანრ.): ვოლოის - (27,014 კეს.), ვიოის - (6,474 კეს.), ოვბის - (25,823 კეს.), ვაქრის - (6473 კეს.), სარმეოს - (2513 კეს.), ჩეშის - (111 მანრ.), - (263 კეს.), ოჩხუთის - (10,000 კეს.), ყვის - (2,000 კეს.), ვეახუთის - (1000 კეს.); მარბაის 1 მანრის ფეხი შეადგენდა 57,624 კესეფინას, 11 მანრის - 1033 კეს., ხოლო 111 მანრის კი 480 კესეფინას.

ღვანობის სახაშინი ჭყაჷა ტაერაიანუბაში მუჷიოჷა (I საწრჷის ჭყა):
 ჸუბუბევის - (115,000 რუ.); (II საწრ.), - ტაჷრის - (1957 რუ.),
 მახურის - (400 რუ.), მამორნევის - (169 რუ.), სარეუბელას (III
 საწრ.) - (80 რუ.), ტორმატალას (V საწრ.), (1000 რუ.); ჸუნაჷის
 სახაშინი ჭყა, (II საწრ.), სუჷუნის - (1800 რუ.), აწუჷის -
 (5000 რუ.); მუჷჷიოჷის სახაშინი საჷაი ჭყაჷა იბეღეღოჷა, (V საწრ.),
 სამუჷის - (400 რუ.), სუჷუჷაი - სუჷიოჷი - (2500 რუ.), მუჷიბე-
 ვის - (540 რუ.), ხობის - (300 რუ.), ემუჷის - (17 რუ.), საუბ-
 მორის - (40 რუ.), მიის - (20 რუ.)³⁴.

სახაშინი ჭყაუბოჷან ერაჷა, სარაღო რა სარაღო მუჷსო იღუოჷა
 ჸუჷაიისის ტუბერნის სახაშინი სარეღეღი³⁵, სახნაჷ-საჷგლო მიმუბი,
 ეუნახისა რა ხეხილოს მარეღი³⁶.

რეღესაჷ სახაშინი მუჷრნეღმის მურჷუბმიოღო ტარჷაჷმისის სუჷიხის
 ეუბეშიო, არღრეღი სუჷიხიო პაინგეღესეღეღი პირს არ მუჷღოჷა ეღეღი
 აჷარის იმ მინიშნეღოჷან რონისძიეღებს, რშიღებსაჷ აჷარებრა მჷაჷ-
 რიბა არმიშნეღი მუჷრნეღმის რაჷიონმარღიმაჷიის მიმარჷღეღიო. სარაღო
 რა მრამამიეღმის სარაღო სისჷეღმა, მიშის ეღებაჷი მანგოეღებმის პი-
 რიღებში ეღ იღეღოჷა სასურეღეღი მუჷგეს. პირჷიო, იგი პრეღესის
 მაღურაჷ რეღიოჷ სარაღონი, ისე სახაშინი მუჷრნეღებმის რაღეღიეღმას,
 მრეღ მუჷმხეღეღაში მის ეონსეღეღესაჷსაჷ ეი იწეღეღა. მიშის ტანოეღეღ-
 ბა რა მისი რამუშაჷებმის მენუბმის ტაჷრეღებესა, ჸუშოჷური პრეღესი,
 საღეღეღ-სარეღეღეღი ბარეღმისა რა სანეღეღებმის, სარაღონში სასნაჷეღეღ-

34 სუჷ. სსრ ჸუნგრარეღო სახეღმნიოჷო საიისგორიო არჷივის ჸუჷაიისის
 ჷიღარო, ჷინიჷი №18, სუჷ. №1776, ჷჷ. 22-45, 74-75.

35 ი ე ე ე, სუჷ. №1653, ჷ. 70, 74, 80, სუჷ. №662, ჷჷ. 4-5, 14,
 16-17, 24-26, 33-35, 199-200, 201-204, სუჷ. №1653, ჷ.11, 16,
 40-41, 47-49, 60-63.

36 ი ე ე ე, სუჷ. №12, 99. 159-162, სუჷ. № 151, ჷჷ. 10-18, 26-30.

ღებინა და ფარმდების მონაწილეობა, ადგილობრივი და უცხო ქვეყნების სწავ-
 ლთა სამეურნეო პროპაგანდა, საქმის მსოფლიო სავაჭარო სფერო - პრაქტიკ-
 კოსმა მიწვევა, განმარტებები მონაწილეობა, არა მარტო საბაჭონო³⁷
 მეურნეობის მურყვამივლი საწინსებზე გაყავანანს უწყობდა ხელს, არა-
 მხოლოდ ეს ღონისძიებები, არამედ სხვადასხვა ნივთი განმარტული საბაჭონო მეურ-
 ნეობის მურყვამივლი განმარტებისაღვის.

რეკონსტრუქციის და მისი შემდგომი პერიოდის დასა-
 ვრთეს საქმისმეურნეო მურყვამივლი ურთიერთობის განვიმარტებისაღვის
 წინასწარი პირობები უკვე საქმისმეურნეო ნივთი მიმდებარეობს. სოფლის მეურ-
 ნეობის დაგეგმვის სავაჭარო სფერო, ხორბლივლის მარტობის, მემარტო-
 ბა-მეხივლივლის, მემარტობა-მეფრეობის, საფრეობი მეურნეობის, მე-
 საქმისმეურნეობის, მემარტობისმეურნეობისა და მემარტობის განვიმარტობა, ხე-
 ღონისმეურნეობის, რეკონსტრუქციის და საქმისმეურნეობის ადგილობრისმეურნეობის
 ხელს უწყობდა სასაქმისმეურნეო - ფრეობი ურთიერთობის ადგილობრისმეურნეობის. საბი-
 ბისმეურნეობის განვიმარტობაში კი ხელი მეურნეობისმეურნეობის-ადგილობრისმეურნეობის
 განმარტობისაღვის. ეს მემარტობა რეკონსტრუქციის პირობის, მხოლოდ მემარტობისმეურნეობის
 მარტობის, ხელი მემარტობის კი სხვადასხვა ხარისხისმეურნეობის განვიმარტობის ახლები
 საბაჭონო, საბაჭონო-სავაჭარო სფერო, საქმისმეურნეობის-სამარტობის და, საქმის-
 მეურნეობის, ხელი ფრეობის სისფრეობის რეკონსტრუქციის.

III. საქმისმეურნეობის განვიმარტობის

1. საქმისმეურნეობის განვიმარტობის

რეკონსტრუქციის, XVIII-XIX საქმისმეურნეობის მიმდებარეობის, ისე რეკონსტრუქციის
 შემდგომი პერიოდის, რეკონსტრუქციის მიმდებარეობის იმდებარეობის ნივთი ფრეობის
 ურთიერთობის რეკონსტრუქციის პირობის ხელი მეურნეობის მურყვამივლი სისფრეობის

³⁷ საბაჭონო მეურნეობის მურყვამივლი რეკონსტრუქციის განვიმარტობის განვიმარტობის
 მარტობის IV მარტობის უკვე განვიმარტობის რეკონსტრუქციის.

განვიხილოთ მისი სახელი. ამ მიზეზით იგი აგებულია ახალი გეგმებს და საბა-
 ვდა ამ გეგმების განხორციელების გზებს. სწორედ ამიტომ იგი, რომ
 1797 წელს, აპრილ 1-ს, საიმიერატორს გვარის საკუთრებაში მივიღო
 მამულების მარჯონსაგვის რაზმდებურ იქნა საზღვრო რაზმდებურა -
 საზღვრისაგვის მამულების რეკონსტრუქციის, რომელსაც განაგრძობდა ბინის-
 რი. მისი რეკონსტრუქციის რეკონსტრუქციის, აღნიშნული რეკონსტრუქციის განაგრძე-
 ბაში გამოვიდა 460 ახალი სახეობისაგვის გეგმა და 4,162 ახალი რეკონ-
 სტრუქციის სახელი სახელი საზღვრისაგვის მამულებიდან ეძლეოდა
 განსაკუთრებული შენიშვნა.

საზღვრისაგვის მამულების რეკონსტრუქციის რეკონსტრუქცია რეკონსტრუქციის სახე-
 რითი ცხობისაგვის რეკონსტრუქცია სახეობისაგვის გარდაქმნის მიზნით გეგმად
 წარიღის წარმოადგენდა. აღნიშნული გეგმა მივიღოთ ეს სახეობ-
 რითი რეკონსტრუქცია არა მარტო სახეობის სახელი შენიშვნის გამოდგინა-
 ზის მიზნით, არამედ ამასვე არის ხელს უწყობდა მიზნობრივების
 განვიხილოთ, ამ რეკონსტრუქცია ახალი ადგილებზე დასახლების რეკონსტრუქციას,
 უცხოეთიდან შენიშვნისაგვის სასაგვის-სახეობისაგვის მიზნობრივების გამო-
 ვენიღებას. სოფლის მეურნეობაში ურეკონსტრუქცია ახალი ადგილებზე, სა-
 რეკონსტრუქციის მიზნობრივების ურეკონსტრუქცია და სხვ. 38.

საქართველოში ურეკონსტრუქცია ურეკონსტრუქცია მივიღოთ მიზნობრივების
 და მეურნეობის მიზნობრივების სახეობისაგვის იგი. XIX ს. 80-90-იან
 წლებში საზღვრისაგვის ურეკონსტრუქცია საქართველოში იგი 90 ახალი რეკონ-
 სტრუქცია. მის საკუთრებაში გამოვიდა ჭაბუკაძის, მუხრან-ბაგრატიონის,
 კონსტრუქციის, სოფლისაგვის-მისიონის და სხვ. მამულები.

საზღვრისაგვის ურეკონსტრუქცია კახეთსა და ქართლში შეიქმნა გეგმისაგვის-

38 Т.Б.Чхеидзе, Удельные имения в Кавказе 1885-1921 г.г., Ав-
 торафферат диссертация на соискание учёной степени кандидата
 исторических наук, редакторство Тбилисского университета,
 Тб., 1969, გვ. 7.

მეფუნეობის; ბორჩალოს მამრამი - მებამბეობისა და მეცხველეობის; აფხაზი კი - მეჩაიეობის მსხვილი სპეციალიზებული მეურნეობები რომლებსაც ყაველ სამხარეულეობი განაკვებდნენ. ყველა სამუშაო სრულ-ებობა მტკიცადი მოსამსახურეობისა (მმარეველები, აგრნომები, მეფუნე-გექნოლოგები, ბუღალჯერ-მოღარეები და სხვ.) და რაქონრეველები მეშეობის მიერ. XIX-XX სს. მიჯნამე საუფრისწული მეურნეობებში 500-600 მეფუნეი და 2-3 ახასი სეგონურად რაქონრეველები მეშა მონომობა. გექნოლოჯი აფქურეიობის, აგრნომეობის გაუმჯობელებების და მონომის ინტენსივობის გაძლიერების პარალელურად ამ მეურნეობამა შემოსავალიც... რი მანრამი იმრეობა. XIX ს. ბოლოსამეის საუფრისწული მეურნეობები ბამრებს ყველქილურად ამრეობა 100-150 ახას ვერო მარაღბარისხეგან რეინოს, 15-20 ახას ფუხ ბამბას, 10-12 ახას გირვანჯა ჩინს მბა პრეფქციას, სავმარ რაქონობიხ ციფრუსებსა და მეცხველეობის პრეფქტებს. საუფრისწული მეურნეობების ყველქილური მხელი მე-მოსავალი 1 რე მანეხს ურრია, სუფხა შემოსავალი კი 500 ახას მანეხს აჭარბებდა³⁹. შემოსავლის ბრე განსაკუთრებოხ შესამჩნევი იყო XX ს. რასამეისიგან. ამ საუკუნის პირველი მხევი რეებში არნი-მწული მეურნეობები ყველქილურად ბამრებს ამრეობა 150-200 ახას ვერო მარაღბარისხეგან რეინოს, 25-30 ახას ფუხ ბამბას, 200-250 ახას გირვანჯა ჩინს მბა პრეფქციას, რივი რაქონობიხ ციფრუსებ-სა და სხვ. ამ მეურნეობამა ყველქილური მხელი შემოსავალი 1;5 რე მანეხს აჭარბებდა, ხოლო სუფხა შემოსავალი კი - 700 ახას მანეხამრე არწევა⁴⁰.

39 საქონრეველის ინტორიის ნარეველები, გ. V, გვ. 365-366.

40 А.С.Бендманишвили, Грузинская деревня в 1864-1917 г.г., Автореферат на оискание ученой степени доктора исторических наук, Тб., 1968, გვ.62.

აზრთა ამტყარს სხვადასხვაობისა და ჩანს ტავრულეობის საქმეობი
 მრსულეობი წინააღმდეგობის მიუხედავად, ცალკეულ ენათმეცნიერება მეც-
 პონეობი XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყის შინა
 მიხედობა ჩანს პლანტაციების ტაშენება დასავლეთ საქართველოში.

რუსეთში ჩანს მუხტეობი პირველად გამოცხადების ფორმის ბოტანი-
 კურ ბაღში, შენებებ კი 1842 წელს სოხუმის ბოტანიკურ ბაღში ტაბა-
 ტანებს, ხოლო 1847 წელს - მბურჯეთის სანერვიტეში პარტეს⁴³. მბურ-
 ეთის მამრის სოფელ ტრია-ბურჯეთში მიხედობა ტავადი მიხა
 ერისტავი საფუძველი ჩაუყარა ჩანს პირველი პლანტაციის საქართვე-
 ლოში⁴⁴.

მიხა ერისტავის მიერ დაწყებული საქმე 1865 წელს ტანაბლა
 პიპია რუსია ემიგრაცია ა.მ. მუხტეობა. სოხუმის ბოტანიკურ
 ბაღის ჩანს მუხტეობის ფოტეობისაგან მან საკმაოდ კარგი ხარისხის
 ჩან დაამბადა. საქართველოში ჩანს ტაშენების ტავადიპეობული პირ-
 ვადაპიპია იყო გამოჩენილი ფარმაცეოლოგი ვ.ა. ტიხომიროვი, მან
 კუნძულ აგილონზე ჩანს ტესტებისა და კარბების პიპი კოლექცია შე-
 ადგინა, რეპეობი პარტეს ბაღების, ჩაქვისა და სარბაურის პლან-
 ტაციებში.

შავი ზღვისპირეთში ჩანს პლანტაციების ტაშენებისაგან ტავის
 ცოდნისა და ენერჯიის არ მოყავნენ გამოჩენილი მეცნიერი კრასნოვი,
 აგრეთებობი კლინტენი და ნაკაშიძე. 1912 წელს კრასნოვის ინიცია-
 ტივით ტაშენა ბაღების ბოტანიკურ ბაღი, რეპეობი ხელს უწყობდა
 ბუტერაკოვი კულტურების ტავრულეობას ქარბეობი ტესტეობი
 ტაშენი. ბაღების ბოტანიკურ ბაღში ვ.ვ. როკოვავენი ამარბობდა ტი-

43 ბ. მანოილავი, ჩან ჩენი, ქარბეობი, ტ. 27.

44 ი. ვ. ვ. ვ., ტ. 21.

დაკვირვების მიზნით გამოიკვლიეს და დაამუშავეს კრძალის მართვით დაკავშირებული
 საკითხები. 1898 წელს
 გამოვიდა კრძალის მართვის მიზნით გამოკვლიების მიხედვით დაკავშირებული
 საკითხების შესახებ. 1899 წელს ჩვენს პრინციპებს საფუძვლიანად 56 ქვეყანა
 ეხმარება. 1900-დან 1915 წლამდე ყოველწლიურად საშუალოდ 32 ქვეყანა
 პრინციპებს მხარს უჭერდა. ათჯერ 7 ნახევრად კვლევით გამოვიდა.⁴⁵ ყოველ-
 ცნობა ეს ჩვენს კვლევის განხორციელების მიზნით უნდა იყოს. ჩვენს კვლევის
 განხორციელების მიზნით ყოველი ინტერესი უნდა იყოს. ჩვენს
 მიზნით გამოვიდა კრძალის მართვის მიზნით დაკავშირებული საკითხების
 შესახებ. 1899 წელს ჩვენს პრინციპებს საფუძვლიანად 56 ქვეყანა
 ეხმარება. 1900-დან 1915 წლამდე ყოველწლიურად საშუალოდ 32 ქვეყანა
 პრინციპებს მხარს უჭერდა. ათჯერ 7 ნახევრად კვლევით გამოვიდა.⁴⁵ ყოველ-
 ცნობა ეს ჩვენს კვლევის განხორციელების მიზნით უნდა იყოს. ჩვენს კვლევის
 განხორციელების მიზნით ყოველი ინტერესი უნდა იყოს. ჩვენს მიზნით
 გამოვიდა კრძალის მართვის მიზნით დაკავშირებული საკითხების შესახებ.

მიხედვით ამ პრინციპების განხორციელების მიზნით დაკავშირებული
 საკითხების შესახებ უნდა იყოს ყოველი ინტერესი. ჩვენს მიზნით
 გამოვიდა კრძალის მართვის მიზნით დაკავშირებული საკითხების შესახებ.
 1899 წელს ჩვენს პრინციპებს საფუძვლიანად 56 ქვეყანა ეხმარება.
 1900-დან 1915 წლამდე ყოველწლიურად საშუალოდ 32 ქვეყანა
 პრინციპებს მხარს უჭერდა. ათჯერ 7 ნახევრად კვლევით გამოვიდა.⁴⁵ ყოველ-
 ცნობა ეს ჩვენს კვლევის განხორციელების მიზნით უნდა იყოს. ჩვენს კვლევის
 განხორციელების მიზნით ყოველი ინტერესი უნდა იყოს. ჩვენს მიზნით
 გამოვიდა კრძალის მართვის მიზნით დაკავშირებული საკითხების შესახებ.

45 მ. მარტიანი, ჩვენს მიზნით, დაკავშირებული, დაკავშირებული, დაკავშირებული.

46 "ინტერესი", 1887 წ., № 50, დაკავშირებული; 1893 წ., № 28, დაკავშირებული, № 178, დაკავშირებული, 184, დაკავშირებული, № 243, დაკავშირებული, № 251, დაკავშირებული; 1894 წ., № 195, დაკავშირებული, № 254, დაკავშირებული, № 236, დაკავშირებული, 1-2; 1895 წ., № 130, დაკავშირებული, № 226, დაკავშირებული; 1896 წ., № 50, დაკავშირებული; 1897 წ., № 176, დაკავშირებული, № 177, დაკავშირებული.

47 "ინტერესი", 1887 წ., № 50, დაკავშირებული.

ჩატვის საფეოთ მასივის ჭრისგორიანზე უმთავრესად გვხვდება მად-
 ლი, წიფელი, რცხილა, მუხა და ძბა⁵¹. ადრეინული ფენის მიღება-სა-
 ზარბზის აქტიდან ჩანს, რომ 1898 წლის 5 მარტს ჩატვის საუჯლისწული
 მამულიან მმარბველს - სნეფნიკოვს ამავე წლის 5 აბებრეაღს, მიუროს
 კავკასიის საუჯლისწული მამულიანის ინსპექტორის წინადადება ჩატვის
 სახაბინო ფენის საუჯლისწული უწყების გამგებლობაში მიღების შესახებ.
 როგორც ირკვევა, ამ გამაწყვეტილებას წინ უსწრებდა შეთანხმება,
 რომელიც გამორმებულა 1897 წლის 2 მაისს. ადრეინული შეთანხმებას
 ხელს აწერდნენ, ერთი მხრით, საიმპერატორის კარისა და საუჯლისწული
 მამულიანის მინისტრი, ხოლო, ბორე მხრით, მინამომუხებებისა და სა-
 ხელმწიფო ქონებათა მინისტრი.

ჩატვის ფენის მასივის ყველა სახაბინო და მუხაჭირთა მიწები და
 ფეო, რომლებიც შეიიოტნენ სახელმწიფო ქონებათა უწყების ფონდში,
 აგრეზე ის მიწები, რომლებიც იმყოფებოდნენ ოთხი სასოფლო საბოტა-
 პობისა და ხუთი სოფლის მცხოვრებათა სარკებლობაში, 1894 წლის აბო-
 მვიით, მთლიანად შეაბტნა 16377,70 აესეფინას. აქედან გღებებს
 ბავიანთ სარკებლობაში ქქნაბა 5773,90 აეს., კერძო მიწათმყოფელ-
 ლებს და სასაბტვრო ბავას კუბუნობა 281,55 აეს., ამიერკავკასიის
 რკინიგზის მყობტლობაში იფო 8,5 აეს., ხოლო ბაბინის გამგებლობაში
 კი - 10314,10 აესეფინა.

ჩატვის სახაბინო ფენის რეპილოვობან უსაბტვრებობა მავი ბღვის
 სასაპირი ბოლსა და კირჩხელის მთის ბაღლობს მორის ბებბარე აქუვის
 სახაბინო ფეო, შენბებ ხელს ქედი ჭარაჭის მთის ბაღობაბე, მყარ-
 გამყოფობსაბტვარჩი აქწევათ ბელათბუვისა და მღბუბ კი მღვისსობის
 მთაბბე.

51 აჭარის ასსრ ცენტრი. სახ. აჩქოუ, ფ. №22, საქ. № 348, ფ.2,
 საქ. № 61, ფ. 71.

აღიზიანებული საბჭოთაო ინტელიტის-სტალინის მხრიდან და წყარო-
 ტაძრის ტერიტორია ჩაქვის მხარე, შენობა კვლავ წყაროს ტერიტორია აჭარის
 გუბერნიის მხარეში, მახარე ტერიტორიის მხარე, ხარხარის - ზღვის
 მხარეში, ახლო-ღმრთის ქობი, ნაბიჯარის ზღვი, ჭრარის მხარე,
 კარანის ზღვის ქობი, სხვაობის-საფანის მხარე, კვარის მხარე, ბე-
 ბიას-სულის ქობი, აჭარის - მთის მხარეში, შენობა კვლავ წყარო-
 ტაძრის ტერიტორია აჭარის მხარეში მდებარე საბჭოთაო ინტელიტის
 ჩაქვის გზის უსაბჭოთაო მხარე მდებარე. აღნიშნული ტერიტორიაზე მდებ-
 რე სოფლებში სულ ცხდომობა 205 კომლი ტყეები, აქედან მდებარე-
 თი - 38 კ., ხალხი - 62 კ., ტერიტორიაში - 17; ხალხში - 19,
 ჩაქვის - ზღვი - 48 და აჭარაში - 21 კომლი⁵².

დაარსების მხრიდან საუფროსი მამული პანთეონის ჩინი კვლავ-
 რის ტაძრებში. პირველი ჩინი პლანტაციის ტაძრებში ტაძრების ინტე-
 ნერ - პირველი ჩინი სოფლისთვის მიერ. ჩინი სულის ქობი მდებარეობს
 მდინარე საუფროსი უფროსი აჭარაში კონტინენტისა და პირველი კარ-
 სისთვის ხელმძღვანელობის მხარე სპეციალური ექსპედიციის ინტე-
 რის ტერიტორია, აქედან მამულითაღვის ჩამოტანის ჩინი მუხლები და
 ზღვი ინტელიტის, ჩინიდან და ნაპირიდან. ჩინი პლანტაციის ტა-
 ვისებრი-ტაძრებისაღვის ურთავ, მამულითაღვის ტაძრებს სუბტროპიკული
 (მანარინი, ჭრარის, ლინი) და ტერიტორია (ეკოლოგი, მამული-
 კი, ლის ხე, მთის, საფანის ხე, ახალი მდებარეობის სული, პარია,
 მანარინი) კვლავში⁵³. რეგულარული, ჩაქვის მამულითაღვის ჩინი
 ზღვი, ჩინიდან ჩინი ლავ-კენ-კავ ტაძრებში. აქედან მამული
 პირველი ინტელიტის მდებარეობის მხარე და საბჭოთაო ინტელიტის ქობი. მა-

52 აჭარის ასსრ ტერიტორიის, ჭრარის ქობი № 12-22, ანან. 15, სუფ.
 №22, გ. 22, სუფ. სსრ ქობი, ჭრარის ქობი №13, ანან. 7, სუფ. №2914, გ. 57.
 53 აჭარის ასსრ ტერიტორიის, ჭრარის ქობი № 225, სუფ. №40, გ. 91,
 ჭრარის ქობი № 12-22, ანან. 1, სუფ. № 22, გ. 1.

მუღს ქუთნძა ლევისს სკუთარს მუგეორრრრრრრ სარტურს. რადვის ს-
 უფრისსრულო მუურნეოზა ურუალო უმორრრრრრრ სარმპერარგორ კარისა
 რა სარუფრისსრულო მამულებრის სარმინისგრის. რუგომბრრის რუგეოლუკიის
 მუღრეუ მას ურრრეს რადვის სარბერწრრგო წარკორწარლურ მამულო, ბარო
 სარბჭოზა ბეღისსურღებრის რანვარუბრის მუღრეუ კი - რადვის სარბჭოზა მუ-
 ურნეოზა. არწრმწრულო მამულის მუესარბე მარქრრრკო მასარღებრ უმზარე-
 სარ რაკურთა არარის ცუნგრარლურ სარბერწრრგო არქრვის გრწრბში. რე
 მორკავს 1894-1921 წლებს რა მუიკავს 578 სარქვის.

გრწრ მუღრეუბა სარკანცერარრის რა სარბუბქარგეარო წარწრღებრისარვან,
 სარდარ რაკურთა სარმპერარგორ კარისა რა სარუფრისსრულო მამულებრის ს-
 მინისსგრის ცორკურთარღებრ, სარუფრისსრულო ურუგებრის ბრწარწრღებრ რა გარ-
 კარგურღებრ, მამულის კორარო მუბარტენლობრის გრგარცბრღებრისა რა სარ
 მინარბრის მასარღებრ, არრწრმ კერწვენის მრსენღებრ, რარის არარღმუ-
 ბრ, არგორბრრრე წრარარღებრის მუწარველის მუღრეუბრ, მამულო არარ
 გარმენებუო მცუნარუზა არკრწარგრბრის მონარცებრ, ექსარეოცოებრისა
 რა მრეღრწებრის არგარწრმებრ, არღებრ, სარუგებრ მრმრწრღებრ, გარბ-
 გუნებრ, მუშარ-მრსარმსარბურზო არრცბვის სოებრ, მუბრსარველ-გარსარკოს
 ნუსარებრ, წრღურ სარგინარწს არგარწრმებრ რა სარ⁵⁴. ამ როკუწრწრღებრის
 არღებრ რაკურთა არრრეუ სარ⁵⁵ რა სარკუ ცუნგრარლურ სარბერწრრგო
 სარისგორრის არქრვის გრწრბში⁵⁶.

ეს მასარღებრ სარგურარპრეებო ცნობებს გარწრვის რადვის სარუფრისსრუ-
 ლო მამულო რარის კურგურის გარმენებრისა რა მუურნეობრის მარწრგორრულო
 გარგარწრღებრის ლარბარე, წარწრღებრის რარწარწრღებრის, რარის გარსარღებრის
 მრგომარღებრის, არწრმწრულო სარქრის სარკუბერწრარწრბრისა რა ამ გრღის მ-

54 არარის არსარ ცუნგრ. სარ.არქრე, გრწრ # 14-22, არ.ს. 1, სარქ.
 # 22, გგ. 1-2.

55 სარქ. ცსსა, გრწრ # 351, არარ. 1, სარქ. # # 3, 41, 67, 81,
 118, 225, 254, 298.

56 სარქ ცსსა, გრწრ # 515, არარ. 93, სარქ. # # 113, 116, 120,
 121, 129, არარ. 91, სარქ. # # 14, 21, 64, 65.

მულის მურყვამიერი ხასიასის მესახებ.

მავრმა არ მკავდა სასხრებს და ყოველიურაპ აფაროებდა მამულის სამიწამიქებეო ფინეს. ამ საქნეს აპილიღე ხელმძღვანელოებდა საუფლისმულო მამულების მავარი სამინარველის წმუნებული ივანე აღუქსანერეს ძე ივანოვი. კერძო პირებშიან წაქვის საუჯლისმული მამულისაების ივანოვის მიერ შესყიპული მიწების ფაროებისა და ტაპახ-ბოლო მანისის რაოქენობის მესახებ საყურაოებო უნობებს იძლევა ქვე-მიო მთვანილი უბრილი⁵⁷ (იხ. უბრილი № 6).

უ ბ რ ი ლ ი 6

ხელმუქრულების ტაფორნების ბრა	ხელმუქრულების № №	მავრი მიწების რაოქენობა მესე- ტინებში	შესყიპვის ფასი
1894 წ.			
23 სექტემბერი -	2670	147,82	17,000
" " "	2673	55,20	14,000
" " "	2676	52	13,000
6 ოქტომბერი -	2794	110,22	7,000
13 " "	2872	362,64	15,500
30 ნოემბერი	3422	95,97	6,000
1895 წ.			
31 იანვარი -	372	155,88	11150
10 აპრისი -	2106	123,354	8925
" " "	2108	111,18	8150
" " "	2104	85,349	6200
ს ვ ლ:		1299,613 მეს.	104,925 მან.

1894, 1895 და 1896 წლებში საუჯლისმული მამულები ტაფორიანა ქვედა
წაქვიან - 598,25 მეს., ტორგაძებშიან - 341,40 მეს., ხალაპან-
1131,90 მეს., ბორო ქამეპან - 1158,62 მეს. და ხალაპშიან კი -

57 აჭარის ასსრ კენჭი. სახ. არქივი, ფინი № №-22, საქ. № 3,
გ. 17.

889,88 քընդունա, հայ, հոգորս ուղեյա, սայրեո քաժԻն Յըսքընթա
4116,15 քընդունան 58.

1894-1899 ԵղըժԻն հայրնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
յըրժո յըրժոննսպըն Յըրնըրթա 2230 քընդունա ժոժնն քարեոն 59.

հոգորս ուղեյա, հայրնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
սայրեյ 1895 Երնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
թրննա թա հայրնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
ժան ժոժըրննսպըն ժոժնն խաչըրն 40 000 ժան. յըրժոնն յըրժոնն 60.
աժ ժոժըրնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
յըրժոնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
թա հայրնն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն խաչըրն
ժոժըրնն խաչըրն 61.

58 սպարոն սննր խաչըրն. խաչըրն, քարն № 11 -22, սնն. 1 և,
սայ. № 18, ք. 225.

59 յըրժո, ք. 226-231.

60 յըրժո, սայ. № 4, ք. 10, 11, 21, 30, 44, 45, 49, 52, 64, 65, 91, 91⁶⁰,
101, 102, 105, 106, 107, 111, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 125.

61 "...Главное управления Уделов сообщает Вам: 1, что 40000 руб.
для выдачи полковнику Соловцову под заложенную уже параведен
в г. Батуми и 2. так как г. Соловцов особым договором обязыва-
ется погашать выдаваемые ему в ссуду 40000 руб. теми платежа-
ми, которые будут ему причитаться за продления Уделами оажен-
цы чайного куста и за уход за ними, за что ему будет причи-
таться всего 48000 руб., то незначительный недостаток в оажен-
цах, подлежащих пересадке в марте-апреле, может быть по-
полнен при оладующих августовских посадках 1895-1896 г г."
(յըրժո, սայ. № 4, ք. 10).

"г. Управляющему Чаквинским Удельным именем. В исполнение к
телеграмме от 13 сего апреля, Главное Управление Уделов уве-
домляет Вас, что Его Сиятельство изъявля согласие на разре-
шения Полковнику Соловцову произвести мартовскую пересадку
на удельную плантацию 18 т. саженцев чайного куста в будущем
августе шедяще одновременно с договоренных пересадков в этом
месяце 80 т. саженцев." (յըրժո, սայ. № 4, ք. 11).

Հայրենի սափրակաշարի մշակման մասին հարցը շեղվելով հան-
 լա և սեպ ստեղծարարները մշակում են հայտնի գործերի մշակումը և
 շատ մեծ, հայտնի լինելու շնորհիվ այդպիսի գործերը, ինչպես
 օրինակ՝ Բաբայանի «Բաբայանի ծնունդը»-ն, ինչպես նաև Վրաց-
 կոմիտեի կողմից հրատարակված «Հայաստանի պատմություն»-ը, որի
 հեղինակը Վրացի ժողովուրդի հարցերի մասին էր հետազոտող
 և հայտնի էր իր գործերով։ 1910 թվականին հրատարակվեց «Հայաս-
 տանի պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի ժողովուրդի հարցերի
 մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։ 1910 թվականին
 հրատարակվեց «Հայաստանի պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի
 ժողովուրդի հարցերի մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։
 1910 թվականին հրատարակվեց «Հայաստանի պատմություն»-ը, որի
 հեղինակը Վրացի ժողովուրդի հարցերի մասին էր հետազոտող և
 հայտնի էր իր գործերով։ 1910 թվականին հրատարակվեց «Հայաս-
 տանի պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի ժողովուրդի հարցերի
 մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։ 1910 թվականին
 հրատարակվեց «Հայաստանի պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի
 ժողովուրդի հարցերի մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։

Այս մեծ թվով հայտնի գործերը հայրենի սափրակաշարի մշակման
 մասին են հարցը շեղվելով հանլա և սեպ ստեղծարարները մշակում են
 հայտնի գործերի մշակումը և շատ մեծ, հայտնի լինելու շնորհիվ այդ-
 պիսի գործերը, ինչպես օրինակ՝ Բաբայանի «Բաբայանի ծնունդը»-ն,
 ինչպես նաև Վրացկոմիտեի կողմից հրատարակված «Հայաստանի
 պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի ժողովուրդի հարցերի
 մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։ 1910 թվականին
 հրատարակվեց «Հայաստանի պատմություն»-ը, որի հեղինակը Վրացի
 ժողովուրդի հարցերի մասին էր հետազոտող և հայտնի էր իր գործերով։

«...Кредит очета Соловцову, т.е. оледует ему: за посадку в
 1895 году 5025I шт. по 15 коп. 7537-65
 за уход в 1895 году 5025I шт. по 5 коп. 2512-55
 Всего: 10.050-20
 За посадку остальных по уловню кустов, оконченую 16 декабря
 1896 г. за посадку _____ 69749 шт. по 15 коп. 10.462-35
 за уход в 1897 г. по 5 коп. 3487-45
 Всего: 13.949-80
 Итого: 24.000"
 (ո յ յ յ, 9. 44).

62 Գրքի մասին տե՛ս, Գրքերի յ 14 -22, ԿՊԸ. 1², ԵՊ. 158, 9. 3.
 63 ԵՊ. 158 ԿՊԸ, Գրքերի յ 351, ԿՊԸ. 1, ԵՊ. յ 254, 93. 59-64.

ჩაქვის საჯარო-სკოლო მამულის 1901 წლის გასაღების
ხარჯთაღრიცხვა

ც ხ რ ი ც ბ 7

№№	გასაღების საგანთა დასახელება	გამკვეთური თანხა მა- ნებებში
1	2	3
ც ა ნ ე რ ი ც ბ ა №1		
ჩაის მიწურნობა		
1	1898-1900 წლებში და 1901 წლის გაზაფხულზე გა- შენებულ 120 კვადრატულ მიწსაველიანი პლანტაციის მოვლა-პატრონობისათვის .	16050
2	40 კვადრატულ არასრულმოსავლიანი პლანტაციის მოვლისათვის .	8280
3	ჩაის პლანტაციის მოვლა-პატრონობისათვის საჭირო მუშა-მოსამსახურეთა ხელფასი .	3960
4	ჩაის წარმოებისათვის .	3480
5	ჩაის ხარისხის მსინჯველის (ჭიჭვისჭერების) ხე- ლფასი .	500
6	ჩაის სანერგისათვის .	1116
7	საბუნებო პლანტაციისათვის .	200
----- სულ 1 განყოფილებისათვის		52586
ც ა ნ ე რ ი ც ბ ა №2		
მიწაღება-მიწილეობა		
8	მანქანარეზისა და ფორთხლის მარის გაშენებისა და მოვლა-პატრონობისათვის .	2336

1	2	3
9	Էլեկտրոնի ծախսերի գաղափարական և մոլդա- ձեռնարկային . . .	890
10	Էլեկտրոնի սպառողականության մոնիթորինգային . .	2180
11	Մեղման գործունեության . . .	2040
12	Ցածկերի գաղափարական և մոլդա-ձեռնարկային	705
----- ԸՆԴՈՒՄ 11 ԳԱՆՎՈՐՈՒՄՆԱԿԱՆ		8151
Գ Ա Ն Գ Ռ Գ Ն Ե Դ Ե Թ 13		
13	Սպառողականության մոնիթորինգային . . .	4212
Գ Ա Ն Գ Ռ Գ Ն Ե Դ Ե Թ 14		
14	Ցածկերի կառուցման մոնիթորինգային . . .	3087
Գ Ա Ն Գ Ռ Գ Ն Ե Դ Ե Թ 15		
15	Սպառողականության մոնիթորինգային . . .	29627
Գ Ա Ն Գ Ռ Գ Ն Ե Դ Ե Թ 16		
16	Ռեմոնտային . . .	2402
17	Դրամային մեղմունքային . . .	2059
18	Տնային օգնության . . .	6550
----- ԸՆԴՈՒՄ 1901 ՏՆԱԿԱՆ ԲԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԱԿԱՆ		109,674

Մոնիթորինգային գաղափարական և մոլդա-ձեռնարկային և մանրամասն ծախսեր, որոնցից մոլդա-ձեռնարկային գաղափարական և մանրամասն ծախսերը 2336 միլիոն միլիոնով, էլեկտրոնի ծախսեր (1000 միլիոն), սպառողականության մոնիթորինգային և մեղմունքային (7600 միլիոն) և մոնիթորինգային կառուցման (3087 միլիոն) ծախսերը

ხარჯებთან იყო დაკავშირებული და იგი წლიურად 890 მანეთს უძრავა. საანგარიშო წელს ბუჯრეულობის საწარმოებთან 22 000 ძირი მცენარის გადარგვაზე 2040 მანეთი დახარჯულა. მამბუკის გაშენებაზე - 705 მანეთი, საფეო ბუჯრეულობაზე - 4212 მან., ბუჯრეულობის კვდილიზი-
 გობაზე 3087 მან. და ა.შ.

საერთო ხარჯებში შედიოდა სამშენებლო და მშენებარეზე მოსამსახურეობის შესანახი თანხა წლიურად 8500 მანეთი. ამავ სხარჯო სფა-
 ტობში შედიოდა ნებოთ დაქირავებული მოსამსახურე პერსონალის შენა-
 ხვაჲ, რისთვისაჲ ამ წელს დაუშვილათ 6732 მანეთი. საკანცელაროო და
 სამივილინებო თანხები, საავტომობილოთსათვის საჭირო სახსრები, სა-
 ვაშიკუნო სამუშაოთა ანაბეზურება, საცდელი საბეჭდოთს კრედიტი, ვა-
 ძობა-დანახება და სხვ. საერთო ხარჯებში იყო გათვალისწინებული და
 საერთო ჯამში შეადგენდა 29.627 მანეთს, ხოლო 1901 წლის ხარჯთა-
 რიცხვის თანხა 109,674 მანეთს უძრავა.

ჩაქვის საუფროსებო ბუჯრეულობის მარბიება საკმაო რიგი რაოდე-
 ნობის ხარჯებთან იყო დაკავშირებული, რძივსაჲ იღებდა საუჯრისებო-
 ჲ უწყება. მუხაღფერობაში არსებობდა ანგარიშის ადრიცხვის მთავა-
 რი წიგნი, რომელიჲ შემდეგი წიბუში: იყო შემდეგნილი (იხ. ცხრილი
 8) 68.

1900 წლის 1 იანვრისათვის ჩაქვის საუფროსებო მამულის სა-
 მარბოთ კაპიტალი 847,287 მანეთს შეადგენდა 69.

ბუჯრეულობის შემოსავალ-გასავალი შემდეგნაირად წამიკვებოდა:

წლები	შემოსავალი	გასავლის ხარჯები
1902	34,840 მან.	121,329 მან. 70
1905	103,495 "	182,654 " 71

68 აჭარის ახლარ ცსა, ჟიგერი № 22, ანაბ. 1, საქ. № 88, 99. 2-3.

69 ი ქ ვ ვ, 99. 15-26.

70 ი ქ ვ ვ, საქ. № 113, 99. 9-18.

71 საქ. სსრ ცსა, ჟიგერი № 251, ანაბ. 1, საქ. № 67, 99. 5-60.

1911	250,256 მარ.	249,828 ტან. 72
1912	197,516 "	237,495 მან. 73

მეურნეობის შემოსავლის ძირითად წყაროს ჩანს ქარბუღა შეადგობ
 რა რა იგი 1912 წლისათვის 180,396 მან. ფურად განხას იძლეოდა.

სხვა სამეურნეო პარტებს შემოსავალი კი შემდეგნაირად ნაწილდებოდა:

1. მანქანებისა და სხვა ხილის შემოსავალი	-	4,300 მან.,
2. ბ ა მ ბ ვ კ ი ს	"	- 3,200 მან.,
3. სავაჭრო სანერგებს	-	5,000 მან.,
4. საიჯარო სტატიის	"	- 2,100 მან.,
5. სათიბის	"	- 570 მან.,
6. საფუეო მეურნეობის	"	- 1,200 მან.,
7. შემხვევეთი	"	- 1,120 მან.,
8. ზივის ტყვიების	"	- 200 მან.
9. ვ ვ ვ რ რ	"	- 8,109 მან. 74

1912 წლის ტასავლის ხარჯები კი შემდეგ განხას შეადგენდა:

1. ჩანს მეურნეობაზე	-	123,443 მან.,
2. მეზაღეობაზე	-	5,255 "
3. მამბუკის ტაშენებზე	2,245 "	
4. სავაჭრო სანერგებზე	-	3,569 "
5. სავაჭრო ხარჯებზე	-	53,268 "
6. ერფეროჯი ხარჯებზე	-	49,155 "
7. სასკოლო ხარჯებზე	-	360 "
8. ზივის შესყვივაზე	-	200 "
9. ვ ვ ვ რ რ	-	8,109 მან. 75

72 აჭარის ანსრ ტსა, ფონდი № 1 -22, ანან.1, სავ. №254, ფფ.84-94.

73 ი ვ ვ ვ, სავ. №297, ფფ. 97-106, სავ. № 290, ფფ. 103-110.

74 ი ვ ვ ვ, ფფ. 103-110.

75 ი ვ ვ ვ.

ჩრგორე იხვეა, ჩანს მბა პროდუქტის იგბავენებოპა ჩრგორე რუსე-
 ლის, ისევე საბოლარეაჩრეის ქალაქებში, ნოსკოვში, პეტრობოლში,
 კიევიში, ხარკოვში, ოდესაში, ვარშავაში და სხვ. ⁷⁶. ერთი გირვან-
 ქა პირველი ხარისხის ჩანი 2 მანეაპ და 40 კაპიკაპ ფასობა, 1909
 წლის მონაცემებში, ჩაქვის საუჯრისწველი მამულიპან შემდევი რაოდე-
 ნობის სხვაპასხვა ხარისხის ჩანი გაყიპულა:

იანვარში	- 17,356	გირვანქა	26,790	მანეაპ	77
ფებრვარში	- 15,065	"	20,298	"	78
მარტში	- 27,485		41,514		79
აპრილში	- 30,545		47,949		80

საუჯრისწველი უწყება ჩაქვის მამულიპან ხშირპა გმავნობა ექსპო-
 ნაფებს რუსესა და უცხოელებში მოწყობილი მსოჯლიო სასოჯლო-სამეურნეო
 და საბრეწველო გამოყენებლე. ასეოი გამოყენები მოწყოე პარობში
 (1900 წ.), ამერიკის ქ. ლუში (1904 წ.) და პეტრობოლში (1912 წ.).⁸¹

პარობის გამოყენამე წარუბენია საუჯრისწველი მამულის გაყე-
 მონეველი აფიცილების ისტორიულ-გეოგრაფიული აღწერილობის ამსახველი
 მასალები; ჩაქვის ჩაიონის ფლეა და ბიონაქლეა ფოგოგრაფიული აღბო-
 ში; წიპაფების წიბუშები და აწარიბები; აფიცილობოვი კლიმატის
 სამელოო მონაცემები; ჩანის პლანტაციის ბოდელი; ლესლის წიბუშები;
 ჩანის ბუჩქები და წაყოფიანი სუბგროპიკული (მანპარონი, ლიბონი,
 ფორსხალი) მცენარეები; ჩანის მბა პროდუქტის წიბუშები; ჩაბის,

76 აჭარის ასსრ ესა, ფონი № III -22, აწაწ. I⁴ საქ. №48, ფფ. 10-12.

77 ი ქ ვ ე, საქ. № 47, ფ. 52.

78 ი ქ ვ ე, ფ. 145.

79 ი ქ ვ ე, ფ. 162.

80 ი ქ ვ ე, ფ. 231.

81 ი ქ ვ ე, საქ. №14, ფფ. 3,10; საქ. №15, ფფ. 7-15; საქ. № 32,
 ფფ. 1-6; საქ. № 58. ფფ. 29, 45, საქ. № 305, აწაწ. I, ფფ.
 5-8, 104, 125-126, 198-199.

Ծամբլյուն, թագուն, լալիս Խոսա թա նշարնեղծամի զամենեմա լեւա
 ժրոհաս լայնուր յարգարաթա ղլխարնագծի 82 .

Բալլիս լալուրնեղծու թամալի յոքոյ յարա յարա յարա յարա յարա
 թարմոքոքոքո յայլարնեղծի թոնեղծի "Русская правда" -ն զամոքո-
 նաճոյ. ոքո թոլո թալո ճլլոն լալարնոն լամեղարնոն լայլիոնոն թո-
 թլիս ղլլոն թալոն թոլոյալոն. լայլարնոն թոնեղծոն ալ զամոքոքո-
 լո ոքո թլլոքո զամոքոքոքոքո: Խոնեղծոն, թոնեղծոն, թլլոն-
 թոն, լայլարնոն-թլլոնոն, թլլոնեղծոն, թլլոնեղծոն-թլլոն-
 թլլոն, Բալլիս յարնոն, թլլոնեղծոն, թլլոնեղծոն, թլլոնեղծոն, թլլոն-
 թլլոն, թլլոնեղծոն, լամոն թլլոնեղծոն, թլլոնեղծոն, յարն-
 թլլոն թլլոնեղծոն, լայլարնոն-լայլարնոն թլլոնեղծոն, յարնոն, լա-
 թոնեղծոն թլլոն, յարնոն թա յարնոն-թլլոնոն թալոնեղծոն-
 թլլոն, յարնոն, յարնոն, յարնոն, թոնեղծոն թա լայլարնոն-լա-
 յարնոն. ալլոնեղծ զամոքոքոքո զամոքոքոքոքո լայլարնոն ղլխ-
 յարնագծի թալարն թալոն Բալլիս թա Բալլիս լայլարնոն, թլլոն թա յարն-
 թլլոն (թալարնոն, լոնոն, յարնոն) յարնոն թարմոքոքոքո-
 թա. 83 .

Յայլարնոն զամոքոքոքո թարմագծոն թալոն թոնեղծոն Բալլիս
 լայլարնոն թամալի թալոն յարն յարն յարն յարն յարն յարն յարն յարն
 լայլարնոն լայլարնոն յարն 84 .

2. Յարնոն լայլարնոն թամալի

Լայլարնոն յարնոն թարմոն թալոն լայլարնոն լայլարնոն յարնոն

82 յարնոն յարն յարն, յարնոն յարն -22, յարն 1 թ, լայլ. յարն, 99.8-15.

83 ո յարն, լայլ. յարն, 99. 5-8, 104, 125-126.

84 ո յարն, 99. 197-199.

"Волею Вашею рапорта Вашего Превосходительства от 30 декабря 1915 года за № 6238 и соглашаясь о заключении Инспектора удельного виноделия, высказавшего за безусловную полезность увеличения площади виноградников Лино в имении "Вачеви" до 45 десятин путем покупки для этой цели смежных частых земель, подходящие для разведения виноградников... Главное Управление Уделов поручает Вам теперь на путем переговоров с владельцами смежных с имением "Вачеви" земель на каких условиях могла бы состояться покупка означенной земли и о последующем донести о представлении охрестовочного чертёжа."⁹²

1916 წლის ბარჯაორიციებზე, ვაჭვეის მამულის ვაძის ახალი ჰლანტაციების გაშენებისა და მამულის რეინის ქარხნის მშენებლობისათვის 74,095 მან. იყო გათვალისწინებული⁹³.

1900 წლის ბარჯაორიციებზე, საჯაროებზე უწყების მიერ დადებული იყო მამულის მისამართზე ქერსინის მუხების, სამეურნეო ნაგებობათა მშენებლობის, გაბრძა-განაგების, ვაძის მოვლა-პატრონობის, ნიპაცის განხორციელების, პირველის მოვლის, ინვენტარის შექმნისა და სხვა საჭირო სახეები, რომელიც ერთად აღებული, ყველგონივრად ჯარდა 5342 მან⁹⁴.

ვაჭვეის მამულის ყოველწლიური შემოსავალ-გასავლის სახის სასაბუჯნად მამულისათვის ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი. (იხ. ცხრილი № 9).

92 საქ. სსრ ცსსა, ფონდი № 251, ანაბ. 1, საქ. № 507, გ. 1.

93 ი ვ ვ ვ, საქ. № 506, გვ. 19-28.

94 საქ. სსრ ცსსა ქუთაისის ფილიალი, ფონდი № 77, ანაბ. 1, საქ. № 350, გვ. 10-84.

1902 წლის შებენსაველ-გასაველის ღანბნის რაოდენობა
თანველებში

95
უ ბ რ ი ც ი 9

შენი გასახე- ლება	შ ე ნ კ ო ს ა ვ ე ლ ი		გ ა ს ა ვ ე ლ ი	
	საანგარიში შედეგ	საანგარიში შედეგი	საანგარიში შედეგ	საანგარიში შედეგი
თანვარი		9878.გა 39კ.		9878.გა 39კ.
შებენველი	9878.გა 39კ.	14178.გა 49კ.	9878.გა 39კ.	14178.გა 49კ.
მარტი	18478.გა 39კ.	16278.გა 12კ.	18478.გა 39კ.	16278.გა 12კ.
აპრილი	28478.გა 39 კ.	10178.გა 80კ.	28478.გა 39კ.	10178.გა 80კ.
მაისი	38478.გა 39კ.	15208.გა 31კ.	38478.გა 39კ.	15208.გა 31კ.
ივნისი	53478.გა 39კ.	15808.გა 74კ.	53478.გა 39კ.	15808.გა 74კ.
ივლისი	63478.გა 39კ.	29468.გა 51კ.	63478.გა 39კ.	29468.გა 51კ.
აგვისტო	83918.გა 69კ.	16238.გა 05კ.	83918.გა 69კ.	16238.გა 05კ.
სექტემბ.	89188.გა 49კ.	5178.გა 11კ.	89188.გა 49კ.	5178.გა 11კ.
ოქტომბ.	89188.გა 49კ.	5958.გა 46კ.	89188.გა 49კ.	5958.გა 46კ.
ნოემბ.	92188.გა 49კ.	3628.გა 61კ.	82188.გა 49კ.	3628.გა 61კ.
დეკემბ.	95188.გა 49კ.	6898.გა 04კ.	95188.გა 49კ.	6898.გა 04კ.

ამრიგად, ჩაქვისა და ვაჭვეის საუფლისწულო მამულები იმ დროს მნიშ-
ვნილია რაღაც ასრულებდნენ გასაველე საქარშველის სამუშაოებს ცხოვერება-
ში და ხელს უწყობდნენ ამ მხარეში მუშაობის ურთიერთობის განვითარე-
ბის საქმეს. აღნიშნული მუშაობის მიხედვით ეს სამუშაოებს ურთიერთობა
არა მარტო საშველ სახლის მშენსაველის გაძიებებისათვის მრუნაპვენენ, არა-

95 საქ.სსრ უსსა, ჟონი № 351, ანაწ. 1, საქ. № 40, ჟ. 4-89.

მეგრისი ამავე დროს ხელს უწყობდა მონაწილეების განვიარებას, ამ დროში ახალი გაუმჯობესებული აგრეგატიული მესხების განვითარება და უახლოესი შემოქმედითი სასოფლო-სამეურნეო მანქანათმშენებლის გამოყენებას. ამდენად მათთვის მნიშვნელოვანია მუშის განვითარების მიზნით, აქვე ურყევედ ახალი აგრეგატი, სამრეწველო მნიშვნელობის იმდენი მცენარეული კულტურები და სხვ.

სამართალი-სამონეტო მართლებათ რეორგანიზაციით
პროცესის განხილვა საქარევლოში

1. პროცესის სამართალი-სამონეტო მართლებით

როგორც უნდა იქნას, 1861 წლის 19 სექტემბერს დაიწყო სამართლებრივი საკვლელო გამოკვლევები ან მიხედვით. მაგრამ მეფის მთავრობა და სინოდი მიზანმიმართულად უსაბუთოდ ებრძოდა სამართლებრივი საკვლელო გამოკვლეობის წარმოადგენს და მეფის განცხადებით, რომელიც აწერდა, რომ "არაა საჭირო სამართლებრივი გამოკვლეობები, მაგრამ საჭიროა სამართლებრივი გამოკვლეობები, რომლებიც უნდა იქნას განხორციელებული და დადასტურებული სამართლებრივი საკვლელო გამოკვლეობები".¹

1860-1861 წლების მიხედვით, მთელი სამართლებრივი (აგებადების, სინოდიკალი და სამართლებრივი გამოკვლევების) სახელმძღვანელო ცენტრები შეადგენს 65,908 კობის ანუ ცენტების საერთო რაოდენობის 56,4 ზ, საბინიო ცენტრები - 37,971 კობის ანუ 32,4 ზ და სამართლებრივი ცენტრები - 13,482 კობის ანუ 11,2 ზ.²

როგორც ჩანს, სამართლებრივი ცენტრების რეორგანიზაცია სამართლებრივი მიზნით ადვილი ეყვება. პროცესული სამართლებრივი ხარისხის ხელში გადასვლა 8 487 კობი სამართლებრივი ცენტრი, 136 ახალი დასტურება ფიქსირდება.

1 კონსტიტუციური, აგრარული ურთიერთობის სამართლებრივი 1890-1917 წლებში, გვ. 17-18.

2 სამართლებრივი ინსტიტუტის წარმოშობის, გვ. V, გვ. 137.

სახნავ-საფესი მიწები, მისქეობები და სხვა ქონება. საჯარო სკოლები და სასაფლაოებიც კი დატოვებული იქნა და მთლიანად დატოვებული იქნა. უფლებები. ისინი დატოვებული იქნა სახელმწიფო საკუთრებაში, მაგრამ მათთვის ნაპელები არ მიუციათ. გლეხთა მიწებიდან მხოლოდ მხოლოდ მიწები შეიკანა და საჯარო მიწებიდან სხვა და დატოვდა მათ საკუთრებაში შეიკანა საიჯარო პირობით ³.

ყოფილი საჯარო სკოლების შემადგენლობას იმდენად სახელმწიფო საკუთრებაში და საიჯარო ქონება, რასაც მათ მთავრობა აბრუნებდა უნდა და იმავე მიწები საკუთრებისთვის. სწორედ ამიტომ იყო, რომ 1904 წელს მიიღეს დადგენილება, რომლის ძალით ადგილობრივი საჯარო სკოლის შემადგენლობა საკუთრების მიწები უნდა მიმდებარებოდა მთავრად, ხოლო შემადგენლობა აგრეთვე და დატოვდა მთავრად დასაბრუნებელი ⁴.

მთავრობის ეს დადგენილებანი შემდგომში დასაჯარო საჯარო სკოლის მთავრად და დატოვდა. ამ საკითხის შესახებ დადგენილება კომისიამ დადგინდა, რომ იმდენად დატოვდა 5021 კომლი ფა-ტლები 12,500 რუს. სახნავ-საფესი მიწები და 9,375 რუს. ფული. დატოვდა ამისა დატოვდა მთავრად დატოვდა მიწის დატოვდა, რომელიც იჯარო იცხოვრა. დატოვდა დატოვდა დატოვდა 639 კომლი ფა-ტლები, რომელიც მიწებიდან იყო 300 რუს. სახნავ-საფესი, 56 რუს. ფული და 1704 დატოვდა დატოვდა ⁵.

ქვემოთს დატოვდა მიწები, დატოვდა დატოვდა დატოვდა დატოვდა, რომელიც დატოვდა დატოვდა დატოვდა დატოვდა

³ С.Зюдаев, который работал в департаменте Кавказа, т. II, Тб., 1907, стр. 18.

⁴ А.А.Борисович, аграрная реформа в Грузии 1890-1917 гг., стр. 19.

⁵ ი ი ი ი.

მონასტრის ტიბეტში, სასულიერო უწყების გაძაბვებში და მონასტრის
 მკვლელობაში, რაც შემდგომში გაუაღებელი პაღის მიზნად განბა ⁶.

1871 წლის 4 აგვისტოს გამოქვეყნდა ალექსანდრე მეთრის ბრძა-
 ნება ბნარევილი ლენინსკიში, რომელიც წაქვედობა: 1. იმერეთისა
 და გურიის სასულიერო მამულები გააუქმეს ხაზინას და შეტანილი
 იქნეს სახელმწიფო უნივერსიტეტში; 2. სასულიერო ტი-
 ბეტს მიეცეს სახელმწიფო ტიბეტის უწყებები და საჭირო მიწის ნაკვე-
 ჲები; 3. იმერეთისა და გურიის ეპისკოპოს ხაზინისთვის გააუქმე-
 ჲი მამულების საზღვრად პანკისის ყველმწიფრად 30 ათასი მანეთი,
 აქედან იმერეთის ალექსანდრე 28 889 და გურიისას 30 - 1114 მანე-
 თი ⁷. ქუთაისისა და შირაქის სახაზინო საფეხი მუხრანობაში ჩაიბა-
 რა იმერეთის სასულიერო ფეხი მანუები: გელათის მონასტრიდან
 220 რუბ., ბნარევილიდან 200 რუბ., ქუთაისის - 30 რუბ., ნაკე-
 ნახევის - 200 რუბ., გორგენის - 40 რუბ., ახალ-საფრის - 300
 რუბ., ლეჩხუბის - 10 რუბ., იქარის - 40 რუბ., გვირგვინის - 40
 რუბ., ძირაგის - 300 რუბ., ელიზბეთის - 800 რუბ., ძმუნის - 800
 რუბ., ბიხვილის - 350 რუბ., ცხარეების - 1500 რუბ., ქუთაისის -
 500 რუბ., ბნარევის - 400 რუბ., ჩხარის - 50 რუბ., ბერების - 170
 რუბ., საბანოს - 110 რუბ., ვანის - 400 რუბ., ბიხვილი-ქუთაისის -
 60 რუბ., გელათის - 700 რუბ., ცხარეების - 150 რუბ. და ბიხვილის -
 500 რუბ. ⁸.

6 С. Зодаяв, историческая записка об управлении Кавказом,
 т. 3. 192-193.

7 საქ. სსრ კენჭი. სახ. საინფორმაციო ანტიკვების ქუთაისის ფილიალი, ფონი
 № 18, საქ. № 348, გ. 32; საქ. ცსსა, ფონი № 416, ანაბ. 3, საქ.
 № 947, 948, 949, 950, 951; ЦГИА СССР, ф. № 1268, оп. № 16,
 л. № 28, გ. 1-68; გაბ. "ბრძანება", 1871 წ., № 36, ტ. 2;
 ალ. ბარბაქაძის (ალ.), ავსტრიული უნივერსიტეტი საქართველოში 1890-
 1917 წლებში, ტ. 19.

8 საქ. სსრ კენჭი. სახ. საინფორმაციო ანტიკვების ქუთაისის ფილიალი, ფონი
 № 18, საქ. № 160, გ. 203-213.

სამეტრელოს ეპარქიას მამულები ეკუთვნოდა მუგოიძის, სენაკისა და ლეჩხუმის მამრებში. 1854 წლამდე იხონი იმყოფებოდა სასულიერო უწყების განკუთვნილად, ამ წელს კი სასულიერო უწყებანს ჩამოეხრება საეკლესიო მამულების მართვის უფლება. ეპარქიის განკარგულებაში პარტა მხოლოდ ეკლესია - ღონასტრების შენახვისათვის საჭირო აღნა.

1857 წელს, სამეტრელოში ახალი მმართველობის შემოღების შემდეგ, საეკლესიო მამულები გადვიდა ადგილობრივი პოლიტიკის განკუთვნილად, რომელმაც 1858 წელს ჩააგრა აღწერა. გამოიჩინა, რომ მთლიან საეკლესიო მამულების შენახვად სამეტრელოში შეადგენდა 13,548 მანეთს. 1861 წელს მეფისნაცვარ ბარათიანსკის განკარგულებაში, მამულების მართვა-გამკვირვებისათვის პაიტიშვიან განსაკუთრებული მმართველი. 1861 წელს კვლავ ჩააგრა სამეტრელოს საეკლესიო - სამონასტრო მამულების აღწერა, რომელმაც განსაზღვრა საშემოსავლო მიჯნების აღნა 16,622 მანეთის რაოდენობით, გასავალი კი შეადგენდა 12,840 მანეთს⁹. 1872 წლის მონაცემებით, სამეტრელოს ეპარქიას ეკუთვნოდა 2811 საეკლესიო და 2562 პრეობიტორული გლეხთა ოჯახი. სახმავ-საფეხი მიწები, ფეხები და ვენახის ბაღები, რომლებიც გაყიდული იყნა სანაძვრო საეკლესიო გლეხებზე, შეადგენდა 26,267 ჯეკვას ანუ 10,218 კვადრატს; ფეხისუფალი მიწები, ფეხები და სხვა მფეოები, რომლებიც არ სარგებლობდნენ გლეხები, შეადგენდა 17,263 ჯეკვას, მათ რიცხვი იყნა 4,430 ჯეკვა სავალი და 898 მანეთის სარალი მიწები. ეპარქიის მფეონი შემოსავალი შეადგენდა 16,006 მანეთს. სამეტრელოს საეკლესიო უმრების ხაზინისათვის გადამდების საკითხი სამეფისნაცვარში განხილული იყნა 1873 წელს¹⁰. სასულიერო

9 С. Зюдаев, Историческая записка об управлении Кавказом, т. 3. 185-186.

10 ი ვ ვ ე, ტ. 197-198.

უძველესი, ხანგრძლივი შეხვედრის შედეგად 1876 წელს დადგინდა, რომ საბარგბუჯო მამულები სახელის უფლებიერად მიეღო 20 ათასი მანეთი ღირსად ¹¹.

მიჯნობადაც სპირტიანი მინერალური წყლის მიწის უფლებიერად მიღება: "Принять имения Мингральской епархии на таких же условиях, на каких были приняты имения грузинской и имеретинской епархий; в вознаграждение духовному ведомству и назначить ежегодно по 20 тысяч рублей; оставить в надел архиерейскому дому, монастырям и церквям 432 статей и угодий; оказать духовному ведомству со стороны правительства содействие к высыланию бесспорных недоимок и о принятом церковных имущества в казну, упразднить должность попечителя Мингральских церковных имений." ¹²

1880 წლის 22 მაისის კანონის ძალით, საბარგბუჯო მამულები სახელის უფლებიერად მიღება დადგინდა ¹³.

როგორც იმდროს, საუბარო მამულები ხაზინისთვის გადაცემის შედეგად, დასავლეთ საქართველოს უფლებიერად მიღება დადგინდა, რომელიც მათი არსებობისთვის იქნებოდა საკმარისი ¹⁴. ამ საქმისთან დაკავშირებით, კავკასიის მიჯნობადაც მთავარ სამმართველოში 1879 წლის 5 ივნისის მარტოვე შედეგები დადგინდა, რომელიც იმდროს საუბარო მამულები უბრალოდ, უკომპრომიტო:

11 С.Зюдаев, Историческая записка об управлении Кавказом, изд. 1908.

12 იქვე.

13 ЦИА СССР, ф. №1152, оп. №9, Д. №215, ფფ. 1-108, საქ. სსრ ცენტრ. საბ. საინფ. არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი №18, საქ. №1042, გ. 107.

14 საქ. სსრ ცენტრ. საბ. საინფ. არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი №18, საქ. №160, ფფ. 19-20, საქ. №2587, ფფ. 8-13, საქ. №1042, გ. 107, საქ. №3037, ფფ. 6-27.

"При принятии на всегда в казну, в состав Государственных Имуществ, императорских церковных имений, в Кутаисской губернии, из них должны быть оставлены, согласно Высочайшему указу 4 Августа 1871 г., в непосредственном владении духовного ведомства, в надел архиерейскому дому, монастырям и некоторым приходским церквам, 684 оброчных статьи и разные угодья, показанные в особом описке Высочайше утвержденном того-же числа.

Список этот был оставлен самим духовным ведомством Императорской епархии в то время, когда рассматривалось дело о передаче в казну означенных имений и оставлялось о том соображения особую комиссию из лиц духовного и гражданского ведомств и по оному в числе прочих монастырей и церквей..."¹⁵

მეაღრძობის მიერ განგებულად სიძის მიხედვით, მიუღწეოს კუცუსისა - მონასტრებს მიწები უნდა იხი საზოგადო წარმომადე არ განგებოს¹⁶. აგრეთ-მამულებს ალგოვუ სტუპანსება საზოგადო წარმომადე რაუგოვებს სამეგრეოსს კუცუსისა-მონასტრებსაჲ. სახელმწიფო საბჭოს რაგებნილებით, სამეგრეოსს საჯაროო მამულებს (რასაბიღუჯი რა რაუსაბიღუჯი მიწები) სახაზინოო გამოსაბრება მიხრა არმოსავლეს საჯაროვრელს, მიუღწეოსა რა გურიოსს საჯაროო მამულებს გამსაბიღ-მნიჭობრით მსტავსაჲ¹⁷:

15 საქ.სსრ კენჭი. საბ. საოსგ.არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონი № 18, საქ. № 160, გვ. 19-20.

16 ი ვ ვ ვ.

17 "Принадлежащая Императорской епархии церковная населенная и не населенная имения... передать на всегда в казну, на тех же основаниях, на коих переданы, по Высочайшим указам 13 ноября 1869 года и 4-го Августа 1871 года, токовым же именны Грузинской, Императорской и Гуржской епархии."

საქ.სსრ კენჭი. საბ. საოსგ.არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონი № 18, საქ. № 3037, გვ. 6-27.

უნდა აღინიშნოს, რომ პასაჟლე საქარხვევლის საჯვრესიო ტელებები თავიანთი სოციალურ-კულტურული მდგომარეობით თავიდანვე უკმალო განსხვავებულებენ სხვა კატეგორიის სოცლის მიზრმიერი მოსახლეობისაგან. საჯვრესიო ტელებები ფორმალურ-მატონეშიურ ექსპლუატაციასთან ერთად, კოლონიურ ჩაყრასავე განიცდიდნენ. სამატონეო ფიქშიან შეჟარები მათი მატონეიკური ცხოვრების რივე, მარშალია, შეჟარები უზრ მარალი ივე, მაცრამ მიწის სიმიკრის ცამი, სიუხვესა და ცანი-ცხრამაში, ცხარია, არე ისინი ცხოვრობდნენ. მიწით უმრუნველყოფის ჟვარსამრისი პასაჟლე საქარხვევლის საჯვრესიო ტელემა შორის უკლებლი მდგომარეობა კუონია საცენაოლო ფიქს¹⁸.

ამ მიხრივე შეჟარ პამახასიაჟებლია ის ფაქტი, რომ საცენაოლო ფიქსის საერო რაოდენობის (2,282 სული) 2,9 % (64 სული) საშუალი სულამბრევი ნაჟერი ერთ ექვეს არ აღენაჟებოდა, 40,9 % (1039 სული) სანაჟერი ნორმა ერთსა და რქ ექვეს შუა მერყეობა, 38,7 % (923 სული) - რსა და ხუთ ექვეს შუა და 15,9 % (256 სული) - ხუთსა და ხუთმევე ექვეს შუა. იმ ტელეხის რჯახი, რმილის ფრველ მერრევე ნოქიოდა საშუალიო ხუთ ექვესმე მეჭო მიწის ფარეობი, მერი-პარმა რიციხს კუთხვენოდა, ხოლო ის კომი, რმილის საშუალი ნაჟერი ფრველ სულევე რსა და ხუთ ექვეს შუა მერყეობა, შეტელეზლარ იჟელეობა¹⁹.

როგორე იჟქვა, საჯვრესიო-სამინასტერი ტელემა მიწით უმრუნველყოფის საქმე პასაჟლე საქარხვევლის სხვა მამულეში შეჟარები უკრე პობალი რივევე იჟვა. აღქრულ საკიხთან პაკუქმირები სანიჭერესოა ცნობები აღნიშნული კატეგორიის ტელეხების საგაპასახარო ვარეღულეების ნორმიების შესახებ. მაცლოჟად, 1860 წლის მიწაცემებით, რაჭის მამრის სოფ. ჭოლას საჯვრესიო ტელეხების მიწით მიმარაჟებისა და საგაპასახარო ვარეღულეების ნორმის შესახებ შემიჟევი ცნობები მოცუეჟეობა. ამ.

¹⁸ საქარხვევლის ისტორიის ნარკვევები, ტ. V, ძვ. 167-170.

¹⁹ ი ქ ვ ე.

სოფლის საჯაროებში ძველი ივანე ბრინჯის ძე ლეონიძის ვაჟი
3 ქვეყა სახნავ-საძვს, 1 1/2 ქვეყა საკარნიძის, 2 ვენახის
ბაღს. ამ მამულიდან იგი იძუება 50 კოპა ღვინის, 3 ყავა ირი ძრ-
ხა, 2 სხვარი, 4 ღორი და იხრიდა ვერცხლის კურსის 3 მანქა და
60 კაპიკს. ნიკოლოზ მიხინიაძის ვაჟი 4 ქვეყა სახნავ-საძვს,
2 ქვეყა საკარნიძის, 9⁰⁰ ქვეყა ჭვავს, 2 ვენახის ბაღს, ამ მ-
მულიდან იგი იძუება 40 კოპა ღვინის, 3 ყავა ირი ძრ-
ხა, 4 სხვარი, 4 ღორი და იხრიდა 7 მან. და 60 კაპ. ²⁰. ამავ სოფლის
საჯაროებში ძველი რამაზ გაბრიელს ძე მახაძე ვაჟი 6 ქვეყა სახნავ-
საძვს, 1 ქვეყა საკარნიძის, 1/2 ქვეყა ჭვავს, 2 ვენახის ბაღს,
ამ მამულიდან იგი იძუება 60 კოპა ღვინის, 3 ყავა ირი ძრ-
ხა, 2 სხვარი, 1 ღორი და იხრიდა 9 მან. და 60 კაპ. ²¹.

როგორც ვხედავთ, სოფ. გორას საჯაროებში ძველი საკარნიძის
ვაჟები მამულიდან იხრიდა მინიმუმ 50 კოპა ღვინის, 3 ყავა ირი ძრ-
ხა, 2 სხვარი, 4 ღორი და იხრიდა 7 მან. და 60 კაპ. ²⁰. ამავ სოფლის
საჯაროებში ძველი რამაზ გაბრიელს ძე მახაძე ვაჟი 6 ქვეყა სახნავ-
საძვს, 1 ქვეყა საკარნიძის, 1/2 ქვეყა ჭვავს, 2 ვენახის ბაღს,
ამ მამულიდან იგი იძუება 60 კოპა ღვინის, 3 ყავა ირი ძრ-
ხა, 2 სხვარი, 1 ღორი და იხრიდა 9 მან. და 60 კაპ. ²¹.

მარტვილის საჯაროებში ძველი მელიქიძის საკარნიძის ვაჟი
1-დან 12 მანქა იხრიდა ²². ლეონიძის მამული, სოფ. მახაძის
საჯაროებში ძველი მახაძის საკარნიძის ვაჟი იხრიდა 4 მანქა და 60
კაპ. ²³.

1859 წლის აქტის მიხედვით, მახაძის საჯაროებში
ვარაუდობა მახაძის ვაჟი, მინიაძის ვაჟი და მახაძის ვაჟი იხრიდა.
ამავ მამული, ლეონიძის ვაჟის სოფ. მახაძის საჯაროებში ძველი
მახაძის ვაჟის ძე იხრიდა 1 ქვეყა სახნავ-საძვს,

20 საქ.სსრ ცენტრ. სახელმწიფო საინფორმაციო ანტიკვების ქვანახის ფილი-
ალი, ფონი №118, საქ. № 2438, ვ. 3.

21 ი ვ ვ ვ.

22 ი ვ ვ ვ, საქ. № 72, ვ. 1-10.

23 ი ვ ვ ვ, საქ. № 2524, ვ. 60-61.

1, 1/2 ქვევა საკარმიძამის, 2 ვენახის ბაღს, ამ მამულებთან იგი იწვევდა 12 კლას ღვინოს და 1 გირვანჯა აბრეშუმის პარკს, ჰყავდა 2 ქორი და იხრიდა 1 მანეთ საჯრობი შესაყრებს, ამას გარდა, აღნიშნული გლეხი მონათხივების მონასტერს უხრიდა. 2 ბაზიან ქობს, 20 ღვინო ღვინოს, 9 ქაბაძის, 40 კონა ჩაღას, 1 ბაზიან სიმიწის და ვერსილის კურსით 9 კაპიკს ²⁴. საჯვრესი - სამონასტრო ხელოსნები გაძასახარისაგან მათისუფალი იყვნენ ²⁵.

1859 წლის აღწერილობითვე იჩვენება, რომ სოფ. მუხუბში ირიცხებოდა 69 კომლი საჯვრესი გლეხი და ორივე სქესის (178 მამრ., 159 მდედრ.) საჯროს რიცხვი 337 სურს შეადგენდეს. ეს გლეხები ფლობდნენ 90 ქვევა სახნავ-საძეგს, 102 ქვევა ბაღსა და საკარმიძამის, 6 ქვევა ჭვას, 32 ქვევა ნაფიქ მიწებს, 251 ვენახის ბაღს, ამ მამულებთან გლეხებს მიჰყავდათ 1461 კლას ღვინო, 52 გირვანჯა აბრეშუმის პარკი, ჰყავდათ 49 ნახვილიყუბა რქოსანი პირუფყვი, 36 ცხენი და ხარი, 192 ქორი და იხრიდნენ 68 მანეთ საჯრობი შესაყრებს ²⁶.

გურიის საჯვრესი-სამონასტრო გლეხთა საფოფაქიერებო პირობები არ იყო ურთიანრი. მასაღობა, ლანჩუხის უბნის საჯვრესი გლეხები, მათი მცირე მიწიანობის მიუხედავად, გურიანთის უბნის გლეხებთან შედარებით უფრო შეძლებულად ცხოვრობდნენ. მემოსავლის მუშავენი ნაწილის გაძახარის პირობით, მუშობელი მფლობელებთან იღებდნენ მიწებს, აქედან მიღებული მემოსავლის ნაწილით ისინი უფრო ხელმომთმარადაც ცხოვრობდნენ. მიჰყავდათ სიმიწი, ქობი და ხორბალი. ეწეოდნენ მუშაბრეშუმობასა და მუფუჭურობას ²⁷.

24 საქ. სსრ აღწერ. სახ. სახსტ. არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონი № 18, საქ. № 1422, გ. 178.

25 ი ქ ვ ე, გ. 181.

26 ი ქ ვ ე, გ. 182.

27 ი ქ ვ ე.

სოფ. ლანჩხუთის საჯარო სკოლაში ექსპონირებენ სურათის ბონას-
ჯერს, რამდენადაც ოსტატური მადანნი უბიძგა წიღებდა 2 მანქანა. ეს
ტელევიზიონი ფლონირენ 40 ქვეყანა განუფიქვერ ფუენს²⁸. რეჟისორი ირკვება,
საჯარო სკოლაში ექსპონირებას უზრუნველყო, უკრძალავს და ფლავი
ჩვენების სახით იხილებენ.

მეცნიერებლები საჯარო სკოლაში განსაზღვრეს საქარაუხროში
მოქმედებდნენ სომხური კვლევისა - მონასტრების, რინდების უზმარე-
სად ვაჭრობა - ატობიციტობით იყენენ განსაზღვრული. 1902 წლის 30
ივნისის უმაღლესად სამხედრო ტრანსპორტების საჭედეტად, და-
თიკა სპეციალური გდებება ურჩავრი რუსეთის ფროტორნად ვიქმე-
დი სომხური კვლევისა - მონასტრების უძრავ-მოძრავი ქონების სოკრის
მეურნეობისა და საბუნებრივ ქონებასა სამნიწისგროს გაძეგბოტადში
განაყენის შეუსახებ. ეს ტრანსპორტება განსაზღვრეს საქარაუხროში 1905-
1906 წლებში განხორციელება²⁹.

ახალი ახონის მონასტრის ბუნებრივი მარტობა

განსაზღვრეს საქარაუხროში საჯარო სკოლა-სამონასტრო მამულების სახა-
ბინოთ განიყნაგდების შეშევე ახალი ახონის, მღვიმეის, ბიბტეისა
და სხვა მონასტრებმა კვლავ შეინარჩუნეს მარტობის კულტური მიწე-
ბი, მაგრამ ვინ ტელევიზიონის განსაზღვრის ტარი, იფუტებელი განხრენ შე-
ფარად მეურნეობის ტარნობის ტესი. ამ ტირივ მეტად საფუტადებთა
ახალი ახონის მონასტერი, სადას საბუნებრივით რამდენად რუსმა
და ქარაუხრონი ტურებმა რამდენადიბეს ფიჭური ტრანსპორტი მეურნეო-

28 საქ.სსრ კენჭრ.სახ.სახისფ.არქივის ქუბაიტის ფილიალი, ფირდი,
წ 18, საქ. წ 1422, ფ. 251.

29 ი ქ ვ ე, საქ. წ 2945, ფფ. 1-182.

მა. ეს მიწისფერი პაპარსა XIX ს. 70-იან წლებში. მეურნეობის მურ-
 ჯუაჭიურ მესამე მიწებში სახევის აქაურმა ბერებმა გულშიგინეო მიკ-
 კოდეს საძვებს ხელი, მათი კუთვნილი 3698 მეს. მიწა მოკლე ხანაში
 კვლავურ წაკვებებზე გააძაქეს. XIX-XX სს. მიწამდე ახალი ახი-
 ნის მიწისფრის მეურნეობაში ვენახის პლანტაციას ვაჟთა 40 მეს.,
 ბაღებს - 107 მეს., ბოსტანს - 15 მეს., სახნავ-სახევის - 143 მეს.,
 საძოვს - 210 მეს. მანარჩენს შეადგენდა საძოვარი და ფეც.

მეურნეობაში ყოველიწიურად ედულობენ 3-5 ათას ფუტ ყურმენს,
 3-4 ათას ფუტ მენიხილს, საძეო რიდი რაოდენობი მანდარინს, ფი-
 რიხის, ლინის, ვაშლის, ქრავს და სხვ. მიწისფრის მეურნეობაში
 იყნ მესაქმნეობის ფრმა, სადაც 500 სული მსხვილჯეხა რქონი პი-
 რეფერი და ცხენი იხველებოდა. ხე-ფრის მრეწველობა და მრავალრიცხო-
 ვანი სახელოსნოები მეურნეობას რიდი შემოსავალს აძლევდა. ახალი
 ახილის მიწისფრის მეურნეობა გაზიარჩეოდა მანდარინიკური აღფრევი-
 ლობი. აქ მუშაობდა 165 ცხენის ძალიანი პირიოღსადაცური, ვიწრო-
 ლინიდაცონი რქინიგმა ირმედავლი და მრავალი ვაჭონი. ელექტრო-
 ენერჯიი მუშაობდა რაკიდეზი რქინიგმა და საპაერი საბაგირი გმა.

ახალი ახილის მიწისფრის ნაგებობათა კომპლექსი საინჟინერსო
 სახანაობა იყნ. აქ იყნ ბერებისა და მუშების საცხოვრებელი სახე-
 ბი, ჟოსტა-ფლექტრაჟი, საავადმედიკი, აფიკაჟი, სამზარეულო-სასადი-
 ლობი, პურის საცხობი, წისქვილი, ბოსლები, მარჩ-სარდაჟი, სახე-
 ლოსნოები და სხვ. ამ მენობებს ერმედავლი აკავშირებდა 8-9 ვერ-
 სი სიგრძის ცხენის რქინიგმა. რქინიგმის ლინიდაცონი რაკიდეზი
 დოჟილა მღვის პირთან, მიწისფრის პქონი საკუთარი ნავსადაცური და
 რქინსაქერი ცენები. ახალი ახილის მიწისფრის ბერებს ხვევის სარე-
 ვალი მორევიკა კასპიის მღვამედაც, საოპანაც ხვეში და ხიზილა
 იგდავებოდა გასაფიოდა რქსეონს ქალქებში. ახალი ახილის მეურ-
 ნეობაში ყოველიწიურად 300-მდე რარიბი მლოცვილი უხვიფასო მუშაობ-

քա. սմառ Վարդա, Ըրեւնստերն քաղաքացիքը յայնչաքա նշքմիցի յյալո-
 ցիցիտրի մշքքմի, րոմիլոնց մշքքմիքն իյոնոցմաք, Կառքոն քմա-
 ք, յըլլքրոսաքքրմի, Կառքոնոցքմի, քըքմաքքրք քա ԿԵՅ. ³⁰

սմրիքք, րքքրոնիլքնքքքն յըրոքքն քաԿալքո Կալքաքքքոն
 Կալքքքքոն-Կառքնաքքոն քմաքքքքքմի մշքքրոք քըր յոքք քըքքալքրո
 քրքքքքքքք քաքքքքքք, քմնքնքլոն քմաքքքքքքքքքք քա քալո-քոնոն
 քոնաքքքոն քմաքք, Կաքք քաքքքքքք քմնքքքքք քըրքքքքքք քա-
 քքքքքքն քքքք.

սքքքքքքքքքք քքքքքքքք, քալքքքքք քաքքքքքքքքքքք քաԿա-
 քքքքքքքք քքքքքքք քաքքքքք քաքքքքք-քոնաքքքքքքն քաքք-
 քքքքքք քաԿալքո Կալքաքքքքքքք.

11. ՅՍԵՐՈՒՄԻ ԱՐԿԱՃԱՐ ԿԱՐԱՐ ԹՈՒՆԱՅՈՒՆԱ ՃԱՆՐՈՒՄ

քաԿալքո Կալքաքքքքքքք քքքք-քմաքքքքք քա քք քքքքքքն
 քքքքքքք Կաքքքքքքքքք քաքքքքք քաքքքք քաքքքքքքքքքքքքք քա-
 քնաքքքքքքք. քաքքքքքք քքքքքքք քաքքքքք քաքքքքքքքքքքքքք քա-
 քքքքքքքքքքք. քաքքքքքք քքքքքքք քաքքքքքքք քաքքքքքք քըր յոքք
 քքքք քքքքքքքքք քքքքք Կալքքքքքք քա Կառք-Կալքքքքքքք քա-
 քքքքք քաքքքք քաքքքքքքքքք ³¹. քաքքքք քքքք քաքքքքքքքք քքքք-
 քքն քքքք քա քաքքքքքքք քա քա քքքքքք քքքք-քմաքքքքք քաքքք-
 քքքք քքքքքք քքքքք. քաքքքքքքն քաքքքք-քաքքքքքքքքքք քաքքքք-
 քքքքք քա քքքքքքքքքքքքքք Կաքքքքքքքքքքքքքք քա քքքքքքքքքքքքք

30 Վ. ՃԱՐՔԱՅՈՒՄՈՒՄ, Կոպրոնստերն Կալքքքքքքք քաքքքքքքքքքք
 Կալքաքքքքքքք, քք. քք-քք.
 31 Վ. ՃԱՐՔԱՅՈՒՄՈՒՄ, քքքքքք քքքքքքքքքք Կալքաքքքքքքք 1890-
 1917 քքքքքք, քք. 19-20; Կալքքքք քքքքք. քքքքք. ք. քքքքքքքք
 Կա. քքքքքքքքք քքքքքքքք, ք. քքք քք-քքքք; Մ. ՅՈՒՄԱՅ, Իստրք-
 քքքք քքքքք քք քքքքքքք Կալքքքք, քք. 192-206;
 Կ. Կ. Կ. Կ. քքքքքք քաԿալքո Կալքքքքք Կալքքքքք, քք-
 քք 11, քք., 1921, քք. քք-քք.

մառ ռեզիդենտը արդիմանքորոշում. մառնա երկրնա պրամ ըս յրդը շարանուն թոյնորոշում արգելորոշոց զընդունսարն, ամստան յրապ զրնանտորնա շրադորոշում թոյնոր յրապ յորննան, սկը յը իննանս-
 ան ըս սննա ընդընդունս ընսպն սաձան սաթարաշըրոս յըթարոսն
 զոգորնաթը, թոմ 1819 թըլն ըսննա սպոթն յմ ըմըլընն արնննս-
 թրապորն ընդընդունս ընդընդունս ընսանն. յըթարոսն
 յն ընսանննա ըմնն ար ըննորոշորն, ընդըն ընդըն ընս ընդ
 արդըլնա սպոթն սաթարնննն սպըլնոց ըմըլըննն սպըլնորնա-
 սոնն ընսանն ըմնաթննն յսպոսոնն արննննթրապոս ըս ըննն
 ընսանն սաթարննո-սթոթնթոյնն արննն. արնն ընն, թոմ 1819
 թըլն ընդըլնա յրննորննա զոց սաթարնննն սպըլնոնն ըննննն-
 ըննննն ընսանննա սաթարաշըրոսն (տրնննն ըննննն ըս յըթարոսն,
 յսպոս, ըննննն ըս ընննննն ըննննն) արննննն ըմն յըթարննն ըմ-
 նննննն ըննննն տընննն ըս սաթարննննն ննննննն ընննննն²².

արդըլն սպոթնննն ըսպըլննննն ընդըլննն յրն-յրն սաթարնն
 ընննննննն յրնննննն: "Сведения о ней ообранны Генералом Ермоловым в 1819 года послучою предостовления его Государю Императору
 об отобрании имущества сей Церкви в казенное ведомство."²³

ընդըլն սաննննննն ըննննննն ըսպըլն ըննննննննննննն ըսթննննն

ЦГИА СССР, ф. № 1377, оп. № 1, д. № 7, ф. 50-51; "Պոթոնն
 ընն", "ըննննն", 1887 թ., № 3, ըն. 4-5; "ըննննն ըննննն ըն-
 ընն", "ըննննն", 1884 թ., № 1, ըն. 6-7, № 4, ըն. 3-4, յն.
 ըն. 4-5; "ըննննննն ընսանն", "ըննննն", 1890 թ., № 6-7, ըն.
 8-10, № 8, ըն. 6-9; "ընննննննն ըննննննն սաթարաշըրոսն", ընն,
 1888 թ., № 7, ըն. 1-2; "ըննննն ըննննննննն", սանն., 1873 թ.
 № 8, ըն. 5-6.

22 С. Зсадзе, историческая записка об управлении Кавказом,
 ф. 198-199.

23 ЦГИА СССР, ф. № 1377, оп. I, д. № 7, ф. 2-5 об.

გზიძეების მიხედვებით ბარათები, წმინტი ამ საკითხს ეხებოდა და
1819 წლის 6 მაისს არის რაზმარტვილი³⁴.

34 "В Грузии и Имеретии находятся недвижимыя имения и крестьяне парями пожалованныя в пользу Греческих монастырей и Иерусалимского Гроба Господня и Афинских горах, для управления ими иманиями обыкновенно приошляются сюда от Патриархов Иерусалимского и Константинопольского поверашие из Греческого духовенства, которые не состоя в прямой зависимости и отчетности от здашней духовной власти, распоряжаются доходами с имений им поручаемых по собственному своему произволу. Доказательством служить то, что при сиене Архимандрита Венедикта, вновь нше прибывшие из Иерусалима Архимандритом Матвеам, от рилось в разных присудственных местах процесы по порядам, закладам и торговым оборотам, в койх управлялся со всей время пребывания о возго здесь Архимандрит Венедикт. Таковое на прзымьмос для духовной особыя занятие, иначе не совместиость с порядком благоухровниного правительствя допускать ими духовным пришалцам соларашно не зависимо от местных властей распоряжаться крестьянами и имениям заставлял меня обратить особое внимание на сие обстоятельство. Я жалал покрайней мере удостоверител в чем именно заключается сие имения с доходами от них получаемыми и требовал подробного всему описки... чтобы положить некоторую преграду таким поведениам, неправильно обогачаться надет пщичотв Патриархам и церкви Грузинской принадлежноти; но Архимандрит Матвей находящийся здесь... без сомнения в затамниие истини, отозвемая ко мне письменно, что он поновости шросй не может удовлетворить моего требовашия... Такое обстоятельство поставляя долгом мойи дозвети до высочайшаго свидения Вашего Императорского Величества... что весьма полезно... принять все имания Греческих монастырей в ведение казин Его (вашего) Императорского Величества, доходи... сможем отправить прямо к патриархам Иерусалимского и Константинопольскому."

(ЦГА СССР, Ф. № 1377, оп. № 1, Д. № 7, ф. 50-51).

საველე საქარბველოში (ვაკის, ქუთაისის, შირაქისა და რაჭის ოლქებში) შეიმდგენიან ნაწილები: ვაკის ოლქის სოფ. ფარცხანა-ფანვეში აწინაშე მონასტერს ეკუთვნის 7 კომლი გლეხი - ღებოჩაძეები. მატარობა, პეტროვსა ღებოჩაძის ოჯახი შეადგენს 5 მამაკაცი და 3 ბავშვობის ბავშვებს, ქეთევან ოჯახი, ერთი, 1 1/2 გლეხი. საქარბველო, 12 გლეხი. სახანა-საქარბველო, 28 გლეხი. მებელი, 40 მონასტერი ბავშვის მართ. მონასტერი კომლი იხილება 5 მამაკაცი, რაც ამ გლეხებისათვის მონასტერს შეადგენს 6 მანქანა და 30 კამიკს. ამ სოფლის საკვლელო გლეხების გვეს სახის საკვლელო მონასტერი გაქარბველი 9 მანქანა და 10 კამიკს უქარბა³⁷. ვაკის ოლქის სხვა სოფლებში, აწინაშე მონასტერს ეკუთვნის: სოფელი მარტვილი - გლეხობის 2 ოჯახი, საკვლელო - ჟანაში-ბების 1, იანვეში - გლეხობის 4, ამბოღბაში - რეზობაძე-ების 4, საბუკაში - გლეხობის 1, გვესათაში - ბიბიების 3, კოლობანში - ამბოღბების 1 ოჯახი. სულ ამ ოლქის სასახლეებზე სოფლებში ქრისტიან საკვლელო მონასტერს ეკუთვნის 23 კომლი გლეხი, აქედან 63 სული მამაკაცი, ხოლო 53 კომლი ბავშვობის იყო. ამ გლეხების მონასტერი მონასტერი გვესათაში ვერცხლის ქარბვა 19 მანქანა და 76 კამიკს შეადგენს, გარდა ამისა, მათ მონასტერსათვის უნდა მიეცეს 2 1/4 გორბანა სასახლე³⁸.

ქუთაისის ოლქის სოფ. ჩხარში იერუსალიმის მონასტერს ეკუთვნის 20 კომლი საკვლელო გლეხი, მებელია მონასტერი. ამ გლეხების მონასტერის მათარ ბავშვის გვესათაში შეადგენს. მატარობა სულია

37 ЦГИА СССР, ф. № 1377, оп. № I, л. № 7, 93-6-9.

Յարժակը Երևանի մարզում 80 կմ-ից, Երևանի մարզում յո - 120 կմ-ի ընդհանուր թվով զբաղվող մեծ թվով օգտագործողների կողմից համարվող 3-5 կմ-ի ընդհանուր շրջանում: Կարևորագույն խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է համարվող 24 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր 29:

Կարևորագույն խնդիր, յո կմ-ի ընդհանուր 1819 կմ-ի ընդհանուր, Երևանի մարզում և Երևանի մարզում 1787 կմ-ի ընդհանուր, Կարևորագույն խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է համարվող 24 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր 29:

Կարևորագույն խնդիր, յո կմ-ի ընդհանուր 1819 կմ-ի ընդհանուր, Երևանի մարզում և Երևանի մարզում 1787 կմ-ի ընդհանուր, Կարևորագույն խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է համարվող 24 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր 29:

Կարևորագույն խնդիր, յո կմ-ի ընդհանուր 1819 կմ-ի ընդհանուր, Երևանի մարզում և Երևանի մարզում 1787 կմ-ի ընդհանուր, Կարևորագույն խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է համարվող 24 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր 29:

Կարևորագույն խնդիր, յո կմ-ի ընդհանուր 1819 կմ-ի ընդհանուր, Երևանի մարզում և Երևանի մարզում 1787 կմ-ի ընդհանուր, Կարևորագույն խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է համարվող 24 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր, 2 կմ-ի ընդհանուր և 2 կմ-ի ընդհանուր 40 կմ-ի ընդհանուր 29:

ბასილი საკუთონის პირველი მახვიარაზი ჩვენთვის წამოყვან ფორმას
 პასაველზე საქარაველელს საკულესიო გლეხებში, მარაღოთ, პრეპუტა-
 რი ჩვენსა წარმომადგენელს, მაცრამ ამ რჩოთიან საჯარასახარო სისფე-
 მათი ფუხს იკოპუბს ფულარი ჩვენსაჲ. "Зная сколько происходить
 может затруднений в оборо доходов церковных натурою, то
 вотъ: хлебом, вином, фруктами и прочим, - *წერა 1811 წ.*
მთავარსარდალი გორბისოვი, - Я согласил архиепископа Варлама,
 чтобы, во избежание затруднений, те доходы, кои употреблений
 должны быть на церкви, гимназии, училища и прочие заведения
 обрести на деньги..., а те доходы, которые назначены на содер-
 жание архиереям и архимандритам, представить им получать на-
 турою."⁴⁰ ამბავ საკითხს ებუბა აგრევე სინოქოსარბი გადგა-
 ბილი საქარაველელს ებმარხოსის ფეოფილავტის 1818 წლის 6 ნოებრის
 მიხსენებდა, სადაჲ იგი წერს: "Церковные доходы, по соглашению
 с крестьянами, взамен бывших доселе повинностей натурою обра-
 щены в деньги, коих сбор уже начал и продолжается без сопро-
 тивления."⁴¹ ებდა არინიშინს, რამ პასაველზე საქარაველელს საკ-
 კულესიო გლეხებინს საჯარასახარო სისფემათი გადგენებულ ბეგობარე-
 ბას შემდგომშიაჲ პრეპუტარო ჩვენსა ინარჩუნებდა, მაცრამ 1818
 წელს მთავარბინს მიერ გაჭარებულ ქონისძიებას სასაქონლო - ფულარი
 ურთიერებინს შემდგომი განვიგებინსა და სახელმწიფო გაქარასახარე-
 ბინს კომუტაციონის საქმეში გაჩვეული მინიშენებდა ქეონდა.

ინერუსარიბინს კულესიას ფმა გლეხები კუთვნიდა აგრევე ქუთა-
 ისინს იქქის სხვა სოჭლებშიაჲ: ლერქოლაში - 2 კობლი, ირეოში -
 8, საქარაში - 9, გოგნიში - 1, ლელეპისში - 7, რვანქოში - 2,

40 საქარაველელს ისტორიის მარკვევები, ტ. V, გვ. 171.

41 ი ვ ვ ვ, გვ. 172.

ցնդրած - 2, քոմիազային - 1, շրիտորձի - 1, ծայրնաշնամուկ - 1,
 մենսեջեր - 3, գլաչաբուխ - 9, Նաթրոպլեթի - 3, ուժնաբուխ - 1 յոմրու։

1819 Տրոս աղճարու, շրտանոս ուղի մալ ուրուսեցեթա ուրուսաւորմոս
 ծոնասերոս 70 յոմրու գլեւո 42. Գարթա սոնս, սրնուձեւալ ծոնասերոս
 շրտանոս գլաչարնաւո շրտեւորթա շրտու շրլեւոս թա մոս ուրգլեւո թըլ-
 ծարը սթըրոլեւո 43.

ունալ 1819 Տրոս ծոնալլեւոնու, ծոնասերոս ուղիոս սոթ. շարժաւո
 ուրուսաւորմոս ծոնասերոս շրտեւորթա թմոնթա լեթոսմեթոնոս շրլեւոս
 թա մոս սնոս թըլծարը թըլ թա սաննալ-սաթըս ուրճըն, 71 յոմրու
 գլեւո (266 մաթր., 220 թըլթր.), գլեւեւո թըլսալթըն շըրոս, շրճոթ-
 ճըն թըլծալթոն - թընուրոնս, թըլսալթըրոնս թա թըլթըրոնս.

ցրլըր մաթանոս Տրոնր սալոմրո թընոսալըր թըլթըրթա: ցրլ - 52
 սար, սանթըր - 90 մոնսնար, սոմոնթո 6 ծաթման թա լոմո 4 ծաթմա-
 ն. Գարթա սոնս, մա շրտեւորթա սաթըն թըլ. շարժոս գլեւեւոն
 սալթո Տրոնր ժոնթար թընոսալըր ոցո լըրոն, 1104 ցրո, սոմոն-
 թ - 294 ծաթման թա լոմո - 220 ծաթման 44.

ուրոս ուղիոս սոթ. սըլաս սալլըլեւոս գլեւո գլաչըն թըլթըրոն յո
 սոթըրոս սնըս գլեւեւոն թըլթարեւոն շրոն թըլթըլթըլթըր թըլթըրոն.
 մար-
 թալթա, ուր մըրը սաննալ-սաթըս ճըլթըն թըլթըր, մաթրոն Տրոնրթ
 200 թաթ լըրոնոս սըլընթըր. յըրոնթա սաթըն թըլ, թոնլըրո թա շրլ-
 ոնոս սաննալթըրոն Տրոնրթ 2 մարթըրո ոնթըրթա. սմալը սոթըրոս
 սալլը-
 ոնոս գլեւո թալթո սանթըրոն յո Տրոնրթաթի 3 մաթման շըրո
 ոնթըրթա,
 30 թաթ լըրոնոս սըլընթըր թա շրլըլեւոս 2 մարթըրո շնթըրթա 45.

42 ИЖА СССР, № 1377, он. № I, л. № 7, стр. 10-19.

43 ո յ յ յ.

44 ո յ յ յ, ժ. 20-27.

45 ո յ յ յ, ժ. 29-29բ.

მთვლანილი ზაფარითი იმამე მიუთხოვდა, რომ ხშირ შემთხვევაში იგრ-
საღობის მიწასგან ძვლებში გასასახარს მემოსავლის მიხედვით არ
უხიდიდნენ, აქსანიშნავია ისიც, რომ სოფ. ანბროლაურის საკულტო
ძვლებში (8 მამრ., 6 მამრ.) უიპურეს კონკრეტულ სიღარბესავე გა-
ნიციდიდნენ ⁴⁶.

როგორც უნიბილია, ათონის მიხს ქარაველთა მიწასგანიუ მერძე-
ბის მერძეს ჩავუვარდათ ხელში. რუსეთის უბარელს მთავრობაში ხშირად
აქუქარავთ საკითხი ამ მიწასგანის რამზუნებრის მესახებდ. ამასთან რა-
კავშირებრით ვამ. "მეომა" 1882 წლის მთის მთის ვრთ-ვრთ კონსპირაციით
ში მემბრე უნიბის ვამრეის: "... იმავე ვამრეში რამვქილია ათონის
ქარაველ მერთა სავანის მნიანძვერის მემრეიქვს მერით, რომლისკა-
ნაუ... ვმრეობრით, რომ რუსეთის სალონიის მთავარი კონსული იაკ-
ბსონი, რუსეთის ვრის მიწობობრით, ყოვირა ჩვირმვს იქმრმერს
კონსტანტინოპოლის მარობიარქთან, ათონის მიწასგანის სავმრემ მისა-
ლაშარაკებლად. მარობარქს უკვნია ქარაველბის უვრება ამ მიწასგან-
მერ რა ქარაველ მერთა მხივნის საკვრელანობა. მამა მემრეიქვ
ანბობდ ამასთანავე, რომ სვამბობში მყვირ რუსის ვრთ ნელირეი რა
სალონიის კონსული იაკობსონი კვლით მიწობმბერნი არანთ, რომ
ჩვენში კანონიერი მხივნი რიგინად იქნეს რაკმარეიქვლი. რა ეს
რაკმარეიქვლი იმამი მემრეობრით, რომ სავარაველის რამზუნდეს
მისი მრეულის მხრით მერირასი ათონის მიწასგან, რომელიუ ამრამად
მერძებბის მერძეს ჩავუვარა ხელში რა რომის ვამობრეუბისათვისავე
ავრე რავრარავად იბრძვის რა იქმვის ღონი მამა მემრეიქვ ⁴⁷.

1819 წლის მთავრობის აქმრერია აქმრევე ათონის მთამე არსემრე
ქარაველთა მიწასგანის კვნილი აქმრე-მამრეუბი რა ძვლებში. ამ

46 ЦГИА СССР, Ф. № 1377, оп. № I, л. № 7, д. 29-29 ^{об}

47 ვამ. "მეომა", 1882, წ., № 43, დ. 2.

აქტივოს მიხედვით, აღნიშნულ წინასწარს ეკუთვნოდა 7 სონაში 1
 კობლი, ხოლო სოფ. მახინარში 7 კობლი ძვლები. ეს ძვლები აღიბრუნებ
 22 პიონერ მიწას და 7 ვენახის ბაღს. სოფ. პიპ საკომარში ირეცხებო-
 და 10 კობლი საკვლელო ძვლები, რომლებიც აღიბრუნებ 53 პიონერ მიწას
 და 18 ვენახის ბაღს, სოფ. შატრა საკობის 11 კობლი სამონასტრო
 ძვლები კი აღიბრუნა 48 პიონერ მიწას და 38 ვენახის ბაღს. ბენიო და-
 საბუღბუღ სოფლებში ათონის მონასტრის ეკუთვნოდა 29 კობლი ძვლები,
 რომლებიც აღიბრუნებ 133 პიონერსა და 63 ვენახის ბაღს. სამუარო ში-
 ძვლების ეს ძვლები სრულწილურად მონასტრის უბიბრუნებ ტაძარსადაც
 პიონერ 160 კობს და ივნიო 84 ზაფს. ივნიოსადაც და ბიბუღ
 არაბრუნსადაც სონაში მონასტრისადაც მათ მიკვნიდა სა-
 კობლის ხორცი, ჭაბვი, ყვანი და სხვ., რომელიც აღიბრუნებ ტაძარსადაც
 ბიბუღსადაც შიბრუნებ 12 მანვოს ვერცხლიო. სოფ. სიბნაში მონასტრის
 ეკუთვნოდა ქვიო ნაბიბ ვერცხლი, ქვიის საბიბ-ვერცხლის მსაბრუნა
 ბიბნა, 137 საბიბრუნებელი საბიბი, 2 ვენახის ბაღი, რომელიც ბიბუღსადაც
 იბრუნებ 13 მანვო შინსადაც ვერცხლიო, საბიბრუნებ აბიბრუნებ,
 38 ფარბული, 29 ბოსფანი და ხეხილის ბაღი და 7 სიბნას ტარბუბა-
 ში ათონის მონასტრის კვნიდა კობვ 9 პიონერი საბნავ-საბესი ბი-
 ბა. 48. აღნიშნული მონასტრის ქვიბიბსა და ძვლებიბს აქტივოს მასა-
 ბიბის ბიბი ნაბიბი კვიბიბიბი: "Означенные крестьяне сверх по-
 казанного количества оброчной их земли имеют по существу-
 вавшему при Грузинских царях положенное право поровне в казен-
 ными крестьянами вопахивать казенную землю без платежа зато
 такж и пользоваться о ния таким ж образом и лавом." 49

48 ЦИА СССР, Ф. № 1377, оп. № 1, Д. № 7, ф. 28-29.

49 P 3 3.

դրժողուն ժեմբը շտեղծում անընդը յարեղը ճրա սամնա-
 ցրո յրնեծն Յուր-ձագրոնոնիս րա Յարեղն իսթիս րաՄկյարեղնը
 ցրարըրը Յոսթոս րընըրը յանըրըրըրը, րոՄըրը 1831 Յըն
 ժրժան, Յըրըրո րոնիՄըրը Յանըրըն Յընսանը րանըրըր րոնըր
 սնարը Յանըրըրո. 1834 Յըն րընըրը րոնիս րաՄկյարըրըրո րո-
 Յըր սանըրըրըրո իսթըրըրո յրնեծն րընըր-րաՄկյարըր-
 ըրոն.

«1872 Յըն րըրըրըրոն ձագրոարըր յորըր րաՄկյարըրն սխ-
 ցըրըրը ճըրըրըն իսթըրըրո ճրըրըն. իսթըրըր, րա ճըրըրըր-
 ժն սնըրըր Յըրըրըրըրո, յրնիսթըրըրըրըր ճըրըր իսթըրո յր-
 ժա իսթըրըր րոն, Յըրըրըրո յըրըրըրըր րանըրըր ցըրըր սամնա-
 ցրո Յանըրըն Յըրըրըրըրո րաՄկյարըրըրոն իսթըրըրըրըր,
 ճըրըրոն ի իսթըրըր, րոն իըր ճըրըր րո իսթըրըրըր իսթըրըրըր
 սխանըրըրըր իսթըրըր ճրըրըն. սնիս Յըրըրըր իսթըրոն իսթըրըրըր
 յանըրըրըր ճըրըրըր ճըրըրըրըր յանըր ճըրըրըրըրըր, րոն յըրըրըր-
 սնի րանըրըր յրնիսթըր իսթըրըրոն ճըրըրըրըր իսթըրըրըր
 Յըրըրըրըր ճըրըրըրըր ճըրըրըր, րո ճըրըրըրըր իսթըրըրըրըր րո
 րոնըրըրըրըր ճըրըրըրըրըր ճըրըրըրըրըր ճըրըրըրըր ճըրըրըր
 ճըրըրըր. 50. սն իսթըրըրըր ճըրըրըրըրըր յըրըրըրըր ճըրըրըրըր
 ճըրըրըրըրըր ճըրըրըր յըրըրըր ճըրըրըրըրըր 1872 Յըն 22
 ճըրըրըրըր ճըրըրըր ճըրըրըր: "Товарищ министра Иностранных дел, от
 30 ноября текущего года № 3428, сообщил мне, что Государь Им-
 ператор Высочайше соизволил повелеть: обязать поверенного Иеру-
 салимского патриарха на Кавказе все получаемые им доходы мату-
 ров обращать в денежные, под контролем местного начальства и
 вносить таковые в банк."»

50 С. Эсадзе, Историческая записка об управлении Кавказом,
 րը. 199-200. իսթ. յըրըր. իսթ. իսթըր. րոնըրըր յըրըրըր ճըրըր-
 յըր, ճըրըր № 8, սնըր. 2, իսթ. № 224, ր. 4.

հայ ժողովրդոս առոնն ժոնասերնն սոցոլոմորոցո ռժմընդըլոն յոթնընցնոսն, մամըլոնն մարեցոնս թա ժընոսսայրոնն սայթնն, ոցո յարև ժըլոսթ արևըլը սանցոնսցոնն ռժմորոս⁵¹ .

Թեպեհոնն սն ժամյարհըլը: իոլ. սաթըլըլընն 1873 թլոթոն մածրոնն յարոնցնն թայցմայնոս սարոնըլթոցոցո մոմարեցոնն թա սաթըլընն որթո-նոցնն թորոնն թոնցո սոնցոմոթըրո՝ ժոնըր-ժոմըրոս, սարսո ժոլըմըլոս յրոնսցնն սաթըլոնն ժոնասերոնն յթեցնոլո մամըլոննս թա ժոլընննն ժոլընն-հայրոննն նոսնընն, սամըլոսսայրո սնցարոննընն, սընթոնս թա յայսսոնն մեթոննսլըրոնն թոթընոլըննընն, ժոնմարեցոննընն, ոնսթըլթ-լոցոնն թա սնն⁵² . մածրոնն յարոնցոնն ժոնասնցոննըննընն իոլընն ժըմըր-նոթոննն սրոնոնցոլո սայթոնն մսլըլոլոննս . մայրոնն, 1873 թլոնն 5 ոսնըրոնն թոնոլոնն ոժըրթոնոնն մածրոնն յարոնն յթեոնոնն ժըմըրնոթոննն սմըրոնն: "...Имею честь довести, что на все доходы, собираемые по шверанскому мне уезду, Иерусалимской патриархии, мною нало-жен секвестр и отобрана от арендаторов обязательная подписка о взносах в банк платежей."⁵³

սկոցոցո ժոնասրոննսսա թոսսայրոնն սայրոնցոլոնն մածրոննն սննս յարոնցոննն ժոնասնցոննըննընն .

Ռոլոլոլ ոթըլոս, սանըլարթարթոնն ժոնասերոննն մամըլոնն յթեցնո-թոս սմոլըրյայսսոննն ժոնարթոնն - թոնոլոննսս թա յթեոնոննն ժըմըրնոննըն-նոն, ռոնըլըննսս մարեոթըննընն ժըրթընն արթոմամըրոննընն . յթեոնոննն ժը-մըրնոննսս սն սայթննն ժոնացոննն արթոմամըրոննո ժրոցոլո, ռոնըլոնն ղընոլըննըլոս ոցո թոնոննն մածրոննն սոթ . Ռեարոնն սնոլոնն յարթոննոնն (ժարնոննըննընն) . ժոնն սթ յթեցնոլոնն սայրոննոնն 180 յթ . սայթնոնն,

51 Մ. Эсаулов, Историческая записка об управлении Кавказом, т. II, 179-200, սայ. սնոլոլըննը. սոն. սոնոնն. արթոլոննն յթեոնոննն ջոլո-սլո, ջոնըրո յ 8, սնոն. 2, սայ. յ 234, ջ. 4 .

52 թոնոն. արթոլո, ջոնըրո յ 176, սայ. յ 347; ջջ. 1-214; ոլըլը, ջոնըրո յ 18, սայ. յ 229, ջջ. 1-291; ոլըլը, սայ. յ 228, ջջ. 1-35 .

53 ո յ յ յ, ջոնըրո 8, սնոն. յ 2, սայ. յ 234, ջ. 8 .

რეაქციონარი საცხოვრებელი სახლი, პრაქტიკების შესანახი ბუფერი
 და საწვობი, სამხარეული სახლი, ზღვის საწვობი, ციხის სარეაგო
 და სხვ. ⁵⁴. მთელი გუბერნიის საკვლელო მემოსავალს აგრეგება
 და ქვირდა მმარჯველი, მემოსული ფლის წაწილი ბმარებოდა მამულები-
 ბის ნოვლა-პაგრონობის საქმეს, წაწილ ზეიხ იგოვება მმარჯველი,
 ხოლო დანარჩენი მანხა იგმავებოდა იერუსალიმის საპატრიარქა-
 ში ⁵⁵.

ტრეხების ტაძარსაბაგებიდან მუდროვებული ფლიხ იერუსალიმის
 არქიმაწერილები საქარხველოში უბოიო ბიიარებობენ. ამ საკი-
 მბან დაკავშირებოი, ტამ. "ბრობა" 1874 წლის მავის ერ-ე⁵⁶
 კორესპონდენციამი წერს: "... აი მავალია, ერთი მამავნი ს.ვ...
 მყოფი ბერქენის არქიმაწერიოი... რეგორე ფლის მუსუსი ყოვილა?
 და კიბევაყ ბვერი ქონია, რეგორე ამბობენ. ეხლა იმას ფეხი ესპი-
 ბა ბვენს არუმარეში და ბიიის მავის ქვეყანამი, და ამიგომავ ზნ-
 ბება მისი ფულები, ზორემ აქამბის ენი ილია, ზე მას ანბენი ბი-
 ნახევეჭი ქქონია. ზურმი ეის არ ქონია მისი ფულები ვარა ანბული
 შირამნისა და ქუთაისის უბებში. ფოველი ბოვების კაცს მარებია,
 დაუბოვავი იმერული საბეებლიო, ეის ახალბოი, ეის ხუთსობოი, ეის
 ას მანეზობოი. ეს ვარები ეხლა საბივრებოსავან ბნება, მავრამ
 ენი ილის, რამბენი არ აბივრება და ისე ტაისვობრება მამა არქი-
 მაწერიოსა. დარწმუნებოი ამბობენ, რომ სული ყოფა ესქვაა, აიი ახ-
 სი მანეზი მანეყ ექმებოდას სხვადასხვა პირებბე ბისეხებული და
 ტავსეხებულიყ ხომ ბვერი დარბებოდა. საწვარი მისი წავბევი ტე-

54 С. Зовдзэ, Историческая записка об управлении Кавказом,
 тт. 200-201, საქ. სსრ ცენტრ. საბ.საიისგ.არქივის ქუთაისის
 ფილიალი, ფონი, № 18, საქ. № 229, ვვ. 8-14.

55 ი ქ ვ ე.

ბუბის მურვის ფყავის წაგლეჯისაგან უნდა იყოს შეგროვებული ამჟამ-
ბი ფული...⁵⁶.

"ძროვბის" ამ ურესსპოვნიის სინაბოვილის ამჟამიუბის შირსა-
ბის ბაბრის უკრისის 1873 წლის 23 იანვრის ბიხსენებდაჲ უშახისის
კუბრწაჭირისაბი: "... каждый год посылали в Иерусалимскую
Патриархию со всех князей Гроба Господня на Кавказе, только
по 600 рублей серебром. Из этого ясно видно, что Управляющие
князьями Греческих монастырей далеко не все доходы получаемые
с них доставляют по принадлежности и потому нельзя не верить,
что предшественники их вывозили с Кавказа весьма значительные
капиталы. Это предложение подтверждается еще и тем, что в кон-
це Декабря 1871 года у Архимандрита Григория была выкрашена
собственная его оулаз равняя почти 10000 руб. серебром..."⁵⁷

არქიმანდრიტების გამიპრებების ურე-ურე წყაროს გლეხების კაა-
ბაგებდაჲ წარმისპკენა. იურუსალიმის მონასტრის გლეხები ძლეწინსა
და სასაჭიო კასამრეჯელის ხარედე არქიმანდრიტებოპან აბაგობის სი-
ბელის რებურბებენ⁵⁸.

56 კაბ. "ძროვბა", 1874 წ., № 409, გვ. 3.

57 საჲ.სსრ კენჭი. სახეცნეჭი. საიხგორიო არქივის უშახისის ფი-
ლიალი, ფიხი № 8, ანაწ. 2, საჲ. № 234, გ. 12.

58 "მევიცუან აჲ წინუშპი ურე სასაგო კანახვისუჯლების სიკელის
მიკემვილს ამ ბერძნის ბამელების ნმარეველისაგან არეჯლის ეპი-
სკოპოსის ირკიბისაგან ზავის ფიბდე. ეს სიკელი რამეკიკებულია
იბერეონს უკანასკნელი მეფის სოკომონ მეორისაგან. აი ეს სი-
კელი: "რ.ძლეწრებიბა ფლეჯიბა მბაიისა მამისა რმერეონსა ძისა
და სჯლისა წმინიისა რმერეონსა ფლეჯი რმინისა რეონს - მინი-
ლისა და მარაიის უარეჯლისა მარაბისაბა და ძლეწრებიბა მესი-
ველის მეფეჯიისა უვარისაბა წმინიისა რიბეჯიისა წინასწარ მეფ-
ეველისა წინაჲ მარეველისა და წაბლის კემლისა ირანესიბა და
წმინაბა აბერმეგობა ბიკიქულია ესე მეკიკი და უკვარს საბოლოო

բրիգադն Մորաբեց անցնելու զուրկ քա նախարարն ժամանակսն Սրբապետ-
 քանն ժամբոցն Տեղեցար Մեծիստրո խանն չնքա Մեղեցանա խաղաղի-
 ցո ծախն թծրոնոն ժամեղիցընն 59. ամսաթան քալալեթիցընն, Մո-
 ռաւնն թաճրոն չաճրոն լրաթանն ժաղեղնաթրոն Նեղոն: "... имел
 часть донести, что... я дал секретное предписание Чхорскому
 Сельокому старшине, - так как Управляющий имеет свое пребывание
 и склад продукта в о.Чхорк, - иметь секретное и строгое наблю-
 дение, чтобы Архимандрит Григорий не продавал без моего ведо-
 ма вина собираемого в счет податей о царевных крестьян Гроба
 Господня." 60

Իսկա ամ լոննսժոցնն ժաղարձոն թալեթոնն չնքա ոլրսալո-
 թոն քա յոննթանթոնոլոնն խաթրոնարլոցն խաթրոնոլոնն քաժալոց
 խաթրոնոլոնն անցնելու թաթ յաթոնոլո թաժալոնն թաթա-թաթո-
 թոն քա ժամանակսնն յաթոնսթան քա թծրոնոն խաղաղիցո
 ծախսի Մեղեցանա զուրկ խանն ժալեցանա թանթեղըննսժոցն 61.
 արլոննթրոց ժրոցոթան Մեղեցանոնն Մեղեց 62, 1873 թոն 20 ուն-
 յրոթան, քանթոց լրոնթոց խաթրոնն թոնաթրոն Մոնաւնն թաճրոն
 թաթոլոցն ժալեցընն խաթրոնն արթրոն 63. ամ արթրոնն թոնթոցո,
 խոց. լոնթոնն թոնաթրոն յաթոնոլոն 2 յոլո (19 թաթ., 15 թոլո.),
 խոց. ժալեցանոն - 22 (66 թաթ., 71 թոլո.), թաթնաժոցն քա յոն-
 յոնթոլոցն, խոց. լրանոթոն - 2 (6 թաթ., 8 թոլո.), խոց. ժոն-
 յոլոն - 3 (14 թաթ., 12 թոլո.), խոց. լրաթոլոն - 5 (16 թաթ.,

59 խալ. Նոն լոնթ. խա. խոնթոնոն արլոնն լրաթանն զոլոլոն,
 զոնոն № 8, անաթ. 2, խալ. 234, ց. 11.

60 ո յ յ յ.

61 ո յ յ յ, ց. 12.

62 ո յ յ յ, ց. 13.

63 ո յ յ յ, ց. 14.

22 მკვერ.), სოფ. ქორბოჯაში - 4 (14 მამრ., 17 მკვერ.), სოფ. ბოსტანში - 5 (22 მამრ., 21 მკვერ.), სოფ. პიპინიჯაში - 13 (48 მამრ., 59 მკვერ.), ქუბანში, სოფ. მარნაძეებში 32 (173 მამრ., 103 მკვერ.), სოფ. საქარაში - 35 (117 მამრ., 114 მკვერ.), ფრანკლები, სოფ. ცოცნიში - 2 (8 მამრ., 7 მკვერ.), სოფ. მახათურში - 2 (15 მამრ., 13 მკვერ.) ე.ი. მთლიანად მოსახლეობის მამრების რიცხვი 127 კომლი საჯაროებო ციხის. ეს ციხეები იერუსალიმის ქრისტიან საჯაროების ნონასტრის წილურად უბოძებენ გაპასხაპს ფლუპარ, 306 მანქის⁶⁴, ხოლო ნაჭურის სახით - 1449 ჩაფ ციხის, 232 მანქის პურსა და 106 ქაშის⁶⁵. ქრისტიან საჯაროების მონასტრის რაგის მამრის ციხეები მეტწილად ფლუპარ გაპასხაპს იბოძებენ. მაქარაძე, აღნიშნული მამრის სოფ. სევას საჯაროებო ციხეები იგივე ზოგონიძე, ივანე ზოგონიძე, ივანე სანიკიძე და მარკოზ სანიკიძე იერუსალიმის მონასტრის წილურად 3 მან. და 60 ქაშ. უბოძებენ⁶⁶.

1872 წლის მიწაყენებით, ქუთაისის მამრის ქრისტიან საჯაროების მონასტრის კუთვნილება იმერეთის ნეჭვა მთერ სხვადასხვა პარს მუშირელი 157 კომლი ციხის, (548 მამრ., 556 მკვერ.), მთელი მათგანი საშუალოდ ფლობდა 1-2 ქვედა საკარბიძის, 1-2 და მთვ შემხვევაში 5 ქვედამთვ ვენახის მარს, 5-10-15 და გამრნაკის შემხვევაში 30 და მეფე ქვედა სახნავ-საფესსა და საიღის. მაქარაძე, ქრისტიან საჯაროების მონასტრის კუთვნილი საწილის სასაჯარო სამოყარობების ციხის სიმონ იასეს ძე კუთვნილი ფლობდა 60 ქვედა სახნავ-საფესსა და 12 ქვედა ფესს. ეს ციხეები სხვადასხვა წიხით

64 საქ.სსრ კენჭრ.სახ.საიღ.არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონი № 8, ანაწ. №2, საქ. №234, ფ. 14-18.

65 ი ქ ვ ე,

66 ი ქ ვ ე, ფ. 26.

(1-10 յնշամբ) ֆլորձեց սոբոց խոյն թիւն. ած ժղեծնն Յա-
 Յըլծնն ֆարձոծնն Յըքամծնն Յըբըգար քանգըրքըծա, հոծ Յառ խ-
 յարմորամի ճայրեռ Յըբըգընա 160 յնշան, շընառնն ծաղի - 215
 յնշան, խառնը-խառնի քա խոռոծի - 1133 յնշան, իրոլ թիւ -
 516 յնշան. Յըրոգընա 157 յռոծի ժղեռնն Յըլոծըրոծածնն առնըծըր
 խըյաքանքը քանիմնըլըծնն ճոռնն ֆարձոծի 2025 յնշան շըրորա ⁶⁷.

Ած ժղեծննն շարնըլըլ յարըբըլըլծան զըլարի ժարանաքը Յըյա-
 բըգընա, ոլի յարըլըլ խոյլըծնն ճոնքըրոծ խըյաքանքը ոլո: ճոլան
 2-5 ճան., ճոլան յո 13 ճանըթնալ աղըլըլ. ճոնանգըրն խառնըլըլ
 Յա Յըր ժղըլըլ խարձո ճըլըր ճաննա 804 ճանըթն շըրորա. ժար-
 քա առնա ոնոնն ճոնանգըրն շըրորըն 25 հաջ ըրնոն, 36 ճառն
 յըրն, 84 ճառն ըրնա քա 34 յառնն ⁶⁸. յրնն խըլն խոյլըլն ճո-
 նանգըրն ժղըլըլն ոնըրոծն խոյլըլծնն Յընըլընարաք ճանըլըլծըրըն:
 խոյ. խալըրոծի - 3 յռոծի, ոռնառն - 1, յնննարոծի - 1, խընաթ-
 ճարըլըլ - 2, ֆըլընարծի - 1, խնըլըլ - 8, յնըրծի - 15, ժըլըլ -
 1, ճըքա ճարըլըլ - 3, յըրոթըրծի - 6, ճըլնըլըլ - 10, յըլըլն յը-
 ճոն - 5, ժըլըլըլ - 18, յըլըրըլըլ - 13, թըլըրըլ - 1, ածաղ-
 ըլըլըլ - 8, յըլըլըլըլ - 5, խնըլըլըլըլըլ - 2, հըլըլըլ - 2,
 ֆարըլնաքընըլըլ - 16, ոքըլըլ - 5, խնըրըլըլ - 31 յռոծի ⁶⁹.

յըլըլնաքը ժա, յըլըլըլ, խալըլըլըլ ժարքա, շըլըլըլն յըլը-
 խա ճոնանգըլըլն ճարըլըլն յըլըլըլ ճըլնարնառնառն ⁷⁰. XIX խալըլըլն
 70-նառն ճըլըլըլըլ, հոլըլնալ ած ճարըլըլնն խառնննառնն ժարալը-
 ճնն խըլըլըլն աղըլըլ ճարըլըլըլ, աղըլըլըլըլըլն ճարըլըլըլըլըլըլըլ

67 խալ, խնըլըլըլըլըլըլ. խառն. խառնն. յըլըլըլըլն յըլըլըլըլն ֆըրըլըլըլ, ֆըրըլըլ
 յ 8, առն. յ 2, խալ. 234, ֆ. 35-49.

68 ո յ 3 յ, ֆ. 26.

69 ո յ 3 յ.

70 ո յ 3 յ, ֆ. 59.

ეკლესიის მესვეურებმა კიძვე უფრო გააძლიერეს საქარხველში ღაგ-
 ახის მამულები ექსპლუატაციას; პანკევის გვედბის გატეხვა და მინ-
 ბის რაგირავება - გაგონა ⁷¹. ანასთან რაგავშირებთ, კავკასიის
 მესონნაეკლის მთავარ საბარხველთ ქუთონის გუბრნატორს სწირს:
 "Положение, в каком находилось управление имениями заграничных
 монастырей в Бессарабии и на Кавказе, пробудило Министерство
 Иностранных Дел внести в комитет Министров, по Высочайшему по-
 велению проект о передаче управления оных имуществами в казен-
 ное заведение, о устраненнем монастырских поверенных от всякого
 участия в распоряжении монастырскими имениями. Между тем до
 сведения Министерства Иностранных Дел дошло, что означанные
 поверенные, как бы смутно предвидя недолговечность существовав-
 шего дооале за ними права безотчетного распоряжения имениями,
 стали, особливо в последнее время, стремиться к обращению всего,
 что только возможно, в наличный деньгк; так они стали в огром-
 ных размерах продавать на оруб леса, что грозило обезлесению
 целого края."⁷²

მთავრობა, საბერძნეთის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ინტერესებში
 გაგვირისწინებთ გველა მონას ბნარობა ინისაგის, რომ სამეფარგა-
 რების საეკლესიო - საბინასტრო მანულები და გველ საბანკის უწყების
 გამგებლობაში მიეკრ. როგორც სანს, საგარეო საქმეთა მინისტროს მიერ
 აღმწერი საკითხის განხილვა და 1873 წლის 9 მაისის მარტო რაბუ-
 მავებერ იქნა მინისტროს კონტრეტის მიერ მემუშავებელი სპეციალური
 რებულბა რუსებში არსებელი სამეფარგარეის ბარტონაპობებელი ბნას-

71 ან. ბანგონბინილი, აგრარული ურთიერთობის საქარხველში 1890-
 1917 წლებში, გვ. 20.

72 საქ. სსრ ცენტრ. საბ. საინსტიტუთი არქივის ქუთონის ფილიალი,
 ფონდი № 8, ანაწ. 2, საქ. № 234, ვ. 51.

მთხსენებშიც მარჯონ ქუთაისის გუბერნატორისადმი, რომელიც 1873 წლის 24 მაისის რუსეთის არის დაბარებულია 76.

უცხოეთის სამინისტროს ქონებისა და გლეხების აქტის, ნაგვარ-
ღური და ფურადი შეზღუდვის დაჯამება, აწინაშეული სახლის მარჯონ
შეგანის შესახებ ყოველთვის: მასალების დაზუსტება მიმდინარეობდა
1872-1875 წლებში. ამ ეთნოსობისა და შესახებ ენობები შეგვიდა და-
ყვითა მარჯონ (მარჯონის, ქუთაისის, რაჭის, ოზურგეთის, მუხრანის,
სენაკის) უფროსების მიერ ქუთაისის გუბერნატორისადმი წარმოდგენილი
მთხსენებებისა და სხვა უწყობისა მიმდინარეობდა.

როგორც 1873 წლის 24 სექტემბრის მარჯონი შეგვიდა მიღება-
მარჯონის ნუსხიდან რანს, მათა გურჯლის მიერ მიყვებული სიყვითის,
5 კომლი საყვითისი გლეხი ოზურგეთის მარჯონ სოფ. კურორკეში დაჯამ-
ებდა კივის მიწისგან. ეს გლეხები საყვითის ფლობენ 8 ქვედა სა-
ყვითისის, 17 ქვედა ვენახის ბაღს, 34 ქვედა სახნავ-საყვითის,
24 ქვედა ფეხს და აწინაშეული მიწისგანის ებარება 57 მანეთი. ცარდა
აბისა, სოფ. კურორკეს გლეხები ცარდასადს უბოძენ ხანისას:
ფეხსას - 4 მანეთს, საყვითის შესაყვითის - 2 მანეთს და საყვითის
სყვითისას - 35 მანეთს 77.

1873 წლის 19 დეკემბრის მარჯონი ოზურგეთის მარჯონს ხანისად
რანისად 58. ქრისტიან საყვითისა და აბისის მის მიწისგანს საყ-
ვითისი გლეხები. 58. ქრისტიან საყვითისის მიწისგანს გლეხები: სოფ.
აბისისგანის - 2 კომლი, რანისად - 20, ქვედა - 2, მიწისგან-
რანისად - 12, ხანისად - 3, მუხრანისად - 8, ვაკეში - 13, საყვითის-
ისად - 2, უბოძენ - 3, მანეთისად - 1. სოფ. რანისად (20 კომ-

76 საქ.სსრ ცენტრ. სახ. საისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი,
ფონდი № 8, ანაზ. 2, საქ. № 234, ფ. 79.

77 ი ქ ვ ე, ფფ. 158-159.

րո) ևսպրկեսոո ժըղեղծո ևսրհոո քոոձքոնց 25 յլլըս ևսյրմոթաոս, 45 յլլըս յընսոն ծաղ, 90 յլլըս ևսննս-ևսջըսն ու Թոնսնքըսն յթոքոնց 11 մոնջոս քըլոք ճոթսնսծոթ 78.

ևսոնն Թսձձ ճրկըղծը Ծն. Մոնթոնն ըղոննԹՅոձընն ճըլըսնոսն ոձըղըղոսն մոձրոն ևոք. սկյոնսձո ճըլըղընոթ 19 յոմըո ևսպրկեսոո ժըղեղ, հոնըղծոյ սԹ ճըլըսնոսն յթոքոնց 4 մոնջոսն ու 84 յսՅո-յն 79. քըրոքըղծոսն ոնևսծըղըծն Թոնսննն մոձրոն յքրոսնն Թըղը յըսոննն ճըղըննսքրոնևոթն ճոքձոնըոնն Թոնսնըղծո, հոնըղըոյ 1874 ճըոն 14 քըղըղըոնն հոնըղըոսն սրոն ուսոնըղըղծըոն. սլ ճըոննըղըոնն:

"... о имения ов.Гроба Господня за 1872 год взносоми управляющими именьями Архимандритом Григорием выручения от продажи разных продуктов пятьсот двадцать шесть руб. пятьдесят три коп. серебр., каковыя деньги отправлены были мною в Тифлисоокую контору Государственного банка... о имения же Кикойского монастыря перешедшого в казенное заведывание только в 1873 году, за 1872 год никакаго взноса... не было. Доходы за этот год взносились самим управляющим именья Архимандритом Панаретом."⁸⁰

սնսրըղըղըոնն Թոնսնոնն ընոնըղծոն մոնթոքըղընըոնն մոձրոնն յքրոնըղ-ծոն ունսնըղընն Թոնսնըղըղծոն 81.

հոյոնն ուլըս, յընոլըոնն ևսմոնսնքրոնն մոնըղըծոնն ճոնըղըղս-թոքրոննըղծոնն ու ճըղըղընն ճոնըղըղս-ճոնսրքըղըղըննն ճոնըղըղընն սըոնըղըննն մոնջոն, 1875 ճըղընն հընըղըոննն մոնսըղըղծոնն սըննոնըղըոնն մոնթըղըղընն ևսսոննն ճոնըղըղըղըղըննն ճոթսնս, ոնը ոնն յընոլըոնն Թոնսնքրըղընննըղընն ևսյըղըղըննն սըղըղս սր հսմոնքրոննըղըղս (մոնթըղընննն ըղըննսյոթըոն ևսմոն-

78 ևսլ. ևսր ընթը.ևսծ.ևսննքրոննն սրըղըոնն յըսոնննն քըոնսըոն, քըոննո յ 8, սնսԾ., յ 2, ևսլ. յ 234, քք. 160-161.

79 ո յ յ յ, ք. 161.

80 ո յ յ յ, ք. 165.

81 ո յ յ յ, քք. 170, 172, 174-175, 176, 178, 189, 190, 198, 199, 200, 201, 204, 208, 224, 225, 226, 235.

ვარჯარეოსი მონასტრებს ევბაენებოდა) 62. კავკასიაში უცხოეთის მონასტრების უძრავი ქონებისა და ღირს მარჯვა-გამცეობისა და ბიულ-ლა-პატრონობის საქმე პაველ აპოლოზირე სამიქალაქი უკრასებს, ხოლო მემოსავარს უშუალოდ განაქტება საგარეო საქმეა სამინისტრო, მამულები საფირო ანბები მემოსავლოდან უნდა პაფარეოცო. მიღება-ზამარების პრის უნდა პამუსტევილიცო ხაზინისავეის გაყალ-მული ქონების საკუთების აქტები, სიგელები და სხვა საჭირო გო-კუმიტალიური მასალები. სამინისტრო მამულების ნიღების ააბადე სპეციალური გებულების პამეკილები და განკვევების მებრე, მე-საფევისი გრანის ნებარევის გარეშე, მემოს მახსენებელი აქტები და გარკებანი კანონის ძალას კარავება 63. ამ საკითხთან პაყა-მიკრები საინტერესო მასალები მოცული კავკასიის კომიტეტის 1875 წლის 4 აქვისტის პამეცნიღებში 64.

62 *პ. ბენდიანიანი*, აგრარული ურევირობანი საქარეველში 1890-1917 წლებში, გვ. 20.

63 С. Эсадзе, Историческая записка об управлении Кавказом, т. 202

64 "...Заведывание теми имениями возложить на Тифлисское и Кутаисское Управления государственным имуществом и, для усиления их средств, назначить временно в их распоряжение, для непосредственного заведывания имениями на местах, качестве Управляющих теми имениями, по одному чиновнику из числа состоящих при Главном Управлении Наместника сверх штата с содержанием каждому: калованья 1200 р., на разъезды 300 р., и на наем разсыльного 100 р., и с отпуском тем управлениям каждому по 500 р., на наем писцов и на канцелярские расходы, всего 4.200 р., в год, из смет доходов с имений, 2. На обязанность этих Управляющих, возложить и защиту имений и интересов их в судебных учреждениях; 3. Все расходы по ведению дел, относящихся по имениям, как то: полевые, апелляционные и касационные пошлины и все канцелярские и

მასაღუღე საქარაველიში არსებულ უხეივების სამონასტრო მანუალები
 ბის მიღების, აღწერისა და მათ შესახებ მუსი ცნობების დატვირთვების
 მოკლონეს მეფისნაცვლის მთავარსამმართველოს მიხეღე ხოჯავეი. მამუ-
 ლების როჯრაპ და სწორაპ მიღების საქმეზე ჟეაღყურის რევენბა რავეა-
 რა ქუთაისის ეპარხანაგორს. ინსტრუქციის მიხეღე, მამუღების აღწე-
 რიღბა და ყაღყუღი ნუსხეები უნდა შეეღეინა ხოჯავეს, რიღელსაღ რახბა-
 რღბას ჟაჭვეღენ მამუღების მმარავეღი და მამწის აგეიღორღივი უჭრ-
 ლეღი. მამუღის რამარღების რროს ჟორმღეღეღა მიღღბა-რამარღების აქღი,
 რიღელსაღ ზღრს აწრღენ მიღღეღი და რამარღეღეღი, უღიღიღის მიხეღე
 და სოჯღის მასასახღისი. ხაღინისაღვის რამარღეღეღი მამუღების სავრწო
 მარავეა-ჟამღეღების საქმე რავეარა ქუთაისის სახეღმწიჯღი ქინღბაღა ს-
 ბმარავეღის, ხიღი ამ მეჯრღეღების ჟაღღეღეღებისაღვის სავრწო სახსრ-
 ბის ჟამღეღენღისა და რანიმწეღების მიხეღეღი მისი ხარჯღის ჟეაღყ-

другие обзоры, относить на доходы и имений; 4. На приведение
 в известность, чрез землемеров, наоселенных и неоселенных
 земель, принадлежащих к имениям и на расходы по размежева-
 ние этих земель отдавать из доходов с имений одновременно
 3/т.р.5.предоставить это Высочеству Наместнику обязанности
 чинов, назначаемых для заведывания имениями, определять
 надлежащую инструкцию и 6. Изложившая в отзыве Мянкостар-
 ства иноотренних дел соображения относительно уменьшения
 по возможности расходов по управлению Монастырскими имения-
 ми на будущее время; Сообщить на усмотрение Его Высочества.
 Государь Император на журнале комитета в 3 день текущего
 августа Высочайше соизволил написать соотвенноручно? "Ис-
 полнить" АГИА СССР, фонд. № 1268, оп.29, Дело № 173, 95.33-
 34.

რის გეგმვა, მიუხედავად იმისა, რომ მხარეებს. მხარეების ფუნქციონირების
 და მათთვის დასაწყის და ინსტრუქციის მიხედვით მათი მართვა-გამგე-
 რება. კავკასიის კომისიის ეს გეგმვა გამოქვეყნდა 1875 წლის 3
 აპრილის 85.

1873-1882 წლებში, ხაზინისთვის საჭარბო ზედხარის საბო-
 ნასტრო მათთვის მიღწეის შემოსავალი დასაყვეთ საქართველოში
 26 250 მანეთს შეადგენდა 86.

უნდა აღინიშნოს, რომ მათთვის გამოსახადების აკრეფის საშუა-
 ძალები გაჩაღდა და გახანგრძლივდა. მდებარეობიდან გამოსვლის
 მიზნით მეფისნაცვლის მთავარსამხარველოში შეადგინეს პირველი
 ნაგურალური გამოსახადის ფურცლი შეყვლის შესახებ. ამასთან ერთ-
 ლად, მეფისნაცვლის განკარგულებით 1876 წელს კიდეც შეიმუშავეს
 გეგმვა ამ მათთვის საცლები რეფორმის გაჭარბების საბაზის,
 მაგრამ ამ საკითხის გადაწყვეტა, როგორც ვთქვით, ძალიან გაჭინაურ-
 და და 1881 წლის 3 ივლისს გამოცდა მრძანებულება სამღვარჯარეოს
 მონასტრების მხარეებში ამ მათთვის კვლავ დაბრუნების შე-
 სახებ 87.

1873-1875 წლებში ქუთაისის გუბერნიის არსებულ ზედხარის
 მონასტრის მათთვის ფურცლი ან ფურცლი ქვეული ნაგურალური გამო-
 სახადის საერთო მანეთს, რომელიც შეფანდი იქნა მიღწეის საბუღალტრო-
 ფი მანეთს, მათთვის მიხედვით შედგენილია ნაწილები: 1873
 წელს, მონასტრის მათთვის ქრისტიან საჯაროს მონასტრის მათთვის
 შემოსავლიდან არქიმანდრიტ გრიგორს მანეთს შეფანდა 529 მანეთს.
 და 46 კაპ., ამავდროულად მათთვის 13 სოფლის 164 კომლი ექვნიდან სოფ-

85 С. Зсадзе, Историческая записка об управлении Кавказом,
 т. 205-206.

86 იქვე, ტ. 206.

87 იქვე.

րոն մասնատրոսըն ծանլլի զարարոսնալ 687 ման. ըա 40 յալ. լր-
յոն Ռոնասրոն 98 յոնր զլլնն, զարարոնա 824 ման. ըա 60 յալ. լման
լմալլոնա զլլոնն, կոնոնոնա ըա կնլա Նալլարարոն զարասնաթոն զ-
լլոնն լլալլալ լլոնոնլոն խանա, հոնլոնլոն լրոնոնլոն մադհոն, զլլալ
լլոնլոնլոն լրալ, լմ լրոնոնլոն կալոնոն լլալլոն 2286 ման. ըա
93 յալ. 8Ը.

լլալոնոն մադհոն լրոնլոն կալոնոն Ռոնասրոն 164 յոնր զլլնն,
հոնլոնլոն լրոնլոնլոն 13 կոնլոն, կալոնլոնլոն ծանլլի լլալլոնոնա
774 ման, լմ մադհոն լրոնլոնլոն լրոն կոնոնոնոն զլլոնլոն յո -
16 ման. 89 լլալոնոն մադհոն լրոնլոնլոն Ռոնասրոն զլլոնլոն 1872-
1873 լրոն լրոնլոնլոն խոնոնոն կալոնլոնլոն ծանլլի լլալլոնոնա 1266
ման. խոն լմալլոն Ռոնասրոն զլլոնլոն, կոնլոն մադհոն - 847 ման. ըա
1 յալ., հոնոն մադհոն լրոնլոն կալոնոն Ռոնասրոն 5 յոնր զլլնն
ծանլլի 15 ման. ըա 80 յալոն հարոնլոն 90. լլալոնոն լրոնլոնոն
լրոնլոն կոնոնոնոն մալլոնլոն լրոնլոնլոն լլալլոնոն լրոնլոն խոնա, հոն-
լոն լլալլոն կալոնլոնլոն ծանլլոն խոնոնոն լրոնլոնլոնլոն, 1873 լրո-
նոն 5205 ման. ըա 74 յալ. լլալլոն 91. 1874 լրոն ծանլլի լլալ-
լոն զլլալ լրոնլոն կալոն հոնլոն 3297 ման. լմալլոն լրոնլոն-
լլալ 92. 1875 լրոն յո լրոնլոնլոն զլլալ խոնա 2349 ման. լրոնլոն 93

Ըլլոն Ռոնոն լրոն Ռոնոնոն լրոնլոն, Ռոնոն, լրոնլոն մադհոն-
ոնա ըա Ռոնոն լրոնլոնոն կոնոնոն-լրոնլոն ծանլլի լլալլոն լրոնլոն զլ-
լոն հոնլոնլոն լրոնլոնլոն, լրոնլոն լրոնլոն լրոնլոն, լրոնլոն լրոնլոն, լր-
լրոնլոն լրոնլոնոն կոնոնոն ըա կալոնլոն զլլոնլոն լրոնլոնլոն,
լրոնլոն, լրոնլոն լրոնլոն լրոնլոն լրոնլոն, լրոնլոն լրոնլոն լրոնլոն
լրոնլոն կալոնլոն լրոն կոնոնլոն մադհոն կոնոնոնա ըա կալոնլոն

88 կալ. կոնլոն կալոնլոն կալոնլոն կոնոնոն լրոնլոն լլալոնոն զո-
նոն, զոնոն, յո 8, լրոն. 2, կալ. յո 254, զլ. 304-305.

89 ո յ յ յ, զլ. 385-386.

90 ո յ յ յ, զլ. 386.

91 ո յ յ յ, զլ. 384-386.

92 ո յ յ յ, զլ. 388-392.

93 ո յ յ յ, զլ. 394-400.

ტელეობის მამულების ჩასამარტველი წესბა რა სავაპასახბო ვარჯამუ-
მაბა ოქენობის კონკრეტული მავალით (იხ. სბრილი № 1 რა 2).

იერუსალიმის ეპარქიის წმ.ქრისტეს სავლუის მონასტრის ქუთაისის
მამრამი არსებული მამულების ჩასამარტველი წესბა, რამელიც შეტევილია
1873 წლის 24 დეკემბერს 94.

უ ბ რ ი ც ი

სოკლები	კონკრეტული მამულები	სამონასტრო ტელეობის მამული. ვარჯამები				სარაო სფოკო	ვაქასახბო მამულები	შენიშვნა
		საკრამენტი	კენახის ბაო		სახ. - სათბეო სო, სათბეო სო, წყე			
			მარტი	ბამლი				
ქუთაისის მამრამი არსებული იერუსალიმის ეპარქიის წმ. ქრისტეს სავლუის მონასტ. მამულები:								
1. სავლუიამი	4	5	"	5	15	"	7	
2. ოაწეობი	10	15	"	20	25	"	40	
3. ოკოლამი	6	10	8	12	70	"	30	
4. სამირეზი	32	60	48	150	457	85	120	
5. ქუიფირამი	2	10	5	15	50	30	12	
6. მესხებობი	12	20	"	35	45	"	24	
7. ვარცხანავანე-ვი	20	30	70	29	171	"	72	
8. შავრკეობი	18	20	"	"	20	"	96	
9. ტეკეობი	20	25	"	"	25	"	91	
10. იწამაურამი	10	20	18	25	57	"	45	
11. ეწეობი	19	25	"	"	35	"	195	
სულ ქუთ. მამრამი	151	240	149	291	970	115	732	

კონკრეტული ვაქასახბო მამულები, სოკ. კენახის ტელეობი ქრისტეს სავლუის მონასტრის ეპოქიწენ 180 წინაო კომბ.

კერპ ვაქასახბო ვარჯამ სოკ. ეწეობის ტელეობი მონასტ. ეპოქი. 30 წინაო კერპა რა 30 ქამბს.

94 სავ. სსრ კენწერ. სახ. საიხვ. არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფ. №176, სავ. № 347, ფფ. 30-31.

სამღვარეულოების ბერძენთა მიწისფრების სახანოთა უწყებაში
 ჩარიცხული მამულების შენისავალი 1875 წლის 1 იანვრისათვის⁹⁵
 (ქუთაისის მაზრა)

ც ბ რ ი ც 2

სოფლების დასახელება	კობლის რა- მენობა	ფურის რაოდ- ნობა მანე- ებში	დაჯარიანება
ქრისტეს საყრავის მიწა- სფრის ძეგლები:			
1. სოფ. საწვლავიძეობი	2	8	"
2. " მარაკში (1)	12	24	"
3. " აუნებში	2	8	8
4. " კობაში	1	10	"
5. " ცხენაგობი	1	10	"
6. " მარაკში (2)	2	20	"
7. " ფაჩირში	1	2	2
8. " დუბუნაკაში	5	40	"
9. " საყურაში	4	14	"
10. " იანებში	10	80	"
11. " კოკლაში	6	60	"
12. " სანირში	32	100	140
13. " ქვიფირში	2	24	"
14. " მესხებში.	12	48	"
15. " ფარცხანაფანელები	20	144	"
16. " დუბუში	20	186	"
17. " პაჭრიკეში	16	188	4
18. " იწამაურში	10	95	"
19. " უბეში	19	182	208
	177	1243	362
ახონის მიწის მიწისფრის ძეგლები:			
1. სოფ. ქვიფირში	6	"	56
2. " ფარცხანაფანელები	1	16	"
	7	16	56
ს უ ც	184	1259	418

⁹⁵ საქ. სსრ კენჭის. სახ. საინსტრუქციო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი №8, საქმე № 234, გ. 252.

როგორც იხილება, მშავრობაში ადმინისტრაციული წესით აკრძალა არქიმანდრიტების მიერ პასაველზე საქარხველითი არსებულ უცხოურ-ბერძნულ მონასტრთა მამულების შემიოსავლის შეკრება და ზეიზნე-ბურაი ხარჯვა, რასაც ადგილი ქქონდა 1872-1873 წლებში. მაგრამ, მიუხედავად მშავრობის კონფროლის უმარისობისა, და ამავე დროს, მამულების მმარხველისა და ბერძენი ბერების უკანონო მიქმედების გამო, შემიოსავლის ნეჭი ნაწილი კვლავ ამ უკანასკნელთა ხელში რჩებოდა, ხოლო შემიოსავლის მეჭად უზინშენელი რაოქენობა იცაბუნებოდა სახელმწიფო მანკის აბილიის განყოფილებაში. ამის გამოიღო სწორედ რომ მეჭისნაცვლის მშავარსამმარხველოდან ქუთაისის გუბერნიაში მიკველინეს აგრონომი ხიქავეი, რომელმაც აბილიზე პაამუსტა ბერძნულ მონასტრთა მამულების ფულადი და ნაჭურბული შენიოსავალი და 1873 წლის ქირველი იანვიროდან ეს მამულები, მანკში შესა-ჭანი ყოველიწიური საჭაპასახადი ნუსხები დაპასუა მამრის უჭრისებლის გამტებობაში ⁹⁶.

საჭაპასახადი ვარტებულების საერო მალიანი სურახის მარბისა-ბებნაი უჭიქრობა უპაბილი არ იქნება, მივიჭანო 1876 წლის 29 აპრილის მიწაცემები, რომელშიც მიცემულია უნიბები ქუთაისის გუბერნიაში არსებულ ბერძნულ ვარესიოთა საბონასტრო მამულების შემიოსავლის რაოქენობათა შესახებ 1872-1875 წლებში ⁹⁷ (იხ. სხროლი 3).

მშავრობის კონფროლის პაშესებისა და ხაბინის გამტებობაში რარისებვის შენებე ყველა ბებო აბნიშნული მამულის 1875 წლის საჭაპასახადი ანჭარიშბე სახელმწიფო მანკში შეჭამილი იქნა: 1. მონაქნის მამრის სიჭ. ვარძიაში არსებულ კონსტანტინოლის ვეპარ-

96 საქ.სსრ ცენჭ. საბ. სპისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონიქი № 8, საქ. № 234, ფ. 322-323.

97 ი ქ ვ ე, ფ. 322-325.

ქრისტიანული მონასტრის მამულის 79 კომლი გლეხიდან, პრეპოზიტის ნაცვლად, ყოველი კომლი - 8 მან. და 70 კაპ., ხოლო 5 კომლიდან კი - 1000-ზე მეტი კომლი 5 მანეთი. კლერის მონასტრის 84 კომლი გლეხიდან, საერაოდ აღნიშნული წელს, სახელმწიფო ბანკში შეუჭანიათ 1407 მან. და 60 კაპ., ხოლო ამ გლეხებზე დაჯარიმების სახით პარკეტინ-ლა 17 მან. და 40 კაპ., ტარდა ამისა, ღვინის ტარდასახადი, რომელიც ფულის სახით ჩაურთეს - 523 მან. და 20 კაპ. შეადგენდა. ხოლო საერაოდ სტატისტიკის შეკრებილი პრეპოზიტის დაჯარიმებისა და სხვა შემოსავალი კომლი 516 მან. და 40 კაპ. უდრისა⁹⁹.

ამავე მონასტრის 14 კომლი გლეხს, რომლებიც ცხოვრობდნენ შირაქის მამრის სოფ. ხიდაში, აღნიშნული წელს, ბანკში 243 მან. და 60 კაპ. შეუჭანიათ¹⁰⁰. კლერის მონასტრის, როგორც ვთქვით, გლეხები კუთვნილად სენაკის მამრის სოფ. ევანოც. ამ სოფლის 8 კომლი მონასტრის გლეხს სახელმწიფო ბანკში ჩაურთეს 13 მან. და 50 კაპ.¹⁰¹ ხოლო კმურგეთის მამრის სოფ. კვირიკეს კლერის მონასტრის გლეხებს კი, საერაოდ და საიჯაროდ შემოსავლიდან, ბანკში 35 მან. და 72 კაპ. შეუჭანიათ¹⁰². აღნიშნული მამრებში კლერის მონასტრის გლეხებიდან შეკრებილი საერაოდ ფულადი მანბა, რომელიც 1875 წელს შეიჭანეს სახელმწიფო ბანკში, 2740 მანეთს შეადგენდა¹⁰³. 2. შირაქის მამრის სოფ. საქარაში არსებულ იერუსალიმის ეპარქიის ქრისტიანულ სასულიერო მონასტრის მამულის 35 კომლი გლეხიდან წლიურად ყოველი კომლი 5 მანეთი შეკრებილია და ბანკში 250 მანეთი ჩაურთეს. ამავე მამრში

99 სავ. სსრ ცენტრ. სახ. საინფორმაციო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი № 8, სავ. № 234, ფ. 327.

100 ი ქ ვ ვ.

101 ი ქ ვ ვ, ფ. 328.

102 ი ქ ვ ვ.

103 ი ქ ვ ვ.

Գլխարկ ժաթասանքի ժյւղրծնոս՝ Կրնիժնլո Ռոնսկրոն Կաթնիւ Լեւո
 Լոգըծնոն Լալլըլնոո զըլեծոճոքանս: ՄԼաեղոքան, 5 Կոծըն - 10 Ման.,
 Կրնճոլոքան, 4 Կոծըն - 4 Ման., Մանաթարոքան, 5 Կոծըն - 10 Ման.,
 Եոքոքան, 13 Կոծըն - 26 Ման., ԸոքըՄաքան, 3 Կոծըն - 6 Ման.,
 Եոգնոքան, 3 Կոծըն - 30 Ման., Ճարնաժըլծոքան, 51 Կոծըն - 460
 Ման. քա 80 Կա.՝, Ձըրճոլոքան, 3 Կոծըն - 36 Ման., Ըլաճըլոքան,
 3 Կոծըն - 29 Ման. քա 87 Կա.՝, ՁըլըՄաքան, 23 Կոծըն - 216 Ման.,
 Ծոնըլըլոքան, 5 Կոծըն - 50 Ման., Ձըլոքան, 1 Կոծըն - 8 Ման., Բոք-
 Ծոնըլըլոքան, 13 Կոծըն - 140 Ման., Ժրոնկըն Լաճըլըն Լանոնսկրո
 զըլեծն, Ռոնսկրոն ՄաճրաՄո, Կրնիժնլո Ծըլս, Ճանլըլո ժյւղրծնոս
 1280 Ման. քա 67 Կա.՝ 104.

Կրնիժնլո Մաճրոն զըլեծոճոքան ժյւղրծնոո Գլխարկ Ձանեա - 526
 Ման. քա 53 Կա.՝. Ձոնըլոնոն Լաեղըժոնոքո Ճանլըլո Կաթնոլեւոն Կրնիժն-
 Բրոն զրոնոլըն, Խոլո 394 Ման. քա 56 Կա.՝. Կո Մաճրոն Մարոնս - Մաո-
 Ըր Ժաեարաժըն. ԵրնՄսալոծնոն ԵՄարնոն Ժրոնկըն Լաճըլըն Ռոնսկր-
 Ըոն զըլեծոճոքան ժյւղրծնոո Կըլըլ Են Ձանեա Ռոնսկրոն ՄաճրաՄո ժյւ-
 Բըլըճա 2201 Ման. քա 76 Կա.՝ 105.

Ըոքոքոն Եթըլա, Ժրոնկըն Լաճըլըն Ռոնսկրոն Մաճրըլծոն Երնոլըն-
 Բա Ժրեանոնոն Մաճրոն Լոգըլծոժո. 1875 Ծըլս ԽՏընըծըլո Ռոնսկրոն
 զըլեծն Ճանլըլո ժյւղրծնոս ժաթաթոքոս: Լաժըլըլոլոլոլո, 2 Կոծըն -
 8 Ման., Մալըլըլո 4 Կոծըն - 24 Ման., Կըլըլոլո, 2 Կոծըն - 16 Ման.,
 ԸոճրաՄո, 1 Կոծըն - 10 Ման., Ենեաարոլո, 1 Կոծըն - 10 Ման., ԲԾ.
 Մալըլըլո, 2 Կոծըն - 20 Ման., Գըլարոլո, 1 Կոծըն - 4 Ման., Եր-
 Երնըլըլո, 5 Կոծըն - 40 Ման., Լալըլըլո, 4 Կոծըն - 14 Ման.,

104 Լալ. ԼՏՏ Երնգր.Լանսկրոն Կրնիժնլոն Ժրեանոնոն Գրոնոլըն, Գրնո
 № 8, Լալ. № 234, Գ. 330.

105 Եր ը ը ը, ԳԳ. 330-331.

იანუაში, 10 კომბის - 80 მან., ოჯოლაში, 6 კომბის - 60 მან., საბრ-
 რეში, 32 კომბის - 240 მან., ქვიტორში, 2 კომბის - 24 მან., მესხე-
 ში, 12 კომბის - 48 მან., ფარცხანაფანდევში, 20 კომბის - 144 მან.,
 ძაბუაში, 20 კომბის - 182 მან., პატრიკეში, 16 კომბის - 192 მან.,
 ინაშაურში, 10 კომბის - 90 მან., ებრეში, 19 კომბის - 182 მან.,
 სურ ეს შვერბილიი მანხა შუაგენა 1388 მან. 106.

იმავე მონასტერს, 106 კომბი საკლესიოი ძეგხი კუთვნიდა სენა-
 კის მამრის სოფელში: კიხელაში, მქვირში, ილორში, სანავეარში,
 ნაჩხიგოურში, ილორ მეორეში და ბუღვანში. აღნიშნული სოფლის ძეგე-
 ბიდან შვერბილიი ფურადი მანხა 1125 მანეხს უძრიდა 107. ხსენებულ
 მამრში, ქრისტეს საფლავის მონასტერს 107 კომბი ძეგხი ცხვრუბა
 აძრეხვე სოფ. ფახოში, ჭალაბიძეში, მამაკონში, ნაჭიჩხოურში, კინო-
 შაში, სარხინიკი, ინახურში და აბუაში. ამ სოფლის ძეგებიდან
 შვერბილიი ფურადი ძაქასახარის რაფენიშა შუაგენა 308 მანეხს.
 სენაკის მამრში არსებული ქრისტეს საფლავის მონასტერს ძეგებიდან
 შვერბილიი და ბანკში შეგანილი საეროი მანხა 1875 წელს 1433 მან.
 უძრიდა 108.

ამავე მონასტერს 555 კომბი ძეგხი კუთვნიდა ბუგვირის მამრის
 23 სოფელში, 1875 წელს მათ ბანკში შეგანიდა 951 მან. და 46 კაპ.,
 ხოლო ობურკეხის მამრის 10 სოფლის 68 კომბი ძეგხს მბილიის სახელ-
 შიქო ბანკში ჩაურბუხავთ 36 მანეხი. რაჭის მამრის 5 კომბის კი -
 47 მან. და 40 კაპ. 109.

ალონის მთის მონასტერის 58. კორფანის ცხვისბშიბლის კლესიას 7 კომბი
 ძეგხი კუთვნიდა ქუთაისის, ხოლო 19 კომბი კი ობურკეხის მამრებში.

106 საქ.სსრ. ცენტრ. სახ. საისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი,
 ფონდი № 8, საქ. № 234, ფ. 331-332.

107 ი ქ ვ ე, ფ. 332.

108 ი ქ ვ ე.

109 ი ქ ვ ე, ფ. 333-334.

Seri	Kod	Uraian	Kendaraan		Mesin		Mesin		Mesin		Mesin		Total
			1	2	3	4	5	6	7	8			
101	101	101	101	101	101	101	101	101	101	101	101	101	101
102	102	102	102	102	102	102	102	102	102	102	102	102	102
103	103	103	103	103	103	103	103	103	103	103	103	103	103
104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104	104
105	105	105	105	105	105	105	105	105	105	105	105	105	105
106	106	106	106	106	106	106	106	106	106	106	106	106	106
107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
109	109	109	109	109	109	109	109	109	109	109	109	109	109
110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110

2. Untuk keperluan yang bersangkutan, mohon agar...

Հանրապետության 1978 թվականի նոյեմբերի 27-ին հաստատված կրթության օրենքի
 64-րդ հոդվածի մեկնության մեկնության հիման վրա կատարված փոփոխություններ (թ. ստորև / 3) 180

Գ Ե Ր Ե Ը

Ցուցանիշները և մեկնության փոփոխություններ	1978 թվական		1978 թվական / փոփոխություն հաստատված օրենքի մեկնության հիման վրա		1978 թվական / փոփոխություն հաստատված օրենքի մեկնության հիման վրա		1978 թվական / փոփոխություն հաստատված օրենքի մեկնության հիման վրա		1978 թվական / փոփոխություն հաստատված օրենքի մեկնության հիման վրա		1978 թվական / փոփոխություն հաստատված օրենքի մեկնության հիման վրա				
	մ.թ.	լ.թ.	մ.թ.	լ.թ.	մ.թ.	լ.թ.	մ.թ.	լ.թ.	մ.թ.	լ.թ.	մ.թ.	լ.թ.			
ա) ԲՆ. օրենքի հարկուկի մեկնության մեկնություն: Ցուցանիշի մեկնություն	168	606	40	553	"	1600	40	1604	"	"	"	210	40	625	60
Աշխատանք " "	350	620	71	768	28	1463	25	1152	25	"	"	320	40	1725	63
Մշակույթ " "	173	621	"	693	75	2550	75	2204	11	10	16	344	50	668	"
Կրթություն " "	224	637	"	268	"	1500	60	1342	60	"	"	165	"	654	40
Տնտես " "	5	15	60	"	"	47	40	47	40	"	"	"	"	"	"
Ստորագրություն " "	64	38	30	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	108	60
Կըր ընդհանուր	1184	3027	81	3303	10	7807	40	6351	98	11	10	1050	30	2935	63
բ) Մշակույթի մեկնություն: Ցուցանիշի մեկնություն	162	664	60	1010	40	2735	62	2400	62	"	"	286	20	781	63
Ստորագրություն " "	3	32	10	13	30	"	"	"	"	"	"	"	"	111	"
Կրթություն " "	8	90	75	216	"	202	90	102	90	"	"	100	"	364	75
Կըր ընդհանուր	184	1007	43	1229	90	2938	52	2700	70	"	"	486	50	1277	58
գ) Կրթության օրենքի մեկնություն: Ցուցանիշի մեկնություն	26	30	44	40	72	112	"	112	"	"	"	"	"	40	40
Կըր ընդհանուր	1408	4074	10	3569	72	10264	92	9180	75	11	10	1346	50	5304	28

180 հաշ. ենթ. հրամ. հան. հաստատված օրենքի մեկնության օրենք, օրենք / 10, հաշ. / 277, 99, 4-89.

Հրատարակված գրքերի, թերթերի, համալսարանական հրատարակչության 1979 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ և 1980 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ արտադրության քանակը

Տ Ե Տ Ե Ը Ը

Ցուցանիշները և ժանրերը	1979 թվականի դրությամբ	1979 թվականի արտադրություն						1979 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ		1980 թվականի հունիսի 1-ի դրությամբ	
		1979 թվականի արտադրություն		Ցուցանիշներ		Թ Յ Ը		Ցուց.	Ժան.	Ցուց.	Ժան.
		Ցուց.	Ժան.	Ցուց.	Ժան.	Ցուց.	Ժան.				
Ա) ԸՄ. լրատվական հարկույթի ժանրերը											
Թեմային ժանրից հարկույթներ	167	702	40	736	80	1441	20	1029	40	1422	80
Ֆլյույդներ	610	797	21	805	4	2002	27	582	64	8254	22
Մշակույթ	171	621	"	640	25	1501	25	600	"	901	25
Լեզուներ	189	579	"	655	"	1634	"	792	"	648	"
Քաղաք	8	15	80	"	"	15	80	15	80	"	"
Կրթություն	60	35	20	122	26	152	16.	"	"	152	16
Երկրամասերի և ժանրերի ընդհանուր արտադրություն	224	2251	61	1422	27	7404	18	2029	84	1429	84
Բ) Գրական ժանրերի արտադրություն											
Թեմային ժանրից հարկույթներ	191	864	60	828	"	1712	60	737	60	1369	"
Կրթություն	5	18	40	114	"	132	40	"	"	132	40
Լեզուներ	8	90	75	370	75	181	50	81	75	399	75
Երկրամասեր	204	993	75	1278	75	2206	50	759	35	1991	15
Գ) Գրական ժանրերի արտադրություն											
Թեմային ժանրից հարկույթներ (Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի, Մ. Մարտիկոսյանի)	7	34	60	34	40	69	"	20	"	61	"
Կրթություն	19	4	24	29	4	22	20	"	"	22	20
Երկրամասեր	28	28	44	63	44	109	28	28	"	74	28
Երկրամասերի և ժանրերի ընդհանուր արտադրություն	1404	2025	"	5610	56	9028	56	2617	19	2617	57

Հայաստանի Հանրապետության Զբոսաշրջության նախարարության հանձնարարական ծախսերի մանրամասն զեկանաշար (1979 թվական / ամբողջական 1979 թվական / ամբողջական)

0 0 0 0 0 7

Մասնագրությունն ու ծախսերի բնույթը	1979 թվական		1979 թվական / ամբողջական		1979 թվական / ամբողջական		1979 թվական / ամբողջական		1979 թվական / ամբողջական		1979 թվական / ամբողջական			
	Ցածր	Ընդամենը	Ցածր	Ընդամենը	Ցածր	Ընդամենը	Ցածր	Ընդամենը	Ցածր	Ընդամենը	Ցածր	Ընդամենը		
	Ժամ.	Հազ.	Ժամ.	Հազ.	Ժամ.	Հազ.	Ժամ.	Հազ.	Ժամ.	Հազ.	Ժամ.	Հազ.		
ա) ԶԾ. ֆունկցիոնալ խաղաղության մասնագրություն														
Մասնագրության մանրամասն. հարցազրույց	167	663	40	329	46	4089	36	3610	36	813	40	436	80	80
Վարչապետի " " " " " " " " " "	610	797	81	287	81	3604	80	3467	61	337	31	2140	84	84
Վարչապետի " " " " " " " " " "	171	821	"	5	"	4250	75	3892	11	346	30	600	88	88
Նշանակության " " " " " " " " " "	184	375	"	318	"	3070	"	2905	"	183	"	699	"	"
Քաղաքի " " " " " " " " " "	3	15	80	15	80	110	60	110	60	"	"	"	"	"
Ամբիգություն " " " " " " " " " "	66	36	30	"	"	84	34	84	34	"	"	123	38	38
Ելք Վրաստանի Հանրապետության ԶԾ. ֆունկցիոնալ խաղաղության մասնագրություն	1803	2938	81	1187	7	15354	77	14880	22	1084	41	4308	88	88
8) Քաղաքի ԶԾ. ֆունկցիոնալ խաղաղության մասնագրություն														
Մասնագրության մանրամասն. հարցազրույց	181	834	10	"	"	3074	35	4684	35	888	80	888	"	"
Վարչապետի " " " " " " " " " "	3	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	144	"	"
Նշանակության " " " " " " " " " "	8	60	75	"	"	247	68	147	68	100	"	284	"	"
Ելք հանրապետություն	204	913	65	"	"	3204	21	4714	41	460	6	1288	"	"
զ) Կառուցման մասնագրություն														
Վարչապետի ԶԾ. ֆունկցիոնալ խաղաղության մասնագրություն	26	84	40	29	60	203	"	203	"	"	"	58	44	44
Ելք Վրաստանի Հանրապետության ԶԾ. ֆունկցիոնալ խաղաղության մասնագրություն	1433	3667	6	1166	67	20781	68	19197	63	1554	21	3751	39	39

მაყალ ტარკვეული რაოგუნობის ანხა შუქონდა ბანეში ¹¹⁰. ბებო მტყანრილ ფუღარი ტაპასახარი, რძელიყ პასაველ საქარაველის სა-
მონასტრი ელებებს შუჭანთა აბილისის საბეღნიფი ბანეში 1872-
1875 წლებში, შუაბეწა 14,792 ბა⁷. რა 70 კაპ. ¹¹¹, ხოლო ამ
ელებების საერო პავტონანბა კი 1784 ბან. რა 47 კაპ. ურრრა ¹¹²,
ამ წესებებს ხელიწერიო ამკვიტება პასაველ საქარაველიში არსე-
ბული უსბოვის ბერძნულ მონასტრთა მამულების ნმარაველი, კოლე-
ციის მრჩველი - კველელი ¹¹³.

რეორე ვაქვიო, ჯერ კიბეე 1873-1875 წლებში აბილი შუონდა
პასაველ საქარაველიში არსებული უსბოვის სამონასტრო მამულების
ელებების სატაპასახარი ანხის ფიველიწიურ კლეტაობას. უნდა აქო-
ნიშნოს, რომ სამონასტრო ელებებიდან შუერბილი ანხა, მამულების
ხაბი ნის უწყებაში ტაპატივის შვიტეყაყ ან იწიბებობა ნაილანარ
აბილისის საბეღნიფი ბანეში. ამასთან პაკაველიწიო, საბეღნიფი
ქონდათა სამმარაველის ნახსენებო ბარათში, რძელიყ 1879 წლის
7 აპრილის აარილო არის მარტენილი, აბიბებულია: "... представ-
ляя при этом ведомость о доходах о имений Иностранных Граждас-
ких Монастырей с 1876 года по 1879 год, Управление Государот-
венными Имуществами имеет честь донасти что из денег, пока-
занных растраченными разновременно, т.е. 1544 руб. 80 коп.
а) 200 руб. 10 коп., поступившие с имений Иностранного Кикой-
ского Монастыря, препровождены были в Тифлиское Отделение Го-

110) საქ.სსრ ცენტრ.საისტორიო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდი
№ 8, საქ. 234, ფ. 334.

111) იქვე.

112) იქვე, ფ. 322-335.

113) კველელის ტარაპატივების შუბეე (1878 წ.) ამ საქონის პას.
საქარაველიში ტანატიება კოლეციის ასესორი - ს. ჩაქვიანი.

сударственного Банка, при отношении Шорпанского Уездного Начальника... но деньги эти в Отделении Банка не получены... б) 291 руб. 30 коп. поступившие от имений монастырей св. Гроба Господня и Кикойского растрочены бывшим секретарем Шорпанского Уездного Управления Патарядзе, о котором Шорпанским Уездным Начальником возбуждено Уголовное преследование и который обвиняется в растрате как церковных, так и других денег... в) 1053 руб. 40 коп., поступившие от имений Монастырей Св. Гроба Господня и Кикойского растрочены бывшим Управляющим Имениями Иностранных Греческих Монастырей в Кутаисской Губернии, Коллежским Советником Павленко... "114

უბრა აღნიშნულს, რომ ეს და სხვა ამის მსგავსი მასალები¹¹⁵ ხსენებული ჭაჭის სინამდვილეზე მიუხილებენ. ისიც საყურადღებოა, რომ სამონასტრო-საჯარსახარო ხანის მიმოიგრძას ხერს უწყობდა ყოველწლიური რაგარანება, რომელიც ელხიბაში იყო პარტნიერი¹¹⁶.

ამ საკითხთან დაკავშირებულ, საარქივო ფონდებში რაყროს საუფლებო ჩრგანებებს შორის ნაჩივებული მიწერ-მიწერის მასალები, კავკასიის საბერძნოეო ქონებათა მთავარსამმაროველის მიერ დაჭარბული ჩონისძიბანი, მიყისნაცვლისათვის მიწოდებული რასმიენი, ზილიის საბერძნოეო ბანკის ანგარიშები, მამულების შემოსავალ-ჯასავლის ნუსხები და სხვ.¹¹⁷ რასყურება, რომ მთავრობა აძლიერებდა კონტროლს და რარტარებო იხილვა საბაბინო უწყებაში მიღების (1875-1878 წ.) მიბრეც მამულების შემოსავალ-ჯასავლის რამუსლებული ცნებებს¹¹⁸ (იხ. ცხროლო 4).

114 საქ. სსრ ენგრ. სახ. საინფორმო არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონდო № 18, საქ. № 577, ფფ. 130-131.

115 ი ქ ვ ვ, ფფ. 139-140.

116 ი ქ ვ ვ, ფ. 190

117 ი ქ ვ ვ, ფფ. 150. 154, 157, 158, 162, 132-133, 89-113, 84-85, 86, 249-250, 228-248, 180-181, 181-185, 186, 187-188, 199-221, 167-177, 44-45, 62-77, 79-83.

118 ი ქ ვ ვ, ფ. 150.

ქვემოთს დაქვემოთადაც აღსანიშნავად აღნიშნულ პერიოდებში მიწისფლობის მფლობელების 1878 წლის
სამეცხიარეო მდგომარეობა

შ. მ. მ. მ. მ. მ. მ. მ.

მიწისფლობის მფლობელები	საფლობის მფლობელების რაოდენობა	1876 წლის მდგომარეობა		1879 წლის მდგომარეობა		საფლობის მფლობელების რაოდენობის ცვლილება		1879 წლის მდგომარეობის ცვლილება			
		რაოდენობა	მან. კაპ.	რაოდენობა	მან. კაპ.	რაოდენობა	მან. კაპ.	რაოდენობა	მან. კაპ.		
მთლიანად	1184	2027	2303 10	40	6351 96	11	10	1058	30	2986	63
მთლიანად	196	1007	1239 90	52	2709 79	"	"	486	20	1277	58
მთლიანად	26	39	40 72	119	"	"	"	"	"	40	4
სულ	1406	4074	3582 72	10264 92	9180	11	10	1544	50	5304	85

118 საფლობის მფლობელები მთლიანად ფლობენ, მათი რაოდენობა 18, საფ. მ. 577, 99. 132-133.

რეკრეს ამ მასალებიდან ჩანს, 1875 წელს დასავლეთ საქარხვე-
ლოში არსებული უცხოურ-ბერძნული მონასტრების საეროთი ფულადი შე-
მოსავალი, რომელიც ჩარიცხული იქნა მბილისის სახელმწიფო ბანკში,
შეადგენდა 14,792 მან. და 70 კაპიკს, ხოლო 1878 წლისათვის კი
ეს შენაკრები და ბანკში ჩარიცხული ღირებულება უარიდა 10,264 მან. და
92 კაპიკს. ასე რომ 1875 წელთან შედარებით, 1878 წლის სამონას-
ტრო შემოსავალი 4,527 მან. და 78 კაპიკით შემცირებულა. გლეხო-
ბაში პარჩენილი პავლიანება ამ უპანაკენელი საანგარიშო წლისათ-
ვის 5,304 მან. და 25 კაპიკს უარიდა, ხოლო სხვადასხვა პირების
მიერ (პავლევი, ბუბაძე, პაჭარიძე) სხვადასხვა კროს დახარჯული
ღირებულება კი 1544 მან. და 50 კაპიკს აღწევდა ¹²¹.

შემდეგში წლებში კიდევ უფრო იმარებოდა სამონასტრო მუშაობის
დასავლის ხარჯები და გლეხობაში პარჩენილი პავლიანება, ხოლო
საეროთი შემოსავალი მცირებოდა. ამ მხრით მეტად გამახასიათებელ-
ოა 1879 წლის ენობები ¹²². (იხ. ცხრილი № 6).

რეკრეს ნოვანოვი ცხრილიდან ჩანს, 1878 წელთან შედარ-
ებით, 1879 წელს ქუთაისის გუბერნიის უცხოურ-ბერძნული მონასტ-
რების გლეხთა რიცხვი 28 კომლით გაიზარდა, მამულების წილის შემ-
ოსავალი 10,264 მანეთიდან 3,817 მანეთამდე შემცირებულა, ხოლო
პავლიანება კი 5,304 მანეთიდან 6,505 მანეთამდე გაიზარდა ¹²³.

შედარებით უფრო მკლიანი სურათის წარმოსადგენად საფურცლებში
ენობებს ემაჯობებ ქვენიც მთვანილი ცხრილი, რომელიც მოკლებულია
ენობების უცხოურ-ბერძნული კვლესი-მონასტრების შემოსავლისა და
გლეხობაში პარჩენილი პავლიანების რაოდენობის შესახებ 1873-1879
წლებში ¹²⁴ (იხ. ცხრილი № 7).

¹²¹ საქ.სსს ცენტრ.სახ.საინტეროთი არქივის ქუთაისის ფილიალი, ფონ-
დი № 18, საქ. № 577, ფფ. 44-59.

¹²² ი ქ ვ ე, ფფ. 167-177.

¹²³ ი ქ ვ ე, ფფ. 132-133, 167-177.

¹²⁴ ი ქ ვ ე, ფფ. 68-77.

հոգորս Թեոօ Յոգաննիւ լեհրոնս սաժողոո սնյարոժորսն հանս, 1873-1879 Եղծմի շլեռշոր Երհնշլի Յոնասկրծնոն գլարո Յեմոսա- յարո յշաոնոնս գլծրհնոսմի 20,761 Յան. ըս 98 յս. շրոորս, Նոլո թժրոնոնս սանլըմիճո ժանլի հարոլսլի թաննս յո 19,197 Յան. 62 յս. Յեպլընթս. Նեյսոննեյս յործնոն Յոլր Նեյսոննեյս թրոնս ըսնարլըս 1554 Յան. 21 յս., Նոլո սաժողոո ըսյարոննեյս յո ըս- հրընըս 5751 Յան. ըս 39 յսոլո 125.

հոլըսսս սաժըսարլընոն Երհնշլի Յոնասկրծնոն Յեմոսալոնս սարթո հարընթոնսս ըս գսսալոնս Նարլընոն Յըլոմարընոնս շլեյծոն, սլլը շրեժրոնոն ըժսլըս յոնեյս Նեյնեժլի Յոնասկրծնոն սոյսոնս- Նարո սոնլընոն Յեյսնեյծ. Յեյլո յշաոնոնս գլծրհնոնս շլեռշո- Երհնշլի Յոնասկրծնոն սոյսոնսնարո սոնլընոնսմի յոժրոմրոլ ըս- սոնսոյծթոն յրթո ըսլլընշլի ոլո գսժոնսլոնոն Յեմեժլընսս. սժ Յեհրոլ սոնլընընոնս ըլըլոլոն Յաժրոն Յոյսլոն, հոժրոն Յեյսնեյծ սժ Յաժրոն յհրոն 1880 Ելոն 14 Ելըմժրոն թարոլոն յշաոնոնս գլծրհնոնս թոլոն Յոնեյնեյծմի Նըլոն:"... имею честь допастн Вашему Превосходительству, что, как по произведеншому, в пр-сутствии управляющего имениями граничных греческих монастырей в Кутинской губернии, Коллежского Ассесора г.Чарисваннн удостоверяю посредством разпросов бывших поверенных управ-ляющих имениями монастыря Св.Гроба Господня Греческих архи-мандритов, - священников Димитрия и Игнатия Топораневых, а так-же и других местных сторожков, оказалось: принадлежащие мону-стырю Св.Гроба Господня крестьяне, живущие в разных деревнях Зугдидского Уезда, действительно отбывали греческим архиманн-

125 Նոյ.Նոնր լընթր.Նոն. սոննկրոո սոլոլոնս յշաոնոնս հոլընըո, հոնրո № 18, Նոյ. № 577, ց. 76.

ճորճնա ըս եմոն Յեմեելեյամի ըրոյնոյնարդընջը զընելնայ. Յս
 Եսրալը ըս Եսրալը զարսնանարդն Յեյրոնթս զըրոս, Եսրոն ըս
 Յոյսըն Եսրոնանգրոն Յոննոն զարսնայ Եսրոնընթըն. Յամըննոն
 Եսրալը ըս Եսրալը զարսնայ Յեյրոնթը Եսրալը զարսնոն Յեյրոն
 Յոյրոնթ. Եսրոնթը զարսնայրոն զարսնանոյնընթըն զարսնոն զար-
 ճըրնոն զարսնայ զարսնայ-ճըրնայրոն Եսրոնանգրոն Յամըննոն Յար-
 ճըրնոն Յոյր 1880 Երոն 5 Երոնթըն Եսրոն զարսնայրոն Յոյրոնթը
 ըս Եսրալը Յամըննոն Յեյրոն զարսնայրոն զարսնոն Եսրոնթըն
 զարսնայ Եսրոնթընթըն: "... представляю при сем два описания
 ... 1., земельных участков, принадлежащих Монастирю Св.Гроба
 Господня в селения Корцхали Зугдидокского Уезда, состоящих в поль-
 зовании князей, дворян и лиц духовного звания за плату и бес-
 платно и 2., земельных же участков, состоящих из разных угодий
 и находящихся в пользовании временнообязанных крестьян разных
 помещиков в окрестях на Корцхали, так же за плату или бесплатно.
 Имею честь довести что вслед за сим я представляю одну общую
 ведомость об всех этих участках и объясняю подробно какие из них
 могут быть оставлены в пользовании арендаторов по прежнему и
 за какую плату и какие должны быть отданы в аренду с торгов,
 на общем основании." 129

Եսրալը ըս Եսրալը զըրոն զըրոն զըրոն զըրոն, Եսրոն-
 ըս Յարսնայրոն ըս Եսրոն-Եսրոն Յոյրոն. 1880 Երոն 22 Եսրոն-
 ընթըն, Եսրոն Յարսնայրոն Եսրոն Եսրոն. Եսրոնթըն Եսրոն-
 ընթըն Յարսնայրոն Եսրոնթըն 548 Եսրոն Եսրալը ըս Եսրալը Յամըննոն

129 Եսր. Եսր զըրոն. Ես. Եսրոնթըն զարսնայրոն զարսնոն զարսնայրոն,
 Եսրոն # 18, Եսրոն 577, Ես 222.

აღდგული ქქონებას ღვეაქებმს, აბნაურებსა და სანსულოერო პირებმს, ს-
 დაყ ამბუაქებბენენ ბრუბიბეაქებებურ ბლებებმს ¹³⁰.

ბინაბსარქებბობის აქნბბნული სისჭება ჟარბოქ იყო ბაქრბული-
 ბული სამბებრებოში ბუბებებოსა და სენბკის მბბრებბში. ამ სბქებში
 პირებებბენენ სამბებრო სბბლის ბებებბის - ბოქრბ, ნიქო, პებლე
 და პებრე ბებბბბბის ბრუბიბეაქებებული ბლებებბი. აქნბბნული მბბ-
 ბებბის ბლებებმს სბბბოქ და სბბბბოქ პირბბბბ აღდბული ქქონბბა **ბბ**.
 ქრისტებს სბბბბის ბონსბბრბს კუბენბბი **1140** ქებვა ბინბ ¹³¹.

ერბი ქებვა ბინბის სბბბოქ ჟასი სბბბბბბბა იყო, იგი აბბბ
 ბამბებებბული იყო ბინბის ბარბსბბე და ბებბბბბბბბბ, მბბბბბბ:
 ბბბბბ პებრე ბებბბბის ბრუბიბეაქებებული ბლებბი კოსბბ ბბბენის
 ბე ბბბბბ **1** ქებვა სბბბბ-სბბბბ ბინბის სბბბოქ ჟასბბ ბებბბბბბ
1 მბბ. **20** კბ. იბბბბ, მბბბბ ბრუბიბა ისებბ ბებბბბბბბ, რბ
10 ქებვა სბბბბბბბბ ბონბბბბბის სბბბბბ ბრუბიბეაქებებული ბლ-
 ბებბი ბებბბბ **2** მბბბბბბ კბ იბბბბბენ. სურ ბბბ სბბბებრებოში
 სბბბოქ და სბბბბოქ პირბბბბბ ბბბბული ბრუბიბა **ბბ**. ქრისტებს სბბ-
 ბბბის ბონსბბრბს **153** მბბული, რბბებბ ჟარბობბ **1-ბბ** **2-ბბ**, **2-**
ბბ - **4-ბბ**, **4-ბბ** - **10-ბბ** და ბბბბბ **100** ან **200** ქებვასბბ კბ
 ბბბბ ¹³². ბბბბბბბბ ასებბბბ ბბბბბბ და პირბბბბბ იყო ბბბ-
 ბული ბბბბბ-ბებბბული ბონსბბრბბის სბბბბ მბბბბებბი, რბბბბბბ
 ბბბ ქუბბბბის ბბბბბბბბ **71** ბებბბბ ¹³³.

ბბბბბბის ბებბბული ბონსბბრბბის მბბბბბბბ აბბბბბ ბბბ, ბებ-
 ბბბ ბებბბბ ბებბბბბბის კლებბბბბ და ბბბბბბბბბის ბბბბ ბბბბ

¹³⁰ სბბ. სბბ. ბებბბ. სბბ. სბბბბბბბ ბრებბის ქუბბბბბის ბბბბბ, ბბბ-
 ბბ **16**, სბბ. **11** **577**, **99**. **223-227**.

¹³¹ ი ბ ბ ბ. **99**. **228-246**.

¹³² ი ბ ბ ბ.

¹³³ ი ბ ბ ბ. **99**. **89-117**

აღბახ იბის მიღებნი, რამ ეს საქმევი მოპარულია სეფრისი დაპატივების-
 აქტიური საკითხიდან დაკავშირებით ვერავ პატივი მიღებ-მიღებრა საკ-
 რევი საქმევი საბინისგროსა, კავკასიის საბეჭთისდაცვისსა და ქუთაის-
 სის გუბერნიაგროს მიწის. ამ საქმევი უმჯარო მასხონისდაცობა, რ-
 თორე ვევეთი, გუბერნიის საბეჭთისი ქონებასა საბმარჯველის ვე-
 ლებობა ¹³⁴. ამ საკითხიდან იგი წერილი დაკავშირებულ ქავკასიის
 საბეჭთისი ქონებასა საბმარჯველის 1881 წლის 16 იანვარის მიმარ-
 ევი ქუთაისის საბეჭთისი ქონებასა ბმარჯველისადმი, სარაი არხიშ-
 ნური: "Управление государственными имуществом просить Ваше
 Высочайшее принятие зависящих от Вас мари к скорейшему пред-
 ставлению отчетной ведомости по именованным заграничным греческих
 Монастырей в Кутаисской губернии за 1880 год, для направления,
 таковой в Министерство Иностранных Дел." ¹³⁵ არხიშვილი და
 სხვა პატივებით მიმარჯვების ¹³⁶ სამასხობი არხიშვილი ქუთაისის
 საბეჭთისი ქონებასა საბმარჯველის მიერ შეგებნილი იქნა გუბერნი-
 ით არხიშვილი საბეჭთისიგროს ბერძენი მიწისგროსი მამულების
 1878-1883 წლების საშენისაველი ნუსხა, რილის მიხედვით 1334 კმ-
 ლი ელიბიდან კუთხისველი საშენისაველი წლისაგროს 19,442 მან. და
 59 კაპ. შემოსული, ხილი 10,037 მან. და 49 კაპ. დაჯარაშების
 სახით პარჯენილი ¹³⁷.

მოპარულია სეფრისი ამ საკითხის დაპატივის შემდეგი რუსეთის
 მთავრობა იმუღებული დაბა დაგანი. 1881 წლის 3 ივნისს კავკასიის
 არხიშვილისგროსი მიხედვით უმჯარესი ბრძანება მამულების უკიდრ
 გული მიწისგროსის უმჯარესი დაგნილობაში პარჯენების შესახებ ¹³⁸.

134 საქმისი დევი. სახ. საბეჭთისი არხიშვილი ქუთაისის ვილიადა, ფ-
 დი № 18, საქ. № 862, ფ. 1-42.

135 ი ქ ვ ვ, გ. 24.

136 ი ქ ვ ვ, ფ. 25, 28, 29.

137 ი ქ ვ ვ, ფ. 31-42.

138 ი. ბაქრაძისგროსი, აგროსი ქონებისგროსი საბმარჯველის 1890-
 1917 წლებში, გვ. 20.

1882 წლის მასშტაბის კუთხის კუთხის გეგმარედაქციის განკარგულებით 139, კიდევ პატრული არნონველი მამულებს ჩამარება სამეგრელოდან მღვთვ-მღვთვი არქივინგებინსავეის. ამ მხრივ პამახსოვებელი კონს-ტანტინოვილის საკანტონოში მდებარე კუნძულე კიპრისზე არსებული კონს-ტანტინოვის არქივინგების ნაწილითის მერისი, რომელიც 1882 წლის 8 აპრილის რიკები არის დადანიშნული. ამ მერისში, რომელსაც იგი სწავის მარჯობის საფუძველზე მუშაობის უფროსს, არნონველია: "...Годом поди Кутаисский Губарнатор в отзыве от 5-го сего Априля за № 1224 уведомяет мяня, что Его Превосходительством вместе о тем за № 1228 предписано Вам одать мне Вардзийскую ласиу дачу со всеми относящимися до сел дачи документами, делами и бумагами.

Прибыл в сел. Вардзия для приема означенной дачи. 140

ამრიგად, რომელიც დროს მთავრობის ცნობებიდან დასაჯებდა, უხელოებს ეკლესია - მონასტრებს საკუთარი მუშაობები არ კუთხის დასაჯე საკანტონოში. სხვადასხვა რის მათ აქ ხელე იმეის უხელო-ეში არსებული ქარჯე მონასტრის მიწები და სხვა ეკლესიები. რაღისა და მუშაის თარე ეკლესიებიდან ისინი კრებებზე დადანიშნენ ნიშნის ფულად დასახარს. ფულადი თუ ფულადი ქულის საშემოსავლი დასახარს არქივინგების სამუშაოებზე იმეისებოდა კონსტანტინოვილისა და იმერსა-ლითის საკანტონოებში.

სამიშუალო, რევი არ მოგვეპოვება მესამე ცნობები სამონასტრო ეკლესიის მონასტრობებიდან პარკობრივი საკუთარი მამოისა და საბაბრის კუთხის მესახებ, მარამ ექვს არ იმეის ის ფაქტი, რომ ფულად დასახარსებთან უნდა, მათგანაც მუშაისავეის, მონასა და ფულს არნონ-

139 საქ. ხსარ ექვსი, სახ. საონსიგოი არქივის კუთხისის ფილიალი, ფილი # 10, საქ. # 910, ფ. 1, 2.

140 * * * *

მეტი მეთარსებობაში სასაქონლო ბასილით ქუთნა, რაჟ თარბაბაჯარ პერიო-
ბში თარკვევლი ბობიო ბერს უწყობა ჭოპარული სინჯების რეკვესა
და სატაჭრა-სასაქონლო პოგენიარის ბრას. ეს აბავე ბრის მძვევა
საბიზასჭრა გრუბების რიგეჩენითაყიას, რამდელიყ აბნობმეტი მეთარსე-
ბაბიოყ აქა-ბე მუიბრეოპა.

Ճ Ո Շ Վ Վ Ո Ն Ո

Թ Յ Ա Յ Վ Ր Ո

3

ՃԱՅՈ յՈՒՋՈՐՈՒ

Պրոֆ. Գրիգոր-Յակոբյանի մշակման և լրացման արդյունքները
բանաստեղծական ստեղծագործություններում 14

I. Արևիկալիցի յարաբերությունները Գրիգոր-Յակոբյանի
(1801-1864 թթ.) 14

II. Բանաստեղծական և լրացման գործերի վերաբերյալ . 32

ՃԱՅՈ ՆՈՒՐՈՒ

Արևիկալիցի բանաստեղծական ստեղծագործության
ստեղծագործական և լրացման արդյունքները . 56

I. Պրոֆ. Գրիգոր-Յակոբյանի ստեղծագործության, արևիկալիցի
և լրացման արդյունքների վերաբերյալ . 56

II. Բանաստեղծական ստեղծագործության և լրացման
արդյունքների վերաբերյալ . 65

ՃԱՅՈ ԺԱՆՈՒՐ

Ստեղծագործության և լրացման արդյունքների վերաբերյալ
և լրացման արդյունքների վերաբերյալ . 124

ՃԱՅՈ ՆՈՒՆՈՒ

Ստեղծագործության և լրացման արդյունքների վերաբերյալ
և լրացման արդյունքների վերաբերյալ . 168

I. Ստեղծագործության և լրացման արդյունքների վերաբերյալ
և լրացման արդյունքների վերաբերյալ . 168

II. სააგრიკულტურო მრეწველობის განვითარების გეგმის რეგულირების პრინციპები	173
III. ძველი სასაფლაოების მონუმენტების აღდგენის საკითხები	182
IV. ქართული პერიოდული პრესის რედაქციების განვითარების გეგმის შესახებ	196
V. საბავშვო-რეკონსტრუქციის გეგმები	217
VI. ქუთაისის სააგრიკულტურო მრეწველობის განვითარების "გეგმის" საკითხები	234
VII. კულტურის გეგმები განსაკუთრებით	242
VIII. უცხო-მრეწველობის განვითარების გეგმის შესახებ	253

მეორე მუხლი

სახანძრო და სასაფლაოების გეგმების რეგულირების გეგმები	
პერიოდის განსაკუთრებით	272
I. სახანძრო გეგმები	272
II. სახანძრო გეგმის და სასაფლაოების	280
III. სასაფლაოების გეგმები	288

მეორე მუხლი

საქართველო-საბავშვო გეგმების რეგულირების გეგმები	
პერიოდის განსაკუთრებით	314
I. აგრიკულტურის საქართველო-საბავშვო გეგმები	314
II. უცხოეთში არსებული ქართველი ბავშვების გეგმები	325

იმუშავება ქუთაისის აკ. მურველიძის სახ. სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ინსტიტუტის შტაბში

პროფესორი საქარაიძის სსრ მიწისფრთხილი საბჭოს
გამომცემლობაში, პოლიტექნიკისა და მეცნიერების უნივერსიტეტში
საქმიანობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რედაქციისთვის

რედაქციის უნივერსიტეტის ანგარიშზე
გამომცემლობის რედაქციის ს. ხანჯაძის
კორექტივის გ.გომილიძის

გადასული წარმოებას 6.11.1976; ხელმოწერილია განმარტება
24.11.76; ქარაიძის მიხედვით 60x90 1/16; ქარაიძის მუხ.;
მუშავები ღირებულება 23,25; საარსებო-სამომავლო
ღირებულება 16,05

30 11074

ფონდში 000

შტაბში № 1684

ფასი 2 მან. 40 კაპ.

გამომცემლობა "მეცნიერება", თბილისი, 380060, კუთხოვლის ქ., 19
Издательство "Мещинереба", Тбилиси, 380060, ул.Кутузова, 19.

საქ.სსრ მეც.აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, კუთხოვლის ქ., 19
Типография АН СССР, Тбилиси, 380060, ул.Кутузова, 19.

Аркадий Варфоломеевич Гоговадзе

**РАЗЛОЖЕНИЕ ФЕОДАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА И ТИПЫ ИМЕНИИ
В ЗАПАДНОЙ ГРУЗИИ В ПЕРЕФОРМИРОВАТЕЛЬНЫЙ ПЕРИОД
(1865 - 1912 гг.)**